CİLT : 15 TOPLANTI : 13

CUMHURİYET SENATOSU TUTANAK DERGİSİ

54 ncü Birleşim

4 . 5 . 1974 Cumartesi

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
I. — Geçen tutanak özeti	222
II. — Gelen kâğıtlar	222
III. — Görüşülen işler	223
1. — 1974 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporu Millet Meclisi : (1/65); Cumhuriyet Senatosu : (1/243) (S. Sayısı : 332)	223
A) Devlet Planlama Teşkilâtı Bütçesi.	*223:266*
B) Devlet İstatistik Enstitüsü Bütçesi,	*266:271*
C) Danıştay Başkanlığı Bütçesi	*275:282*
Ç) Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi.	*282:294*
D) Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi	*320:346*
2. — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1974 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporu (M. Meclisi : 1/67); (C. Senatosu : 1/145) (S. Sayısı : 334)	272:275,347:348
3. — Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporu (M. Meclisi : 1/66; C. Senatosu : 1/244) (S. Sayısı : 333)	294:320, 349:350

I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bu Birleşim dört oturum yapan Genel Kurulda;

Vazife ile yurt dışına giden Devlet Bakanı Orhan Eyüboğlu'na Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın vekillik etmesinin uygun görülmüş olduğuna dair Cumhurbaşkanlığı tezkeresi Genel Kurulun bilgisine sunuldu.

1974 Malî yılı Bütçe kanunu tasarısının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanarak maddelere geçilmesi kabul olundu ve 1 nci madde okundu.

Cumhuriyet Senatossu;

Millet Meclisi;

Cumhurbaşkanlığı;

Sayıştay Başkanlığı;

Anayasa Mahkemesi ve;

Başbakanlık bütçeleri kabul olundu.

4 . 5 . 1974 Cumartesi günü saat 9,30'da toplanılmak üzere Birleşime (4.5.1974) saat 02,14'te son verildi.

Başkan	Başkan Başkanvekili
Tekin Arıburun	*Zihni Betil*
Kâtip	Kâtip
Burdur	Bingöl
Ekrem Kabay	*Arif Hikmet Yurtsever*

Kâtip
Kastamonu
Mehmet Çamlıca

SORULAR

Yazılı sorular

1. — Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, İzmir Urla Bademler Köyü Kalkınma Kooperatifine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. ((7/222)

2. — Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Türkiye ile Yunanistan arasındaki meselelere dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/223)

3. — Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Heybeliada'da «Değirmen Burnu» adıyle maruf turistik mesire yerine dair yazılı soru önergesi, Orman Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/224)

II. — GELEN KÂĞITLAR

Rapor

1. — 6831 sayılı Orman Kanununun 34 ncü ve Ek 3 ncü Maddesinin Değiştirilmesine ve Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun Teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Tarım - Orman - Köy İşleri ve Bütçe ve Plan komisyonları raporları (M. Meclisi : 2/55; C. Senatosu : 2/73) (S. Sayısı : 354) (Dağıtma tarihi : 4.5.1974) (GÜNDEME)

Teklif

2. — T. B. M. M. eski üyeleri hakkında Kanun teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni (M. Meclisi : 2/61; C. Senatosu : 2/74) (Anayasa ve Adalet Komisyonuna) (Müddet : 20 gün)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 9,30

BAŞKAN : Tekin Arıburun

KÂTİPLER : Bahriye Üçok (Cumhurbaşkanlığınca S. Ü.), Mehmet Çamlıca (Kastamonu)

BAŞKAN — 54 ncü Birleşimi açıyorum. Bütçe müzakerelerine devam edilecektir.

III. - GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — 1974 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporu Millet Meclisi : (1/65); Cumhuriyet Senatosu : (1/243) (S. Sayılı : 332)

BAŞKAN — Dünden bitirmiş olmaklığımız icabeden bazı devlet teşkilâtı bütçeleri kalmıştır, bugün onlara devam edeceğiz.

A) DEVLET PLANLAMA TEŞKİLÂTI BÜTÇESİ

BAŞKAN — Devlet Planlama Teşkilâtının Bütçesine geçiyoruz.

Tümü üzerinde söz isteyen sayın üyeleri arz ediyorum. Adalet Partisi Grupu adına Sayın Kazım Karaağaçlıoğlu, buyurun efendim.

A. P. GRUPU ADINA M. KÂZIM KARAAĞAÇLIOĞLU (Afyon Karahisar) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Yüksek huzurlarınızda görüşmesi yapılan Devlet Planlama Teşkilâtının 1974 bütçe tasarısı üzerinde Adalet Partisi Senato Grupu adına görüş ve kanaatlerimizi arz etmek üzere söz almış bulunuyorum.

Maruzatıma başlamadan önce, muhterem Heyetinizi şahsım ve grupum adına saygı ile selâmlarım.

Batı demokrasilerinin yıllarca önce devlet kuruluşları içinde yer verdikleri planlama birimi, 1961 Anayasası ile Devlet hayatımızda varlığı kabul edilerek, kamu kuruluşları içinde mühim bir yer işgal etmiştir. Devlet Planlama Teşkilâtı 5'er yıllık plan dönemi içinde lehte ve aleyhte yapılan eleştirilere rağmen, genel manada gerçekleşen hizmetleriyle varlığını tüm kamu kuruluşlarına kabul ettirmiştir. Şu anda huzurlarınızda müzakeresi yapılmakta olan 1974 bütçeleri, yakın bir tarihte Yüce Meclislerin tasvibine mazhar olan Üçüncü Beş Yıllık Planın ikinci uygulama dilimini teşkil etmektedir. Bütçe müzakereleri, kadro, hizmet, yatırım ve tahsisat gibi kuruluşların teknik, idarî, hukukî yönlerinin değerlendirilmesinin dışında, hizmete ilişkin politikalarının eleştirilmesine de fırsat vermektedir .Bu itibarla görüşlerimizi arza çalışırken, vakit vakit politik meselelere de değineceğim.

Sayın arkadaşlarım, bir Anayasa kuruluşu olan Devlet Planlama Teşkilâtının 91 sayılı Kuruluş Kanununun kendisine tahmil ettiği görevlerin sınırları içinde hizmetini ifa etmesi tabiîdir. Bu anlam içinde görevi, memleketin tabiî, beşerî iktisadî her türlü kaynak ve imkânlarını gerçek bir şekilde tespit ederek, takip edilecek iktisadî ve sosyal politikayı ve hedefleri tayinde ekonomik ve ilmî ölçüler içinde hükümete yardımcı olmak ve muhtelif bakanlıkların iktisadî politikayı ilgilendiren faaliyetlerinde koordinasyonu temin etmek için tavsiyelerde bulunmak ve bu hususlarda icranın yüksek seviyede müşavirliğini yapmaktır. Ayrıca, planın uygulanmasını takip ile lüzumlu ikaz ve tavsiyeleri icra kanaliyle yaparak, plan hedefinin gerçekleşmesine yardımcı olmaktır.

Devlet Planlama Teşkilâtı, ülkemizin şartları dikkate alınarak tespit edilmiş olan kalkınma modelinin ilmî sınırları içinde kalmak şartiyle, hazırladığı idarî, malî, teknik ve hukukî yön-

(1) 332 S. Sayılı basmayazı 2 . 5 . 1974 tarihli 52 nci Birleşim Tutanağına eklidir.

lü kalkınma ve gelişme, plan, proje ve fikirlerini alternatifleriyle birlikte siyasî iktidarlara iletir ve tavsiyelerde bulunur. Bu konudaki tercih, siyasî iktidara aittir. Devlet Planlama Teşkilâtı asla icracı bir kuruluş değildir. Zira, siyasî tercih hakkını hükümetler kullanır. Gerçi Yüksek Planlama Kurulunun terekküp tarzı ve çalışma şekli itibariyle Devlet Planlama Teşkilâtını icra ile tedahül halinde görüp, onun icracı bir kuruluş olduğu fikrini savunan görüşlere raslamak mümkünse de, Anayasanın, Hükümetin yetkilerini tarif eden hükümleri ve Devlet Planlama Teşkilâtının 91 sayılı Görev ve Kuruluş Kanununun kesin tarifleri karşısında mümkün değildir.

Filhal, zaman zaman Devlet Planlama Teşkilâtı icraya tekaddüm eder bir davranış içine girmiş, icracı bir kuruluş gibi fiilî sahada faaliyet göstermiştir. Gerçi kalkınma planlarını hazırlayan, onları alternatifleriyle siyasî iktidarlara sunan, bütçe tatbikatlarına esas yılık uygulama planlarını hazırlayan, bunların teknik, sosyal, ekonomik, idarî ve hukukî esaslar dairesinde olmasında en büyük görevi ifa eden bu kuruluşun hedeflere muvaffakiyetle yaklaşımda da ileri sürdüğü fikir ve projelerin neticeye ulaşmasında muhtemel sapmaların önlenmesi için alınacak tedbirlerin hükümete zamanında iletilmesi mecburiyeti sebebiyle, plan tatbikatını yakinen izlemesi zarureti doğmaktadır. Ama bu husus, kabul etmek lâzımdır ki, hiçbir zaman Devlet Planlama Teşkilâtının icranın önüne geçme temayülünü mazur gösteremez. Şayet Devlet Planlama Teşkilâtının icracı bir kuruluş olması gereği varsa, o zaman Devlet Plan ve Koordinasyon Bakanlığı kurulur ve Planlama Müsteşarlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye Bilimsel Teknik Araştırma Kurulu, Atom Enerjisi Komisyonu, Orta - Doğu Amme İdaresi Enstitüsü gibi teknik ve ekonomik yönlü kuruluşlar bu bakanlığa bağlanarak, Devlet Planlama Teşkilâtı icracı bir kuruluş haline getirilir. Ancak kanaatimiz odur ki, idarî reformu ele almadan bu kabil kuruluşlara gidilmemesi lâzımdır.

Sayın senatörler, 20 nci asrın ikinci yarısında iktisaden geri kalmış ülkelerin temel sorunları sosyal, ekonomik ve siyasidir. Bu sebeplerdir ki, bir ülkede hayat standardının yükseltilmesi ve maddî refahın temin edilmesi sadece bir gaye değil, bunun ötesinde, memlekette daha iyi kültürel ve entellektüel hayat için bir vasıta olmasıdır. Bu sebeple, çağımızın modern milletlerinin gelişen tarih içindeki ekonomik büyümeleri ve sosyal gelişmeleri iktisat politikasının bir plan vasıtasıyle yürütülmesi zaruretini ortaya koymuştur. Bugün Türkiye'de, Anayasanın 41 nci maddesi gereğince iktisadî kalkınmasını 5'er yıllık kalkınma planlarına bağlamış bulunmaktadır. 1963 yılında uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Plan tatbikatlarında, projelerin henüz hazır olmaması, bakanlıklar arasında koordinasyonun tam işler halde bulunmaması, yetişmiş insangücü noksanı, taşra teşkilâtının tamamlanmamış olması kamu gelirlerinin dış kaynak imkânlarının plan hedeflerinin gerisinde kalması, nihayet tabiat şartlarına bağlı tarım gelirlerinin 1965 yılında planda öngörülen hedeflerin çok altında kalması sebebiyle, planlı dönemde yılda vasati % 6,6'lık bir kalkınma hızı sağlanabilmiştir.

Bu plan tatbikatının, bütün güçlüklere rağmen, başarılı olduğu iddia edilebilir. Planlı kalkınmanın gereği, yalnız idareciler tarafından değil, bütün milletçe benimsenmeye başlandı. İkinci Beş Yıllık Plan bu müşterek inançla, büyük bir dikkatle ülke gerçeklerine uygun görüş içerisinde hazırlandı. Adalet Partisinin, ülkenin süratle planlı kalkınmasını hedef alan siyasî tercihinin, halka dönük hizmet felsefesinin damgasını taşıyan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında hâkim olan temel görüşler, istikrarlı bir politika içinde yılda % 7'lik hızlı ve devamlı bir kalkınma, refahı tabana yayarak çeşitli gelir grupları ve coğrafî bölgeler arasındaki farklılığı giderecek yatırım politikasıyle Türk Ulusunu asgarî hayat seviyesine yükseltmek, çok sayıda vatandaşa iş sahası açmak, işsizliği önlemek, kalkınmanın nimet ve külfetinde fırsat eşitliği sağlamak, Türk nüfusunun % 70'ini teşkil eden; ihracat gelirlerimizin % 80'ini temin ettiği halde, tarihten gelen ihmaller sebebiyle sadece İmparatorluk Hükümetleri devresinde değil, Cumhuriyet Hükümetleri devrinde de uzun yıllar dünya nimetlerinden mahrum kalmış köylü vatandaşlarımızın, geniş esnaf ve işçi tabakalarının sosyal ve ekonomik kalkınması hedef olarak alınmış, asgarî

kaynakla bu kalkınmanın sağlanması öngörülmüştü.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında % 7 olarak öngörülen büyüme hızı, 1968 - 1972 döneminde ortalama % 7,2 olmuş ve plan hedefini aşmıştır. Bu plan uygulamasında, sanayi sektöründe öngörülen % 12'lik gelişme hızının gerisinde kalınmış, buna mukabil hizmetler sektöründe hedefler aşılmıştır.

İkinci plan dönemi sonunda, 1967 yılında, 1968 yılı faaliyetleriyle fert başına düşen gelir 3 121 Türk Lirası iken, 1972 yılında fert başına düşen gelir 3 973 lira olmuş ve böylelikle birey başına sabit fiyatlarla % 27,3 oranında artış sağlanmıştır.

Gayrisafi millî hasıla ise, 1968 yılında plan dönemi başlangıcında 112 milyar 493 milyon lira iken, yine 1968 yılı cari fiyatlariyle ikinci plan dönemi sonunda, 1972 yılında 149 milyar 119 milyon lira olmuştur.

Bir ve İkinci Beş Yıllık Planlar ve bunun Türkiye'deki tatbikatiyle büyük tecrübeler kazanılmıştır. Bu iki dönemlik plan tecrübesiyle ülkemizin potansiyelini geleceğe ait hedeflere ulaşmak için daha iyi kaynak tahsisi yapmaya büyük imkânlar hazırlanmıştır. On yıllık iki plan döneminde kabul edilen % 7'lik kalkınma hızı genellikle gerçekleşmiştir. Tarım sektöründe öngörülen % 4'lük hedefe yaklaşılmış, sanayi sektöründe öngörülen % 12'lik hedefin gerisinde kalınmış, % 6,5 olarak öngörülen hizmetler sektöründe ise hedef oldukça aşılmıştır. Maalesef gerçekleşmeyen ve önemli ölçüde geri kalınan sanayi sektöründe;

a) Tüketim malları sanayii gelişmiş.

b) Ara malları sanayiinde ciddî adımlar atılmış.

c) Yatırım malları sanayiinde ise söz ister duruma gelinmiştir.

Türkiye'mizin sosyo - ekonomik, sosyo - politik şartları içinde on yıllık iki plan tatbikatı, bazı konularda kesin hatlariyle ortaya çıkan neticelere göre, kalkınmamızın anatercihlerini Hükümetçe hazırlanıp Meclislerimizin tasvibine sunulan Üçüncü Beş Yıllık Planda bizi zorlamıştır. Ancak, bu planda tercihlerin büyük emeklere, samimî gayret ve çabalara rağmen, Anayasanın karma ekonomi esprisi ve Türk toplumunun geleneksel ekonomik ve sosyal yapısına, onun siyasî görüşüne uygun, kalkınma modelinin sistematiği içinde, kusursuz bir üslûpla tespit edildiğini iddia etmek mümkün değildir. Esasen Üçüncü Beş Yıllık Plan müzakereleri esnasında bu konudaki görüşlerimizi muhterem heyetinize arz etmiştik. Yüksek malumlarıdır ki, kalkınan ülkemizin kaynakları sınırlı ve mahduttur. Bunları dikatle kullanmaya, mecburuz. Gelişen ekonomimizin üç anasektörü olan sanayi, tarım ve hizmetler kesiminin, kalkınma planında gelişme hızlarının bir denge sistemi içinde tespit edilmesi ve önceliklerin buna göre alınması lâzımdır.

Kabul etmek lâzımdır ki, Türk ekonomik hayatında tarım kesimi, gayrisafi millî hasıladaki % 28'e varan payı ile büyük bir ağırlık taşımaktadır. Doğal şartlara bağlı gelişmeleriyle vakit vakit ekonomik hayatımıza istikrarsızlıklar getiren bu sektörde nüfusumuzun % 65'i yaşamaktadır. Tarımı tabiata bağlı olmaktan kurtararak, ekstansif ziraat usulleri ve tatbikatından, modern tarımın kaideleri içinde teknik bilgi ve ekipman, islah edilmiş tohum, sulama gübreleme, pazarlama, kredi gibi entansif tarımın bütün girdilerini bu sahaya muayyen perspektifte getirmeye zaruret vardır. Tarım kesiminde yığılan insangücünü, sosyal ve siyasî dengeyi bozmadan, yumuşak bir geçişle endüstriye ve hizmetler sektörüne kaydırmanın, emniyetli bir kalkınma mekanizması seçiminin tercih noktasına gelinmiş ve hattâ ikinci tatbikat yılını idrak etiğimiz üçüncü planın 1974 yılı uygulaması ile de bu kritik noktayı geride bırakmış bulunuyoruz.

Kabul etmek lâzımdır ki, sadece tarımla kalkınmış bir ülkeye rastlamak mümkün değildir. Ama sanayi ve hizmetler yoluyle kalkınmış ülkelerde dahi, tarım sektörü bizdeki gibi ihmal edilmemiştir. Aksine, endüstrinin yanında modern bir hüviyete ve gelişme imkânına sahip olmuş ve tarım kesiminde istihdam edilen nüfus, genel nüfusun % 6 ilâ 12'si mertebesine indirilerek, ekonomik ve sosyal istikrar sağlanmıştır. Bu gelişme uzun yıllar süren bir endüstrileşme mücadelesi sonunda gerçekleştirilmiştir. Bu sebeplerledir ki, Üçüncü Beş Yıllık Planda kalkınmanın sürükleyici sektörü sanayi kesimi olmuştur. Bu tercihi aslında hızla artan nüfusumuzun bundan böyle tarım alanlarında tutulma-

sının imkânsız oluşu ve artan nüfusun ekonomiye baskısı ile Türkiye'nin jeopolitik durumu itibariyle sanayileşmesinin zaruretinden doğmaktadır.

AET ülkeleriyle olan Katma Protokolün icabı, Türkiye 22 yıl sonra Gümrük Birliğini gerçekleştirmek suretiyle her türlü mal, hizmet, sermaye, para ve insan giriş - çıkışı bu ülkelere karşı hiçbir kısıtlamaya tabi olmayacaktır. Üçüncü Beş Yıllık Plan hazırlanırken 22 yıl sonraki Türk ekonomik yapısının ulaşması lâzımgelen hedeflerine uygun bir model içinde hareket edilmek istenmiştir.

Millî menfaatlerimizi, millî varlığımızı ve bütünlüğümüzü Avrupa Ortak Pazar topluluğu içinde korumak için 22 yıllık perspektif içinde Türkiye'nin gayrî safi millî hâsılası içinde bugün % 23,5 civarında olan sanayi payının 1995' lerde % 40'a yaklaşmasını, tarım geliri payının % 28 lerden % 10 civarına inmesini, ayrıca sanayi kesiminde çalışanların toplam çalışanlara oranının % 22'ye ulaşmasını ve tarımda çalışanların payının bugünkü % 65'lerden % 20'ye düşmesini hedef almıştır Bu neticeye ulaşabilmek için gayrî safi yurtiçi hâsılanın önümüzdeki 21 yılda % 9 civarında artması gerekmektedir. 1995 lerin hedeflerine göre tespit edilen kalkınma perspektifine oturtulan Üçüncü Beş Yıllık Planın ekonomik ve sosyal hedefleri, dış ve iç finansman kaynakları içinde özel ve kamu kesiminin hizmet dengesine göre tespit edilmiştir. Bu dönemde gayrî safi yurtiçi hâsılanın yılda ortalama % 8, gayrî safi millî hâsılanın ise % 7,9 oranında artması öngörülmüştür. Böylece fert başına gelir 1977 yılında 6 640 Türk Lirasına çıkmış olacaktır.

Diğer taraftan, tarım gelirlerimizin % 3,7, Sanayi gelirlerimizin % 11,2 ve hizmetler gelirimizin % 7,7 artması hedef alınmıştır. Bu gelişmeler plan dönemi sonunda gayrî safi yurtiçi hâsıla içinde tarımın bugün % 28,1 olan payını % 23,4'e düşürecek, sanayi payı % 22,6 dan % 26,8'e yükselecek, hizmetlerinki ise % 49,3'ten % 49,8 olacaktır.

Üçüncü Plan döneminde ekonominin genel yapısındaki bu değişme yanında, sanayiin kendi yapısında da ara mallarına daha çok ağırlık verilmesi ve bu arada yatırım mallarına daha hızlı bir gelişme ortamı hazırlanması yönünden de bir değişikliğin sağlanması öngörülmüştür. Malî yönden ise milletlerarası finansman müesseselerinden sağlanacak imkânlarla işçi dövizleri, hızla artacağı düşünülen ihracatımız ve gelişecek turizm gelirlerimiz Üçüncü Planın dış finansman ihtiyacının karşılığı olarak gösterilmiştir.

Plan tatbikatının safhaları içinde ekonomik sektörlerde ve sosyal alanda vukubulacak gelişmeler değerlendirilerek hedeflere yaklaşılmak istenmiştir. Ayrıca, ekonomik sektörlerin gelişmesinde hızlı ve darboğazlara yol açmadan sanayileşme esas alınmıştır. Keza Üçüncü Beş Yıllık Planda yatırım mallarının hızla gelişmesine imkân verecek ve ayrıca tabiî kaynaklarımızın değerlendirilmesini sağlayacak şekilde ara malları sanayilerinin geliştirilmesine ağırlık getirilmek de istenmiştir. Bilhassa mühendislik hizmetlerine dayanan yatırım malları sanayiin geliştirilmesi için bu hizmetlere önem verilmesi, projecilik ve dizayn çalışmalarının teşviki de öngörülmüştür.

Sanayiin anamuharriki olan enerji temini için Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde 24 milyar liralık bir yatırımla emin, devamlı ucuz ve yeterli bir enerjinin öncelikle yurtiçi kaynaklara dayalı olarak temini istenmiştir.

Buraya kadar 1974 yılı ikinci dilim plan uygulamasına esas teşkil eden Üçüncü Beş Yıllık Planın genel görüşünü arza çalıştım. Şimdi 1974 plan uygulaması hakkında kısaca görüşlerimizi Yüce Heyetinize arza çalışacağım.

Sayın senatörler, Üçüncü Planın ilk uygulama yılı olan 1973 tarihinde, toplam sabit sermaye yatırımları 28 milyar 40 milyon Türk lirası iken, 1974 yılı uygulamasında 69 milyar 249 milyon Türk lirası olup, bunun 30 milyar lirası özel sektör yatırımları, 39 milyar 249 milyon lirası da kamu sektörü yatırımlarıdır. 1973 yatırımlarına nazaran büyük bir sıçrama göstermesi, aslında yatırım hacminin parasal değer ölçüsünde artışının ifadesi değildir, başta petrol olmak üzere, tüm hammadde ve işçilik fiyatlarının % 20 ve 30 civarındaki artımı sebebiyle, yatırım maliyetlerinin % 30'un üzerinde artış göstermesi nedeniyle, gerçek yatırımların maalesef büyük bir artış sağlayamayacağıdır. Bu sebeple, genel kalkınma hedeflerine göre parasal artıma rağmen, yatırımların geride ka-

lacağı endişesini taşımaktayız. Bu kuşkularımızın ekonomik ve siyasî türlü nedenleri vardır. Bilhassa özel sektörün yatırım teşebbüslerinin ürkekliği ve âdeta durmasının başlıca nedeni, Koalisyon Hükümetinin emniyet ortamı yaratmayan ekonomik ve siyasî tedbir, karar ve beyanlarıdır. Bilhassa birtakım bakanların, icranın bir bütün halinde karara varıp değerlendirmesi gereken ekonomik tedbir ve kararlarda, hissî bir görüşle birbirine zıt beyanlarıyle âdeta özel teşebbüs ve sermaye düşmanlığını körükleyen ve devletçiliği savunan bir endişe ortamı yaratmasıdır. Diğer taraftan hükümet, ekonomik görüşlerini açık ve seçik bir şekilde kamuoyuna açıklayamamıştır. Kaldı ki koalisyon hükümetlerinin tabiatlarından gelen bünyevî sıkıntılar ve bu hükümetin ömrü hakkında istifhamlar, özel sektörü uzun vadeli yatırımlarda daha da teenniyi gerektiren kuşkulu bir ortama itmiş ve yatırımların gerçekleşmesini güçleştirmiştir.

Bu sebeple, hükümetin her şeyden evvel fiyat istikrarını sağlaması, sermaye piyasasında emniyet telkin edici tedbirlerin alınması, banka kredilerinin enflâsyona sebep olmayacak şekilde genişletilmesi, özel sektör düşmanlığını ortadan kaldıracak bir tedbirin getirilmesi suretiyle, özel teşebbüsün mevcut olan yatırım potansiyelini geniş çapta harekete geçirerek, plan hedeflerini gerçekleştirmek ancak mümkün olur. Aksi halde, kalkınmanın en büyük manivelâsı olan özel sektörü, gönül arzusuyle yatırıma itmek mümkün değildir. Kaldı ki bir Anayasa gereği olan ve bütün plan çalışmalarında tescil edilen karma ekonomi görüşü içinde, kamu ve özel sektörün görev ve sınırları kesin olarak tespit edilmişken, herşeyi devletçilik adesesinin gerisinden gören doktriner sapmalara göz yummak mümkün değildir.

Türk Ulusu Anayasa ile plan anlayışıyle, hür demokratik parlamenter rejim içerisinde şaşmayan bir inançla, siyasî tercihini yapmıştır. Bu itibarla kamu ve özel sektör münakaşalarını çok geride bıraktığımızı kabul ederek, ülkenin yararına olmayan siyasî ve doktriner nitelikteki polemikleri bir yana bırakarak, ülke menfaatleri etrafında millete ters düşmeyen, onu hayata bağlayan, istikbale ümitle baktıran, huzur ortamı içinde ona refah götüren, gerçekçi ve güzel planların yapılmasına ve başarılı bir tatbikatına çalışmamız lâzımdır.

Muhterem arkadaşlarım, Üçüncü Beş Yıllık Plan müzakereleri esnasında da ifade etmeye çalıştığımız gibi plan, rijit, değişmez tabu haline getirilecek, körükörüne tatbiki gereken hukukî bir argüman değildir. Onun da, hazırlandığı şartlara göre ve hazırlanış noktasından geleceğe bakış ölçüleri içinde plan kriterlerine uygun değerlendirilemsi vardır. Hazırlık safhasında tespit edilen verilere, istatistikî malûmata ve gelişme projeksiyonuna göre, plan modeli ve tekniği içinde meselelerin kıymetlendirilerek beş yılı ihtiva eden bir plan argümanı hazırlanır ve bu da yıllık icra programlarıyle uygulamaya konulur.

Görülüyor ki plan, önceden kabul edilen sosyal, ekonomik, teknolojik, siyasî ve hatta hukukî varsayımlara göre plan modeline uygun bir sistematik içinde siyasî tercihlere göre hazırlanıyor. Plana esas olan öntedbirler, süratle gelişen dünya koşulları altında ekonomide, teknolojide yıldan yıla değil, aydan aya, hatta günden güne elde edilen tekâmül ve gelişmeler sebebiyle sizi, plan hedefine götürecek araç, gereç ve teknolojilerdeki vâki değişiklikler plan hedefini, plan tatbikatını değiştirecek kadar zorluyor. Hele siyasî konjonktürdeki gelişmeler, ülke savunması, dış ilişkiler konusu gibi hayatî meseleler ayrı bir ağırlık taşıyor. Bu itibarla planın genel manada çağın gelişen şartlarına açık bir esnekliğe sahip olması lâzımdır. Mesele bu noktaya gelmişken, bir iki hususu belirtmeden geçemeyeceğim.

Üçüncü Beş Yıllık Plan 22 yıllık uzun bir perspektifin ilk beş yıllık tabanını teşkil ediyor. Burada arza çalıştığım muhtemel gelişmeleri bu geniş projeksiyon içinde önceden kesinlikle tespit ve değerlendirmek mümkün değildir. Ülkemizin şartları içinde, Ortak Pazarın gerçek zaruretleri bizi zorlasa dahi, uzun dönemli hedeflerin perspektifine göre hazırlanmış Üçüncü Beş Yıllık Planı hedefine ulaştırmak belki zor olacak, aşağıda arz ve ifadeye çalışacağım sebeplerden dolayı da kalkınma imkânlarımız muvacehesinde bugün tespit edilen hedefler, kalkınmamızın çok gerisinde kalabilecektir. Zira biz inanıyoruz ki, genellikle muvaffakiyete ulaşmış iki plan tatbikatı sonunda, ülkemizin kalkınma için çok büyük imkânlara sahip

olduğu, gerçekleştirilen endüstriyel altyapı tesisleri ile plancıların «Take - Off» dedikleri sıçrama noktasına gelindiği, bu sebepten 1995'lerin tespit edilen hedefleri; yani İtalya'nın bugünkü durumu, bugünkü gelişmişliği bizim için çok gerilerde bir hedef olabilecektir. Bu itibarla şayet uzun vâdeli hedefler perspektifine beşer yıllık planları oturtmak gerekiyorsa, daha büyük hedeflerin tespitinin zarurî olduğunu, beşer yıllık plan modüllerini de bu büyük hedeflere göre tespit etmenin daha gerçekçi olacağına kaniiz.

Planda yapılacak ilk değişiklikle bu hususu değerlendirilmesini yerinde bir hizmet addederiz. Aslında bize göre, plan tatbikatı bakımından kısa perspektifli planların başarılı olduğu gerekçesi ile on - onbeş yıllık projeksiyonlara yerleştirilmiş, kısa süreli hedefleri gösteren plan sistematiği içinde kalkınmayı gerçekleştirmek daha emin bir tatbikattır. Zira, katı ekonomik görüşlere sahip sosyal ülkelerde dahi uzun hedefli planlar yerine, kısa dönemli planlar tercih edilmektedir. Bahusus planın temel dayanağı olan istatistikî veriler ve envanter çalışmalar gibi temel bilgilerin, sıhhat ve gerçeklere uygunluğunun kabili münakaşa olduğu ülkemizde, bu görüşümüzün daha da ağırlık kazanacağı kanaatindeyiz.

Diğer taraftan, Üçüncü Beş Yıllık Planda kalkınma hızı % 7,6 olarak tespit edilmiştir. Bu, ülkemizin mevcut kalkınma potansiyeli içinde küçük bir kalkınma değeridir. Süratle gelişen dünya şartları içinde iki plan tatbikatı ile kalkınmanın sıçrama noktasına gelmiş olan Türkiye'mizin imkânları müvacehesinde kalkınma hızının % 9 civarında yeniden tespitinde zaruretler vardır. Zira, bu hızı gerçekleştirecek yetişmiş ve eğitilmiş insan kaynağı ülkemizde mevcuttur. Atıl kapasiteler vardır. Ülkemizin doğal kaynakları iyidir. Geri kalmış, az gelişmiş ülkelerin en mühim sorunları; kaynakların kıtlığı ile mevcut kaynakların kötü kullanılmasıdır. Bu itibarla ülkemiz, iki plan döneminde büyük tecrübeler kazanmış ve mevcut kaynaklarını daha verimli kullanma durumuna gelmiştir. Bu bakımdan kalkınma hızının daha yüksek olması için şartlar müsaittir. Kaldıki, ülkemizin jeopolitiği de hızlı bir tempo ile kalkınmamızı zorunlu kılıyor. Dünyada bütün meselelerini halletmiş, refahın zirvesine, endüstrilerinin doruğuna çıkmış Batı demokrasilerinin % 2 ilâ 5 civarında olan kalkınma hızlarına bakarak, kendi kalkınma hızımızı uygun kabul etmek, sanırım ki isabetli bir görüş olamaz. Filhal kalkınmanın tüm yükünü de bir kuşağın sırtına yüklemek insafsızlık olur. Bu yükü bir iki neslin omuzuna yüklemek adaletli bir tercihin ifadesidir; ama bu yaymayı ülke imkânlarına göre iyi hesabetmek ve geniş bir zaman yelpazesi içinde çok gerilere atacak ölçülerden de sakınmak lâzımdır; yani optimal bir değerin tespitinde zaruret vardır.

Yüce Senatonun muhterem üyeleri, bir plan müessesesi hakkında birtakım görüş ve çizgileri savunurken, bizatihî planın kendisini başarıya ulaştıracak, onu gerçekleştirecek kadrolardan da söz etmemek mümkün değildir. En iyi, en güzel, en geçerli planların başarıya ulaşması, hayatiyeti, onu uygulayan kadroların liyakatına ve onu icraya koyan hükümetlerin marifetlerine ve inancına bağlıdır. Türk toplumunun süratle kalkınması için büyük bir iddia ile hazırlanan Üçüncü Beş Yıllık Plan, malî kaynaklar ve önceden kabul edilen varsayımlar sağlansa bile, bunun tatbikatında siyasî, sosyal, ekonomik istikrar içinde, huzurla, inançla görev alacak eğitilmiş, özel ve kamu kesiminde yetişmiş güçlü kadrolara ihtiyaç vardır. Özel kesimin dışında bugün maalesef Devlet daireleri günlük vazifelerini yapacak durumda değildir. En kötü bürokratik görüş bütün administrasyona hâkim olmuştur. Türk Devleti bütün iyimser görüşlere rağmen, verimsiz ve pahalı Devlet haline gelmiştir. Kadrolar da alabildiğine şişirilmiş ve bu sebepten artan cari harcamalar yatırımların malî imkânlarını yıldan yıla sınırlamıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Plan dahil, bütün planlar kamu idaresinin, kamu yönetimi, kamu iktisadî teşebbüsleri olmak üzere iki bölümde yenilenmesini ve düzenlenmesini icraya tavsiye etmiştir. Bu maksatla yıllardan beri yapılan çalışmalar sonucunda kamu iktisadî teşebbüslerinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili kanun tasarısı hazırlanmış olup, kamu idaresiyle ilgili olarak da master plan seviyesinde bir model üzerinde 1973 yılında çalışılmakta idi. Biran evvel geliştirilerek, ele alınmasını şiddetle arzu ettiğimiz master modelin ışığında bir an önce tüm kamu kuruluşlarının yeniden düzenlenerek, rasyonel ve disipline bir Devlet hizmetinin sağlanmasını temenni etmekteyiz. Zira, kamu yatırımları yönünden bu Devlet

kadrosunu idarî reformun kapısından geçirmeden, planda öngörülen refomlar da dahil olmak üzere, hedeflere başarı ile ulaşmak mümkün değildir. En kısa yoldan idarî reform gerçekleştirilmelidir.

Uyguladığımız plan, ülkemizin çoğrafî ve fiziksel bölge durumlarını, halkımızın değişik kültürel, sosyal, ekonomik yaşantılarını dikkate alan, bölgelerarası gelişmişlik farklarını giderici mahiyette dengeli bir plan olmaktan öteye, daha ziyade sektörel bir planlamaya yönelmiştir. Bu suretle mevcut endüstri sahalarına yeni yatırımları götürmekle sanayi cazibe merkezlerinin muayyen bölgelerde ölçüsüz büyümesine gidilmektedir. Bu ise dengeli kalkınma görüşünün aksine, bölgeler arası sosyal ve ekonomik uçurumları gittikçe artıracak gelir dağılımını, siyasî istikrarsızlığın anasebeplerinden birisi haline getirmektedir.

Plan, temel görüş olarak toplumun geleneksel bünyesi içinde sosyal ve ekonomik yönleri ile yapısal bir değişikliği öngörmüştür. İki plan döneminde de maalesef bu husus gerçekleşememiştir. Üçüncü Planın birinci uygulama diliminde de bu husus yine gerçekleşememiş bulunmaktadır. Öyle görünüyor ki, gelecek plan dönemlerindede bunu gerçekleştirmek mümkün değildir. Genel mânada kemaliyle bir kalkınma, fizik ve sosyal yapıdaki gelişmelerin dengeli bir tarzda gerçekleşmesidir. Bizim kalkınmamız tek yönlü olarak yatırımların fizikî yapıda matematiksel gerçekleşmesidir. Bu nedenlerle, Türk toplumunun tarihsel geleneklerine sıkı sıkıya bağlı bünyesinde köklü değişiklikler maalesef sağlanamamıştır. Bu ise ,vakit vakit rejimi tehlikeye iten hadiselerin nedenleri olmaktadır. Özlemi çekilen, siyasî maksatların anasloganı olan, kanunî varlık kazanan reformlar dahi kısa zamanda toplumumuzun sosyal ve ekonomik yapısına istenen faydayı sağlayamadığı esefle müşahede edilmektedir. Biz öyle ümit ediyorduk ki, kısa zamanda büyük ümitlerle çıkardığımız reform kanunları, kısa zamanda ülkeye sosyal, siyasî, ekonomik mânada ferahlık getirecektir. Zira, siyasî muârızlarımız her şeyi reforma bağlamak eğiliminde idiler. Sanırız ki, tarihî yanılgılar arasında bu türlü görüşler de vardır. Keşke çıkardığımız reform kanunları en iyi tatbik şansını bulsun ve ülke, huzur sükûn içinde refah ülkesi olmak fırsatına kavuşsun.

Kanunları çıkarmak büyük bir hizmetir; fakat onları başarı ile uygulamak da Devletin yönetiminin marifetidir. Kanunların hayatiyeti olabilmesi için, yaşayan kanunlar olması lâzımdır. Üzülerek ifade ederim ki, malî imkânsızlıklar, uygulayıcı kadro kifayetsizlikleri, ekipman, proje ve plan gibi türlü nedenlerle bugünkü şartlar altında reform kanunlarının çoğu hayatiyetini kaybetmiş, ölü kanunlar görüntüsünü vermektedir. Bu itibarla, arzuladığımız reformlar kısa zamanda toplumumuzun sosyal, ekonomik yapısını değiştirmeyeceğe benzemektedir. Bunun içindir ki, asıl mesele kanımızca, rejimin teminatı olan orta sınıfı güçlü olarak ayakta tutacak en büyük unsur olan fiyat istikrarının korunması ve her gün biraz daha artan hayat pahalılığını çekilmez olan yükün hafifletilmesini temin edecek ekonomik, sosyal, idarî ve malî tedbirleri süratle alarak, ülkede rejimin teminatı olan sosyal ve ekonomik istikrarı sağlamaktır.

Karma ekonominin tarifi çinde özel sektörün ve kamu sektörünün dengeli kalkınmadaki hizmet sınırları genellikle tespit edilmiş olmasına rağmen, Üçüncü Beş Yıllık Plan, bu hizmetler dengesini kuramamış, daha ziyade devletçiliğe ağırlık vermiştir. Türk toplumunun en büyük potansiyeli, kalkınmanın dinamik unsuru, hızlı gelişmekte olan özel sektör, sermaye piyasası, kredi imkânları, teşvik ve himaye konuları gerektiği güçte değerlendirilememiş, iç tasarruf imkânlarının endüstriye süratle kanalize edilmesini temin edecek tedbir ve tavsiyeler yeterli ve güven verici nitelikte olmamıştır. Bu sebeplerden dolayı da iç tasarruflar, hızlı bir kalkınmayı gerçekleştirecek büyüklüğe erişememiş ve kalkınmayı sınırlayan önemli etkenler olmakta devam etmiştir. Aslında planlı kalkınmamızın en büyük sorunlarından biri de iç fianasman konusudur.

Kalkınmış Batı demokratik ülkelerin bu konunda yüz, yüzelli senede aştığı mesafeyi biz, Üçüncü Plan döneminin esprisi içinde yirmi yılda aşmaya mecburuz. Marjinal tasarruf oranı denilen iş kaynak, Üçüncü Beş Yıllık Planda % 38 civarında tespit edilmiştir. Bu, oldukça büyük bir değer olmaktadır. Bunun anlamı da toplumun kazancının % 68'ini tüketime, % 32'sini de tasarruf ederek bir kenara ayırması demektir. Bu, aslında yaşadığımız şartlar altında toplumdan istenen en büyük fedakârlıktır. Bugün ve yarın

gelişerek devam edecek sosyal, siyasî, ekonomik şartlar içinde bunu elde etmek çok zor ve hattâ bir bakıma da mümkün değildir. Aksine, kalkınmanın yükünü bütün yönüyle optimal ölçüler içinde yaymak, bir bakıma plan esprisinde gerçekçi olmak demektir. Filhakika geçmişteki plan tatbikatlarında bu rakamlara erişememişizdir. Dünyada bu değerleri gerçekleştiren ülkeler vardır; ama bir noktada Türkiye'nin kendine has yaşantısını, sosyal ve ekonomik hususiyetlerini, jeopolitik zaruretlerin tahmil ettiği malî giderleri de dikkate almaya mecburuz. Biz ve asıl üzerine eğinilmesi lüzumlu olan konu, kamu tasarruflarındaki yetersizliktir. Her ne kadar 1974 yılı bütçesinde bu hususa işaret edilmişse de, bunun bir temenniden öteye geçemeyeceğini farz etmek büyük bir hata sayılmayacaktır. Gerçek şudur ki, yukarıda arz ettiğimiz sebeplerden vakit vakit açık finansmana gidilmek ve bu yüzden de enflâsyonist baskıları doğmasına sebep olmak her hükümetin bütçe tatbikatında görülen hadiselerdendir. Keza, takibedilen politikalarla ve hazırlanan bütçelerle, hizmetler yönündeki aşırı gelişme, tüketimi artırıcı nitelikte tahrik etmekte, ücret - fiyat plitikaları arasındaki farkı gittikçe artırarak enflasyonu kamçılamaktadır. Kaldı ki, Hükümetin son günlerde aldığı temel maddelere zammı öngören kararları müteakip piyasada başlayan fiyat artışı furyasına mukabil, Hükümetin ücretleri fiyatların ötesinde tutmak suretiyle hayatı ucuzlatma anlayışı, tüketim talebi doymamış ücretliler kesiminin tüketim malı piyasasına kayma imkânını bulacak talepleri sebebiyle arz ve talep dengesi bozulacak ve binnetice enflâsyonist baskılar artacaktır ve âdetâ enflâsyon glopan hale gelecektir. Bu kabîl palyatif tedbirlerin hasta olan Türk ekonomisine büyük zararlar ika edeceğine işaret etmek isteriz.

Muhterem senatörler, biraz da spesifik konulara temas edeceğim.

Devlet Planma Teşkilâtı Devletin en yüksek seviyeli teknik, ekonomik, hukukî ve idarî yönleri olan müşavir bir kuruluşudur. Bu kuruluşun siyasî tercihi yoktur. Ancak, ilmî ve tecrübevî gerçeklere dayanan kalkınma modeli ve felsefesine uygun görüşleri, kanatleri ve tavsiyeleri vardır. Bunların en geçerli fikirler olabilmesi için, bizatihî kendi kadrolarının buna cevap verecek güçte elemanlarla teçhiz edilmiş olması lâzımdır. Mevcut kadrosu bugünkü varlığı ile maalesef kifâyetsizdir. Çok kıymetli teknisyen elemanların olması, cidden iyi niyetli, kabiliyetli genç arkadaşlarımızın burada vazifeli olması, koca bir ülkenin meselelerini çözmek için kâfi değildir. Ülkeyi tanıyan, ülkenin meselelerini bilen genç ve kabiliyetli plancılara yol gösterecek, yıllardır şarha şarha susuzluktan yarılmış Anadolu bozkırlarında tevekkülle kendisine uzanacak hizmet elini bekleyen, Devletten nasibini alamamış insanların hayat hikâyeleri içinde ne istediğini bilen tecrübeli plancıların varlığına ihtiyaç vardır. Bu tecrübeli kadroları Devlet Planlama Teşkilâtında tutacak tedbire de ihtiyaç vardır. Bu kadroyu güçlendirecek her türlü imkânın alınması, plan müessesesi için büyük bir kazançtır. Devlet Planlamâ Teşkilâtında bugüne kadar uzmanlık müessesesi geleneği yerleşmemiştir. Bu konuyu gerçekleştirecek tedbir alınmalı ve ihtisasa geniş çapta yer verilmelidir. Siyasî tasarruflarla bu kadro tedirgin edilmemelidir. İktidar değişikliklerinde bir huzursuzluk kaynağı olan bu kabil müdahaleler, zaten zayıf olan kadroyu büsbütün sarsmaktadır. Bu husus üzerinde ehemmiyetle durulmasına işaret etmek isteriz.

Ekonominin massedemeyeceği yatırımların programa alınması yönünden de Devlet Planlama Teşkilâtının çok dikkatli olması ve bu konuda icrayı uyaracak teknik ve ekonomik zaruretler olmadıkça, yatırımları önceden tespit edilen hedeflerden saptırılmamalıdır. Devlet Planlama Teşkilâtı olarak hedeflere uygun; fakat planın zaman uygulamasına ters düşen yatırım projelerinin adedindeki yaygınlık ve genişlik, yatırım tahsisatlarının azlığı sebebiyle proje maliyetlerinin artışına ve binnetice rantabilitenin düşmesine sebep olmaktadır. Bu hususa çok dikkat etmek lâzımdır. Bu değerlendirmeyi yaparken, projelerin bütün süreleri de dikkate alınmalı ve bir projeyi uzun zaman yelpazesi içinde yaymamalıdır. Ekonomik yapıda belirlilik süresi içinde ve teknik icapların gereği içerisinde bir zaman planlaması yapmak lâzımdır.

Plan çalışmalarında, plan değerlendirmesine esas olan girdi çıktıların (İnput - autputların) sadece beş yılda bir değerlendirilmesi yapılması yerine, IBM makineleri marifetiyle her yıl yapılmasının bir teamül haline getirilmesi lâzımdır. Çünkü, dünyada teknolojik ve ekonomik gelişme-

ler en süratli bir şekilde değişme göstermektedir. Bu itibarla, planın hedeflerine yönelmiş olan tatbikatı içerisinde en kısa zamanda müdahale yapılabilmesi, süratli bir kontrol sisteminin, ilmî bir kontrol sisteminin kurulmasına bağlıdır. Bu itibarla her yılda bir IBM makineleri ile, kompitürlerle hesaplanmak suretiyle bu işin üzerine eğilmek imkânlarının sağlanması lâzımdır.

İcra ile tedahül haline gelen yatırımların ve plan uygulamalarının her ay Devlet Planma Teşkilâtınca kontrol ve takibini yeni bir sisteme bağlamak ve hattâ Devlet Planma Teşkilâtınca koordinasyonu sağlanacak yeni bir kuruluşa yaptırmak zarureti vardır. Planlama, fiyatları tespitte tek sektörlü model içinde hesaplanmaktadır. Bu tatbikat hatalı olmaktadır. Ekonominin türlü yönü olan tesiri dikkate alınarak geniş bir görüş içerisinde fiyat tespitlerine gidilmelidir.

Üçüncü Plan esprisi içinde sanayinin hızlandırılması da öngörülmektedir. Bu gelişme, ekonomin öngördüğü. hızın ötesine gidemedi. Aksi halde, parasal kapasite ile fizikî kapasite arasındaki fark, enflâsyonist baskıları artırmaya vesile olur.

Plan çalışmalarına katılan teknisyenlerin, planın uygulandığı şartları mutlâka yerinde görerek, gerekli değerlendirmeyi yapmaları lâzımdır. Aslında plana hayatiyet veren insanların, sadece teorik bilgileri değil, tecrübeî bilgileri ve şartları da yanyana getirerek, bunu telif edici çözümleri getirecek olan projeleri, planları hazırlaması lâzımdır. Muvaffakiyetin anaşartı, sebep - netice münasebetleri içerisinde bu arz ettiğim hususlara dikkat etmekle mümkündür.

BAŞKAN — Sayın Karaağaçlıoğlu daha ne kadar sürecek efendim?

M. KÂZIM KARAAĞAÇLIOĞLU (Devamla) — Sayın Başkanım, izin verirseniz grupum adına 15 dakikalık bir konuşmam vardır, onu da birlikte bitireyim ve bir daha söz almayayım. On dakikada biter efendim?

BAŞKAN — Sayın arkadaşlarım, Sayın Karaağaçlıoğlu'nun sözlerini bitirinceye kadar konuşmasına izin verilmesini oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun efendim.

M. KÂZIM KARAAĞAÇLIOĞLU (Devamla) — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bölgesel planlamalara gereken ağırlık verilmeli, pilot bölgelerden başlayarak, taşra teşkilâtını kurmak suretiyle tanzim edilecek planların gerçek verilere uygunluğu sağlanma yoluna gidilmelidir.

Muhterem arkadaşlarım, mesele bölgesel planlamaya girince Türkiye'nin dün akşam da Başvekâlet Bütçesi içerisinde yüksek huzurlarınızda arza çalışmış olduğum bir konusundan bahsetmek istiyorum.

Türkiye'nin kalkınması için bütün unsurlar yanyana gelmiş ve hakikaten Türkiye, plancıların «Take - off» dedikleri sıçrama noktasına ulaşmış bulunmaktadır. Ancak mesele, Türk ekonomisinin bu imkânlarını, potansiyellerini; sınırlı olan potansiyellerini çok iyi kullanmaktır. Bu potansiyellerden bir tanesi de Fırat Havzasıdır. Fırat Havzası; Aşağı Fırat Havzası, Orta Fırat Havzası, Yukarı Fırat Havzası diye üç kısma ayrılmaktadır. Türk ekonomik kalkınmasında Üçüncü Beş Yıllık Planda sanayie büyük ağırlık verilmiş; fakat tarım sektörüne lâyıkı veçhile gereken ağırlık verilememiştir. Dünyada; biraz evvel de ifade ettiğim gibi, sadece tarımla kalkınmış ve meselelerini halletmiş olan bir tek Devlet gösterilemez; ama kalkınmış olan ülkeler dahi tarımını ihmal etmemek mecburiyetindedir. Artan nüfusun ekonomiye baskısı devam etmektedir. Dünya bir açlığa doğru gidiyor. Tarım maddelerinde Batı ülkeleri entansif ziraat metotlarını, teknik ziraat metotlarını kendi bünyelerine tatbik ettikleri için, oralardaki randımanlar % 80 lerin % 85 lerin üzerine çıkmıştır. Yapılacak her türlü operasyon ve müdahale, oradaki tarım sektörlerindeki gelir artışlarını % 1, % 2, % 3 mertebesinde artırmaktan öteye gidemez. Aslında % 1, % 2 civarında artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaktan öteye gitmez bu gelişmeler. Binaenaleyh, Ortak Pazarla sıkı ekonomik ilişkilere kalkmış bulunan ve 22 yıllık bir perspektif içerisinde Ortak Pazara tam üye olacak olan memleketimizin en büyük potansiyeli, tarım sektörü ve tarıma dayalı endüstriye bağlıdır. Binaenaleyh, bizde yapılacak olan ekstansif bir ziraat metodu ile, ilkel ziraat metodu ile işlemekte bulunan bu sektörü, teknik ve malî bir güce kavuşturmak suretiyle entansif ziraat metotları içerisinde süratle kalkındırmak imkânları meveut-

tur. Yine % 30 lar civarında olan Türk tarımının rantablitesi süratle % 65 lerin, % 70 lerin, % 80'lerin seviyesine ulaşacak ve dolayısıyle ihracatta % 80'i tarıma bağlı maddeler olan Türk ekonomisine dış ticaret dengesi bakımından olumlu katkıları bulunacaktır. Bu itibarla, Fırat Projesini; bölgesel planlama ile ilgili bir konuya temas ettiğim şu anda müstakil bir planlama olarak ele almak ve bu bölgeyi master plan seviyesindeki çalışmalar içerisinde ayrı bir kanunî statüye, malî imkâna kavuşturmak suretiyle süratle devalope etmek lâzımdır.

Fırat projesi iki kısımdan müteşekkildir :

1. Enerji maksatlı.

2. Tarıma dayalı sulama maksadını gütmektedir.

Burada yapılacak olan Karakaya, Karaburun, Gölköy, Karababa barajları ile ve Keban da dahil olmak üzere, 19 milyar kilovat saatlik enerji istihsali mümkündür. Karakaya barajının plan hazırlıkları yapılmaktadır, Elektrovat Firmasına ihale edilmiştir. Sanırım ki, bu sene sonunda bu plan bitecektir. Ama bunun gerçekleştirilmesi, enerji politikaları içerisinde, bilhassa hidrolik enerjiye ağırlık vermeyi öngören bir görüş içerisinde, gelecek sene Karakaya barajı ele alınmış olsa, sekiz senelik, on senelik bir periyot içerisinde ancak devreye girebilecektir; yani 1980 - 1982 yıllarında devreye girebilecektir.

Sulama projeleri ise, bunun aşağı kademelerinde bulunan Gölköy'den olacaktır 800 bin hektarlık bir arazinin sulanması ve bu suretle bu sahada tarım endüstrisinin ve tarım istihsal imkânlarının modern girdilerle süratle Türk ekonomisine faydalı hale getirilebilmesi ise, on beş senelik bir periyoda bağlıdır. İki bin yıllarında ancak planlamanın öngördüğü hedeflere ulaşmak mümkün olabilecektir. Bu itibarla, iç ve dış finansman imkânlarını değerlendirmek suretiyle, bu kısımda sulama projelerini de öngörecek şekilde süratle tatbikata geçmek lâzımdır. Geçmişteki 1968 yılı fiyatları ile 16 milyar liralık olan bu sulama yatırımlarının, bugünkü maliyetleri, % 30'da ilâve edecek olursak, sanırım ki 20 milyarı geçmiştir. 13 milyon insana tarım sahasında hizmet bulma olanağını sağlayacak, Türk ekonomisine pamuk gibi, çeltik gibi, tahıl gibi ziraî ürünleri ile ihracat imkânlarında büyük yükselmelere, büyük imkânlara vesile olacak bu projenin özel bölgesel bir proje olarak ele alınmasında zaruretler vardır. Hükümetlerin yarından tezi yok, bu meselelere eğilmek suretiyle bunu ele almaları ve hatta özel bir planlama bürosu kurarak mahallî imkânları süratle değerlendirmeleri lâzımdır. Bu, Türk milletinin hayatiyeti bakımından lüzumludur. Endüstrideki gelişmeler teknoloji istiyor, kadro istiyor, para istiyor, zaman istiyor; ama tarımda yapacağımız bu yatırımları, endüstrinin anamaddesi olan enerjide yapacağımız bu yatırımları gerçekleştirecek kadar kadroları bulmak ve teknolojiyi Türk teknisyenlerinin tecrübesinden temin etmek mümkündür. Artık Amerika'yı keşfetmeye lüzum yoktur. Küçük modelde yapılmış olan sulama projelerinin aslında büyük dimansiyonlar halinde, büyük ölçekler halinde Aşağı Fırat Havzasında tatbikatından başka bir şey değildir. Yalnız mühim olan, bunun koordinasyonu, organizasyonu, malî kaynağının teminidir. Bu yolda çalışmaları mutlaka Hükümetin dikkate alarak yapması, özel bir planlama bürosu kurmak suretiyle bunu değerlendirmesi lâzımdır.

Sayın senatörler, plan konusunda şimdiye kadar arzına çalıştığımız hususlar, tümü ile yapılanları kusurlu görüşün olumsuz ifadesi değildir. Türk toplumunun ümidini bağladığı demokratik rejim içindeki planlı kalkınmanın anaunsuru olan Üçüncü Beş Yıllık Planının bizatihî muvaffakiyete ulaşmasındaki tehlikeli görüşlerin ve kabullerin handikapını tespit ilgililerin nazarı dikkatine arz etmektir. Bu suretle icranın tedbir almasını temin sadedinde, samimî ve yapıcı ikaz niteliğini taşır. Zira Adalet Partisi Grupu olarak, plan müessesesini bir Anayasa zarureti olmaktan öteye, Türk toplumunun gelişen dünya şartlarının nedeni ölçüleri içinde, kalkınmamızın en güçlü siyasî aracı olduğu inancını taşıyarak değerlendiriyoruz. Memnuniyetle ifade edebiliriz ki, Türkiye bugün kalkınma için pek çok unsurları yanyana getirme imkânını bulmuş, böylece iki plan dönemi de dahil, 1950'den bu yana gelişmede büyük mesafeler katetmiştir.

Sosyal barışın, siyasî istikrarın himaye şemsiyesi altında iyi niyetlerle demokratik rejim için de büyük gelişmelere hazır hale gelmiştir.

Bu gerçekten hareketle, ekonominin, teknolojinin icabı içinde Türk toplumunun geleneksel tarihî yapısına uygun bir modelin ışığı altında dikkatle hizmete yönelmek lâzımdır. Kalkınma hizmetlerinin muvaffakiyete ulaşması; sosyal, ekonomik, siyasî istikrarın dışında, malî kaynak, tekuik kadro, gelişmiş teknolojiye bağlıdır. Bunlardan hiç şüphe yok ki, teknik kadro büyük bir ağırlık taşır. Kısaca bu konuya da değinmek isteriz.

1930'dan bu yana bütün dünyada teknokrat - bürokrat mücadelesi olmuş ve sonunda milletler kendi sosyal, ekonomik, teknolojik gelişmelerinin objektif ölçüler içerisinde millî muvaffakiyetlerine uygun bir model ve usulle bu iki kadroyu Devlet hayatında faydalı doğrultuda geliştirme şansına, onun hukukî ve idarî imkânına sahip olmuşlardır. Gittikçe birbirinden uzaklaşan bu iki kadro bu suretle birlikte hareket etmek imkânını Batıda bulmuştur.

Ülkemizin gelişmesinde en güçlü hizmetleri yüklenen, kalkınmanın itici kadrosu olan teknokrat kadro, Devlet içinde ve yönetimde lâyık olduğu hizmet ve değeri bulmuştur. Her kalkınma memlekette olduğu gibi, 1950'lerden bu yana, teknokrat, aristokrat, bürokrat kutuplaşması Devlet hayatımızda gittikçe artan bir manada birbirinden uzaklaşan ve kalkınmaya menfî yönde tesir eden bir ölçüde gelişmektedir.

Bugünün şartları içinde 657 sayılı Devlet Personel Kanununu tadil eden 1327 sayılı Kanunun uygulanmasının tatbikata getirdiği huzursuzluklar da bu mücadelenin talihsiz bir yönünü teşkil etmiştir. Bunda, aslında Türk kalkınması zarar görmekte, kalkınmanın güçlü manivelâsı olan teknik personel, kalkınma hizmetinin mesuliyetini taşıyan kuruluşlardan ayrılarak büyük bir beyin göçüne başlamıştır. Doktorları da bu aynı göçün en büyük kadrosu olarak kabul edersek, bunlara mani olacak tedbirlerin, meslek taassubunun ötesinde, hissî olmaktan ziyade, ülke menfaatlerinin gerekleri yönünden süratle alınması lâzım gelen bir tedbir olduğunu ifade etmek isteriz. Üçüncü Beş Yıllık Planda gereği kadar bu hususun değerlendirilemediğini üzülerek ifade etmek isteriz.

Değerli arkadaşlarım, Devlet hayatımızın tümüne yön veren, kalkınmanın teknik seviyede en güçlü kadrosu olan Devlet Planlama Teşkilâtının bütçesi hakkındaki görüş ve temennilerimizi bu kadar kısa zaman ölçüleri içinde arz ve ifade etmek mümkün değildir. Ülkenin eğitim sorunundan; ekonomik, sosyal, siyasî tüm sorunlarını kapsayan meselelere ait görüşleri ayrı ayrı ifade etmenin zaman bakımından zorluğu Yüce Heyetinizce malûmdur.

Bunun dışında, Devlet Planlama Teşkilâtının kendi bünyesi içinde birtakım sorunları ve meseleleri de mevcuttur. Onları da gerçek manada değerlendirerek, bu kadronun kendine mevdu hizmetleri huzur ve şevk içinde ifasına yardımcı olmak lâzımdır. Devlet hayatımızda iki plan döneminde muvaffak hizmetler ifa etmiş, Üçüncü Beş Yıllık Planın hazırlanmasında da en büyük ağırlığı taşıyarak, genellikle güzel hizmetler örneği vermiş olan Teşkilâta her yönü ile yardımcı olmak ve bu Teşkilâtı millî ve Atatürkçü görüşleri, vatansever duyguları, ekonomiyi ve teknolojiyi ilmin ve tecrübenin karargâhı içinde toplamış faydalı ve muvaffak bir kuruluş olarak görmek isteriz.

Devlet Planlama Teşkilâtını, Türk kalkınmasına yaptığı hizmetlerden dolayı şahsım ve Grupum adına tebrik eder, bütçelerinin Teşkilâta ve Türk milletine hayırlı, uğurlu olmasını Cenabı Haktan diler, beni dinlemek lütfunda bulunan muhterem Heyetinize Grupum ve şahsım adına en derin saygılarımı sunarım. (Alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Karaağaçlıoğlu.

Millî Birlik Grupu adına Sayın Kâmil Karavelioğlu, buyurunuz.

M. B. GRUPU ADINA KÂMİL KARAVELİOĞLU (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

Konuşmamın bir tek amacı var; bir konu üzerinde tartışma zemini hazırlamak, bir konunun teknik planda gündeme alınmasını sağlamak.

Gece saat 2'de konuşma fırsatı bulsaydım, çok kısa konuşacaktım; şimdi buldum, çok uzun konuşmayacağım.

Sevgili Plancı arkadaşlarım benden müdellel bir tez savunması beklemezler. Yapabilsem bile, bunun gereğine inanmam.

İkinci Beş Yıllık Planın neresindeyiz? 1,5 sene oldu, bir tarafsız ortamda plan tartışıldı,

hükme bağlandı. Planı tartıştığımız günlerde planın önceliği yoktu, rejim meselelerinin önceliği vardı; herkes bunun idraki içindeydi. Buna rağmen, planın dengeleri uzun uzun tartışıldı. Planın politikası uzun uzun tartışıldı; bundan meydana çıkan sonuçlar şu idi :

Planda tartışma konusu olan (Tez, antitez konusu olan) bir konu, enerji politikasıydı. Bu konu hükme başlandı, ama bu konu bugün kendisini dünya ölçüsünde kabul ettirdi. Daha fazla eleştirmiyorum, neticesi bellidir, bu konuyu bir tarafa bırakıyorum.

İkinci tartışma konusu olan, Ortak Pazar meselesiyle. Hep beraber takip ediyorduk. İki günden beri tartışmayla ortaya çıktı ki, Ortak Pazar konusu da kendisini sorumlularına malettirmiştir. Memnuniyetle müşahede ettik; Hükümetin ve Karma Parlamento Komisyonumuzun temsilcileri ilgili sorumluları etkileyebildiler ve bu konuyu onlara malettiler. Bunun da üzerinde durmuyorlm, bunu da bir tarafa bırakıyorum.

Şimdi, asıl yoğunlaşmak istediğim konuya geliyorum. Bu, tarım konusudur; makro denge içerisinde Planın yeridir, alt sektör olarak tarımın değerlendirilmesidir, tarım tablolarının bugünkü itibarıdır, geçerliliğidir.

Eski Parlamento üyeleri bilirler; İkinci Beş Yıllık Plan tartışılırken Grupumuzun 3 - 4 değerli görevli arkadaşlarından biri de naçizane bendim ve İkinci Beş Yıllık Planın tartışmalarına baştan sonuna kadar Bütçe ve Plan Komisyonunun üyesi olarak katıldım. Bir katkıda bulunamamışsam bile, hiç olmazsa bir şeyler öğrendim. Grupun görevlisi olarak bu münasebetle yaptığım uzun bir konuşmanın takriben üçte birlik hacmini alt sektör olarak tarımın incelenmesi aldı. Zabıtları inceledim, 10 sayfalık bir zaptın üç sayfası tarım değerlendirmeleridir. Bunu neye söylüyorum?..

O zaman benim tezim, gelir dağılımı açısından tarımın zafiyeti idi ve bu sıklet merkezi istikâmetinde tarım tablolarını, tarım dengesini eleştirmiştim.

Genel olarak özetlememe imkân vermenizi rica ediyorum: Planın makro dengesi Parlamentoda tartışma konusu değildi, elbette siklet merkezi sanayide olacaktı. Türkiye sanayi memleketi değildi, ama tarım memleketi de değildi. Tarım memleketi telâkki edilmesinin sebebi, sanayi memleketi olmadığı içindi. Bugün de tarım memleketi değildir, yarında tarım memleketi olmak şansı yoktur. Sanayileşmemiş bir toplumun tarımda bir atılım yapmasına imkân yoktur. Tarımın değerlendirilmesi zaten buna imkân vermez, bunlar mütearife haline gelmiş konulardır. Yani planını makro dengesine Parlamentoda itiraz olmadı, biz de itiraz etmedik. Sıklet merkezi sanayide olacak, tüketimden ara malları sanayiine sıklet merkezi kaydırılacak, ara mallarından yatırım mallarına kaydırılacaktı. İnşallah Üçüncü Beş Yılık Planda o da olacaktır. İtirazımız yok, çelişmeyelim; ben bunu teklif etmeyeceğim. Benim tezim makro denge ile çatışırsa ancak şu olabilir; hizmetler sektörü aleyhine bir çatışma; sanayi sektörü aleyhine bir çatışma değil, Dünya Bankasının tezini destekleyen bir tez savunması değil, bir tarım toplumu değil. Şunu da ifade etmek isterim ki, tarım değerlendirmelerindeki taban muharriktir, bugün değişmiştir.

Planlamacı arkadaşlarımın gözlerine bakarak söylüyorum, plan onların kafasının içindedir; dünkü rakam değerlendirmeleri bugün itibarını yitirmiştir. Tablo açmayacağım diye ahdettim, yine açmayacağım; 149 numaralı taplomuza bakın, 150 numaralı tablomuza bakın, 187 numaralı tablomuza bakın.

Şimdi, o günden bugüne ne gibi unsurlar değişti; bunları satırbaşlariyle ortaya koyuyorum.

Rio'da toplanan guvarnörler toplantısında dünya dış ticaret rejimi mahkûm edildi; 125 devletin temsilcisi toplandı, «Dünya dış ticareti sanayi tiplumlarının lehine işlemektedir, geri kalmış toplumlar istismar edilmektedir.» dedi. Bitiriyorum... Bundan sonra biz planı tartıştık. Planda tarım sektörü mevzuunda her parti burada itirazî kaydını koydu, biz de ağırlığımızı verdik. Ondan sonra İstanbul'da bir tarım semineri yapıldı. FAO'nun bir iktisatçısı meşhur Mister Pirsen olacak, öyle biliyorum, öbür adını iyi biliyorum, adı «Yeşil İhtilâlci», Hindistan'da 13 milyon tonluk buğdayı birkaç senede 28 milyon tona çıkaran adam diye biliyorum, neşriyatta öyle geçer. Bu adamın katıldığı seviyeli önemli bir seminerde, dün-

yadaki tarım ürünleri tüketimi ve üretiminin kısa zamanda denge değiştireceği tespit edildi ve «Dünya tarım üretim ve tüketim dengesi içerisinde Türk tarımının yeri ne olmalıdır?» konusu tartışıldı. Bunu da burada bırakıyorum.

Yeşil İhtilâlcinin Türkiye'de beyanatlar verdiği, konuşmalar yaptığı günlerden sonra A. P.'ye maledilen bir haber şu idi: «A. P. seçime bir yeşil plan'a girecek, A. P., bir yeşil plan hazırlığı içindedir.» diye neşriyatlar oldu, bu beyanatın sözün arkası gelmedi; benim ilgimi çekti. Seçime doğru, bildiğimiz gibi, dünya stoklarının erimesi ve dünyada tarım ürünleri spekülasyonu başladı ve fiyatları alabildiğine arttı. Öyle günler geldi ki, artık fiyat tartışılmaz oldu, sadece bulabilmek mesele oldu ve şimdi de dünyada tarım ürünleri stoku «Üç haftalık mıdır, üç aylık mıdır, altı aylık mıdır?» diye tartışma konusu var.

Bildiğiniz gibi, iki hafta evvel Bumeydyenin tahrikiyle Birleşmiş Milletlerde bir Dünya Gıda Ürünleri veya hammaddeleri fiyatları ve hammaddelerin tanzimi konferansı toplandı, bizim Dışişleri Bakanımız da bu konferansa katıldı. Bu konferans dün, ne olduğu belli olmayan bir sonuçla kapandı.

İran Şahı evvelki gün beyanat verdi, «Petrol fiyatları yükseldi; ama hâlâ bir ton hampetrol 4 ton buğday karşılığındadır.» diye kendi tezini destekleyen bir görüş ileri sürdü. Bunu da tabiî telâkki ediyorum.

Sizi şöyle bir ortama getirmek istiyorum: Bugünkü plan, bizim tarım ürünlerinde hayatî telâkki etmemiz lâzımgelen tarım hedeflerimizi ne ölçüde sağlayacaktır? İkinci Beş Yıllık Plan etkili olmasa bile, Üçüncü Beş Yıllık Plana zemin hazırlamak üzere bunun tartışmasını ortaya koyuyorum. İlgililerin kafasında olan şeyi Hükümete mal etmek istiyorum. Hükümetin gündeminde sıra geldiği zaman bunun üzerine eğilecektir.

Şunu memnuniyetle kaydediyorum: Hükümet kurulurken bu konu önceliğini almıştır ve Hükümet Programına girmiştir. Benim ifade ettiğim ve ifade etmek istediğim konulara Hükümet Programında hâkimiyet sağlamıştır. Bunu şükranla kaydediyorum. Bundan daha ileri, bu politika bütçede de yerini bulmuştur. Bunları kalem kalem sıralamıyorum, bu konu bütçede de ağırlığını bulmuştur. Benim istediğim, bu politikanın, asgarî bu politikanın devamı; fakat bundan daha ileri Üçüncü Beş Yıllık Planda (Plan canlılığını muhafaza eden bir belgedir, her an otokritiği yapılacaktır, tekemmül ettirilecektir) bu dengelerin gözden geçirilmesi ve Dördüncü Beş Yıllık Plana daha sağlam temellerle girilmesidir.

Şimdi, artık notlarımdan da, tablolarımdan da, belgelerimden de vazgeçiyorum, şunları teklif ediyorum :

1. Benim incelememe göre, tarıma ayrılan kaynaklar artırılmalıdır.

2. Tarımdaki üretim hedefleri yükseltilmelidir.

3. Tarım alt sektörünün zaaflarından biri şu idi; (O zaman belgeleriyle zabıtlarda var) karşı çıktığım hususlardan iki önemli nokta şu idi:

Tarımda istihdam dışı insanları, tarım işsizlerini sanayie aktarmak öngörülmüştü. Ben buna karşı çıkmıştım. 1995'te işsizlik bitmeyecek, ama tarımdaki insanları alacaksınız, tarım dışına aktaracaksınız.. Planın hedefi buydu. İşsiz var; tarımda yarı işsizdi, tarım dışında tam işsiz haline getirilecek. Ben buna karşı çıkmıştım; siyasî açıdan, sosyal açıdan karşı çıkmıştım.

Tarımdaki gelir dağılımı son derece gayri adildi Şöyleydi: Bugün tarımda çalışanların nispeti % 65 seviyesindedir. Bunların millî gelirden aldıkları pay % 28 seviyesindedir. Yani % 1 insan topluluğuna % 0,5'ten daha az bir pay düşüyordu. 1955'te ne olacaktı? % 28 insan topluluğuna veya % 25 insan topluluğuna (Açmayacağım tabloları) % 12 pay düşecekti, yine % 0,5 düşecekti. Bu gayri âdildi, bu haksızdı. Ben bunun ıslahını istemiştim; ama o zamanki sayın Hükümet sözcüsü; zabıtlarda vardır, «Ortka Pazarda böyledir, Fransa'da böyledir, Almanya'da böyledir; planlamamızın temelinde bunu dikkate almak zorundayız. Bir yerine beş veren sanayi sektörü varken, bir yerine iki veren tarım sektörüne ağırlık veremeyiz.» dedi ve ben buna katıldım. Ama bugün faktörler bir ölçüde değişti. Yine demiyorum ki, bir yerine beş veren sanayii ihmal ederek, bir yerine iki veren tarım sektörünü siklet merkezi yapın. Dünya Bankasının tezini desteklemiyorum; sanayi toplumu olmaya

mecburuz; ama buna rağmen hayatî konuları kendi kendimize yeterli hale getirmeye mecburuz.

Şunların üzerinde, kategorik olmasa bile, özellikle durmak istiyorum. Ne hazırladıklarını okuyacağım, ne de başka bir şey söyleyeceğim, sadece hayvancılıktan bahsedeceğim.

Buğday tablolarımız son derece eskimiştir, değer kaybetmiştir. Fiyat konusunda daima söylediğim şeyler vardır. Türkiye'de buğdayda fiyat politikasında bir çelişki vardır.

Sayın Erbakan'a hitap ediyorum; planda tespit edilmiş ilkeye göre, metoda göre buğday fiyatlarının ilânı gecikmiştir; ama fazla mahzurlu olduğunu sanmıyorum. Bugün de ilân edilse, bir ay sonra da ilân edilse, buğday fiyatları ne istismara imkân verecektir;; herkes malının değerini anlamıştır, ne de üretime bir katkısı olacaktır. Sadece metot açısından dikkatinizi çekiyorum.

Çelişki şuradadır: Buğday fiyatları artırılmalıdır. Ben bu tezi desteklerim. Şunun için desteklerim: Orta - Anadolu'nun tek ürünü veya başlıca ürünü buğdaydır ve bu buğday her sene değil, iki senede bir elde edilir. Bir değiştirme ürünü de yoktur. Pancar vardır, sınırlıdır, ayçiçeği vardır, sınırlıdır. Orta - Anadolu çiftçisine, üreticisine buğday yoluyle verebileceğinizi, başka hiçbir şeyle veremezsiniz. Gelir dağılımında bu bölgeye imkân verecek başka hiçbir aracımız yoktur. Bunların bir şey almaya hakları vardır. Pancar fiyatları bundan evvel son derece tatminkâr seviyeye getirilmişti; fakat buğday fiyatlarında bu olmadı. Buğday fiyatlarındaki çelişkiyi ben şurada gördüm:

Sahil bölgelerinde, kuşak bölgelerinde değiştirme ürünü var. Adana'nın buğday tarlalariyle dolmasını istemiyorum, Ege bölgesinin buğday tarlalariyle dolmasını istemiyorum. Dün plancılar «pamuk satar, buğday alırız.» derdi, bugün «Pumuk satar, buğday alırız.» diyemez hale geldiler.

Buğday fiyatlarındaki bu çelişkiyi biliyorum. Bu çelişki, telif edilmek üzere buğday fiyatları artırılmalıdır. Nispeti; basında geçen rakamlar kadar olmasa bile, önemli bir nispet olması lâzımdır. Ekonomik tahlillere dikkatinizi çekmeyeceğim; onları siz de görüyorsunuz, siz de okuyorsunuz.

Bu tarım girdilerinden gübre tabloları da iflâs etmiştir. Gübre tablolarımız ve gübre hedeflerimiz iflâs etti, bugünden iflâs etti. Büyük bir mesele var.

Pamuk, Türkiye için sanayinin anamaddesi haline geldi. Sanayimizde stratejik bir yer kaplamış olan tekstil, pamuğa dayalı olmak zorundadır. Pamuğu satın da alamazsınız. Bu sanayi için pamuk yetiştirmeye mecbursunuz. Çok şükür ki, pamuk gibi bir ürünümüz var; hatta pamuğa açılacak, pamuk ekilen sahalarımız kadar müsait bir sahamız daha var, şükranla kaydediyorum. Pamuk bizim için petrol kadar bir nimettir.

Pancar meselesine geliyorum: Daha evvel verilmiş olan fiyatlar tatminkârdır. Belki de o gün için biraz toleranslı davranılmıştır. Buna rağmen, şekerde uğranılan başarısızlık idarenin bir aczidir, skandaldır. İçyüzünü bilerek konuşuyorum. Tedbirsizliktir, bilgisizliktir, basiretsizliktir. Bir Sümerbankçıdan şekerci yaparsanız böyle olur.

Ayçiçeği meselesinde bir kriz var. Bu ayçiçeği teşvik edilmelidir.

Bunlardan başka bir şey söylemeye ihtiyaç duymuyorum. Başta da işaret etmiştim; tezimin sadece koklatacak kadar delile ihtiyacı vardı. Sanırım ki, teknik arkadaşlarıma derdimi anlatabildim.

Saygılarımı sunarım, teşekkürler ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Karavelioğlu.

C. H. P. Grupu adına Sayın Hilmi Nalbantoğlu, buyurunuz.

C. H. P. GRUPU ADINA HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun sayın üyeleri; hepinizi sevgi ve saygılarımla selâmlarım.

Bendeniz, Devlet Planlama Teşkilâtı 1974 Malî Yılı Bütçesi üzerinde C. H. P. Grupu adına konuşmak üzere huzurunuza çıkmış bulunuyorum.

Benden önceki konuşmacı arkadaşlarım, planın lüzumu ve planlama stratejisinin ne şekilde olması hususuna değindiler. Bendeniz de bilgim ve yeteneğim nispetinde bazı konulara dokunacağım.

Devlet Planlama Teşkilâtı 1974 Malî Yılı Bütçesine geçmeden önce, Anayasamızın bazı maddelerini hatırlatacağım.

1961 Anayasamızın temel ilkeleri arasında, sosyal adalet, fırsat eşitliği ve uzun vadeli kalkınma planlarında da bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi yer almıştır.

Anayasamızın 10 ncu maddesinin 2 nci fıkrası «Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, ferd huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.» hükmünü getirmiştir.

Yine Anayasanın 12 nci maddesinin 2 nci fıkrası «Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmayacağını» amirdir.

Uzun vâdeli kalkınma planlarımızda da, «Bölgelerarasında sosyal adalet dengesinin sağlanması ve bölgeler arasındaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak», yer almış bulunmaktadır.

Devlet Planlama Teşkilâtı ile ilgili Anayasa hükümleri ve ilgili kanunlar Devlet planlama Teşkilâtı 1974 malî yılı Bütçe raporunun 1 ve 2 nci sayfalarında sıralanmıştır.

Bunları birlikte okuyalım:

Anayasamızın 41 nci maddesinde; iktisadî ve sosyal hayatın, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlaması amacına göre düzenleneceğine değinilmiştir.

Anayasamızın bu amir hükümleri yasama organınca kabul edilen ve yürürlüğe konan aşağıdaki kanunlarla yerine getirilmiştir.

91 sayılı «Devlet Planlama Teşkilâtının kurulması hakkında Kanun.»

99 sayılı «Devlet Planlama Teşkilâtının kurulması hakkında 91 sayılı Kanuna ek Kanun.»

340 sayılı «Devlet Planlama Teşkilâtının kurulması hakkındaki 30 . 9 . 1960 tarih ve 91 sayılı Kanunun 20 nci maddesinin değiştirilmesine dair Kanun.»

77 sayılı «Uzun vâdeli planın yürürlüğe konulmasına ve bütünlüğünün korunması hakkında Kanun.»

527 sayılı «Gelecek Yıllara Geçici Yükümlemelere dair Kanun» vesaire...

Şimdi, Devlet Planlama Teşkilâtının görevlerini sıralayalım.

91 sayılı Kanunun 2 nci maddesinde:

«Memleketin tabiî, beşerî ve iktisadî her türlü kaynak ve imkânlarını tam bir şekilde tespit ederek, takip edilecek iktisadî ve sosyal politikayı ve hedefleri tayinde Hükümete yardımcı olmak.

Muhtelif bakanlıkların iktisadî politikayı ilgilendiren faaliyetlerde koordinasyon temin etmek için tavsiyelerde bulunmak ve bu hususta müşavirlik yapmak.

Hükümetçe kabul edilen hedefleri gerçekleştirecek kısa ve uzun vadeli planları hazırlamak.

Planların başarı ile uygulanabilmesi için ilgili daire ve müesseselerle mahallî idarelerin kuruluş ve işleyişlerinin ıslahı hususunda tavsiyelerde bulunmak.

Planın uygulanmasını takip etmek, değerlendirmek ve gerekli hallerde planda değişiklikler yapmak.

Özel sektörün faaliyetlerini planın hedef ve gayelerine uygun bir şekilde teşvik ve tanzim edecek tedbirleri tavsiye etmek.

Devlet Planlama Teşkilâtı, yukarda belirtilen hizmetlerini, istişarî organlık vasfını gözönünde tutarak ve bu arada memleketin yönetiminde karar alma zincirinin bir halkası olduğunu da hatırlayarak eksiksiz yerine getirmekle yükümlüdür.

Bu yükümlülüğünün gereği olarak da teşkilât normal idarî anlayışa uygun ve yurt gerçeklerini de gözönünde tutarak asgarî ve elâstikî bir kadroda teşkilâtlanmak zorunluluğundadır.

Bu özelliği gözönünde tutan kanun koyucu da, gerek 91 sayılı Kanunun 17 nci, gerek 99 sayılı Kanunun 1 nci maddeleri ile bu teşkilâta personel istihdamı yönünden kuruluşunda sağladığı farklılığı, 657 sayılı Kanunun değişik 237 nci maddesi ile de aynen muhafaza etmek cihetine gitmiştir. Nitekim:

91 sayılı Kanunun 17 nci maddesi, bu teşkilâta ait kadro cetvelîne dahil müsteşarlık, şube müdürleri ile uzman ve uzman yardımcılarını ve müsteşar genel sekreterliğini de lüzum halinde yerli ve yabancı uzmanların mukavele ile çalıştırılabileceklerini.

Aynı kanunun 340 sayılı Kanunla değiştirilen 20 nci maddesi ise, bu teşkilâtta planların yapılması, tatbikatı, izlenmesi ve koordinasyonuyle alâkalı olarak araştırma, etüt ve proje tetkiki gibi işlerin iş sözleşmeleri ile yerli ve yabancı hakikî ve hükmî şahıslara yaptırılabileceğini,

91 sayılı Kanunun 19 ncu ve 99 sayılı Kanunun 1 nci maddelerinde, gerek üniversite öğretim üye ve yardımcılarının, gerekse genel ve katma bütçeli idarelerle İktisadî Devlet Teşekküllerine mensup kimselerin teşkilâtta görevlendirilebileceklerini öngörmüş bulunmaktadır.

Bu yasa, kanunlar ve görevler ile belirlediğimiz Devlet Planlama Teşkilâtı ne durumdadır görelim :

Devlet Planlama Teşkilâtı her sene yatırım programları yaptığı halde ya bu plan bütçeler % 80 tatbik edilmez yahut tatbik edilmek istense bile, bunların % 70'nin tatbik imkânı yatırımcı dairelerce bulunmaz. Çünkü, yatırımcı dairelerin kapasite ve gelişmeleri izlenmemiştir. Gerekli reorganizasyonları gereksinmemiştir.

Hükümette bazı bakanlıkların ve birçok kuruluşların gerekli kuruluş kanunları ve yönetmelikleri hâlâ yoktur.»

Plan uygulanmasını engelleyen mevzuatın süratle değiştirilmesi gerektiği halde, hâlâ bu tür mevzuat bir engel yığını halinde bulunmaktadır.

Devlet Planlama Teşkilâtının koirdinasyon çalışmaları da tatmin edici olmaktan uzaktır.

Yeniden düzenleme çalışmaları ise hiçbir etkin sonuç getirmemiştir.

Bugün herkesçe bilinen yaygın kanı şudur ki, Devletin her kesimi; yani gerek kamu, gerek iktisadî kamu kuruluşlarının süratle yeniden düzenlenmesi veya reformu, reorganizasyonu gerekmektedir.

İl mahallî idareler planlaması konusunda ise, 1971 yılında «Pilot proje» niteliğinde «İl planlanması» çalışmalarına başlanmış ancak beş ilimizde mahallî idare planları yapılmıştır.

1972 - 1973 yıllarında ise ancak 20 ilimizde Devlet Planlama Teşkilâtınca seçimi yapılmış projeler için teknik ve malî yardım yapılması öngörülmüş bu 20 il ve yöresinin Ankara'nın doğusunda olmadığını belirtmekle de, Devlet Planlama Teşkilâtının çalışmalarında, Anayasanın 10 ve 12 nci maddeleri ile ne derece uyumlu çalışma yaptığını takdirlerinize sunuyorum.

Kalkınmada öncelikli yörelere özgü sorunlar üzerinde çalışmalar ancak :

Kars ilinde «Doğu hayvancılığını geliştirme projesi» ve

Güney - Doğu Anadolu'da kuraklığa karşı hassasiyeti azaltma projesi için yatırımlar yapılmış,

1974 yılında konan ödenek de 1973 yılında başlatılan bir kısım projelerin yıl içinde ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde harcanmıştır.

Şimdi 1973 yılında başlatılan ve yukarda Anayasamızın 10 ve 12 nci maddelerine uygun olmadığını söylediğim önemli projelere bir göz atalım :

«Proje adı
Tarım sektörü :
aşağı Ceyhan Aslantaş projesi
Makine, teçhizat ve yedek parça alımı
Madencilik sektörü :
Afşin - Elbistan projesi
Zonguldak taşkömürü hav. idame ve tevsii
Tunçbilek açık işl. ve tamamlama projesi
Divriği konsantrasyon ve pelet tesisi
Petrol aramaları projesi
Petrol üretim projesi
İmalât sanayii :
T. Şeker Fb. tevsii ve modernleştirilmesi (Turhal)
Afyon Şeker Fabrikası
Adana Pamuk İpliği Fabrikası

Kraft selülozu, kraft liner kraft torba kâğıdı ve kereste entegre tesisi (Antalya)
Yarımca kaprolaktam tesisi projesi
İzmir II nci petro kimya kompleksi
İskenderun Demir - Çelik
İskenderun Demir - Çelik tevsii
Karabük midernizasyonu
Gemlik gübre tesisi
Aliağa Rafinerisi darboğaz giderme
Aliağa Rafinerisi FCC ünitesi
Irak - Türkiye petrol boru hattı

Mevcut boru hatlarının sivil amaçlarla kullanılması için ilâve tesisleri yapılması (Muhtelif))

Karabük idame yatırımları
Kimya alüminyüm tesisleri
Elâzığ Ferrokrom tesisleri
Yarımca Amonyak üre tesisi
Enerji sektörü :
Elektrik tesisleri
Adana Aslantaş projesi
Samsun Hasan Uğurlu projesi
Antalya Oymapınar projesi
Keban projesi
Makine teçhizat alımı
İletim ve dağıtım tesisleri
Köy elektrifikasyonu

Kütahya Seyitömer Termik Santralı III ncü ünite (Mehmet Uysal Grupu)

Kahraman Maraş, Afşin - Elbistan Termik Sant.

Kütahya Tunçbilek B. Termik Sant. I nci ve II nci üniteler Ulaştırma sektörü :

Marmara ve yakın hatlar gemi İnş. pro.
Tanker alımı (2 adet)
Yeşilköy Hava Alanı
THY. uçak alımı
Radyo - TV projeleri»
Çok şükür Erzurum'da da bir tane yapıldı.
«PTT telefon santralları
Şehir içi telefon şebekeleri

İstanbul çevre yolu I nci ve II nci kısım inşaatı
Haydarpaşa - İzmit karayolu
Karayolları planlama ve keşifleri
Devriği - Sivas (Tecer - Kangal) demiryolu
YSE makine alımı projesi
TCK makine ve teçhizat alımı
TCK asfaltlama
TCK makine teçhizat yedek parça satınalımı ve onarımı»

Velhasılı, kırsal alana hizmet yayıyorum veya bu hizmeti planlıyorum diye, bu listede bir husus göremiyorum ben. Bunlar, tüm Türkiye'nin yararınadır denecekse de, keşke bunlardan bazılarının Sivas'ın doğusundaki illerde yapılmak suretiyle, Keban'da olduğu gibi, yararı yine de Türkiye'ye dağıtılsın diyeceğim.

Şimdi Devlet Planlama Teşkilâtı öz eleştirisine geleceğim.

Devlet Planlama Teşkilâtının 1968 - 1973 yılları itibariyle bütçesinin seyri, raporun 38, 39, 40, 41, 43 ncü sayfalarında yeralmış bulunmaktadır.

Önce cari harcamalar üzerinde duralım.

Cari harcamaları :

1968'de 12 milyon 225 bin, (Biraz yuvarlak rakamlarla söyleyeceğim.)
1969'da 14 milyon,
1970'de 12 milyon,
1971'de 20 milyon,
1972'de 34 milyon,
1973'te 33 milyon,
1974'te de 37 101 471 lira konmuştur.

Bu ödeneklere göre, personel durumuna göz atalım. (Rapor sayfa 45'te)

1960'da 22 kişi, 1961'de 75 kişi, 1962'de 120 kişi, 1963'te 109 kişi, 1964'te 119 kişi, 1965'te 218 kişi, 1966'da 239 kişi, 1967'de 304 kişi, 1968'de 442 kişi, 1969'da 544 kişi, 1970'de 653 kişi, 1971'de 619 kişi, 1972'de 493 kişi, 1973'te 481 kişi ve 1974'te de 594 kişidir.

Cari harcama ödenek türünde 1970'ten 1971'e ve 1971'den 1972 yılına birer sıçrama görüldüğü halde, personel sayısına bakılırsa 1960'tan 1970, 1971 yılına kadar giderek artış göstermiş ve 1980, 1971 yıllarında hemen hemen aynı kalmışsa da, 1972 yılında birden bire 120 kişilik azalma görülmüştür.

1974'te ise, raporda detayı verildiği üzere, 594 personele yükselmiştir. Önce bu liste üzerinde söz edelim :

46 daktilo var. Günde 8 saat çalışsalar 368 saat eder. Saatte 1 yazı yazılsa 368 yazı eder. Saatte de bir yazı ki, 5 dakikada bir yazı yazılır. 17 teksircinin yazdığı yazıyı da saymayalım.

19 adet araba var. 18 adet de şoför bu çok normal. Demek ki, 18 veya 19 arabalı makam var. Bu da yerinde. Ancak 39 adet sekreter neden icabediyor?

Ayrıca, 99 uzman ve 110 uzman yardımcısı var ve dört aydan beri de bunlar boş oturmaktadırlar.

Halbuki, Dördüncü Beş Yıllık Plan hazırlığı için dokümanı toplama, gerekli yerleri gezme, izleme ortada aşikâr durmaktadır. 1974 programını belki Haziranda itibaren yapacak olan bu teşkilâtın, bu uzman kadrolarını bu şekilde; Türkiye'nin birçok meseleleri, bilhassa Doğu ve Gü-

neydoğu Anadolu'nun birçok meseleleri tetkik beklerken, oturtmasını kınamaktayım.

Teknisyen, dağıtıcı gece bekçisi ve hele 60 adet olan odacı kadrolarındaki şişkinlik gözden kaçmıyor.

Bu tespitlere bakılırsa Devlet Planlama Teşkilâtının önce kendini reorganize etmesi gerektiği ortaya çıkar.

Kalkınma fonu diye adlandırılan yatırım harcamalarına gelince :

1968	de	40 000 000	TL.
1969	»	50 000 000	»
1970	»	70 024 000	»
1971	»	60 600 000	»
1972	»	161 124 000	»
1973	»	16 205 000	»
1974	»	20 725 000	» Bütçeye konmuştur.

Bu listede 1972 yılına kadar muntazam bir artış gösterdiği ve fakat 1972 yılında birden bire % 250 bir sıçrama gösterdiği görülmektedir. 1973 ve 1974 yıllarında ise, bana gayritabiî gelen bir düşüş göstermiştir. Memleket ve memleketimiz sorunları daimî bir gelişme içinde olduğuna göre bu zikzaklar neden icap etmiştir?

1971'deki 60 milyonun 1972'de 161 milyona yükselmesini bendeniz izah edeceğim, 1972'den sonraki kısmı ilgililere bırakacağım :

Personel hareketlerine bakılırsa görülecektir ki, bunun aksine 1971'den 1972'ye personel adedi 619'dan 493'e düşmektedir. Bunun anlamı şudur : 1972 yılında bu hizmet alımlarında 60 milyon yerine 161 milyon lira konunca Devlet Planlama Teşkilâtından 100 - 120 kadar uzman ayrılmış ve dışarda büro kurmuşlar ve bu artan 100 milyon liralık proje bu şahıslara yaptırılmak suretiyle parası da bunlara hizmet alımları olarak verilmiştir.

Yaptırılan projeler nelerdir, bir de bunları arz edeyim :

«1973 malî yılına sarî olarak devam eden ve yeniden yaptırılan etüt ve projeler

Firma adı	Konusu
Sada	Meyva suyu ve konsantre
Tümaş	Soğuk hava deposu
Teksan	Tavukçuluk
Tümaş	Su ürünleri
Dündar Kalabalık	Yem fabrikası
Ünal Ersoy	Civata
Tümaş	Pamuk ipliği
Tekar	Orman ürünleri
Sada	Meyve, sebze kurutma
Işıl	Meyan kökü
Tümaş	Hayvancılık geliştirme
Ayyıldız	Deri sanayii
Sada	Yapağı ve tiftik
Sada	Ambalâj sanayii
Sisag	Çimento araştırması
Sepag	Çimentoya dayalı ürünler
Ertes	Söndürülmüş toz kireç
Ayyıldız	Tarım âlet ve makineleri
(Çok şükür yarımlı bir şey var)	
Dapta	Patetes unu ve nişastası
Set	Un - makarna tesisi
Ünal Ersoy	Defne yaprağı
Tümaş	Özel çelik etüdü

Firma adı	Konusu
Ertes	Kumun değerlendirilmesi
Tekser	Genel satış mağazası
Sisag	Bilgi biriktirme

1973 yılında yeniden başlatılan projeler :

Şekip Altay	Toprak Reformu çalışmaları
Baran Tuncer	Hizmet içi eğitim»

Bu listeyi zapta geçsin ve örenek teşkil etmesi için tüm okuyup biraz zamanınızı alacağım.

«Toprak ve Tarım Reformu Müşteşarlığı, İçişleri Bakanlığı	Proje çalışmaları için
Devlet İstatistik Enstitüsü	Merkez köy projesi için
	Kırsal yerler hane halkı projesi
Devlet İstatistik Enstitüsü	1970 nüfus sayımı sonuçları ile ilgili çalışmaların tamamlanması ve yayınlanması için
Devlet İstatistik Enstitüsü	Vergi beyannameleri ile ilgili proje çalışmaları için»

Tüm Türkiye'nin kalkınması için yapılmış projelerdir ve bu projeler tabiatıyle ilginçtir, açıklıdır ve verilen paralara da yazıktır. 400 bin lira, 300 bin lira gibi para verip bir proje, bir fizibilite raporu yapılmıştır.

Burada şu hatıramı size arz edeceğim. Bendeniz, Erzurum Belediye Reisi iken Belediyenin, Özel İdarenin ve halkın iştirakiyle bir İmar Anonim Şirketi kurduk ve Erzurum'da deri fabrikası yaptırmak üzere bir fizibilite raporu elde etmek için buradan iki tane müessese istedik; birisi geldi 400 bin lira, diğeri 350 bin lira teklif ettiler yaptırmadık; biraz geç oldu, ama geçen sene aynı projeyi 65 bin liraya yaptırmak imkânını bulduk. Binaenaleyh, bu projelere ödenen 300 - 400 bin liraların memleket hayrına olmadığını veyahutta çok tasarruflu olarak sarfedilmek imkânı olduğunu burada belirtmek istiyorum.

Sermaye teşkili ve transfer harcamaları, yıllara göre :

1968'de 21 801 000 TL.
1969'da 30 027 007 TL.
1970'de 28 299 161 TL.
1971'de 40 000 000 TL.
1972'de 410 072 001 TL.
1973'de 104 189 120 TL.
1974'de 105 299 000 TL.

Bu ödeneklerde de 1971'den 1972'ye geçişte ödeneğin artışının izahı yapılmalıdır.

1973 yılında konulan 104 189 120 TL. sının 10 milyonu kalkınmada öncelikli yörelere ilişkin dengeleme ile tarımsal geliştirme ve çiftliklere ait her türlü harcamalar için 93 190 120 TL. lık transfer ödeneği alınmış, bunun 67 818 250 TL. sı bu programın gerektirdiği projelere sarfedilmek üzere ilgili kuruluşlara ödenmiştir, denmektedir.

Bu para hangi kuruluşlara ve projelere ne miktar ödenmiştir, bilmek isteriz.

Bu suretledir ki, 1974 yılı için konan 105 299 000 liralık ödeneğin haklılığına kani olacağız.

Netice olarak :

DPT'nın 1974 yılı ödenek listesinin, bütçesinin,

1. — Ödenek türü 37 010 471 TL.
2. — Ödenek türü 20 725 000 TL.
3. — Ödenek türü 105 299 000 TL. yazılmış bulunmaktadır.

1 nci ödenek türünde tasarruf mümkündür. 2 nci ve 3 ncü ödenek türlerinin izahı yapılmak şartıyle, memleket gerçeklerine uygun düzenlenmesi suretiyle, yeni yapılacak projelerin daha ziyade geri kalmış yörelerden seçilmesi ve projelerin ve incelemelerin bizzat teşkilâtça yapılması şartıyle çıkacak bütçesinin uygun olduğu kanısındayım.

Hizmet Alımları Türü : Kendi dışındakileri değil de, bizzat bünyesindeki araştırma ve proje hizmetlerini geliştirmesi, teşkilâtın başlıca görevlerinden birini teşkil eden bu hizmetin daha da geliştirilmesini temenni ederim.

Şimdi diğer temennilerime geleceğim

DPT'da Müsteşar, Genel Sekreter ve İktisadî Planlama Dairesi, Sosyal Planlama Dairesi, Koordinasyon Dairesi olarak 3 kanunî daire, bir de 1968'de kurulan ve 12 Mart 1971 Muhtırasından sonra, önce Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığına bağlanan ve bu Bakanlığın kaldırılmasından sonra da iki genel müdürlüğe ayrılarak; biri Sanayi ve Teknoloji, diğeri Ticaret bakanlıklarında faaliyetine devam eden «Teşvik ve Uygulama Dairesi» kurulmuştur.

DPT görevleri yurdun kalkınması için plan ve yıllık programlar hazırlar. Bunlar bütün yurda şamildir. Kurulan bu daire ile sanki şimdiye kadar hizmetler diğer yörelere yapılmış ve kalkınmada öncelikli yöreler ihmal edilmiş ve bu yörelere hizmet götürmek için bu daire kurulmuş gibi bir kanıt vermektedir. Tabiatıyle yine de geri kalmış yörelere ait görevler yapılmamıştır.

Kanunî yapısına dışardan eklenen bu daireler ve Müsteşarlık Araştırma Grupu gibi kısımlar personel kabarıklıklarına, hizmetlerin karışmasına ve karar almada güçlüklere ve en önemlisi koordinasyonda mevcut tıkanıkları artırmak suretiyle, olumlu sonuçların alınmasını engelleyicidir.

Teşkilâtta görevlerin, diğer ülkelerle karşılaştırıldığı takdirde, çok fazla olduğu görülür. (Fransa'da 25 tane uzman var.) Uzman sayıları ve görevleri tespit edilerek kadroların yıllara göre büyük ölçüde artmaları önlenmelidir.

Özellikle, esas kilit noktalarında uzman ve müşavirler teşkilâtta çalıştırılmalı, 5 yılda bir veya yıllık programlar dolayısıyle 2 - 3 ay kadar bilgilerinden yararlanmak zorunluluğu olan teknik elemanlar, çalıştıkları müesseselerden geçici olarak görevlendirilmek suretiyle planlamada kendilerinden faydalanılmalıdır.

Kamu kuruluşlarında planlama üniteleri olanlar güçlendirilmeli, olmayanlar veya yalnız adı mevcut olanlar kurulmalı, buralarda icabında yüksek kadro vermek suretiyle en yetenekli elemanlar istihdam edilmelidir. Bu üniteler yurda dağılıp, kendilerine ait yatırımları izlemeli, problemleri hem kendi kuruluşlarına ve hem de direkt olarak DPT'na intikal ettirmelidirler. Plan ve programların hazırlanmasında DPT bu elemanlardan kolayca yararlanabilmelidir.

Aksi halde, yapılan çalışmalar masa başında kalacak ve yatırım izlemeleri, halen olduğu gibi, kâğıt üzerinde kalacaktır. Teşkilât, Hükümetin emrinde çalışan teknik bir kuruluştur. Katiyen politika sokulmamalı ve icraya da girmemelidir. Uzun vadeli planlar, dolayısıyle politik etkenlerden ari olmalıdır. Kısa vadeli alınan bir karar faydalı olabilir; ama uzun vadede düşünüldüğünde, belki de faydası olmadığı gibi, zararlı da olabilir. Plan elâstikî olmalıdır. Her yıllık programa mevcut 5 yıllık kalkınma ve hedeflerine olduğu kadar, yeni bir beş yıllık perspektif içinde değerlendirilmeli, buna göre icabında planda değişiklikler yapılabilmelidir.

Genellikle yatırımlar gecikmektedir. Bu gecikmeler proje toplamında büyük artışlara sebebiyet vererek, maliyetlerin çok çok artmasına yol açtığı gibi, kaynak israfına; hatta projenin ekonomik olmaktan çıkmasına sebebiyet vermektedir. Acı olan taraf, bunların sorumlusu da belli değildir. Bunun için izleme ve koordinasyonla görevli DPT'nın her yıl bir rapor hazırlaması yanında, Yüksek Planlama Kurulunda bu kuruluşların sorguya çekilmesi gerekli görülmektedir. (Kuruluş yıllarında, 1961'den 1967'ye kadar bu yapılırdı.)

Ancak, teşkilâtta kadrolu, sözleşmeli ve diğer dairelerden müsaade alınarak sözleşmeli olarak çalıştırılan çeşitli şekilde eleman vardır. Bunlar yurt dışında ve içinde eğitim imkânlarından da yararlandırılmaktadır; fakat sözleşmeliler yıllık olmaktadır. Dolayısıyle elemanlardan yararlanma kısıtlı olmaktadır.

Elemanların çok azı açılan imtihanları kazanarak alınmıştır. Çoğu, görüşme ile, tavsiye ile veya «Politik, kişisel görüşlerle» alınmaktadır.

Tahsilini tamamladıktan sonra kamu kuruluşlarında hiç çalışmadan teşkilâta alınanlar veya kâfi derecede devlet teşekküllerinde çalışarak tecrübe kazanamayanların faydalı olmaları oldukça zordur. Geçmişte yapılan hatalı durumların düzeltilmesi için, ancak çok yeteneklilerin dışında sözleşmeli personel kullanılmamalıdır. Sözleşmeli personel adedi belirlenmelidir. İmtihansız eleman alınmamalıdır. Fazla miktarda Genel İdare hizmetlileri vardır. Sekreter miktarı azaltılmalı, plan ve program zamanları, diğer devlet kuruluşlarından daktilo bakımından yardım alınma yolu tercih edilmelidir.

DPT hiçbir şekilde özel firmalara araştırma vermemelidir. Ancak, diğer kamu kuruluşlarındaki elemanlardan yararlanarak araştırmaları yaptırmalıdır. Bunun sakıncaları çok çok önemli ve büyüktür.

Teşkilâttaki uzmanlar, mümkün olduğu kadar yurdun geri kalmış bölgelerini gruplar halinde gezmeli, o bölgelerdeki kamu ve özel kuruluşları dolaşarak inceleme ve yerinde problemleri direkt olarak tespit etmeli ve bunlardan yararlanarak plan ve programlarda kullanmaları çok faydalı olacaktır. Ancak, aynı bölgeye bir iki yıl sonra yapılacak 2 nci ve 3 ncü gezilerde gelişme, yerinde izlenmelidir. Gelişme yeterli değilse, sebepleri araştırılmalıdır ve halledilebilmeleri için gerekli girişimlerde bulunmalıdırlar. (Tabiatıyle, demin de bahsettiğim teknik seviyede, yoksa icraya karışarak değil.)

Yatırımcı kuruluşlar, kendi elemanlarının yaşama şartlarını gözönünde tutarak, uygun yerlerde yatırımlar yapmaktadırlar. Bunun için geçmişteki yatırımlar incelendiği zaman, genellikle gelişmiş yerlerde yapmakta oldukları görülmüştür. Meselâ; Tarım Bakanlığındaki araştırma müesseseleri gibi. Özel sektörün gelişmiş yerleri tercih edeceği aşikârdır; fakat teşvik belgeleri sisteminin yanlış çalıştırılması sonucu, özel sektör yatırımları gelişmiş bölgelerde, hem de teşvik tedbirlerinden yararlandırılarak Hazinenin menfaatleri aksine (Ucuz kredi, Gümrük Resminden muafiyet gibi.) kurulmaktadır. (İstanbul'daki Çerkezköy misali.) Üstelik yıllarca süren bu husus, gelişmiş bölgelere akımı teşvik etmiş, gecekondu vesair sosyal sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Burada şu noktayı düşeceğim; bir dönemde Devlet Planlama Teşkilâtı, örneğin 12 Mart'tan sonra herhangi bir kaynak dağıtıcı bürokratik daireden farksız hale gelerek, temel ekonomiyi yönlendirici bir kuruluş olmaktan çıkmıştır. Yörüngesine çekilmelidir.

Ayrıca bir konuya daha değineceğim.

Bir Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu var. Bunun da görevleri nedir, okuyacağım :

Denetimine tabi kuruluşların idare şekillerini, uzun vadeli kalkınma planına ve planın uygulama programlarına uygun çalışıp çalışmadıklarını, gayelerine, ekonomik, ticarî ve sınaî esas ve gereklerine uygun olarak verimli işleyip işlemediklerini (ki herhalde bu kuruluşun bulunduğu yerde olacaktır.) özellikle mevcut şartlara göre benzeri müesseselerle mukayeseli maliyet hesaplarını her hesap yılı içinde en az bir defa inceler, analiz eder denetler.

Şimdi zannediyorum ki, Yüksek Denetleme Kurulu hep Ankara'da oturup, önüne gelen dosyaları denetlemekten başka bir şey yapmamaktadır. Yani önerim şu ki, bu kurul üyeleri de kendilerine ait veyahut da sorumluluğunu yüklendikleri idarelere ait incelemeleri yerinde yapmalıdırlar.

Devlet Planlama Teşkilâtının bu temennilerime uyacağı umudu ile 1974 yılı bütçesinin kendisi ve memleketimize uğurlu olmasını umuyor ve başarılar diliyor, hepinizi saygı ile selâmlıyorum.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Nalbantoğlu.

Devlet Planlama Teşkilâtının bütçesi hakkında gruplar konuştu. Başka söz isteyen sayın üye? Yok. Tümü üzerindeki müzakereler bitmiştir.

Cevap vermek üzere Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Necmettin Erbakan, buyurun efendim.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI NECMETTİN ERBAKAN (Konya Milletvekili) — Muhterem Başkan, Yüce Senatonun muhterem üyeleri;

1974 malî yılı Bütçesinin Devlet Planlama Teşkilâtına ait olan kısmını görüşüyoruz. Sözlerime başlarken, bu Bütçe hakkında kıymetli fikirlerini serd etmiş olan muhterem senatör arkadaşlarımıza teşekkür etmeyi bir vazife sayıyorum.

Devlet Planlama Teşkilâtımız Başbakanlığa bağlı bir dairedir. 1973 yılında bütçesi 153 527 813 TL. iken, bu yıl huzurlarınıza 163 034 471 TL.' lık bir bütçe ile gelmiş bulunuyoruz. Bu bütçe geçen yıla nazaran, takriben 9,5 milyon liralık bir artış kaydetmektedir ki, bu artışın nispeti % 6,1'dir. Geçen yılki bütçenin 60 milyar civarında olduğu, bu yılki bütçemizin ise 82 milyar civarında olduğu dikkate alınacak olursa, bu iki bütçe arasında takriben % 30 oranında bir artış olduğu halde, Devlet Planlama Teşkilâtımızın bütçesinde, sadece % 6 bir artış olması, her şeyden önce Devlet Planlama Teşkilâtımızın daha az masrafla çalışma gayretine bizzat kendisinin bir örnek olduğunu göstermesi bakımından üzerinde durulması gereken bir nokta olduğuna kaniim.

Devlet Planlama Teşkilâtında halen, daha önceki konuşmacı arkadaşlarımın açıklıkla ifade ettikleri gibi, 1971 yılında 619, 1972'de 493, 1973 yılında 481 personel çalışmakta, bunun 276' sı daimî personel, 205'i ise mukaveleli personel olarak vazife görmekteydi. Böylece Devlet Planlama Teşkilâtı, memleketimizin kendi sahalarında geniş tecrübe edinmiş, kıymetli uzmanlarını toplayan ve biraz evvel de kıymetli arkadaşlarımızın ifade buyurdukları gibi, sadece bir Anayasa kuruluşu olarak değil, memleketimizin kalkınması hususunda en mühim fonksiyonu olan, ona en kuvvetli yardımcı olan bir teşkilât olarak vazife görmektedir.

Devlet Planlama Teşkilâtı hakkında arkadaşlarımızın kıymetli konuşmalarında dokundukları bazı noktalara ben de temas etmek ihtiyacını duyduğum için, konuşmalarda sözü edilen önemli hususlara vaktin müsaadesi nispetinde kısaca işaret etmek istiyorum.

Adalet Partisi sözcüsü arkadaşımız burada, Devlet Planlama Teşkilâtı hakkında konuşmalarını yaparken, önce idarî reform üzerinde durdular. Biraz önce konuşan Sayın Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımız da aynı idarî reformun yapılması üzerinde ehemmiyetle durdular. Bu hususta Yüce Senatoya çok kısa bilgi arz etmek isterim.

Hakikaten yurdumuzdaki kuruluşların, zamanın inkişafı ile gelişmesi ile meydana gelmiş olan çeşitli değişikliklere uymak üzere, görevlerini daha verimli yapabilmesi için hemen hepsinde devamlı bir şekilde reorganizasyon yapılması çok tabiî ve yerindedir. Yıllardan beri bu hususta gereken adımlar atılmadığı için, yapılması lâzım gelen işler bakımından bir büyük birikimle karşı karşıya bulunmaktayız. Bu husus dikkate alınarak Üçüncü Beş Yıllık Plan devresi esnasında bu reorganizasyonun, idarî reformun yapılması üzerine büyük bir ağırlık verilmiştir. 1973 yılından itibaren kademeli olarak, beş yıl esnasında bütün idarelerin kendilerini yeni şartlara uygun hale getirmeleri, planın öngördüğü bir temel ilkedir. Ancak maalesef geçen yıl bu hususta ilgili kuruluşlarımızda herhangi bir adım atılmamış olduğunu üzülerek tespit etmiş bulunuyoruz. Yeni Hükümetiniz olarak bu konu üzerinde ehemmiyetle durmaktayız ve planın öngördüğü bu ilkenin yerine gelmesi için dikkatli ve titiz bir davranış içindeyiz.

1974 yılında, geçen yıl yapılması icabedenlerin yapılmamış olmasına rağmen, yine dört yıl içersinde, hiç değilse arzu edilen hedefe varılması için ilgili çalışmalar başlamıştır. Bu çalışmaların yapılmasında başlıca üç kademe gözetilmektedir : Bütün kuruluşlar ilk önce kendilerinde idarî reform yapılması icabeden problemler, meseleler nedir; bunları belirten bir ön-inceleme yapmakla görevlendirilmişlerdir. Bu ön-inceleme yapılmasını müteakip bütün kuruluşlar, Yönetimi Geliştirme, Araştırma Programı» adı altında bir program hazırlayacaklar ve bundan sonra da «Yönetimi Geliştirme Birimleri» adı altında kendi bünyelerinde kuracakları idarî reform üniteleriyle bu çalışmaları yürütmeleri öngörülmüş bulunmaktadır. 1974 yılında bu ön-incelemenin yapılması için, ilgili kuruluşlar harekete getirilmiştir. Bu ön-inceleme yapılır yapılmaz, yine bu yılın içersinde «Yönetimi Geliştirme, Araştırma Programı» nın tamamlanmasını arzu ediyoruz. Bunu müteakiben de, «Yönetimi Geliştirme Birimleri» nin kuruluşuna gidilecek ve bu plan devresinde hedef alınan noktaya erişmek için elden gelen gayret gösterilecektir. Bütün kuruluşlarda bu çalışmanın yapılması arzusunun yanında ve içinde olarak, bilhassa nüfus, tapu idaresi, gümrük, vergi, ehliyet, hastane gibi, doğrudan doğruya halkla teması olan hizmetlerde bu çalışmaların öncelikle ve daha büyük titizlikle yapılmasına ağırlık verilmektedir. Onun için bu çalışmaların, bu mü-

esseselerdeki öninceleme nin iki ay içerisinde yapılması istenmiş ve bunların da hemen arkasından araştırma programlarının hazırlanması öngörülmüş bulunmaktadır. Aslında idarî reform, sürekli bir iştir. Bu reform bir defa yapılmakla kalmaz; müesseseler canlıdır, yurt problemleri canlıdır, her müessesenin kendisini yenilemesi, onun tabiî bir ünitesi ve işi olarak sürekli şekilde devam etmelidir.

Muhterem arkadaşımız idarî reform konusuna temas ettikten sonra, yatırım rakamlarının yüksekliğinin fiyat artışlarından ileri geldiğini haklı olarak ifade ettiler ve bunun arkasından «Yatırımlarda özel sektör ürkeklik içindedir.» diye bir tabir kullandılar. Dün Başbakanlık Bütçesinin konuşulması esnasında da bu nokta üzerinde hassasiyetle durduk ve belirttik ki, bizim Hükümetimiz 40 milyon memleket evladının hepsine hizmet etmek için iş başındadır. Çalışan insanların hepsinin yardımcısı olmak vazifemizdir. Bizim zihniyetimiz, yaygın kalkınma, millî güçlü süratli kalkınmadır. Bundan dolayı, yalnız mahdut kalkınma ile iktifa etmemiz mümkün değildir. Bu kalkınmayı yapmak için hüsnüniyetle çalışan insanların hepsinin destekçisi olduğumuz gibi, Anadolu'nun kalkınmamış bölgelerinin kalkınmasına ağırlık verme vazifemizi de hiçbir an unutmayacağız. Bundan dolayıdır ki, halk sektörüne büyük önem veriyoruz. Bu, dünde ifadeye çalıştığım gibi, küçük tasarrufların birleşerek büyük işlerin başarılmasına matuf bir hedeftir. Hükümetimiz bu konuya büyük ağırlık vermektedir. Halk girişimleri, başlangıçta Hükümetin öncülük ettiği; fakat sonradan kendi kendini idare edecek teşekküller olarak meydana getirileceği için, netice itibariyle Türkiye'deki özel sektör kuruluşlarına yeni bir güç katacak, özel sektörü güçlendirecek bir faaliyettir. Bundan dolayıdır ki, bu faaliyeti bir Devletçi faaliyet olarak telâkki etmek katiyetle yanlıştır, özel sektörün güçlenmesidir. Ancak, «Özel sektör» dendiği zaman, sadece üç beş kişinin ilerlemesi, kazanması şeklinde bir zihniyetle karşılaştık mı, bu zihniyeti asla kabul edemeyeceğimizi her zaman ifade ettiğimiz gibi, yeniden tekrar etmekte zaruret görüyorum. Biz, «Özel sektör» dendiği zaman, 40 milyon memleket evladının hepsinin yatırımlara katılmasını, hepsinin kalkınmanın nimetlerinden istifade etmesini, dengeli bir şekilde yurdun kalkınmasını gözetiyoruz. Bu itibarladır ki, özel sektörün bütün cinslerine ve Devlet yatırımlarını yapacaklara ve yapılmasına yardımcı olmak hedefimizdir.

«Özel sektörde ürküntü var, çekingenlik var, yeni Hükümete özel sektör düşmanıdır, sermaye düşmanıdır.» gibi sözlerin hakikatle bir alâkası yoktur. Bunu 40 milyon insan içerisinde çok mahdut bir zümre, yanlış bir siyasî maksat için etrafa yaymaya çalışmaktadırlar; fakat bu yaymaya çalışma yanlıştır ve bizzat özel sektöre fayda değil, zarar getirmektedir. Özel sektör bu propagandaya katılmayacaktır. Hükümetin kendisine yardımcı olmak için en iyi niyetlere sahip olduğundan onlar emindir, biz de onların bunu bilmekte olduklarından eminiz. Bu çeşit yanıltıcı, haksız, siyasî art maksatlı propagandaların tutmayacağına kaniiz. Nitekim de tutmamıştır ve özel sektör, halk sektörü ve Devlet yatırımları, işte üç aylık bir devreden sonra, şimdi yavaş yavaş volan, hızlanmaya başlanacak noktaya gelinmiştir.

Kıymetli arkadaşlarımız konuşmalarında iç finansman konusuna temas ettiler. Hakikaten, kalkınmada iç finansman mühim bir konudur. Halkımızın tasarrufu öngörülmüştür ve bu tasarrufların kalkınmada seferber edilmesi haklı olarak yer almıştır. Ancak bir noktayı arkadaşlarına duyurmak isterim; «Hükümet, ücretleri artırmak istiyor. Bu ücretler ise tüketim talebini artırıcı mahiyettedir.» şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Bütün dünya konjonktürü muvacehesinde, bugün Türkiye'de fiyatların kendisine mahsus bazı artışlar kaydetmesi tabiîdir. Dün akşam izah ettim; eğer biz idareyi devraldığımız anda Türkiye'deki fiyatları dondurmak istese idik, yalnız Devletle ilgili kuruluşlara ait fiyatların dondurulması için, 25 milyar liralık bir sübvansiyon yapmak mecburiyetiyle karşı karşıya kalacak idik. Bundan dolayı, idareyi ilk devir aldığımız anda, bunun mümkün olmaması çok tabiîdir. Zira, dün de misallerini verdim; 7 liraya malolmakta olan bir şekerin 360 kuruşa satışına devam etmek mümkün değildir. Bunun manası, kurulmuş şeker fabrikalarının, her gün kurmak istediğimiz yeni bir iki fabrikayı alıp yutması, ortadan kaldırması manasını taşır. Bunun için devraldığımız idarenin o andaki zaruretlerine uyduk, vatanî vazifemizi yap-

tık, İktisadî Devlet Teşekküllerini iflâstan kurtardık, Türk ekonomisini yıkılmaktan kurtardık; cesaretle, daha 15 günlük bir Hükümet olduğumuz halde, şartların gerektirdiği zamları yaptık. Memleketimize en büyük iyiliği yapmak üzere bunları yaptık. Bu zamların halkımıza yüklediği ağırlığı önlemek için, ücretlerin artırılmasını aslında tabiî olarak sayıyoruz. Fakat bu ücret artırımlarının tasarruflara yönelmesi için de gereken tedbirlerin üzerindeyiz.

Bakınız, bu ücretler bir yandan memur maaşlarında yapılacak yeni artmalarla ilgili, diğer taraftan taban fiyatları ile ilgili artışlardır; halkın gelirinin artışıdır. Bunlara paralel olarak, memurlara yapılacak olan ödemelerin, hatta bir kısmının bir, iki maaş ikramiyeler şeklinde, eğer şartlar elverirse toptan yapılmasını, ancak bu ikramiyeler ödenirken, aynı zamanda memurlarımızın seve seve iştirak edecekleri yatırım projlerinin de daha önceden hazırlanıp, kendilerine takdim edilmesine, böylece isteyerek ve severek, ellerindeki imkânları tüketime değil, temel yatırımlara yöneltmesi maksat ve gayesine önem veriyoruz.

Yine taban fiyatlarının ödeme devresinde, köylülerimizin iştirak edecekleri kooperatiflerin yatırımlarına; Anadolu'da kurulacak olan fabrikaların projelerini o vakte kadar, bilhassa eylül ayına kadar (Ki, o anda mahsullerin ödemeleri geniş çapta vakidir.) hazırlayıp, halkımızı tasarruflara özendirmeye önem veriyoruz.

Arkadaşlarımız, Devlet Planlama Teşkilâtında kıymetli olan uzmanlara ve bunların çalışmalarına temas ettiler, «Bu kadroya uzman alınmalıdır ve bu uzmanların alınışında ihtisasa dikkat edilmelidir.» dediler. Bilindiği gibi, Devlet Planlama Teşkilâtının bir Uzmanlık Talimatnamesi vardır, bu Uzmanlık Talimatnamesinin esasları içinde çalışılmaktadır. Son defa 150 kişilik müracaat içerisinden sadece altı kişinin seçilmesi gibi, gereken titizlik gösterilmektedir.

«Projelerin bir yatırım tavanı olmalıdır.» dediler. Hakikaten yapılmakta ve yürütülmekte olan yatırımların uzun yıllara bağlı olmayıp, kısa zamanda intacedilmesi için mevcut imkânlarla mütenasip bir yatırım hacminin bulunması çok tabiîdir. Bu hacim, aslında bu yıl bilindiği gibi, takriben 36 milyar liralık kamu sektörüne ait yatırım kısmıdır. Mevcut transferlerin de büyük bir kısmının yatırım olması itibariyle bu rakamı arz ediyorum ve fakat elimizde takriben 160 milyar liralık proje bulunmaktadır. Bu yatırım imkânına mukabil, dört misli büyük bir orandır. Bu tempo ile devam edilecek olursa, elimizdeki projelerin dört yıl içinde tamamlanması mümkündür, denilebilir. Bu projelerin bir kısmı daha da uzun sürecek projeler ise de, büyük kısmı dört yıldan daha kısa zamanda intaç edilecek projelerdir. Bu nispetlerin daha az olmasını aslında temenni etmek yerinde olur; yani ele alınan projelerin ortalama olarak daha kısa zamanda başarılabilmesi için, teknik güç ve malî gücün daha büyük ölçüde teksif edilmesi, hiç şüphesiz temenniye şayandır. Ancak bugün bu nispetin 1/4 oluşunda yurdumuzdaki bütün imkânları zorlamak istemenin payı büyüktür. Mümkün olduğu kadar daha büyük projeyi gerçekleştirmek, daha çok yere hizmet götürmek arzusunun yaptığı zorlamadır ki, bu oranı 1/4 oranında tutmaktadır. Ümidediyoruz ki, yıldan yıla memleketimizin kaynakları inkişaf edecek ve bu projeleri ortalama olarak dört yılda değil, ondan daha da kısa zamanda bitirilebilmek imkânı doğacaktır.

«Devlet Planlama Teşkilâtında süratli ve ilmî bir kontrol sistemi lâzımdır.» dediler. Bu, çok yerinde bir temennidir. Bu, Bütçe Komisyonunda geçen konuşmalarda da üzerinde ehemmiyetle durulan bir husus oldu. Hakikaten, Planlama Teşkilâtımızı en modern şekle getirmekte büyük fayda vardır. Bilhassa çeşitli iktisadî adımlar atılırken, bunun muhtelif sektörlere yapacağı tesirler nedir; bunların araştırılması ve bunların peşinen, kısa zamanda görülerek adımların atılmasında büyük fayda vardır. Planlama Teşkilâtımız bu konu üzerinde dikkatle durmaktadır. Halen bu hesaplar yapılıyor; fakat zaman alıcıdır ve büyük ihmallerle yani meselenin sadece aslî özünü orta yere koyacak anakabullerle yapılıyor. İhmalden maksadım budur. İkinci derecedeki faktörleri dikkate almadan yapılma durumunda kalınıyor. Bunun da çeşitli mahzurları, tabiî olarak olabilmektedir. Ancak Planlama Teşkilâtımız, daha süratle, daha teferruatla hesapları yapabilecek bir şekle kendisini sokmaya ehemmiyet atfetmektedir. Meclisimizde, Bütçe Encümeninde ve Senatoda yapılan konuşmaların bu nokta üzerinde durusları, bu çalışmaları daha da hızlandıracaktır. O itibarla

böyle bir noktaya temas edilmiş olmasından dolayı konuşmacı arkadaşlarımıza teşekkür ederiz.

Arkadaşlarımız çok haklı olarak Türkiye'deki bazı önemli projelerin üzerinde durdular. Fırat Projesinden bahsettiler. Bu, memleketimizde pekçok kıymetli projelerden bir tanesi ve hakikaten pek büyük önemi haiz olan bir bölgedir. Bu bölgede çeşitli yatırımların yapılması son derecede rantabldır, zarurîdir. Aslında dünyanın en verimli topraklarıdır. Tarihten beri gelen, meşhur darbımesel olmuş bu mühim toprakların üzerinde yaşayan kardeşlerimize maalesef bu en verimli topraklar için gereken yatırımları süratle yapmak imkânını bulamadığımız için, insanca yaşama şartlarını götürmekte bugüne kadar güçlük çekilmiştir; fakat projeler önemlidir. Ancak şunu belirtelim ki, memleketimizde pekçok önemli proje vardır. Bütün mesele, imkânları bunlar arasında dengeli ve en verimli şekilde dağıtma meselesidir. Nitekim, Fırat bölgesi üzerinde barajın yapılması, sulamanın ve elektrik tesislerinin kurulması hususunda plana alınmış olan çalışmalar büyük bir önemle yürütülmektedir. Biraz sonra arz edeceğim bir çalışma düzeni ile de, bunu çok daha sıkı bir şekilde takip edip, hızla ilerletmek arzusunu beslemekteyiz.

Yine bu münasebetle teknik kadro meselesine temas ettiler. Dünkü konuşmalarımızda arz etmiştik. Hızlı kalkınmada teknik personelin yeri çok mühimdir. Bunun için çıkartmış olduğumuz Personel Kanunu bu önemli hususa maalesef yardımcı olamadı; hatta buna ters yönde etki yaptı. Mevcut şartlar altında birçok dairelerimiz teknik personellerini kaybetmek tehlikesi ile karşı karşıya kaldılar; kaybettiler ve yatırımların hızına bunun büyük mikyasta inikâsı oldu. Ancak dün de belirttiğim gibi, Hükümetimiz büyük bir ehemmiyetle personel çalışmalarının üzerindedir. Mevcut Personel Kanunundaki üç büyük noksanlık, imkânlar nispetinde telâfi edilecektir. Bunlardan bir tanesi ve en başta gelen, teknik personel konusudur.

İkincisi, önemli görevler konusudur. Dün de ifade ettiğim gibi, herhangi bir yerde büyük mesuliyet taşımayan ve fakat yıllık terfileri ile birinci dereceye gelmiş olan bir Devlet memurlarıyle çok ağır mesuliyetler taşıyan Devlet memurları aynı ücreti almaktadırlar. Halbuki, aynı derecede oldukları halde, görevleri ve mesuliyetleri arasında çok büyük farklar mevcuttur. Personel Kanununda yapacağımız değişiklik ile hakikaten fiilen önemli ve mesul görev görenlere yan ödemeler yapmak suretiyle mevcut haksızlığı gidermeye çalışıyoruz.

Bir üçüncü temel hedefimiz de, geri kalmış bölgelerde, mahrumiyet bölgelerinde hizmet görenlere de çeşitli yan ödemeler ve kolaylıklar getirmek istiyoruz. Bu ay sonuna kadar bu hususlaki kanun kuvvetindeki kararname çıkacaktır ve Millet Meclisimize, Senatomuza incelenmek üzere takdim edilecektir. Böylece Personel Kanunun üzerindeki haklı eleştiriler hedefine varmış, arzu ettikleri noktaya erişmiş olacak ve imkânlar nispetinde bu haksızlıklar giderilmiş olacaktır.

Millî Birlik Grupu adına konuşan Sayın Karavelioğlu'nun, burada fevkalâde olgun ve kıymetli konuşmalarından dolayı kendilerine hassaten teşekkür etmeyi bir vazife sayıyorum. Meseleye çok güzel bir şekilde giriş yaptılar ve can alıcı noktalarını isabetli, vukuflu bir şekilde orta yere koydular.

Üçüncü Beş Yıllık Plan devresindeyiz. Devlet Planlama Teşkilâtımızın Bütçesini konuşurken, bu plan devresinin hangi noktasındayız, plana hangi düşüncelerle başladık, nasıl birtakım inkişaflarla bugünkü noktaya geldik ve bu devrede önümüzdeki yıllarda ve bu yılda hangi hususlara dikkat etmemiz lâzım ve dördüncü beş yıllık planın hazırlığında neleri gözetmemiz lâzım geldiği hususunda, kanaatimce bizler için çok faydalı olan, son derece kıymetli bir konuşma yaptılar. Bu konuşamalarında işin seyrini takip ederek, tarımın önemi üzerinde haklı olarak durdular. Yine, çok faydalı bir şekilde bu fikirlerini ortaya koyduklarına kanim. Tarımın önemini belirtirken, hiç bir zaman sanayinin ehemmiyetini küçümsemek veya onun hakkını alıp, tarıma vermeyi gözetmediklerini de açıklıkla ifade buyurdular. Bu buyurdukları hususlara katılmamak mümkün değildir. Kendilerinin de ifade buyurdukları gibi, esasen tarımın gün geçtikçe, önümüzdeki devrede yeni dünya konjonktürü muvacehesinde artan dünya nüfusu karşısında daha büyük ehemmiyet kesbedeceği, biz bu planları hazırlarken ve onları takibeden aylardaki çalışmalarda orta yere konmuş idi. Bu tahminler ise bugün açık - seçik büyük ra-

kamlarla önümüze çıkmıştır. Bütün dünyada tarım ürünlerinin fiyatlarındaki büyük artışlar, eskiden rantabl olmadığı zannedilen yatırımları, bugün son derece rantabl hale getirmiştir. Meselâ, daha önceden biz de, «Efendim, bu kadar şeker fabrikasını ne yapacağız? Bu şekerleri nasıl olsa satmamız mümkün değildir. Onun için pancar sahalarımızı genişletmeyelim. Şeker fabrikalarımızı da mahdut kapasitede tutalım.» fikri hâkim olurken, o günün şartlarına göre böyle iken; bugün şartlar o kadar değişmiştir ki, şu anda yurdumuza ithal etmeye mecbur olduğumuz şeker, takriben 8 - 9 liraya bize mal olmaktadır. Zira, dünya fiyatlarında artış bu nispette büyük olmuştur. Bizim bu yıllarda bu yüksek fiyatlarla şeker ihraç edecek noktada bulunmamız lâzım gelirken, bugün maalesef 200 - 300 bin ton şeker ithalâtı mecburiyeti ile karşı karşıya kalmış bulunmaktayız. Bunun için süratle programlarımızı bu noktai nazardan gözden geçirmekteyiz. Yeni kurulacak fabrikaların hatta adedinin artırılmasını düşünmekteyiz. Zira, bu yeni şartlar muvacehesinde Türkiye'nin pancara müsait bölgelerinin ziraatini genişletmek, yeni fabrikalar kurmak bizim için son derece faydalı ve kârlı olacaktır. Yine, en büyük ürünlerimizden biri olan buğday meselesinde bugüne kadar buğday kârlı bir ziraat gibi gözükmemekteydi ve buna gereken yardımlar tam mânasiyle yapılamadığı için, dışarıya buğday ihraç eden bir memleket iken, buğday ithal etmeye, hem de çok yüksek fiyatlarla buğday ithal etmeye mecbur bir memleket haline geldik.

Kısa bir süre önce Doğu Anadolumuza yapmış olduğumuz bir seyahatta, buğday işleriyle uğraşan bir arkadaşımızın söylediği bir cümle hatırımızdan hiçbir an çıkmamaktadır: «Eğer, buğday ekimi gerektiği şekilde teşvik edilir, yani bunun gübresinin, traktörünün alınmasında kolaylık gösterilir ve buğdaya, köylüye zarar vermeyecek bir fiyat verileceği peşinen belirtilecek olursa, bu takdirde Türkiye şu anda dahi önümüzdeki devrede yapılacak bir gayret ile dışarıdan ithal etmeye mecbur olduğu buğdayı bu gayretlerle Türkiye'de daha fazla mahsul almak suretiyle telâfi edebilir.» sözü haklı olarak söylenmiş idi. Bundan dolayı da biz Hükümet olarak bu konunun üzerine ehemmiyetle eğildik. Bilindiği gibi, köylümüzün traktör ihtiyacını karşılamak için, önce bir defa bütün imkânları seferber ettik. Bugün traktörün ithalâtında her türlü takyidat ortadan kaldırılmıştır. Kim isterse, dışarıdan traktör getirdebilir. Zira, teslim aldığımız noktada gördüğümüz manzara o idi ki, asgarî bu yıl 10 bin traktör açığımız mevcuttu. Montaj fabrikalarında monte edilen traktör, ihtiyacı karşılayacak durumda değildir. Takriben 30 bin civarında traktör montajı bu yıl gerçekleştirilebilecek durumdadır. En aşağı 10 bin traktöre daha şiddetle ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun temini ve bu ziraî mevsime yetişmesi için bundan takriben 3 - 4 hafta kadar önce Hükümet olarak bu konuyu büyük bir ehemmiyetle ele aldık ve dışarıdaki işçilerimizin imkânlarını dahi seferber etmek üzere memleketimizde bakım imkânları bulunan traktör nevilerinin hepsinin yurda ithalinde bütün takyidatı ortadan kaldırdık.

Gübre için, köylümüze, ileride alacağımız mahsulün bedeline mahsuben peşinen gübre avansı verilmesi çalışmalarının içindeyiz şu anda.

Bundan başka, «Buğday fiyatlarının vakitlice ilân edilmesi lâzımdır» dediler. Muhterem Karavelioğlu'na bu hususlaki ikazlarından dolayı çok teşekkür ederim. Yalnız kendilerine bir acıklı hakikati duyurmaktan şu anda üzüntü duyuyorum. Zira, şu anda mevcut olan mevzuata göre, kanunlarımıza göre, buğday fiyatını ancak 1 - 15 Haziran tarihleri arasında ilân etmek bir kanun hükmü bulunmaktadır. Bugün mevcut kanuna göre, «Bakanlar Kurulu, buğday fiyatını 1 - 15 Haziran tarihleri arasında ilân eder» diye bir kanun hükmü önümüzde bulunuyor.

Halbuki, şimdi şu günlerde Güney Anadolumuzun bazı bölgelerinde buğdaylar olgunlaşmıştır, hasat başlamak üzeredir. Bizim bunları, ekin meydana geldikten sonra ilân edişimiz beklenen faydayı temin etmeyecektir. Bu kanunun değiştirilmesi için gerekli hazırlığı yapmış bulunuyoruz.

Burada bir Amerikalının meşhur sözünü hatırlamamak mümkün değildir. «Türkiye, büyük devlet olacak, ama mevzuatı müsait değildir». demiş. Hangi noktaya elimizi atsak, çok defa bu söz karşımıza çıkıyor.

Hükümet olarak istediğimiz halde, kanunî mania olduğu için buğday fiyatını şimdi şu anda ilân edemiyoruz, ama buna rağmen buğday fiyatı üzerindeki çalışmalar yapılmıştır, hazırlık yapılmıştır, kanunun müsaade ettiği günde ilân

edilecektir ve böylece buğdaya, köylümüzü zarar ettirmeyecek iyi bir fiyat vereceğimiz görülecektir.

Yeni Hükümetimizin tütünde, çayda tatbik etmiş olduğu fiyat politikası milletimizin gözü önündedir. Üreticiyi sevindirmiştir. Buğday mevzuunda da, biraz önce Sayın Karavelioğlu'nun işaret ettikleri gibi, bilhassa Orta - Anadolu kesimimizde oradaki köylüye uzatılabilecek en mühim yardım eli, buğday fiyatlarında, onu zarar ettirmeyecek bir fiyatın verilmesi konusudur. Bu yıl, uzun yıllardan beri gayret edilip de gerçekleştirilmeyen bu husus ümidediyoruz ki, yerine getirilmiş olacak ve tütün ve çaydaki Hükümet politikamız, buğdayda da tatbik mevkiine konulacak, büyük bir kesim böylece sevinecek ve o bölgelerin kalkınmasına da, yeni buğday fiyatları aynı zamanda bir katkıda bulunacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımızın yapmış olduğu eleştirilerden dolayı kendilerine hassaten teşekkürler ederiz.

Devlet Planlama Teşkilâtımızın daha iyi çalışması için, gayet iyi niyetlerle buraya kıymetli tenkidlerini getirdiler, birçok noktalara dokundular.

Bu temas ettikleri noktaların önemli noktalar olduğu muhakkaktır ve Planlama Teşkilâtımız esasen bu noktalarda her an gayret içinde bulunmaktaydı. Bundan sonra da daha büyük gayretler ile bu eleştirilen hususlara ait görevlerini ifaya çalışacağı muhakkaktır.

Sayın Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımız, genel olarak Devlet Planlama Teşkilâtı münasebetiyle idarî reforma temas ettiler, «Bakanlıklarımızın hâlâ kuruluş kanunları yok» dediler.

İdarî reform konusunda demin temas ettiğim için ve kuruluş kanunları konusunu önümüzdeki devrede ele alınması gerekli bir konu olduğuna işaret ederek bu noktayı geçiyorum.

«Devlet Planlama Teşkilâtı koordinasyon görevini etkin bir şekilde yapmıyor» dediler.

Aslında Devlet Planlama Teşkilâtımız bu görevini yapmanın gayreti içindedir. Devlet Planlama Teşkilâtımız içinde bir Koordinasyon Dairesi mevcuttur. Bu daire bütün Devlet yatırımlarını adım adım takip etmektedir.

Hükümet olarak bize gelince; biraz sonra arz edeceğim bir çalışma düzeni içindeyiz. Bu koordinasyonu daha da etkin hale getirmek için nasıl bir tasavvur içindeyiz, bunu biraz sonra arz edeceğim.

Yeniden düzenleme çalışmalarına temas ettiler. Biraz önce arz ettim, bu konu ehemmiyetle ele alınmıştır.

«İlk mahallî planları gereken şekilde ele alınmamıştır» dediler, 1973 yılında 20 ilin proje çalışmaları yapıldığını da kendileri ifade ettiler.

Eldeki imkânlar ile geçen devrelerde bu çalışmalar yapılmıştır. Biraz sonra arz edeceğim yeni çalışma düzenimiz ile il planlarının daha müessir bir şekilde yapılması ve takibinin mümkün olacağına inanıyoruz.

«Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesi görevini tam mânasiyle yapamıyor» buyurdular.

Bu daire yeni kurulmuş sayılır. Çok önemli bir dairedir. Bu hususta birçok çalışmalar yapmıştır ve önümüzdeki devrede daha da faydalı çalışmalar yapacağına kani bulunuyoruz. Bu noktayı, deminden beri âtıf yapmış olduğu konuşmalarının arkasındaki bir açıklama içerisinde ayrıca belirtmek istiyorum.

Sayın Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımız, 1973'te yapılmış olan proje çalışmalarını burada bir bir okudular ve «Devlet Planlama Teşkilâtının, bu çalışmalarında Ankara'nın doğusunda kalan yörelerimize gereken ehemmiyeti vermediğini ifade buyurdular.

Yalnız çok isabetli buyurdular ki, bu yapılan çalışmaları burada bir bir okudular. Bu çalışmalar okunduğu zaman başlangıçtaki hükmün doğru olmadığını, bizzat okudukları projelerin kendisi hemen birkaç saniye sonra ispat etti.

Yapılmış olan projelerin içerisinde Elbistan - Afşin Projesi, Doğu Anadolumuzun büyük bir projesidir, 500 milyon dolarlık bir yatırımdır ve bugün de Hükümet olarak en büyük ehemmiyet verdiğimiz projelerden birisidir.

Divriği'deki konsantrasyon tesisleri büyük bir yatırımdır, mühim bir yatırımdır. Divriği, Sivas'ımızın kazasıdır.

Bu itibarla, «Ankara'nın doğusuna önem verilmiyor» sözünü sarfetmeye haklı olmadığımız görülüyor.

İskenderun Demir - Çelik Fabrikasından ve Irak - Türkiye petrol hattından bahsedildi.

Bunların hepsi Doğu - Anadolumuz ve Güney - Doğu Anadolumuzun kalkınmasında büyük katkıları olacak tesislerdir.

Elâzığ Ferro - Krom tesisinden bahsedildi. Keban'ın yeni kısımlarının, son kısımlarının yapılıp bitirileceğinden bahsettiler. Yine, Maraş Afşin - Elbistan elektrik santralı projelerinin yapıldığından bahsettiler. Divriği - Sivas demiryolu projesi çalışmasından bahsettiler.

Bütün bu bahis buyurdukları hususlar ile açıkça görüldüğü gibi, Devlet Planlama Teşkilâtının çalışmalarında yurdun doğusu, batısı, güneyi diye bir ayrım yapılmadığını, bunların, bütün yurttaki önemli konuların ele alınarak imkânlar nispetinde araştırıldığını apaçık göstermektedir.

Devlet Planlama Teşkilâtının personel değişimlerine temas buyurdular. Kendileri bu hususta teferruatlı bilgi arz ettiler.

Sadece bazı noktalara işaret etmekle iktifa etmek istiyorum.

Devlet Planlama Teşkilâtı memleketimizin en kıymetli uzmanlarını havi bir teşkilâtımızdır. Kendisine eleman alırken son derece titiz davranmaktadır ve bu teşkilâtımız, personeli bugün için bu yılki bütçe ile 495 adedi öngörmüştür. Kıymetli uzmanlardan meydana gelmiş bir teşkilâttır. Görevleri çoktur; onun için bir Fransa'daki teşkilâta nazaran, görevlerinin çokluğundan dolayı, daha çok uzman kullanması tabiîdir. Esasen getirmiş olduğu bütçede de, tüm bütçe üzerinde % 30'a yakın bir artış yapılırken, kendi bütçesinde sadece % 6,1'lik bir artışla Yüce Meclislerin huzuruna çıkmış bulunmaktadır.

Bazı rakamlarda dikkat edilecek hususlar vardır. 1971 yılında 619 personel varken, 1972 yılında 493'e inmesi, bunun Devlet Planlama Teşkilâtındaki Teşvik ve Uygulama dairelerinde bulunan uzmanların bu Teşkilâttan alınıp Ticaret ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlıklarına intikalinin doğurduğu bir neticedir. Yoksa, o tarihte Devlet Planlama Teşkilâtından adı geçtiği gibi, birtakım uzmanların paralı projeleri yapmak için ayrılmalarına atfedilecek bir husus değildir. Bu iki dairenin uzmanları iki Bakanlığa gönderildiği için, o tarihte bu personel azalışı olmuştur.

«39 tane sekreter var» buyurdular.

Aslında bu eldeki listede görülen bir kadrodur. Şu anda Devlet Planlama Teşkilâtımızda fiilen 17 tane sekreter bulunmaktadır. Bu kadro, daha önce çıkmış bir kadrodur. Eldeki listenin muhafaza edilmesinden ibarettir. Fiilî kadro 17 kişiden ibaret bulunmaktadır.

594 uzmanın, çeşitli daireleri ihtiva eden bir yerde, başka yerden daktilo çağırarak çalışmasını yapması tavsiyesini geçerli saymıyoruz. Belki başka yerlerde bu tavsiye hakikaten yerinde ve geçerli olabilir; ama süratle ve en büyük ihtimamla çalışmanın arzu ettiğimiz bir Devlet Plnlama Teşkilâtımızda, yazacağı bir yazı için başka yerden daktilo getirmek teklifini yerinde görmemiz mümkün değildir.

«Devlet Planlama Teşkilâtında birkaç yıldan beri uzmanların oturdukları» tabiri burada kullanıldı.

Bu, asla varit değildir. Devlet Planlama Teşkilâtımız, memleketimizde büyük ve ağır yükleri taşıyan bir teşkilâttır. Bir yandan önümüzdeki planların hazırlıkları, mevcut planın takibi, ilgili kuruluşlar arasında koordinasyonun takibi ve diğer taraftan her gün yeni getirdiğimiz görevleri yapmaktadır.

Bakınız, biz üç aylık yeni Hükümet olarak Devlet Planlama Teşkilâtımıza mevcut görevlere ilâveten, dış ülkelerdeki konjonktürleri takip hususuna daha büyük önem verilmesi görevini ayrıca yükledik. Yine, bizim ticarî münasebetlerimizi geliştirmek istediğimiz ülkelerin planlama çalışmalarını yakından takibi görevlerini ayrıca yükledik ve biraz önce, Sayın Hilmi Nalbantoğlu'nun da işaret buyurdukları il planlamaları ve il çalışmalarını da, yaygın kalkınma felsefemizden dolayı, çok daha geniş ve detaylı bir çalışma olarak Devlet Planlama Teşkilâtımızın üzerine yükledik.

Biraz sonra arz edeceğim çalışmalar, ümidediyorum ki, Devlet Planlama Teşkilâtının ne kadar kesif bir çalışma altında bulunduğunu gösterecektir.

Bu itibarla, Devlet Planlama Teşkilâtındaki arkadaşlarımıza gerçi geçen yıllara atfen bu sözü söylediler, o yıllardaki durumun mesulü bir Hükümet olarak değil, ancak Devlet Planlama Teşkilâtımızın hakikaten kıymetli, vazife şuuru içerisinde gayretle çalışan bir teşekkül olduğunu ifade bakımından, evvelki yıllara da

aidolsa, böyle bir sözün yerinde olmadığını burada ifade etmeyi vazife sayıyorum.

Kalkınma fonu olarak birtakım paralar harcandığını, bu paraların özel birtakım kuruluşlara verildiğini ve hangi çalışmaların yapıldığını, Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımız burada belirttiler. Ancak, bu belirttikleri hususlardan sonra vardıkları hüküm, kanaatimce belirttikleri hususlarla ilgili olmadı. Zira, kendileri burada birtakım özel firmalara Devlet Planlama Teşkilâtının çeşitli projeler yaptırdıklarını söylediler, bu yaptırılmış olan projelerin de isimlerini okudular. Bu projelerin içerisinde; su ürünlerinin kıymetlendirilmesi, yem fabrikaları, civata fabrikası, orman ürünlerinin kıymetlendirilmesi, hayvancılığın geliştirilmesi, ambalaj sanayii, patates sanayii vesaire (Bunları arka arkaya sayarak Yüce Senatonun huzurunu daha fazla işgal etmek istemiyorum) uzun bir tablo okudular.

Hiç şüphesiz bu çalışmalar Devlet Planlama Teşkilâtımızın yaptığı en kıymetli çalışmaların bir bölümünü teşkil etmektedir. Bu çalışmalar, bizzat Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımızın arzu ettiği, geri kalmış bölgelerin kalkınması için yapılmış çalışmalardır. Bu adı geçen fabrikaların her biri, bir bölgenin kalkınmasına hizmet edecek, o bölgelerin ihtiyaçları gözetilerek yapılmış iktisadî etütlerdir, o itibarla son derece faydalı ve yerinde çalışmalardır. Bu çalışmaların Devlet eliyle çok daha genişletilmesi ve artırılmasını temenni ediyoruz.

«Bu çalışmaları Devlet Planlama Teşkilâtı bizzat kendisi yapmalıdır» sözü, üzerinde durulacak bir sözdür. Meselâ, çalışmanın yapılmasıdır, en kıymetli uzmanların bu çalışmayı yapmasıdır ve bu çalışmanın en ucuza mal edilmesi çalışmasıdır. Hedef budur.

Devlet Planlama Teşkilâtı her konunun uzmanını kendi bünyesinde toplama yolunu seçerse, çok pahalı bir teşkilât olur. Bu konular öyle konulardır ki, yurt çapında bunların 3 tane, 5 tane, 10 tane uzmanı vardır ve bu proje yapılırken o uzman bize lâzımdır. Biz bunu alır, kendi bünyemizde tutacak olursak, çok pahalı bir yolu seçmiş oluruz. Onun için, bu uzmanlar nerede ise, onlardan faydalanılacak noktada kendilerinden bir anlaşma ile faydalanılması doğrudur, isabetlidir. Memlekette mevcut araştırma, iktisadî etüt ve proje yapma potansiyelini harekete geçirmek istemek yerindedir ve bu elemanların Devlet Planlama Teşkilâtı bünyesi içerisinde daimî olarak tutulması yanlış ve hatalı bir yol olur.

Kendileri, «Geçen yıl geri kalmış yörelerin kalkındırılması için 93 milyon liradan 62 milyon liralık bir ödeme yapıldı, bunlar nereye harcandı?» buyurdular.

Bir az evvel kendileri ifade etmişlerdi; Kars bölgesinin kalkındırılması ve Güney Doğu Anadolu'muzun kuraklık bölgelerinin kalkındırılması hususunda bu harcamalar yapılmıştır. Ayrıca, Devlet Planlama Teşkilâtımız, geri kalmış yörelerin kalkındırılması için oralardaki mahallî idarelere para veriyor, halkın da iştirakiyle şirketlerin kurulmasına öncülük yapıyor. Planlama Teşkilâtındaki yatırım fonları ve proje fonları böyle hayırlı maksatlar için kullanılmaktadır. Bu yıl da aynı maksatlar için para konmuştur, mahallî kalkınmaları desteklemek içindir. Ancak, şimdi plandaki umumî çalışmaların ışığı altında, bilindiği gibi, yeni Hükümetimiz mahallî kalkınmaları temin etmek için, projeleri yapmak ve bu bölgelerde gereken katkılarda bulunmak üzere Sanayi Bakanlığımıza yeni bir şekil vermektedir. Böylece Devlet Planlama Teşkilâtımız, işin plan safhasında müessir olacak, onun icra safhasında da Sanayi Bakanlığımız, bugüne kadar olduğundan çok daha güçlü ve müessir bir görev görecek. Biraz sonda bunu anahatlarıyle anlatmak istiyorum.

Yine muhterem Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımız, Devlet Planlama Teşkilâtı hakkında kıymetli birtakım tavsiyelerde bulundular. Bu tavsiyelerini not aldık, planlama uzmanlarımız da burada takibettiler. Böylece bu tavsiyeleri dikkate alınacaktır.

«Planlama Teşkilâtı masa başında plan yapmamalı, bölgelere gitmeli» buyurdular.

Devlet Planlama Teşkilâtı esasen bu gayret içindedir. Geçen yıl 25 il'e Planlama Teşkilâtı kendi uzmanlarını göndermiş ve bu 25 ilde mahallî incelemeleri yaptırmıştır. İmkânlar bu kadar elverdiği için adet 25'te durmuştur; fakat buyurduğunuz tavsiyeye uymakta Planlama Teşkilâtımızın gayreti görülmektedir. Kaldı ki, bu yıl hem bölgelere gidip, hem de bölgeleri Planlama Teşkilâtına getirmek üzere bir çalışma düzeninin tatbikatına girmek üzereyiz.

Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımız, konuşmalarının sonunda Yüksek Murakabe Heyetine temas buyurdular.

Başbakanlığa bağlı Yüksek Murakabe Heyeti konusu, dünkü bütçe grüşmelerimizin bir konusuydu. Dün bu hususta gereken konuşmalar yapıldı. Bu teşkilâttaki arkadaşlarımızın oturdukları yerden masa başında müesseseleri murakabe ettikleri şeklinde bir ifadeyi, burada derhal tashih etmeye mecburum. Zira, Yüksek Murakabe Heyetinde bulunan murakabe vazifesiyle görevli uzmanlar ve uzman yardımcıları, aslında mevsim şartları müsait olur olmaz, (Ki, şu anda bu başlamıştır) asgarî 6 aylık bir devre için denetimle görevli oldukları Kamu İktisadî Teşebbüslerine dağılmaktadırlar, denetim bölgelerinde bilfiil aylarca kalıp, hesapları incelemektedirler ve ondan sonra da mevsimin gayrimüsait olduğu devrede raporlarını hazırlayıp, vaktinde Yüce Meclise takdim etmektedirler. Her yıl bu çalışmalar muntazaman yapılıyor. Ancak, biz Mecliste o çalışmaları maalesef aynı yıl dönemi içerisinde kontrol edip, inceleyip neticeye vardıramıyoruz. Halen 3 - 4 yıl önceki raporlar Millet Meclisimizdeki Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonunda beklemektedir.

Dün arz etmiştim, yeni Hükümet olarak bu kuruluştan istişarî mahiyette, çeşitli hususların araştırılması hususunda geniş mikyasta faydalanıyoruz ve bundan faydalanmaya da devam edeceğiz, inşaallah.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, biraz evvel temas ettikleri noktalar hakkında bu kısa maruzatta bulunduktan sonra, bu konuyu toparlamak bakımından bir açıklama yapmak istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, hiç şüphesiz ki, memleket olarak en büyük arzumuz yurdumuzun kalkınmasıdır. Bu kalkınmayı daha dinamik, bütün imkânları seferber eden bir görüşle yapmak istiyoruz. Yeni Hükümetimiz bu bakımdan Devlet Planlama Teşkilâtı çalışmasıyle ilgili olarak, hangi noktadadır ve Meclise getirmiş olduğumuz bütçenin içerisindeki ruh nedir, bu kalkınmayı tahrik edici mekanizmamız nedir, eski hükümetlerden hangi farklılık getiriyoruz; bunu açıkça belirtmek istiyorum.

Önce bir defa, dün ifade ettim; biz millî, güçlü, süratli, yaygın kalkınma isteyen bir zihde istiyor. Mahdut bazı zümrelerin kalkınmasıyle memleketimizin kalkınmasının mümkün olmayacağına, bu dengesizliklerin sayısız mahzurları olduğuna inanıyoruz.

«Peki; geldiniz, iş başındasınız, ne düşünüyorsunuz, bunu nasıl yapacaksınız?» denebilir.

İşte bu noktada kısa bir açıklamada bulunmak istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, bilesiniz ki, biz daha üç ayı dolmamış bir Hükümetiz. Çok geniş problemleri olan ve ağır şartlar altında devralınmış olan bir idarenin işlerini tanzim için üç aylık bir devre, takdir buyuracağınız gibi, çok kısa bir devredir. Biz bu devrede hangi noktaya geldik; size açıklayayım.

Bugün yurt meselelerinin içerisinde en önemlileri hangisidir, bunları hangi tarihte hangi sırayla ele alacağız?.. Şu anda planlama çalışmalarımızın planını yapmış olmaktan, aslında bir büyük bahtiyarlık duyuyoruz.

Bakınız açıklayayım : Şimdi burada geri kalmış bölgelerimizin kalkınmasını istiyoruz. Hiç şüphesiz çok mühim bir konu. Hükümet olarak bunun Yüksek Planlamada ele alınıp, bütün detaylariyle konuşulup, gereken direktiflerin verilmesi lâzım; ama şimdi yüce senatörlerimize sormak isterim; Türkiye'nin enerji sorunu bu konudan daha az önemli bir konu mudur? Yine yüce senatörlerimize sormak isterim; bugün yatırımları hızlandırmak için Türkiye'deki kredilerin artırılması hususunda, para ve kredi politikasının esaslarını tespit etmek hususunda yapılması icabeden Yüksek Planlama çalışması, bu saydıklarımızdan daha az önemi haiz bir husus mudur? Türkiye'de gemi sanayiinin geliştirilmesi daha az önemli bir konu mudur?..

Dün burada rakamları zikrettik, bu yıl 4 milyar lira kendi ithalâtımızı taşıyacağımız yabancı gemilere navlun ödeyeceğiz. Gemi hacmimiz 700 000 tondur, Kıbrıs'ın ise 2 milyon tondur.

Bu itibarla, gemicilik sahasında mevcut tersanelerimizi tam kapasiteyle çalıştırmak için büyük bir gayret sarf etmek mecburiyetinde olduğumuz açıktır. Bu da aynı derecede ehemmiyetli bir konudur, ele alınması lâzımdır.

Vaktinizi almamak için özetle arz edeyim : Şu anda birbirinden daha önemli 24 tane hayatî konu, Yüksek Planlama Kurulu çalışmaları ola-

rak, iki ay içerisinde intacedilmek üzere planlanmış bulunmaktadır. Böylece para - kredi politikası, biraz önce arz ettiğimiz gibi, geri kalan bölgelerin kalkınması, Türkiye'de üreticiyle tüketici arasındaki münasebetlerin ekonomik esaslara uygun şekilde tanzimi gibi birçok önemli konular Yüksek Planlama Kurulu çalışmaları olarak planlanmıştır ve bunların hangi gün, hangi sırayla ele alınacağı şimdi bellidir.

Yeni iş başına gelmiş bir Hükümet için üç aylık bir devre, önce kendi çalışmasını planlamak bakımından ancak yeterli bir devre sayılabilir. Bu itibarla, bu noktadayız; fakat bunların yanında başkaca ne yapmak istiyoruz?..

Biraz önce arkadaşlarımız, yatırımların sıkı bir şekilde takibi gerektiğini belirttiler. Bugün Türkiye'de Devlet yatırımı yapan 30 kadar kamu kuruluşu vardır. Bu 30 kadar kuruluşun hepsinin umum müdürlerini bir bir çağırıp, bunlarla ayrı ayrı bütün plan, program tatbikatı hangi noktadadır, hangi yatırımlarda hangi noktada tıkanıklıkları vardır, bizden hangi yardımları istiyorlar; bunların oturulup görüşülmesi lâzımdır. 30 tane umum müdürlük ile bu görüşmelerin yapılması, eğer iki ay içerisine sığdırılacak olursa, bütün diğer çalışmaların yanında bunu bir büyük başarı saymak lâzım gelir.

Bunlara ilâveten yeni hükümet olarak, bildiğiniz gibi, çok önemli bir tatbikatın içindeyiz. Daha bir aylık hükümet iken ilk işimiz, 67 vilâyetin hepsine yaygın kalkınma tatbik etmek istediğimiz için, 67 vilâyetin valisine Planlama Teşkilâtımızdan birer yazı göndermek oldu. «Kendi bölgelerinizdeki kamu yatırımları ve halkın iştirak etmek istediği iktisadî teşebbüsler hakkında bugünkü yeni canlı bilgileri ihtiva eden bir raporu, en geç Nisan sonuna kadar bize gönderiniz.» dedik. 67 vilâyetimiz, takriben 1,5 - 2 aylık bir süre içerisinde bütün bu çalışmaları gözden geçirdiler, çok kıymetli raporlar hazırladılar; bunlar Planlama Teşkilâtımıza büyük çoğunluğuyle geldi. Şimdi, bu raporlar Planlama Teşkilâtımızda incelenmektedir. Bu raporlardaki istekler ve talepler hakkında aynı valilere, Planlama Teşkilâtımız kendi görüşünü ihtiva eden kısa notlar gönderecek. Onlar da plandaki bu isteklerin yeri ve durumu hakkında bilgi sahibi olmuş olacaklar ve bu ayın içerisinde tatbike başlayacak olan bir program ile 67 ilin valisi, milletvekili ve senatörlerini, Planlama Teşkilâtımızla yapacağımız bir seri toplantıyle, icracı bakanlıklar ve il temsilcilerini karşılıklı olarak bir masada toplayacağız; ne isteniyor, bunun aramızda gözden geçirilmesini, münakaşasını yapacağız. Böylece, her bir ilimizin bugünkü ihtiyaçları orta yere konacak. İcracı teşekküllerimiz, Planlama Teşkilâtımız bunun plandaki yerini belirtecek, yeni imkânlarla desteklenmesi lâzım gelenlerin desteklenmesi kararını bu toplantılar içerisinde alarak vakit kaybetmemek istiyoruz. 67 il, bir bir bütün arzularıyle, şimdi hükümetimizin ilgili bakanlıklarımızın, Planlama Teşkilâtımızın önünden, o arzuları temsil eden kimselerin gelip geçmesi suretiyle, iki aylık bir devre esnasında yukarıdan aşağıya kadar gözden geçirilmiş olacaktır.

Daha önce her iki taraf raporlarını birbirlerine gönderdikleri için, valiler Planlama Teşkilâtımıza, Planlama Teşkilâtımız da bu hususta mevcut plan ve program durumunu tanıtıcı yazıyı onlara gönderdiği için, burada yapacak olduğumuz planlama toplantıları, illerin planlama çalışmaları, il yatırımları toplantılarımız böylece önemli konuların münakaşası şeklinde cereyan edecektir. Konuların, iki tarafın birbirine tanıtılması değil, iki tarafın da bildiği meselelerde; şuna daha fazla ağırlık verilmesini istiyoruz diyeceğiz, yetkililer de, icracı organlar da bu ağırlığın verilip verilmemesi hususundaki düşüncelerini orta yere koyacaklar ve her ilimize yeteri kadar zaman ayırmak suretiyle, 67 ilimizdeki yatırım konusu böylece canlı bir şekilde gözden geçirilmiş olacaktır. Bu çalışmaları yapmaya hazırlanırken, dikkat buyurursanız iki imkânla kendimizi teçhiz ederek bu çalışmalara gidiyoruz. Bu imkânlardan bir tanesi, Yüce Senatonun huzuruna takdim edilmiş olan bütçede, bugüne kadarki hiçbir bütçede görülmemiş bir büyük yeniliktir. O da, 1 milyar liralık yatırımları hızlandırma fonu ile huzurlarınıza gelmiş bulunuyoruz. Bundan maksadımız, bu 1 milyar liranın hangi konuya harcanacağı şu anda tespit edilmiş değildir. Bu bir global fondur, hükümetin emrindedir ve elindedir; eğer müsaade edip, lütfedip bu yetkiyi verirseniz.

Bu toplantılarda hükümet, il temsilcileri ve Planlama Teşkilâtı uzmanlarıyle ve icracı organlarla konuları görüşüp, münakaşa ettikten sonra; hangi sahadaki yatırımı hızlandırmak istiyorsa, bu 1 milyar liralık fondan bir kısmıla onu ayrıca teşvik edecek ve vakit geçirmeden bu toplantıda bunların prensip kararlarını alacak. Onun için bu toplantılar, bir nevi illerin ihtiyacı nedir; sadece ihtiyacı tespit toplantısı değil, o bölgelerdeki istekleri bizzat yaşayarak, teşvik edilmesi lâzım gelen zarurî ihtiyaçların hemen kararını verip, harekete geçme toplantısıdır. Diğer yandan, bu iller geldikleri zaman, halk sektörü bakımından, özel sektör bakımından çeşitli yatırımların o bölgelerde teşebbüslerde bulunduklarını ve bunların da teşvik edilmesini isteyeceklerdir...

Hükümetimize gelen vatandaşlarımızın; Yüce Senato huzurunda iftiharla belirtmek isterim ki, % 90'dan fazlası şahsî işi için gelmiyor, kendi bölgelerine yatırım yapılması, fabrika kurulması için geliyor. Bunun için milletimizle iftihar ediyoruz. Bu milletimizde ne kadar büyük bir kalkınma arzusu vardır ki, şahsî işlerinin üstünde, kendi bölgelerinin kalkınmasının aşkını taşıyorlar, heyetler halinde buraya kadar kalkıp geliyorlar. Bir heyet geldiği zaman biliyoruz ki, kendi vilâyetine, kendi ilçesine fabrika isteyecek, atelye isteyecek. Bundan iftihar ediyoruz ve milletimizin içindeki bu kalkınma aşkını şevkini kuvveden fiile çıkarmak istiyoruz. O bölgedeki özel yatırımları teşvik etmek için de, işte Devlet Sanayii Bankasını süratle kurmak çalışması içindeyiz. Bunu bir anonim şirket halinde veya Meclis-te görüşülmekte olan yetki kanunu halindeki bir kanunla; yeni bütçemiz müsaadelerinizle yürürlüğe girer girmez, bu hususta koyduğumuz fon ile derhal kurarak harekete geçireceğiz, bütün destekleme fonlarını bu Bankanın içerisinde toplayacağız ve şimdi illerimiz gelip; «Biz şöyle bir yatırım yapmak için bakın etütler yaptırdık, şu kadar kârlı bir iştir, bin tane, ikibin tane ortağımız var, şu kadar da işçimiz katılıyor, siz de bunu Devlet olarak destekleyin.» dedikleri zaman, Devlet Sanayii Bankamızdaki fonlar ile, işte özel sektör yatırımlarına da Devlet olarak böylece öncülük yapmak istiyoruz; onları Devletin kontrolü altında, Devletin öncülüğü altında harekete geçirmek istiyoruz. Bizzat Devletin teşviki mevzuubahis olduğu için, dış ülkelerdeki işçilerimiz ve halkımız da daha emniyetle tasarruflarını getirip, bu yatırımlara katkıda bulunacaklardır. Böylece, çok hızlı bir kalkınmayı harekete geçirmiş olacağız inşallah.

Bundan dolayı bu üç ay içinde yeni Hükümetimiz yaygın kalkınmaya büyük ehemmiyet verdiği için, bu mekanizmaları kurarak, şimdi bu toplantıları yapmaya başlamaktadır. Bu itibarla Devlet Planlama Teşkilâtımızın ağırlık merkezini teşkil ettiği bu çalışmalar, önümüzdeki devre için planlanmıştır. Yepyeni bir dinamizm ile bu konular ele alınmış olacak ve memleketimizin önünüzdeki devrede çehresi değişmiş olacaktır; daha süratle değişmeye başlayacaktır.

Bu noktada bir hususu da ayrıca Yüce Senatoda belirtmekten büyük memnuniyet duyacağım: O da, yeni Hükümetimizin kalkınmadaki temel ilkesi yaygın kalkınma olduğu gibi, aynı zamanda «Millî güçlü ve süratli kalkınma» diyoruz. Süratli kalkınmada işte bu toplantılarda karar alıp hemen yürümek istediğimiz için, kalkınmak isteyen bölgelerin iktisadî etütlerini biz yapmak istediğimiz için, bu «Süratli» tabirini kullanıyoruz.

Bakınız, diğer bir hazırlığımız, Sanayi Bakanlığımıza vermek istediğimiz yeni veçhedir. Sanayi Bakanlığımız, bu kalkınma devresinin en büyük yükünü taşımakla görevli olan bir Bakanlıktır. Bugüne kadar Sanayi Bakanlığı, sadece işletmeler Bakanlığı karekteri ağır basan bir Bakanlık olarak çalışmıştır. Halbuki bundan sonra Türkiye'mizde yaygın kalkınmanın gerçekleştirilmesi için yurdun her bölgesinde iktisadî etütlerin yapılması, sanayi yatırımlarının yapılması ve o bölgelerin uyandırılması vazifesini Sanayi Bakanlığı üzerine almak üzere hazırlıklarını yapmıştır. Kısa bir zaman sonra Sanayi Bakanlığı, takriben 1 500 - 2 000'e yakın ekonomist, sanayi uzmanı ve diğer elemanları ihtiva eden bir kadro ile 67 vilâyette yeni bir teşkilâtlanmaya gitmektedir. Bugün vilâyetlerimizde Devlet Su İşleri var, YSE var, Karayolları var; bunların bulunmasını çok tabiî sayıyoruz, halbuki bütün o vilâyetlerimizde iktisadî kalkınma, smaî kalkınma istediğimiz halde, Sanayi Bakanlığı olarak bu kalkınmaları teşvik ve takip için gerekli teşvik, teşkilâtlanma bugüne kadar yapılamamıştır. Şimdi Sanayi Bakanlığımız; bu hususdaki tekliflerimiz huzurlarınıza geldiğinde daha da yakı-

nen göreceğiniz gibi, yeni bir teşkilâtlanmaya geçmektedir; 67 vilâyetin hepsinde iktisadî etüt ve kalkınma yapmak için, Sanayi Bakanlığımız da bütün yurda yaygın bir kuruluş halinde gelişmektedir. Yeni üç fonksiyonu üzerine alan bir değişim içinde, geri kalmış bölgelerimizin iktisadî etütlerini, projelerini yapamayan yerlerde Planın çerçevesi içerisinde Sanayi Bakanlığımız bizzat yapacak. Bundan başka, oradaki yatırımların takibini de Sanayi Bakanlığımız yapacak. Bölge Sanayi Müdürlüğü gelecek; şurada bir ortaklı bir halk girişiminin kurmakta olduğu fabrikanın makineleri gümrükte takılmış kalmış ise, oradaki kimseler Ankara'da kapı kapı dolaşmayacak, o makinenin gecikmeden yatırım sahasına gitmesini Sanayi Bakanlığı bizzat kendi görevi sayarak çalışacak. Ayrıca bu bölgelerdeki yatırımlardaki finansman noksanlıklarını da yeni kurulmakta olan Devlet Sanayi Bankası iştirak etmek suretiyle tamamlayacak ve eldeki bütün imkânlar böylece seferber edilmiş olacak.

Yine Yüce Senatonun huzurunda bir hususu açıklamak isterim ki; Devlet Planlama Teşkilâtımızda bu 67 vilâyetin hepsini kalkındırmak hususunda yapmayı arzu ettiğimiz bu çalışmalara, önce Güneydoğu Anadolu'dan, sonra Doğu, sonra Orta Anadolu'dan başlayarak gideceğiz. Burada yeni Hükümetimizin felsefesinin bir tatbikatını görmek mümkündür. Eğer bu toplantılara önce Hakkâri vilâyetimizde başlarsak, bunu çok tabiî sayınız, bizim felsefemiz budur; fakat biz 67 vilâyetin hepsine eşit muamele eden, 67 tane; (adeta) tabirimi mazur görürseniz, evlâdı bulunan bir ana şefkati içindeyiz. Bütün vilâyetlerimizin hepsine aynı muameleyi yapmak istediğimiz halde, «Neden Hakkâri'yi en öne çekiyorsunuz?» derseniz, bu hususdaki felsefemiz şudur; bazı vilâyetlerimiz bugüne kadar potansiyelini harekete getirecek imkânları bulamamışlardır. Bunun, biraz önce verdiğim misaldeki yeri şudur: 67 tane evlâdı bulunan bir ananın hepsine aynı şefkati olduğu halde, bazı çocukları dışarıda soğukta kalmış, üşümüş ise, sobanın yanına önce o evlâtlarını getirmek isteyen ananın şefkatiyle, önce Hakkâri, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan bu çalışmalara başlamayı isteyişimiz, işte bu felsefeye dayanmaktadır; yoksa evlâtlarımız arasında, illerimiz arasında kalkınma bakımından hiçbir farklılık gözetmediğimiz muhakkaktır ve açıktır.

Yeni kalkınmamızda eski zihniyetlerden farklıyız. Bu farkımız, yaygın kalkınma felsefesinde olduğu kadar ve biraz önce arz ettiğim süratli kalkınma arzumuzda olduğu kadar, «Millî ve güçlü kalkınma» sözünün tatbikatı olarak da tezahür edecektir, bu inançtayız. «Nedir bu millî ve güçlü kalkınma?» derseniz; açıklayayım: «Millî ve güçlü kalkınma» dan maksadımız şudur: Biz, montaj sanayii kurmaya değil, hakikî imalâtçı sanayii kurmaya ağırlık veren bir Hükümetiz. Biz, memleketimizde motor imalâtını; yıllardan beri beklediğimiz imalâtı gerçekleştireceğiz Allah'ın izniyle. Biz, memleketimizde iş makinelerini, biz memleketimizde, daha büyük adette traktör imal eden, kamyon, otomobili bilfiil yüzde yüzüyle imal eden fabrikaları gerçekleştirmeye ağırlık veren bir Hükümetiz. Dokuma makinelerini dışarıdan getirip dokuma fabrikası kurmak yerine, o dokuma makinelerini yurdumuzda imal eden fabrikayı kurmaya ağırlık veren bir zihniyetin temsilcisiyiz. Biz, memleketimizde fabrikaları kuracak fabrikalara ağırlık vermek isteyen bir zihniyetin temsilcisiyiz. Bu hizmetleri sadece yurdumuzun içinde değil, yurdumuzun dışındaki ülkelere de taşırarak yapmak isteyen bir zihniyetin temsilcisiyiz.

Söz bu noktaya gelince; yüksek müsaadelerinizle aslında konuşmamı burada kapatmam lâzım gelirken, sadece söz buraya gelmiş olduğu için ve aynı zamanda da dün Yüce Senatoda gecenin geç vaktinde yapılmış bir konuşma mevcudolduğu için, çok önemli bir noktaya dokunmak suretiyle konuşmamı toplayıp kapatmak istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, şayet dün gece bu konuşmalar yapılmamış olsaydı, bendenizin konuşması burada sona ermiş olacaktı. Ancak, üzülerek ifade edeyim ki, dün akşam burada Başbakanlık bütçeleri görüşüldükten sonra, Yüce Senatonun Adalet Partisi Grupuna mensup arkadaşlarımızdan bir tanesi, bir sataşma bahanesi ve vesilesiyle söz alarak bu kürsüye geldiler, bir diğeri de grupları adına bir ikinci konuşma isteğiyle bu kürsüye çıktılar geldiler. Bu iki arkadaşın burada yaptıkları konuşmaları üzüntüyle, ibretle, esefle takibettik. Bu konuşmada, bu konuşmayı yapan konuşmacı, bizim fikir hürriyeti hakkındaki görüşlerimizi, kendilerinin yaptıkları birtakım dış seyahatte

karşılaştıkları müstehcen manzaralarla bir arada tutma zihniyetini ifade eden bir görüşle buraya çıktılar ki, böyle bir konuşmanın üzerinde durmayı zait addederim, vakitlerinizi israf sayarım. Onun için bu ilk konuşmacının, bu zihniyeti ifade eden konuşmasının üzerinde durulmaya değer hiçbir şey görmüyorum.

İkinci konuşmacı, âdeta kendi partisi içerisinde kendisinden önceki birinci konuşmacının bir rakibiymiş de, onun önüne geçmek istermiş gayreti içerisinde, burada gözünü yumdu ağzını açtı, aklına ne geldiyse birbiri arkasına söyledi. Zannediyorum ki, ayıktıkları zaman ne söylediklerini oturup okurlarsa, hele nasıl bir aileden geldiklerini dikkate alırlarsa, bu sözleri en fazla kendilerini üzecektir. Hadise nedir, bu hadise nasıl gösterilmek istenmiştir?...

Muhterem arkadaşlarım, hadise; yeni Hükümetimizin kararıyle Hükümet programımızda açıklıkla belirtilmiş olan Suudi Arabistan seyahati konusudur. Suudî Arabistan seyahatimiz, Hükümet programımızın bir tatbikatı olarak yapılmıştır. Dün burada Hükümet programımızdaki cümleleri okudum. Yeni Hükümet programımızın dış politika kısmında; «Bütün ülkelerle iyi ilişkiler kurmak istediğimiz gibi, bilhassa müttefiklerimizle ve kendileriyle tarihî, manevî ve kültürel bağlarla bağlı olduğumuz ülkelerle münasebetlerimizi daha da iyileştirmeye büyük önem vereceğiz.» cümlesi Hükümet programı içerisinde bulunmaktadır. Biz, bu programın tatbikatı olmak üzere millete, Yüce Meclislere bu vaadimizin tatbikatı olmak üzere ve memleketimizin, milletimizin yüksek menfaatlerini gözeterek bir seyahat yaptık. Dün burada bir cümle söyledim. Bu seyahat, memleketimizin en mühim aktüel konusunu teşkil ediyor, herkes bu seyahat hakkında çeşitli fikirler ileri sürüyor. Dün burada söylediğim cümle şu oldu: «Dikkate değer bir noktadır ki, yapılmış olan bütün bu eleştiriler, aslında seyahatin objektif manasını belirtmek yerine, o fikirleri ileri süren, o yazıyı yazan kimselerin kendi iç yapılarını ortaya koymaktan öteye geçmiyor.»

Alınız okuyunuz, kimin bu seyahat hakkında ne diyeceğini yazısını okumadan, hattâ şahsiyetini biliyorsanız, baştan söylemeniz mümkündür. O bakımdan konu mühimdir ve ehemmiyetlidir. Dün burada Adalet Partisi Grupu adına yapılan bu konuşma da aynı mahiyette bir konuşma olmuştur ve Adalet Partisi Grupu, bugüne kadar millete, kendisinin böyle olmadığı iddiası içerisinde çırpınıp dururken, dünkü konuşmalariyle asıl zihniyetinin, fikrinin ne olduğunu gelip burada açıkça ortaya koymuştur ve bu, grup adına yapılmış bir konuşma olduğu için, grupu ilzam eder ve bütün milletin bundan çok büyük ders alıp, Adalet Partisinin hakikî hüviyetinin ne olduğunu anlamak bakımından çok faydalanacağına kaniim. Onun için bu konuşmayı çok faydalı ve memleketin son derece yararına sayıyorum.

Şimdi konuşmada ne, nasıl gösterilmek istendi?... Muhterem arkadaşlarım, konuşmada bir defa Suudî Arabistan'da beraber seyahat ettiğimiz basın mensubu arkadaşlarımızın yazdıkları bazı yazılar, bazı ajans haberlerine dayanarak, bir hakikat tam tersine bir şekilde orta yere konmak istendi. Bu noktanın açıklanması vesilesi doğduğu için son derece memnunum. Suudî Arabistan'la yapılmış olan temaslarda, Suudî Arabistan yetkilileri, Türkiye'de kurulmuş olan yeni Hükümetin programı içinde bulunan, kendileriyle tarihî kültürel ve manevî bağlarla bağlı olduğumuz ülkelerle, yeni Hükümetin iyi münasebetler kurmak hususunda daha büyük ehemmiyet atfedeceği hakkındaki bu maddesinden büyük memnuniyet duyduklarını ifade ettiler. Bu program, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin programıdır. Meclislerin tasvibini almış, güvenoyu almış - bir Hükümetin programıdır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin programında bulunan bir bentten; komşumuz, kardeşimiz, dostumuz Suudî Arabistan büyük memnuniyet duyduğunu ifade ediyor. Bu kadar tabiî bir hadiseyi biraz önce arz ettiğim gibi, âdeta gözünü yumup ağzını açmış bir arkadaşımız, dün akşam buraya geldi, kendisini kaybedercesine yaptığı konuşmalarda, «Suudî Arabistan bizim içişlerimize müdahale ediyor.» diye orta yere koydu. Şu hakikat hakkındaki kıymet hükmünü sizlerin yüksek takdirlerinize arz ediyorum. Bir dost ülkenin, yeni Hükümetin programında kendilerini memnun eden bir noktaya işaret etmiş olmalarından, onların memnuniyeti kadar en aşağı bizim de, hepimizin; bu konuşmayı yapan arkadaşımızın da, o konuşmayı yapan arkadaşı-

mızın temsil ettiği grupun hepsinin de büyük memnuniyet duyması lâzım gelirken, bunu Türkiye'nin işiçlerine müdahale şeklinde göstermek isteyişi, diğer birçok meselelerdeki çarpık zihniyetin yeni bir tatbikatından başka bir mana taşımamaktadır.

Kendileri burada birtakım fikirler ileri sürdüler. Bu fikirlerin bir kısmının üzerinde durmaya değer görmüyorum. «Efendim, temaslar şöyle yapılıyor, böyle yapılıyor.» dediler. Bunlar Hükümetin kendi işidir, bu bir Hükümet ziyaretidir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına yapılmış bir ziyarettir ve son derece başarılı olmuş bir ziyarettir.

Başlangıçta da arz ettim, bu ziyaret, iki ülke arasında bugüne kadar iyi niyetten ibaret olan münasebetleri, müşterek aksiyonlar sahasına çıkartacak mühim bir adımdır. 1 Mayıs tarihinde Suudî Arabistan'la Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanmış olan üç tane önemli anlaşma, yeni bir devrin başlangıcıdır ve aynı şekilde tarihî, kültürel bağlarla bağlı olduğumuz diğer ülkelerle de bunlara benzer anlaşmalar imzalayıp, münasebetlerimizi ilerletmeye son derece büyük ehemmiyet atfediyoruz. İki ülke kendi memleketlerinde müşterek yatırımlar yapacaklar; Türkiye'nin petrol ihtiyacının karşılanmasında öncelik verilecek, Türkiye'nin petrol ihtiyacının dış ödemeler dengesine yapmış olduğu tesirin giderilmesi hususunda dostumuz, kardeşimiz Suudi Arabistan elinden gelen gayreti gösterecek... Bu büyük tohumlar ekilmiş, bu büyük adımlar atılmış ve iki ülke arasındaki dostluk ve kardeşlik, fiilî, canlı bir şekilde orta yere çıkarak; Allah'a şükürler ederim, büyük bir başariyle yurda dönülmüştür.

Şimdi, böyle mühim, faydalı, bugüne kadar yapılması lâzım gelen bir aksiyon, hepimizi memnun etmesi lâzım gelen bir aksiyon, âdeta birtakım ülkelerle ilişkimiz artıyordan telâş duyma zihniyeti içinde, iyi münasebetler kurulmasından telâş duyan bir görüş içerisinde burada gelinip; acâip, garip birtakım konuşmalar yapılır... Bu konuşmaları alınız okuyunuz, ibretle okuyunuz. Bu konuşmaların içerisinde, bu ülkelerle münasebet kurmaktan âdeta kaçınılıyor... Adalet Partisi Grupunun zihniyeti böyle olabilir; bizim Hükümetimizin zihniyeti böyle değildir. İşte programımız ortada, aynen programımızda yazıldığı gibi, bütün ülkelerle; müttefiklerimizle ve bu meyanda tarihî, kültürel, manevî bağlarla bağlı olduğumuz ülkelerle biz iyi münasebetler kuracağız. Bugün yeryüzünde, nüfusunun yarısından fazlası Müslüman olan 40'tan fazla ülke vardır. Bu 40'tan fazla ülkeye sadece samimî hislerle bağlanmak ile Türkiye, en aşağı 40 tane samimî dost edinecektir. Biz bu dayanışmadan büyük fayda umuyoruz. Bu dayanışma, bütün dünyanın ve bütün insanlığın lehinedir. Aynı nispette Batı ülkeleriyle de elbette münasebetlerimizi geliştirmeye büyük ehemmiyet veriyoruz. Biz, programımızda da belirttiğimiz gibi, çok yönlü bir münasebetler geliştirilmesini hedef almışız. Kriterimiz birini öbürüne tercih değildir, bütün memleketlerle münasebetlerimizi iyileştirmemizdir. Bu ülkelerle münasebetlerimiz, bugüne kadar olduğu seviyeye getirilmemiştir; bunun sebebini dün akşamki konuşmadan açıkça görmek mümkün oluyor. Neye gelmemiş?... Dün akşam bunu çok daha iyi anladık. Çünkü bunlarla iyi münasebet kurulmaktan kaçınılıyor âdeta. Dün akşamki telâş bu; bunu ifade ediyor. «Bunlarla nasıl iyi münasebet kurarsanız?» deniyor âdeta. Sözün altındaki yatan budur. Ne olmalıymış?... Biz bu memleketlerle münasebet kurmamalıymışız, Batı Avrupa ülkeleriyle kaynaşmalıymışız... Bu, kendilerinin fikirleridir. Bunu millet biliyor, onun için kendilerine de gereken hükmü verdi. Biz, onların fikrinde değiliz. Biz, bütün ülkelerle iyi münasebetler kuracağız. Biz, birçok ülkelerin desteğini havi; şerefli, güçlü, kendi davalarını birçok milletlerin desteklediği bir millet olarak, bütün memleketlerle münasebetlerimizi tanzim edeceğiz. Hedefimiz çok yönlüdür. Biz o zihniyetin temsilcisiyiz; birçok ülkelerle münasebet kurmaktan kaçınan ve Batı ülkelerine gidip, onlarla kaynaşmak isteyen bir zihniyete taraftar değiliz. Zihniyetler açıktır, bellidir.

Bunları böylece ifade ettikten sonra, bir noktanın üzerinde durmak istiyorum. Dün akşam burada yapılan konuşmalar, Müşterek Pazarla olan münasebetlerimizi tamamen yanlış bir zihniyete göre aksettirme manasını taşımaktadır. Dün burada bendeniz izah ettim: Biz, Batı ülkeleriyle her türlü ticarî münasebetlerimizi geliştirmek istiyoruz. Türkiye'de

sıhhatli bir kalkınma hamlesi kurmak istiyoruz. Batıdaki kuruluşlarla rekabet edecek bir iktisadî bünyeye sahibolmak istiyoruz. Bunun için Batı ile beraber gümrüklerimizi karşılıklı olarak, paralel olarak indirelim, her türlü teknik işbirliğinde bulunalım... Bütün bunların en şiddetle savunucusuyuz ve bu hususta dün burada bu konuşmayı yapan arkadaşlarımızdan çok daha büyük istek ve arzu içindeyiz. Ancak, bunları yaparken, elbette her şeyin üzerinde millî menfaatlerimizi ve millî hükümranlığımızı tutacağımız çok doğrudur.

Kendileri burada, Suudî Arabistan seyahatimizdeki bir iyi niyet ifadesini; demin açıkladığım gibi, Türkiye'nin içişlerine müdahale gibi göstermenin lüzumsuz gayretkeşliği içerisine düşeceklerine, şu geçen sefer kendi partileri tarafından imzalanmış olan katma protokolü alıp da bir kere insaf ile okusalar, çok daha isabetli hareket ederler ve çok daha hakikatleri görürler; eğer görmek için niyetleri ve kalplerindeki yapı müsait ise. Bakınız hükümranlık haklarına kim mâni oluyor?... Geçen sene gitti, bu parti konuşmacısı arkadaşımızın partisi bir katma protokol imzaladı. Bunları vaktiyle söyledik, zabıtlara geçti ve bizim tezimiz Üçüncü Beş Yıllık Plana temel oldu. Bu katma protokol, Türkiye'nin sanayileşmesine manidir, Türkiye'nin millî menfaatlerine uygun değildir. Şimdi bakınız hükümranlık haklarına mani mi değil mi?... Katma protokolde mevcut madde şudur: Roma Anlaşmasına göre Türkiye'nin üye olmadığı, Topluluk Konseyince tespit edilecek ortak gümrük tarifelerine uymaya Türkiye mecbur tutulmuştur. Katma protokolde bir madde budur. Katma protokolde, hangi pozisyonlarda, hangi yıllarda ne miktar indirim yapılacağına dair umumî hükümler olduğu gibi, bunların yanında, Türkiye hangi mala, hangi gümrük alacak; bunu, bizim dahi katılmadığımız Topluluk Konseyi; 9 kişilik Konsey tayin edecek, Türkiye; «Emredersiniz, başüstüne madem böyle arzu buyuruldu elbette.» diyecek... Biz, işte bu zihniyetin karşısındayız. Katılmadığımız, fikrimizi söylemediğimiz bize dikte ettirilecek bir şeyin asla kabulüne taraftar değiliz.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Ortak Pazarı biraz öğrenelim lütfen.

DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI NECMETTİN ERBAKAN (Devamla) — Hükümranlık haklariyle çelişen tutumla zihniyet nedir; zannediyorum ki, bu misal açıkça göstermektedir.

Bundan başka, dün burada bir söz sarf edildi; «Dünyada Ortak Pazarla, 9 üyeden sonra en yakın münasebette olan Türkiye ve Yunanistan ülkeleridir.» dendi. Âdeta bu iki tane ülkeye bir özel muamele, yapılmış gibi bir ifade kullanıldı. Türkiye'ye bu Katma Protokolde yapılan muamele nedir; bunlar daha çok söylenir. Biz, buradan Hindistan cevizi satacakmışız, koku satacakmışız, salyangoz satacakmışız, verilen kontenjanlar bunlar; bunlarla Türkiye zengin olacak, kalkınacak... Ama bizim satabileceğimiz malların hepsi tahditli; Türkiye'nin kurması lâzımgelen sanayinin gümrükleri hemen süratle inecek, derhal inecek; o sanayii Türkiye'de kurulmasın...

Şimdi muhterem beyefendiler, dolayısıyle bu sanayilerin kurulmasına ait bütün hükümler burada mevcut... Beyefendilerin telâşı ne imiş? Dün geldiler buraya, «Aman, sakın bu Katma Protokola dokunmayalım.» dediler. Neden?.. «Dokunursak, işçi hareketlerine mani olur, sonra bizim işçilerimizin gitmemesi tehlikesi belirir. Aman aman, beyefendler ne emrederse hepsine başüstüne diyelim, sakın dokunmayın...»

Muhterem arkadaşlarım, bugün bir defa Yunanistan Avrupa'daki işçilerini geri çekiyor. İspanya geri çekiyor... Bizim de hedefimiz, kendi işgücümüzü, evlâtlarımızı yurdumuzda kuracağımız fabrikalarda çalıştırmaktır. Biz, bu konuşmacının temsil ettiği zihniyet gibi, evlâtlarımızın dış ülkelerde çalışanlarının adetlerinin çokluğu ile asla iftihar edecek bir Hükümet değiliz. Biz, kendi evlâtlarımızın öncelikle kendi yurdumuzda, kendi kalkınmamıza hizmet etmelerini istiyoruz, çoluğunun çocuğunun başında oturup, memleketimize yararlı olmalarını istiyoruz. Bizim dışarıya gönderdiğimiz bu işçilerin adedinin yüksekliği, geçirdiğimiz devrelerin hükümetlerinin aczinin ifadesi ölçüsünden başka bir şey değildir. Bu evlâtlarımıza burada fabrika yapılıp, işgücü bulunacağına, bu aciz, karşımıza milyonluk işgücünün dış memleketlere, bu kadar ağır sos-

yal şartlar altında gönderilmesi tablosunu çıkartmıştır. Biz bununla iftihar edenlerden değiliz. Onlar iftihar ettiler, milletten gereken hükmü aldılar. O hüküm aslında bir başlangıçtır, daha onun da kademe kademe gerisi gelecektir.

Muhterem arkadaşlarım, şimdi Ortak Pazar ile millî menfaatimize aykırı bu noktaların hepsi düzeltilecektir, yeni Hükümet olarak Programımızda mevcuttur. Ortak Pazara mensup ülkelerde de bu anlayışı görmeye başladık. Çünkü, bu meseleler hükümetlerin tutumuna yakınen bağlıdır. Biz bu tutum içindeyiz ve kararlıyız. Bunlar düzeltilecektir.

Şimdi konuşmamın asıl çok mühim olan bir noktasına gelmek istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Erbakan, müsaade edermisiniz efendim. Saat 13,00'te müddetimiz bitmektedir. Acaba ne kadar sürecektir konuşmanız?

DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI NECMETTİN ERBAKAN (Devamla) — Tahmin ederim ki, bir beş dakika daha sürecektir Sayın Başkan.

BAŞKAN — Peki efendim. Sayın Bakanın konuşmasının beş dakika daha uzatılması hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun efendim.

DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI NECMETTİN ERBAKAN (Devamla) — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Muhterem arkadaşlarım, dün burada yapılmış olan konuşmada, asıl bence çok mühim olan bir nokta var, o da; burada en son konuşmayı yapan konuşmacı, söylediğim gibi, gözünü yumdu, ağzını açtı, ne söylediğini bilmeden; bugün ayıkıp okuduğu zaman kendisini de üzecek neler söylediği zannediyorum ki, yeni yeni fark etmeye başladı. Buraya geldi ne dedi bu arkadaş?.. Söylediği söz şu: «Siz, Suudî Arabistan'a gittiniz, orada ihram ile gazetelerde fotoğraflarınız çıktı. Nasıl olur da bu kılıklara girersiniz? Lâiklik nerede kaldı, şu nerde kaldı, bu nerde kaldı?..»

Arkadaşlar, bilesiniz ki yeni bir devir başlıyor. Bu polemiklerin hiçbirisi bundan sonra sökmeyecektir. Bunların hepsi geçirdiğimiz devreye gömülmüştür. Bu arkadaşıma tavsiye ederim; bu kürsüye çıkmadan önce lütfen lâiklik nedir, öğrensin, ondan sonra bu kürsüye çıksın.

Muhterem arkadaşlar, bakınız; «Herkesin kendi düşünce ve inancında serbest olması ve fakat kimsenin kendi düşünce ve inancını başkasına zorla kabul ettirememesinin» adı lâikliktir. Bundan dolayı, Anayasamızın 19 ncu ve 20 nci maddesinin tek kelime ile özetidir lâiklik. Herkes düşünce ve inancında hür olacak; fakat kimse kendi düşünce ve inancını başkasına şiddet ve tahakkûm kullanarak kabul ettiremeyecektir. Lâikliğe aykırı olan nedir biliyor musunuz?.. Dün bu arkadaşın gelip de, «Siz bu ihramı nasıl giyersiniz?» deyişi lâikliğe aykırıdır. Giyerim, o benim inancımdır, inancımın emrettiği şeyi Anayasanın verdiği haklar içerisinde tatbik ederim. Hiç kimse gelip de, «Siz nasıl bu kıyafete girersiniz?» diyemez. O benim en büyük iftihar ettiğim kıyafettir, haberiniz olsun.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini o kıyafetle temsil edemezsiniz.

DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI NECMETTİN ERBAKAN (Devamla) — Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini temsil eden, Başbakan Yardımcısı olarak özel ziyaretimde bu kıyafeti giymiş olmam da, ayrıca bu hususstaki saadetimi iki kat artırmaktadır, haberiniz olsun.

Şimdi lâiklik nedir?.. Bunu çok iyi öğreneceksiniz. Ben bu seyahati yapmadan 15 gün önce biliyorsunuz, Pompidou'nun ölüm münasebetiyle Paris'e gittim. Paris'te yüzden fazla devlet başkanı o kilisenin içinde saatlerce durup, her beş dakikada bir haç çıkartırken, onların bu hareketleri kendini küçük düşürmüyor da, % 99'dan fazlası Müslüman olan bir ülkenin Hükümetinin temsilcisi olan bir insanın, bu milletin Müslümanlık dininin en büyük iftiharı olan bir kıyafeti özel bir seyahati esnasında giymesi nasıl oluyor da size dokunuyor?.. Bunun lâiklikle alâkasını nerede buluyorsunuz? O memleketler arada haç çıkartırken, hiçbirisi gelip de, «lâiklik nerede kaldı?» demiyor. Onlar kilisede haç çıkartırken bu size dokunmuyor, onlara ünsiyetiniz var, haç çıkartmaktan hiç alınmıyorsunuz; bu Müslü-

man ülkenin bir evlâdı ihram giyince size dokunuyor, buraya gelip kendinizden geçiyorsunuz... Kendinizi bulacaksınız. Millet size kendinizi bulduracak; ama bilmem kendinizi nerede bulacaksınız?

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Zatıâliniz kendinizden geçiyorsunuz.

DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI NECMETTİN ERBAKAN (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, lâiklik meselesinin istismarı devri kapanacaktır; bilmeyenler duysun. Herkes düşüncesinde ve inancında serbest olacak, kimse kendi inancını başkasına kabul ettiremeyecektir. Siz ihram giymeyi çok büyük bir kusur sayabilirsiniz; sizin inancınız ve itikadınız böyle olabilir, ama ondan dolayı gelip beni zorlayamazsınız. Siz, bildiğiniz yolda gidersiniz, siz Ortak Pazara gidersiniz, haç çıkartanların yanında bulunursunuz, biz de bütün dünya milletleri ile iyi münasebetler kurmanın yolunda bulunuruz. Aramızdaki fark budur. Herkes lâyık olduğu yerde bulunur.

Muhterem arkadaşlarım, hatırlatmak isterim ki, bizden birkaç yıl önce Suudî Arabistan'a seyahat eden o zamanın Sayın Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Beyefendi de bu mübarek, özel vazifeyi Suudî Arabistan'da ifa etmişler, aynı ihramı, bir Müslüman milletin evlâdı olarak, severek giymişlerdir. Bunu da her giden memleket evlâdının yapması kendilerine tavsiye olunur. Oraya gidip de böyle bir vazifeyi yapmadan dönmek, insanlık bakımından büyük nâkısadır, noksandır. Bilmeyenlerin bunu öğrenmesinde fayda vardır.

Sayın Başkan, zannediyorum ki, vaktim doldu. Kıymetli lütuflarınızdan dolayı tekrar zatıâlinize ve Yüce Senatoya teşekkürlerimi ve şükran hislerimi arz ederim.

Devlet Planlama Teşkilâtı Bütçemizin Milletimize uğurlu ve hayırlı olmasını dilerim.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan.

Bölümlere geçilmesini oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

A) DEVLET PLANLAMA TEŞKİLÂTI BÜTÇESİ

Bölüm		Lira
101	Genel yönetim BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.	6 040 272
102	Destek hizmetleri BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.	12 176 505
111	Planlama hizmetleri BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.	144 518 694
900	Transferler BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.	299 000

Tümünü cetveleriyle birlikte oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

BAŞKAN — Bu suretle Devlet Planlama Teşkilâtı Bütçesi bitmiş bulunmaktadır. Bütçenin Milletimize ve Teşkilât mensuplarına hayırlı, uğurlu olmasını dilerim.

Oturumu 14,30'da tekrar toplanmak üzere kapatıyorum.

Kapanma saati : 13,10

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14,30

BAŞKAN — Başkanvekili Necip Mirkelâmoğlu

KÂTİPLER : Bahriye Üçok (Cumhurbaşkanınca S. Ü.), Mehmet Çamlıca (Kastamonu)

BAŞKAN — 54 ncü Birleşimin İkinci Oturumunu açıyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın İnan.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Sayın Başkan, Grupumuz adına dün akşam Başbakanlık Bütçesinin görüşülmesi sırasında yaptığımız bir beyanata Hükümet adına bu sabah cevap verirlerken Sayın Başbakan Yardımcısı ifade etmediğimiz fikirleri bize izafe ettiler; ifade ettiklerimizi de tahrif buyurdular.

Bu bakımdan tevzihi sadedinde söz vermenizi rica edeceğim.

BAŞKAN — Sataşma maddesinden dolayı mı efendim?

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Her ikisi beraber. Ben bu kelimeyi söylemek istemedim Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Söylemediğiniz fikirleri size izafe ettiklerini ifade buyurdunuz.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Sataşma kelimesini yakıştıramadım.

BAŞKAN — Sataşma, içtüzüğe girmiş yasal bir terimdir; o anlamda ifade ettim efendim.

Grup adına mı, şahsınız adına mı söz istiyorsunuz efendim?..

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Grup adına söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim; kısa olmak üzere, 8 - 10 dakika içerisinde ve yeni sataşmalara imkân vermemek ölçü ve kayıtları altında olmak üzere buyurunuz, Sayın Kâmran İnan.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Teşekkür ederim.

A. P. GRUPU ADINA KÂMRAN İNAN (Bitlis) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Ben aslında şimdi huzurunuza gelmeyi arzu etmezdim. Gelmemin kaynağı iki teessür noktasıdır :

Değerli arkadaşlarım, birincisi; bu sabah burada Hükümet adına bir beyanda bulunan Sayın Başbakan Yardımcısı; insanın, muayyen mesul mevkilere geldikten sonra, bunlar Türkiye'nin seçim cilvelerinin neticesi de olsa, hasbelkader de olsa, daha önce alışdığı bazı terimleri hususî hayatında dahi kullanmamak itiyarını edinmeye gayret göstermelidir. Değil bu terimleri Devlet hayatına sokmak veyahut da bu yüksek Senatonun huzuruna ve bu kürsüye getirmek, beni son derece üzmüştür. Ben; Devletin, Hükümetin ikinci mevkiini işgal eden bir zatın bu kürsüden «uyanmak, gözünü yumdu, ağzını açtı, kendinden geçti» gibi tabirleri kullanmalarını üzüntü ile karşıladım ve yadırgadım. (A. P. sıralarından «Bravo» sesleri). Bu tabirleri başkasına izafe ettikten sonra da, bunların en geniş demostrasyonunu bu kürsüden sunmak çok daha üzücü olmuştur. Bunu bir Devlet adamında görmek istemezdim ve bundan böyle de inşallah tekrar etmez.

İkinci üzüntüm; ki bu, akşamki beyanatın, bu sabahki beyanatı tahrik ve davet etmiş olmasından doğmaktadır;

Değerli arkadaşlarım; çünkü, samimiyetle söyleyeyim ki, bu sabah bu kürsüde yapılan Hükümet adına Sayın Başbakan Yardımcısının beyanatı, şimdiye kadar seçim sırasında söylenmiş olanlar ve yapılanların hepsinden çok daha vahim geldi bana. Devletin, Hükümetin, Cumhuriyetin 50 nci yılında dahi lâiklik prensibi üzerinde vuzuha kavuşmadığını, Hükümetin bütün münakaşalara, bütün görüşmelere, bütün parti programlarına ve Hükümet Programına, Başbakanın burada ve dışarıda bütün beyanlarına rağmen henüz Avrupa Ekonomik Topluluğu konusunda sarih bir fikre sahip olmadığı, tutumların tam bir zıddiyet içinde bulunduğu burada ortaya çıktı. Hükümetin dış politikasının tamamiyle bir vuzuhsuzluk içinde bulunduğu, bağlı olduğumuz ittifaklarla aramızda sadece dostluk münasebeti bulunan münasebetlerin aynı seviyede tutulduğu, memleketimizin Batı âlemi dışında müstakillen ve herkesle eşit şekilde

münasebeti bulunması gereken bir ülke olarak mütalaa edildiği neticesi çıktı ki, değerli arkadaşlarım, şayet bu görüşme şahıs adına yapılmış olsaydı ve sadece bu yüksek Senato huzurunda kalmış olsaydı, neticeleri bu kadar vahim olmazdı. Fakat, bu Hükümet adına yapılmıştır ve bütün Dünyaya intikal etmiştir. Ondan sonra, Avrupa Ekonomik Topluluğunda bize karşı tereddüt olmayacak, ondan sonra NATO'da bize karşı tereddüt olmayacak, Batı politikamız eski ciddiyetini muhafaza edecek... Bu, takdir buyurursunuz ki, güç bir konudur.

Değerli arkadaşlarım, şimdi lâiklik meselesine gelince; ben, dün de arz ettim, her bakan, her Devlet adamı izin almak suretiyle şahsı adına her türlü dinî görevini yerine getirmekte serbesttir, kendi hakkıdır. Fakat, Türkiye Cumhuriyetini temsilen Başbakan Yardımcısı ve dört bakan olarak gittiğiniz bir ülkede o Devletin prensiplerine ve o Devletin efkârı umumiyesini yöneltmek istediğiniz istikamete ve Atatürk prensiplerine asgarî riayet bir gerçek, bir şarttır.

Şimdi burada Paris'e yapılmış olan ziyaret ile mukayese edildi. Değerli arkadaşlarım, Paris'deki ziyaretin maksadı malumdu. Nereye gidilecekdi, kiliseye değil de?.. Bir ölüm bahis konusu idi, bir dinî merasim bahis konusu idi. Kiliseye değil de tiyatroya mı gidilecekdi?.. Onun icabatı o idi; daha gidilirken biliniyordu.

Beri tarafda öyle bir durum yoktu. Yarın Allah göstermesin, İslâm memleketinde benzeri bir hal olur, bir Devlet reisi vefat ederse aynı vecibeler yerine getirilir; Devlet temsilcisi olarak ve o maksatla gitmiş olmaktan dolayı. Ama burada maksat bu değil. Bütün mesele, bütün ayrılma noktası buradadır. Ondan sonra işin muhtevası bakımından da mesele dile getirildi.

Bir defa değerli arkadaşlarım, hep beraber tespit ve kabul edelim ki, bu hazırlıksız, bu önceden teminat alınmamış ve bu bir netice alınmasında ümit beslenmeden alelacele bavullar toplanarak, 40 kişilik heyet uçaklara bindirilerek yapılmış bir ziyarettir. Bunun neticesi ortadadır. Bir Hükümetin bu kadar önemli bir heyetini kesin neticeler almak ümidi bulunmayan bir misyona sevk etmek doğru değildir. Netice, dünkü basında çıktı, resmî tebliğ.

Değerli arkadaşlarım, ne getirdi? Hiç bir bir şey. Burada efendim, münasebetlerimizin gelişmesine yüksek katkısı... Türkiye Cumhuriyetinin bütün Devletlerle, Orta - Doğu ile münasebetleri fevkalâdedir. Suudî Arabistan ile geçmişdeki münasebetlerimizin seviyesi bundan daha mı düşükdü? Sayın Devlet Başkanımızın başkanlığında resmî bir ziyaret yapılmıştır. Bundan daha yüksek seviyede bir ziyaret düşünülebilir mi? Biz yeni mi Suudî Arabistan ile münasebetlere girişdik? Hangi Hükümetin programında dost memleketler ve komşu memleketlerle münasebetlerin gelişmesini reddeden bir hüküm vardır? Yoktur hiç bir zaman; olamaz da. Eşyanın ve politikanın tabiatına aykırı düşer. Suudî Arabistan ile mümkün olan bütün sahalarda ilişkilerin geliştirilmesine gönülden taraftarız. Ama, hiçbir şekilde bu münasebetlerin geliştirilmesi dinî bir mecraya ve Anayasamızın öngördüğü lâiklik prensiplerine ve Atatürk prensiplerine aykırı düşecek bir istikamet almaması lâzımdır. Bunun fiyatı ne olursa olsun, ne kadar petrol olursa olsun yine olmamak lâzımdır ve dün gece de arz ettiğim gibi, netice itibariyle de hiçbir şey getirilmemiştir.

Tekrar edildiği için dönüyorum, kültür anlaşmasına :

Şimdi değerli arkadaşlarım, burada belirtmek istemezdim; mecburiyetler belirtiyor. 40 milyonun eşitliği, kardeşliğinden bahsedeceksiniz, 141 ve 142 nin fikir ve düşünce hürriyetine aykırı olduğunu, anti - demokratik olduğunu iftiharla söyleyeceksiniz; ki ben, demokrasiye gönülden bağlı bir kimseyim. Ondan sonra İnsan Hakları Beyannamesini reddetmiş, köleliğin ortadan kaldırılması anlaşmasına iltihak etmemiş bir ülke ile kültür anlaşması yapmaktan dolayı iftiharla burada bahsedeceksiniz, ben bunu yadırgadım üzülerek arz edeyim. (A. P. sıralarından alkışlar).

Şimdi değerli arkadaşlarım, diğer konu Ortak Pazar mevzuu : Şimdi, Ortak Pazar mevzuuna da üzülerek dinledim. Burada yalnız benim yerime vesikalar konuşacaktır :

Cumhuriyet Gazetesi 3 Mayıs 1974; Dışişleri Bakanı Güneş, «Katma Protokol ülke çıkarlarına en uygun biçimde kaleme alındı» şimdi Hükümetin diğer kanadının yani, Ortak Pazarın henüz bir gümrük birliğini, bir ekonomik bir-

leşme ve kaynaşma mı, yoksa bir ticaret anlaşması mı olduğu tefrikini dahi burada açıklıkla izah etmek durumunda bulunmayan bir partinin liderinin, seçimler sırasında Ortak Pazar hakkındaki düşünceleri; «Aziz vatandaşlarımız, Ortak Pazara evet diyen partilerin liderlerini ve adaylarını nerede görürseniz seçim sanığı olarak sorguya çekiniz.»

Şimdi değerli arkadaşlarım, Ortak Pazara taraftar olan bir siyasî partinin lideri bugün Türkiye Cumhuriyetinin Sayın Başbakanı bulunmaktadır ve kendileri de bu Hükümette yer almış yardımcısıdırlar. Kim kimi bu vaziyette sorguya çekecek. Biz sevinçle kaydetmişti ki, Hükümet Programı okunması sırasında 34 ncü sayfadan 38 nci sayfaya kadar baştan sonuna kadar Ortak Pazarı redle geçen bu seçim beyannamesi nihayet son kısmında da, «Ortak Pazara girerek millî ahlâk, kültür ve hususiyetlerimizin dejenere olmasına razı değilsek, Ortak Pazar sanayinin filizlenmeye başlayan Türk sanayini ezmesini önlemek düşüncesindeysek, Ortak Pazara girerek Türkiye'nin batı âleminden gelip yerleşecek tüccarla, muhacirlerle...» dikkat buyurun mühacirlerle. «Karma karışık bir birleşme ve yerleşme sahası haline gelmesini arzu etmiyorsak, Ortak Pazara girerek ülkemizin Avrupa siyasî işbirliğinin bir eyaleti durumuna düşmesini istemiyorsak, Millî Selâmeti desteklemek tarihî ve millî bir vecibe haline gelmiştir.» dedikten sonra, Hükümet Programında Ortak Pazardaki ahdî bağlarımızı muhafaza ediyoruz. Ortak Pazarın gayelerine bağlıyız. Ancak, Ortak Pazarla geçici intikâl devresine ilişkin protokollerin bazı hükümlerini memleketimiz lehine değiştirilmesi gerekir gibi, son derece vazıh, son derece bir düşünceyi aksettiren Cumhuriyet Halk Partisi görüşüne iltihak ettikten sonra, yeniden bu kürsüye gelipte, Ortak Pazarı tümüyle reddetmek ve bir nevi ticarî ilişki halinde göstermek, bu tamamiyle değerli arkadaşlarım, özür dilerim, ben bunu anlayabilirim, ben bu çatı altında bulunuyorum mazur gösterebilirim, ama karşımızda 9 ülkenin 250 milyon insanı var ki; bu mantığı kavramakta aynı suplese sahip değildirler, onlar Dekart ekolündendirler.

Şimdi mesele budur değerli arkadaşlarım. Bunları Hükümetin bütün bu mefhumları vuzuha kavuşturması zamanı gelmiştir. Vuzuhlu olmayan bir dış politika son derece tehlikelidir. Her istikamete çekebilirseniz, müttefikleriniz o zaman niyetlerinizden haklı olarak şüphe ederler, ne oluyor diye... Siz kalkar herhangi bir ülkeyle ilişkilerinizi diğerleriyle aynı seviyede görürseniz, ittifakların anlamı nerede kalır?

Ben arz ettim, Roma Antlaşmasının gayeleri sarih ve bu Antlaşma çerçevesi içerisinde Ortak Pazarla siyasî ve ekonomik anlamda nihaî birleşmeye yani, gümrük birliğini, ekonomik kaynaşmayı öngören iki anlaşma vardır. Birisi, Türkiye, diğeri Yunanistan ve Türkiye Anlaşması, 1963'de Cumhuriyet Halk Partisinin iktidara ortak olduğu ve bakanlarının bulunduğu zamanda imzalanmıştır ve onlar haklı olarak, son derece açık bir şekilde o günkü taahhütlerine bağlılıklarını devam ettirmektedirler. Şimdi o taahhüt mü ortada olacaktır, yoksa bu mu ortada olacak?

Bu iki anlaşmayı bu gayesinden, bu ahdî anlamından çıkarıpta alelâde ticarî anlaşmalarla mukayese etmek, gümrük birliği ile, ticarî anlaşmalar arasındaki farkı, elemanter şeklinde de olsa anlamamış veya inkâr etmek demektir. Benim bir endişem de budur. Benim bütün üzüntüm biraz önce arz ettiğim iki ananoktadan başka, üçüncü önemli üzüntüm, bu vuzuhsuzluk içerisinde biz bu memleketi parlak günlere, gelecek iyi günlere götürmemiz çok zor olur. Bir memleketin iç ve dış politikasının oryantasyonunun sarih, vazıh olması lâzımdır. Yalnız kendimizi düşünemeyiz, içinde yaşadığımız Dünyada bize bakan ve bizimle işbirliği yapan insanları da düşünmemiz lâzımdır. Onların nerede olduğumuzu görmeleri sarahatle lâzımdır.

Eğer bugün burada işime geliyor buradayım, yarın başka yerdeyim tabiri mazur görün, «bir gün deveyim, bir gün kuşum politikası» 20 nci asırda geçmez ve bundan Türkiye zarar görür. Benim istirhamım, vesile gelmiştir bütçe müzakerelerinde, ya burada veya Millet Meclisi kanadında Sayın Başbakan bu konuları kesin ve bir daha münakaşaya mahal bırakmayacak vuzuha kavuştursunlar. İçeride biz aydınlanalım ve dışarıda bizim niyetlerimiz hakkında tereddütleri bulunanlar bu tereddütlerden kurtulsunlar.

Teşekkür ederim, Sayın Başkan teşekkür ederim. (A. P. sıralarından alkışlar).

DEVLET BAKANI İSMAİL HAKKI BİRLER (Tokat Milletvekili) — Sayın Başkan, izin verirseniz Sayın İnan'ın bu konuşması üzerine Hükümet olarak kısa bir görüş ifade etmek istiyorum.

SAFFET URAL (Bursa) — Hiç bir şey söylemediler.

SIRRI ATALAY (Kars) — Açık konuşma yaptılar.

DEVLET BAKANI İSMAİL HAKKI BİRLER (Tokat Milletvekili) — Tamamen bu niyetle efendim. İstediğimiz, bir açıklama getirmek içindir.

BAŞKAN — Sayın Birler, arzu buyurursanız elbette size söz veririm. Şimdi, bir bütçenin müzakeresini bitirmiş, bir yeni bütçenin müzakeresine geçmek üzere bulunuyoruz. Sataşma maddesinden kendilerine söylemedikleri bir fikrin izafe edilmesi yönünden söz almış bulundular, fikirlerini ifade ettiler. Eğer Hükümet konuşmak arzu ederse, önümüzdeki bütçelerin müzakeresinde bu imkânı bulacaklardır; ama mutlaka şimdi bu konuya bir vuzuh getirme arzusu ve niyeti içindeyseler elbette İçtüzüğü liberal bir şekilde tefsir ederek kendilerine söz veririm. İstiyorsanız buyurun efendim.

DEVLET BAKANI İSMAİL HAKKI BİRLER (Tokat Milletvekili) — Tamamen bu niyetle istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz, Devlet Bakanı İsmail Hakkı Birler.

DEVLET BAKANI İSMAİL HAKKI BİRLER (Tokat Milletvekili) — Sayın Başkan teşekkür ederim.

Anamuhalefet Partisi Grupu adına konuşan Sayın Kâmran İnan'ın, sabahleyin Devlet Planlama Teşkilâtı Bütçesinin görüşülmesi sırasında yapılan eleştirilere cevap vermek üzere kürsüye gelen Sayın Başbakan Yardımcısının konuşmasının bir bölümü ile ilgili olarak yaptığı konuşmayı beraber dinledik.

Sayın İnan ile Sayın Erbakan arasında âdeta ikili bir diyoloğ şeklinde sürdürülmeye çalışılan konulara girmek istemiyorum. Ancak, doğrudan Hükümete müteveccih, Hükümetin genel tutumu, politikası ile ilgili sayılabilecek veya hiç değilse sayın sözcü tarafından böyle gösterilmek istenen bazı noktalara izninizle kısa kısa temas etmek istiyorum.

Sayın İnan, gerek dün geceki konuşmasında, gerekse biraz evvel huzurunuzda yaptığı konuşmada özellikle bir temayı işlemektedir. Bu tema şudur : «Suudî Arabistan'ı ziyaret etmek üzere Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini temsilen giden heyet, lâikliği feda ederek petrol almak istemiştir.» Sayın sözcünün inancına göre, lâiklik feda edilerek dünyanın bütün petrolleri dahi alınsa, zararlı çıkan biz oluruz. Bu cümlesine şahsen, Hükümet olarak ve sanıyorum Yüce Senatonun tüm üyeleri olarak yürekten katılmamak mümkün değil; ama sayın senatörler, kim lâikliği feda ederek petrol almak üzere Suudî Arabistan'a gitti? Kim lâyikliği orada bırakarak oradan petrol alıp gelme çabasına girişti, bunun delilleri nedir, bunu bırakınız delillerini, bunun emareleri nedir, bu konuda hiçbir vuzuh yok, sadece böylesine bir hüküm var, hükümden öte bir itham var.

TARIK REMZİ BALTAN (Zonguldak) — Erbakan... emaresi takke, delili de gazeteler.

DEVLET BAKANI İSMAİL HAKKI BİRLER (Devamla) — Saygıdeğer senatörler, bir heyetin bir dost ülkeyi ziyareti sırasında yaptığı bütün fiiller, gösterdiği bütün tutumlar, elbette o ziyaretin tümünü manalandırma bakımından değer taşır, bu doğrudur; ama insaf etmez misiniz, 27 Nisanda başlayan resmî ziyaret, iki gün evvel hareket edilmek suretiyle ve iki günlük resmî ziyaretin başlamasından önceki iki günlük bir boş süre kazanılmak suretiyle, bu heyette bulunan kişilerin kendi inançlarına, herkesin saygı duymaya mecbur olduğumuz inançlarına uygun biçimde bazı vecibeleri yerine getirmek arzularını ve davranışlarını nasıl olur da bir başka devletle resmî müzakerenin bir unsuru, yahut iki gün sonra başlayacak resmî müzakerelere bir zemin hazırlama, diye tavsif edebilirsiniz. Bu insafla bağdaşır mı?

Sayın senatörler, ben Suudî Arabistan'a ilk defa gittim. Bu heyet arasında ben de vardım. Heyete dahil bulunan dört bakandan birisi dört, birisi üç defa kendi inançları çerçevesinde dinî vecibelerini yerine getirmiş kimseler idi. Binaenaleyh, böylesine bir ziyaretin, resmî

temaslar başlamadan önceki tamamen özel bölümündeki davranışları resmî ziyaret ve resmî müzakerelerle, görüşmelerle irtibatlandırarak sonuca varmak, hüküm tesis etmek, itham etmek sanıyorum insafla bağdaşmaz.

Sayın İnan hatırlattılar : Suudî Arabistan'la bizim çok daha üst seviyede temaslarımız olmuştur, doğrudur. Sayın Sunay buradalar. Adalet Partisi iktidarı sırasında Sayın Sunay, Suudî Arabistan'ı ziyaret etmiştir.

Şimdi, doğru olur, haklı mı olur, uygun mu olur Sayın Sunay'ın Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanı olarak Suudî Arabistan'daki tutumlarını bu kürsüye getirelim ve bundan ahkâmlar çıkarmaya çalışalım. laikliği bıraktın, Türkiye Anayasasını orada çiğnedin gibi hükümler çıkarmaya bırakalım, haksız ithamlara yönelelim doğru mu bu arkadaşlarım. Sanıyorum doğru olmaz. Bir Devlet Başkanı olarak veya bir Hükümeti temsil eden kişiler olarak giden kimseler, evvelâ temsil ettikleri milletin, temsil ettikleri Devletin güvenine haiz kimselerdir. Temsilen gitmektedirler. Oradaki tutumları, davranışları, yiyecekleri ne içecekleri bir hesaba, muhasebeye dökülmez. Böylesine görevlere gelmiş, böylesine temsil yetkileri verilmiş insanların gittikleri yerde kendilerinin üzerindeki ağır yükü her an hissedeceklerini, o ağır yükün gerektirdiği davranışlara gireceklerini, o ağır yükün gerektirmediği davranışlardan kaçınacaklarını evleviyetle kabul etmek gerekir. Nasıl söyleyebilirsiniz ki, Devlet Başkanı odarak giden zat, Hükümeti temsilen giden heyet, Anayasaya aykırı olarak laiklik ilkesini çiğneyerek ve bütün bunları sırf oradan biraz daha fazla petrol alabilmek pahasına yaptı?

Değerli arkadaşlarım, sayın senatörler; bu insaflı bir muhasebe değildir, insaflı bir değerlendirme değildir. Seçim konuşmaları sırasında Sayın Erbakan, Partisinin...

TARIK REMZİ BALTAN (Zonguldak) — Tatmin olmuyoruz Sayın Bakan.

BAŞKAN — Müdahale etmeyin efendim.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) — Bir idare âmirisiniz, rica ediyorum efendim.

BAŞKAN — Müdahale etmeyiniz efendim. Sayın Sarlıcalı, lütfediniz, Yüce Senatoyu ben yönetiyorum. Ona da, değerli arkadaşlarıma da gereken ihtarı yaptım efendim.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) — Devam ediyor efendim.

BAŞKAN — Müsaade ediniz ben, görev yapayım efendim. Devam buyurunuz Sayın Birler.

DEVLET BAKANI İSMAİL HAKKI BİRLER (Devamla) — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın senatörler, Sayın İnan dün akşam bir Kıyafet Kanunundan bahsetti. Hiç dönmek istemiyorum. Kanunlar millîdir. Millî hudutlar içerisinde uygulanabilirler. Suudî Arabistan'da bir Türk vatandaşının takke giymiş olmasını, Kıyafet Kanununa aykırı sayan Anamuhalefet Partisinin sayın sözcüsü, kendi partisi iktidar partisi iken, kanunları uygulamak mevkiinde iken, bizzat kendi partisinin genel başkanının, (o bizi uzun - boylu ilgilendirmez) Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanının Türkiye'de Kıyafet Kanununun uygulanması gereken millî sınırlar içerisinde aynı durumu yarattığını, üstelik bunun poz poz resimlerinin gazetelerde intişar ettiğini bilmiyor mu, kendileri belki o zaman yurt dışındaydı; ama sanıyorum, sanıyorum, değil, biliyorum. Son derece dikkatli, Türkiye'deki hadiseleri yurt dışındayken de izleyen bir arkadaşımız olarak biliyorum. Herhalde en azından resimlerini görmüşlerdir. Böylesine konuları, bu davranışın sahibi olan kişilerin özel değerlendirilmesi yapılırken varılacak hükümler ile, bu kişilerin Devlet kadrolarında, Devlet görevlerinde, Devlet icraatı yaparken bu tutumlarını değerlendirirken varılacak hükümlerle birbirine karıştırmak bazen böyle ters sonuçlar verir. Bu nedenledir ki, kişisel davranışlarımızla, âmme işi görürken davranışlarımızı lütfen birbirine karıştırmayalım. Lütfen aynı kıymet hükmüne bağlamayalım. Sonunda hoşlanmadığımız durumlar ortaya çıkabiliyor.

Sayın Erbakan seçim konuşmaları sırasında Ortak Pazar konusunda şunları, şunları, şunları söylemiş. Sayın Erbakan seçimler sırasında bir siyasî partinin lideri idi. Tıpkı, Sayın Süleyman Demirelin, bir siyasî parti lideri olduğu gibi. Sayın Bülent Ecevitin bir siyasî partinin lideri olduğu gibi.

Her lider, kendi lideri olduğu siyasî partinin görüşü, programı anlayışı çerçevesinde seçimlerde fikirlerini söylemiştir. Şimdi, huzurunuzda olan Millî Selâmet Partisi Genel Başkanı sıfatiyle Sayın Erbakan'ın seçimlerde konuştuğu, sözler eleştirme konusu değildir ve olmaması da gerekir. Şimdi, huzurunuzda eleştirme konusu olması gereken Millî Selâmet Partisinin programı da değildir. Huzurunuzda eleştirme konusu olması gereken tek belge vardır: Hükümet Programıdır. Hükümet Programı üzerinde, Hükümet Programının doğru uygulandığı, iyi uygulandığı, uygulanmasında gecikmeler olduğu veya yanlış uygulandığı konularında bütün senatörlerin elbette özellikle Ana Muhalefet Partisine mensup sayın senatörlerin eleştiri hakları elbette vardır. Sadece hakları değildir, aynı zamanda görevleridir. Hükümet Programını beğenmeyebilirsiniz, beğenmediğinizi söylemişsinizdir, hakkınızdır; ama bu Hükümet Programı yüce Meclisten güvenoyu alarak bu Hükümet işbaşında kaldığı sürece onun rehberi olmaya devam edecektir. Beğenseniz de uygulanacaktır, beğenmeseniz de uygulanacaktır. Sizler, Anamuhalefet Partisi olarak değerli arkadaşlarım, eğer bu Hükümet Programı çerçevesinde kalmaya, bu Hükümet Programının, sizinde anlayışınıza uygun gelebilecek biçimde uygulanması ve teşvik yolunda bize yardımcı olursanız bize ışık tutarsanız, bize eleştirirseniz, bundan Hükümet olarak sadece memnuniyet duyarız; ama bütün hedefinizi bu ükümet Programının uygulanmaması, bu Hükümet Programının mutlaka muallâkta kalması ve hele Hükümeti teşkil eden kanatlar arasında bir soğukluğun nasıl yaratılabileceği noktasına teksif ederseniz bütün gayretinizi, hemen haber vereyim, hiçbir sonuç alamazsınız; ama şöyle istemediğiniz, arzu etmediğimiz ters bir sonuç doğabilir. Bu Hükümeti teşkil eden kanatlar arasındaki tesanüt biraz daha perçinleşir. Biraz daha yakınlaşma meydana gelir. Bundan da biz son derece memnun oluruz ve sanıyorum bundan da Türk Milleti Türkiye'nin menfaatleri zarar değil, yarar görür.

Teşekkür ederim, saygılar sunarım. (C. H. P. sıralarından alkışlar)

SELÂHATTİN ACAR (Ordu) — Bir sual sorabilir miyim Sayın Başkan?

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) — Ben de bir sual sorabilirmiyim? (C. H. P. sıralarından «Sual sormak kapandı» sesleri)

BAŞKAN — Müsaade buyurur musunuz efendim. Bu konuşma sual sorma müessesesine uygun bir konuşma değil. Bundan sonraki konuşacak olan Hükümet üyelerinin konuşmaları sırasında elbette sual hakkı da doğacaktır.

OSMAN SALİHOĞLU (Sakarya) — Ama, sataşma var efendim.

SELÂHATTİN ACAR (Ordu) — Ama efendim. Hükümete de söz verişiniz usulsüzdür. Hükümet adına cevap vermek usulsüzdür.

BAŞKAN — Usulsüz değildi efendim. Hükümet, müzakerelerin seyrinde her zaman söz alabilir, açıklama yapabilir. Ben kendilerine bu haklarının istimalinin bütçelerinin müzakeresi sırasında yapılmasını istirham ettim; fakat bu hakkı şimdi kullanacaklarını ifade buyurdular.

SELÂHATTİN ACAR (Ordu) — Yani sual soramaz mıyım efendim?

BAŞKAN — Biraz sonraki bütçelerinin müzakeresinde elbette sual sorabilirsiniz efendim.

B) DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ BÜTÇESİ

BAŞKAN — Devlet İstatistik Enstitüsü Bütçesinin müzakeresine geçiyoruz.

A. P. Grupu adına Sayın Hikmet Aslanoğlu Devlet İstatistik Enstitüsü bütçesinin tümü üzerinde konuşmak üzere buyurun efendim.

A. P. GRUPU ADINA HİKMET ASLANOĞLU (Balıkesir) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun muhterem üyeleri;

Bir milletin medeniyet seviyesi, içinde bulunduğu çağın icaplarına uygun olan müesseselerinin mevcudiyeti, bunların çalışmaları ve eserleriyle ölçülür. Şu anda üzerinde konuştuğumuz Devlet İstatistik Enstitüsü, bizim modern devlet anlayışı içinde, medenî milletler camiasında olduğumuzu belgeleyen kuruluşlarımızdan birisidir. Böyle bir müessesenin bütçesi üzerinde söz almış bulunmanın memnuniyeti içindeyim. Benim yaptığım tespitlere göre, dünyanın ileri milletlerinde olduğu gibi, bizde de istatistikî mahiyette çalışmalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı âlemiyle yakından ilişki

kurduğu tarihlerde başlar. O tarihlerde çalışmaların askerî güç esasına göre önem taşıdığı malûmdur. Bu cümleden olarak, 1609 yılında başlamak suretiyle birçok genel nüfus sayımı ve ziraî istihsal tespitleri yapılmıştır. Çalışmalar nezaret, liva, vilâyet ve kazaların kendi bünyelerinde kurduğu bürolar marifetiyle yürütülmekteydi. 1914 yılında, dağınık olan bu çalışmaların merkezde tek kuruluş haline getirilmesi, birleştirilmesi yapılmış ve fakat başarı sağlanamamış, kurulan bu merkezî encümen kısa zamanda dağıtılmıştır. Bu alandaki ciddî çalışmalar hemen her konuda olduğu gibi, Cumhuriyet Devrinde başlar. Bu maksatla 1926 yılında Başbakanlığa bağlı ve genel müdürlük seviyesinde bir kuruluş meydana getirilerek, istatistikî çalışmaların temeli atılmış olur. Bu genel müdürlük bir çok faydalı hizmetler yapmış, imkân ve şartların azlığına, henüz kavramın lüzum ve öneminin yurtta yaygınlaşmamış olmasına rağmen, değerli bilgiler toplamış, eserler meydana getirmiş ve bugünkü Devlet İstatistik Enstitüsünün temellerinin atılmasını sağlamıştır.

O zamanın imkânsızlıkları içerisinde çalışan idealist elemanlarını hayırla anmak isterim; ancak planlı devrede daha geniş ve daha esaslı çalışmaya duyulan ihtiyaç nedeniyle 1962 yılında çıkarılmış olan 52 sayılı Kanunla bu müessese Devlet İstatistik Enstitüsü haline getirilmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü bugün dünyadaki benzeri müesseselerle boy ölçüşebilecek güçtedir. Eğitim birimiyle, modern teçhizatıyle, matbaasıyle, kanunun verdiği geniş yetkisiyle, yetişkin ve idealist personeliyle görevleri ve istekleri yerine getirebilecek nitelikte bir araştırma merkezi halinde ve hüviyetindedir.

Müessesenin teşkilâtı, görevleri ve diğer hususları hakkında geniş bilgi; raporda, kanunda ve evvelki yıllarda yapılan konuşmalarda mevcut olduğundan tekrarına lüzum görmüyorum.

Şimdi, istatistik nedir, ne yapar, neye yarar, neden bu derece üzerinde durulması gerekir konularına kısaca değinelim :

1. İstatistik sözü kelime anlamı itibarıyle latince «durum», «devlet» demektir. Bu terimden hareketle ve çok genel ifadeyle «İstatistik, durumumuzun tespitidir» diye tarif olunabilir. Durumumuzu; yani devletin durumunu bir çalışma dalının durumunu, bir müessesenin durumunu istatistik önümüze serer, sorumlulara, yetkililere böylece ışık tutar, yol gösterir.

2. İstatistik; modern devleti aydınlatıcı ve yol göstericidir demiştim. Buna göre, kalkınmada doğru yol, çalışmada verimlilik, yönetimde isabet, ülke kaynaklarını ve dış imkânları iyi kullanma istatistikî bilgi sayesinde mümkün olur. Ancak, gerçekçi olmak, doğru bilgi derlemek çok önemlidir. Bu husus dikkatli mesai ve yetişmiş eleman ister. Ayrıca, lüzumlu olan makine ve teçhizatın temin edilmiş olması, iyi kurulmuş bir teşkilât ve teşkilât mensuplarının eğitimi, çalışmalarda sürat ve böylece lüzumlu bilgileri derleme ve toplama, bu bilgilerin tarihî belgeler haline gelmeden zamanında ilgili ve yetkililere; yani kullanacaklara sunulması hassasiyetle üzerinde durulması gereken konulardır. Bu sayede varlığımızı, ne olduğumuzu, ne olmamız gerektiğini anlamış; hangi usüllerle ve imkânlarla neler yapabileceğimizi aydınlatmış oluruz.

3. İstatistikî bilgi, modern devlet çalışmalarının temel taşlarından biridir. İstatistik, varlıklarımızın, mevcutlarımızın sadece rakamlarla ifadesi anlamına gelmez. İstatistik; vergi, mahkûmiyet, sanayi ve tarım üretimleri, nüfus ve benzeri konularda rakamlarla tahmin edilmeye elverişli sosyal olayları, belli bir devre için, bir metot çerçevesinde bir araya toplama amacını güden bir bilimdir.

İstatistik, olayların analiz ve inceleme metotudur. İstatistikte yapılacak araştırmaların cinslerine göre metotlar uygulanır. Uygulama alanı geniştir, incelenecek konuların sebeplerin çokluğu nedeniyle kullanılan metotlar muhteliftir. Toplamak, yorumlamak, sınıflandırmak, gruplamak, analiz ve sonuçlar elde etmek büyük bir dikkat ister. Bu çalışmalar, yetişmiş ve hatta idealist elemanlara ihtiyaç gösteren faaliyetlerdir. Yeterli olmayan analiz, bilimsel olmayan inceleme sonunda çıkan sonuçlar bizi aynlış hükümlere götürebilir. Ciddî analizden sonra genellemeye girişmek için dikkatli çalışmak, ihtiyatlı davranmak ve hüküm vermek gerekir.

Bu genel girişten sonra, Devlet İstatnstik Enstitüsünün çalışmalarına geçebiliriz. Bu

Enstitü, kuruluşundan bu yana faydalı hizmetler yapmış, planlı devrede sektörlerin çalışmalarına yol gösterici bilgiler vermiştir. 53 sayılı Kanunun ikinci maddesinde, bütün ayrıntılarıyle sayılan son derece güç hizmetlerini yaparken, eleman yetiştirme, cihazlanma teşkilâtlanma gayretlerini de sürdürmüştür. Bilhassa araştırıcı, anketör, istatistik memuru, sistem analisti ve programcılar yetiştirmek, bilgisayarları temin etmek, baskı işlerini yürütecek modern matbaayı kurmak, ciddî çalışmalar isteyen konulardır. Bilgi toplamakta güçlük, el atılmamış konularda sıhhatli ve süratli bilgi temini, elde edilen bilgilerin yayınlanması zorunluğu, müessesenin kapasitesini aşmış, gecikmeler, noksanlıklar, tutarsızlık ve güvensizlik konusunda tereddütler hasıl olmuştur. Ancak, bunların zamanla telâfisi cihetine gidilmiş olması memnuniyeti muciptir.

Bugün için Enstitü birçok noksanını tamamlamış ve bir rakam disiplini kurulmasını sağlamıştır. Enstitünün 1973 yılında yaptıkları ve yapamadıkları ile, 1974'te yapacakları, raporda açıklıkla mevcuttur. Bunların üzerinde durup zaman israf etmeyelim.

Şimdi, bugüne kadar yapılan çalışmalardan vaki olan şikâyetleri, tekrarlanacaklarına ihtimal vermemekle beraber, maddeler halinde ve özet olarak belirtmeye çalışalım.

1. Genel olarak ülkemizde istatistikler oldukça gecikerek yayınlanmakta; böylece iktisat politikasının yararlanacağı veriler yerine, tarihî denilebilecek bilgiler elde edilmektedir. Oysa ki, gerçek ve doğru politika kararlarının alınabilmesi için istatistikî bilgilere sahip olmak bir zarurettir.

2. İstatistiklerin gecikmesi, kamuoyunda yapılacak tartışmaları önlemekte veya geciktirmektedir. Dünyanın her ülkesinde iktisadî politika kararlarını alma durumunda bulunan makamlara, kamuoyunda ve bilim çevrelerinde yapılan tartışmalar ışık tutabilir.

3. Önemli birçok konuda istatistikler düzenlenmediği görülmektedir. Örneğin, istihdam seviyesindeki değişmeleri, kısa aralarla toplanan bilgilere dayanarak izleme olanağını ve toplam tasarruf hacminde, toplam tüketim hacimlerinde yıl içinde meydana gelen değişmeleri izleme imkânını verecek istatistikler yoktur.

4. Fiyat hareketlerini ölçmeye ve izlemeye imkân verecek istatistikler yoktur. Diğer makamlarca düzenlenen ve en çok kullanılan toptan eşya fiyatları endeksi yetersiz ve yanıltıcıdır.

5. Gayrisafi hâsıla istatistikleri konusunda yıllardan beri sürüp gelen düalizmin ortadan kalkmış olması ve Devlet Planlama Teşkilâtı ile Enstitünün ayrı ayrı düzenledikleri serilerin birleştirilmesi takdire değer. Ancak, millî gelir istatistiklerinin hâlâ eksik ve yanlış yönü bulunmaktadır. Yeni yöntemlerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

6. İstatistikler düzenlenirken, kamusal ve özel kuruluşlara gönderilen soru kâğıtları büyük sayılara ulaşmakta, çok sık gönderilmekte, bunun neticesi olarak gerçek olmayan bilgiler soru kâğıtlarına işlenerek iade edilmekte yahut sorular cevapsız bırakılmaktadır. Soruların, cevap verilmesi mümkün olacak şekilde düzenlenmesi, gereksiz sorulardan ve soru kâğıtlarından vazgeçilmesi, çeşitli kuruluşlarca soru kâğıtları gönderilmesinin önlenmesi üzerinde hassasiyetle durulmalıdır.

7. Ülkemizde, stok ve kapasite, özellikle kapasite, özelikle kapasite kullanım oranları ile ilgili bilgiler hemen hemen yoktur. Oysa, stok değişmeleri, kapasite büyümeleri ve kapasite kullanım oranlarını yakından izlemek büyük önem taşır. Bu alandaki boşluklar doldurulmalıdır.

8. Ülkemizde bir başka eksiklik, prodüktivite ile ilgili bilgilerde ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar verimlilik ölçümleri yapmak Millî Prodüktivite Merkezinin görevi ise de bu ölçümlere esas olacak bazı bilgilerin Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından derlenmesi gerekir. Bunlar elde olmadıkça prodüktivite endeksleri hazırlanamamaktadır.

9. Devlet İstatistik Enstitüsü düzenleyeceği istatistikleri kararlaştırırken veya bunların düzenlenme şeklinin tespitini yaparken Devlet Planlama Teşiklâtı, Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu, Millî Prodüktivite Merkezi ve üniversiteler gibi kurumların ihtiyaçlarını da gözönünde tutmalıdır. Bu noktada, koordinasyonun ve işbirliğinin zayıf olduğu şikâyeti vardır.

10. Devlet İstatistik Enstitüsünün yayınladığı gilgilerle, diğer kurumların verdiği bilgiler arasında farklılıklar görülmekte, hatta Enstitünün ayrı ayrı tarihlerdeki yayınlarında bilgi farklarına rastlanmaktadır.

Fırsat ve imkân verildiği takdirde düzeltileceklerine inandığımız bu noktalardan sonra Enstitünün güçlendirilmesi için üzerinde hassasiyetle durulması gereken konulara geçebiliriz.

Hangi şekil ve biçimde çalışan müessese olursa olsun, hangi teknik imkânlara mâlik bulunursa bulunsun o müessesede çalışan kişilerin ehliyet ve kabiliyetleri, konuya vukufları, müesseseye bağlılıkları o müesseseye başarı sağlar, hayatiyet verir. Müessese mensuplarının bu vasıflarını geliştirmek, daha verimli ve başarılı çalışmalarını sağlamak, hamle yapmak arzu ve isteklerini teşvik etmek, müessir ve objektif bir değerlendirme ile mümkün olur. Daha açık ifade ile, kendilerinden, sağlam bir Devlet yapısına ve ekonomik kalkınmaya temel teşkil edecek ve dikkatli çalışmalar neticesi elde edilecek bilgiler istediğimiz bu elemanları, moralin temel unsuru olan iktisadî sıhhate kavuşturmalı ve böylece huzurla çalışmaları sağlanmalıdır. Binbir fedakârlık ve güçlükle içte ve dışta yetiştirilen bu elemanların eserlerinden Devletin istifadesi böylece devam ettirilmelidir.

Sayın Bakan, güzel bir espri ile Devlet Personel Dairesince bu konunun hallolunacağını Bütçe Karma Komisyonunda ifade buyurmuşlardı; bunu bir teminat olarak kabul ediyoruz.

Gayet mahdut işlem ve hizmetleri için kamu sektörünün birçoklarında bilgisayar makineleri mevcuttur. Vakıa, bunların ayrı ayrı sistemlerde çalışan farklı makineler olduğu malûmdur. Böyle olmasına rağmen, bunların büyük bir lüzum ve zaruret olmayan yerlerden alınması ve enstitü bünyesinde birleştirilmesi, hem israfı önler hem çok faydalı olur. Enstitüdeki makineler devamlı olarak 24 saat çalışırken, sadece ayda bir defa maaş bordrosu yapan makinelerin mevcudiyetinden bahsedilmektedir. Bunların değerlendirilmesi hususu üzerinde önemle durulmalıdır.

Hepimizce malûmdur ki, yıllardan beri üzerinde çalışılan bir konu vardır : Devlet Malzeme Ofisi bünyesinde, kamu sektöründe bulunan matbaaların tevhidi ve Devlet dairelerinin bütün ihtiyaçlarının bu matbaa ile görülmesi. Bu tahakkuk eder mi, etmez mi şimdiden kestirmek güç. Çok söylenmiş, çok yazılmış, bir konu olup üzerinde yıllardan beri çalışılmaktadır. Böyle bir tevhide gidildiği takdirde Meclis Basımevinin, Genelkurmay Basımevinin bu tevhidin şümulü dışında kalacağı bir gerçektir. İşte bu istisnalardan biri de İstatistik Enstütüsü Matbaası olmalıdır. Kendisine mahsus olan bu matbaanın yıllardan beri verimli çalıştığı ve buna rağmen toplanan bilgilerin zamanında yayınlanmadığı da malûmdur. Bu matbaayı takviye ederek enstitünün bünyesinde muhafaza etmek suretiyle gecikme şikâyetlerinin önüne geçme çareleri aranmalıdır. Devletin gören gözü, işiten kulağı olan, istatistikî bilgileri derleyen, kamu kuruluşlarıyle özel sektörün istifadesine veren bu müessesenin her türlü imkânları artırılmalı, karşılaştığı müşküller, gerekli tedbirler alınarak ortadan kaldırılmalıdır.

İstatistik bir ilimdir. Kamu kuruluşlarının ve özel sektörün istatistikî bilgilerden yararlanması bugün artık bir zarurettir. Bundan kimsenin şüphesi yoktur. Ancak, çeşitli kuruluşlar, resmî veya özel müesseseler istatistikî bilgi derleme arzusuna kapılmakta ve anketler düzenlenmektedirler. Bu suretle birbirini tutmayan veya istatistikî bilgi hüviyeti taşımayan derlemeler yapılmakta, bazan enstitünün verdiği bilgilere aykırılık ifade eden rakamlar ortaya çıkmaktadır. Buna da bir çözüm yolu bulunmalı ve aranmalıdır. İstatistikî bilgilerin tek kaynağı Devlet İstatistik Enstitüsü olmalıdır.

Taşra teşkilâtını teşkil eden bölge müdürlükleriyle muhabirliklerin miktarını artırarak yurt sathında daha yaygın hale gelmek suretiyle bilgilerin kaynaklardan veya yetişmiş elemanlarla derlenmesi cihetine gidilmelidir. Böylece emin ve sıhhatli bilgi edinmek imkân dahiline girecek ve bilgi verene de kolaylık sağlanmış olacaktır. Yaygınları kuru rakam ve tablolar halinden çıkarmak istatistikî analiz, yorum, açıklama ve karşılaştırma imkânları verecek seviyeye getirmek yararlı olacaktır. Bu husus müessese için, müessese için önemli bir başarı olup, üzerinde dikkatle durulmalıdır.

Yurt içinde ve dışında millî gelir, ekonomi ve benzeri alanlarda eleman yetiştirilmesi husu-

su üzerinde hassasiyetle durulacak bir konudur. Müesseseyi daha güçlü, daha güvenilir bir seviyeye çıkaracak olan bu imkânın sağlanması lüzumuna hassaten değinmek isterim.

Meslek içi eğitimlerini iyi yapan müesseselerin biri de İstatistik Enstitüsüdür. Kurulmuş olan ve çalışmakta olan eğitim merkezinin ilmî olanaklarını ve bütün imkânlarını artırmak suretiyle kamu ve özel sektörün muhtaç bulunduğu daha çok sayıda personel yetiştirilmesini sağlamakta büyük faydalar vardır. Böylece konu daha yaygın hale getirilmiş, istatistik kavramı genişletilmiş, müesseselere daha emin, daha verimli çalışma imkânları sağlanmış olur.

Bu eğitim merkezinden mezun olanlara durumlarına göre bir hak tanımak suretiyle gereği de gözden uzak tutulmamalıdır.

Ben maruzatımı bitirmiş bulunuyorum. Konuşmama başlarken belirttiğim gibi vazgeçilmez müesseselerimizden biri olan İstatistik Enstitüsüne işaret ettiğimiz imkânları sağlamak suretiyle huzur içinde başarılı çalışmalar temenni ediyorum.

Hepinizi grupum ve şahsım adına saygıyle selâmlarım. (A. P. sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Devlet İstatistik Enstitüsü bütçesi üzerinde gruplar adına yapılan konuşmalar bitmiştir. Kişisel konuşma talep eden sayın üye yoktur.

Hükümet konuşacak mı efendim?..

DEVLET BAKANI İSMAİL HAKKI BİRLER (Tokat Milletvekili) — Evet Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

DEVLET BAKANI İSMAİL HAKKI BİRLER (Tokat Milletvekili) — Sayın Başkan, sayın senatörler;

Anamuhalefet Partisi Grupu adına Devlet İstatistik Enstitüsü Bütçesi üzerinde görüşlerini ifade buyuran Sayın Hikmet Aslanoğlu'na teşekkür etmek istiyorum.

İki açıdan teşekkür etmek istiyorum, hem bir Anamuhalefet Partisinin kendi dışındaki bir İktidarın bütçesinin bir bölümü ile ilgili gerçekten uyarıcı, ışık tutucu, faydalı eleştiriler yapılabileceğinin örneğini verdiler, hem de bizi faydalanmamız gereken, faydalanma yoluna gittiğimiz takdirde müessesenin kârlı çıkacağı hususları ortaya koydular.

Sayın senatörler, Devlet İstatistik Enstitüsü, Sayın Aslanoğlu'nun da belirttiği gibi 53 sayılı Kanunla kurulan bir millî müessesemiz, Devlet idaresinin hizmetinden kendisini yoksun sayamayacağı, çalışmalarından yoksun sayamayacağı ciddî, millî bir kuruluşumuzdur.

Devlet İstatistik Enstitüsünün bugün kendisinden beklenen bütün hizmetleri tam ve kâmil manasıyle eksiksiz biçimde verdiği görevleri yerine getirdiği yolunda bir iddianın sahibi değiliz. Bakan olarak ben değilim, müessese ve müessesenin mensupları olarak değerli arkadaşlarım değiller; ama bir şeyin bilinmesinde fayda var; Sayın Aslanoğlu'nun da gayet güzel olarak belirttiği, ifade buyurduğu gibi, hizmet bir noktada gelip insan unsuruna dayanıyor. İnsan unsuru deyince akla iki şey geliyor.

1. İyi yetişmiş insan, eğitilmiş insan,

2. Bu iyi yetişmiş, eğitilmiş insanın hizmette sürekli kalabilmesini sağlayacak imkânların Devletçe, kurumca sağlanmış olması. Üzülerek ifade edeyim ki, (Sayın Aslanoğlu Bütçe Karma Komisyonundaki konuşmamı hatırlattılar, personel rejimi dün gece uzun uzun görüşüldü, sayın senatörler görüşlerini belirttiler.) Devlet personel rejiminin kıskacından, aksaklıklarından en büyük ölçüde zarar gören müesseselerimizden birisi Devlet İstatistik Enstitüsü olmuştur. Bunun telâfi imkânları aranmaktadır. Hangi ölçüde bulabileceğimizi hiçbir iddialı beyan ortaya koymadan 31 Mayısta çıkacak tek metin kararname ile hep beraber göreceğimizi ifade ile yetinmek istiyorum.

Devlet İstatistik Enstitüsünce toplanan bilgilerin geç yayınlandığı ve bu nedenle Sayın Aslanoğlu'nun da haklı olarak ifade ettiği gibi, hâli gösteren hattâ durum hakkında hüküm verme, karar verme imkânını ortadan kaldıran, bir anlamda tarihî bilgiler mahiyeti kazanan durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu doğrudur. Bütün hizmetler için doğru olduğu söylenemez; ama bir ölçüde doğrudur. Bunun nedeni de yine hizmetin, hele insan unsuruna dayanan hizmetin gereği gibi yapılamamasından ileri gelmektedir.

Bir büyük bina içerisine dünyanın en modern kompitürlerini sıralayarak istatistik hizmetlerini yerine getirmek mümkün değildir; insan unsurunu gereği gibi kullanamadıkça.

Sayın Aslanoğlu bir noktaya daha değindiler; «Devlet matbaalarının, kamu sektöründeki matbaaların birleştirilmesi yolunda bir tasarı, bir hazırlık var idi eğer bu gerçekleşir ise Dev-

let İstatistik Enstitüsünün matbaası bundan hariç tutulmalıdır, tıpkı Genelkurmay, tıpkı Millet Meclisi Matbaası gibi» dediler.

Bundan müsterih olmalarını kesinlikle ifade etmek istiyorum. Ayrıca bir hususu da bu vesile ile huzurunuzda açıklamak istiyorum; Aslında Hükümetinizin bir üyesi olarak ben henüz yapılmamış, tahakkuk safhasına girmemiş konuların ilânını uygun bulmayan bir tutum içerisindeyim, ama böyle bir vesileyi Sayın Aslanoğlu yarattığı için bir sakınca görmüyorum, huzurunuzda açıklamak istiyorum.

Sayın Aslanoğlu da belirttiler, halen kamu sektöründe değişik kurum ve kuruluşlarda değişik tipte kompitürler bulunmaktadır. Belki sayın senatörlere garip gelecektir, bir iki misâl vereyim. Bankalarda vardır, normal de karşılanabilir. Ticaret Bakanlığında vardır, Sağlık Bakanlığında vardır ve Sağlık Bakanlığında bu kompitür ne zaman alınmıştır, niçin alınmıştır ne iş görür bunu da kimse maalesef bilmemektedir. Sanıyorum arada ay başlarında bordrolar tanzim edilirken, maaş hesaplarında ciddî faydalar sağlıyormuş kendilerine.

Buradan hareketle şöyle bir çalışma içerisindeyiz, bu çalışma henüz nihaî bir safhaya, sizlerin huzurunda ifade edilebilecek bir safhaya maalesef gelmiş değildir. Pek kolay da geleceğe benzememektedir; ama peşini bırakmayacağımızı ifade etmek istiyorum.

Kompitür sistemini bir merkezî sistem olarak toparlamak ve bu toparlamayı Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde yapmak. Devlet kurum ve kuruluşlarının istatistikle ilgili hizmetleri vardır, kendileri yapamamaktadırlar. Ticaret Bakanlığında vardır; ama geçinme endekslerini, toptan eşya ifyatlarını gene Devlet İstatistik Enstitüsü yapar. Adalet Bakanlığının istatistiklerini Enstitümüz yapar, sağlık istatistiklerini enstitümüz yapar. Aklımıza gelen, gelmeyen Maliyenin vergi istatistiklerine kadar Enstitümüz yapar, ama dağınık kompitürleri vardır, değişik sistemlere gidilmiştir. Malumâlileridir ki, kompitürde sistem bir önemli faktördür, bir sistemden diğer bir sisteme geçiş veya değişik sistemleri birlikte koordine olarak çalıştırabilmek son derece güç, hatta imkânsız bir şeydir. Böylesine meseleye temelden el atma niyeti ile işe başladık, el attık; ama biraz evvel arz ettiğim gibi «Şu noktaya geldik şunları yaptık» diyebilecek durumda halen değilim. Bu açıklamayı da lütfen bu görüş ışığı altında değerlendirmenizi, henüz ortada hiçbir şey yokken, bir öğünme vesilesi olarak söylenmiş kabul etmemenizi hasseten rica ediyorum.

Devlet İstatistik Enstitümüz bugüne kadar kıt imkânlarla, eksik elemanlarla yürütmeğe çalıştığı görevini, bundan böyle lütfedeceğiniz, kabul buyuracağımız yeni bütçe ile kavuşacağı yeni imkânlar ve yeni şartlar içerisinde daha iyi ve faydalı biçimde yürütmeğe çalışacaktır.

Teşekkür ederim, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Sayın üyeler, Devlet İstatistik Enstitüsü bütçesinin tümü üzerindeki konuşmalar bitmiştir. Şimdi bütçenin bölümlerinin oylanmasına geçiyoruz.

B) DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ BÜTÇESİ

Bölüm		Lira
101	Genel Yönetim	2 122 363
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
102	Destek Hizmetleri	25 349 262
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
111	İstatistik verilerin derlenmesi ve değerlendirilmesi	27 517 838
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
900	Transferler	256 622
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	

Tümünü cetvelleriyle birlikte oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü Bütçemizin uygulanmasının memleketimize hayırlı olmasını dilerim.

2. — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1974 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporu (M. Meclisi : 1/67; C. Senatosu : 1/145) (S. Sayısı : 334) (Dağıtma tarihi : 30 . 4 . 1974). (1)

BAŞKAN — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesinin müzakeresine geçiyoruz. Hükümet ve komisyon yerlerini alsınlar. Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçesinin tümü üzerinde Adalet Partisi Grupu adına Sayın Oral Karaosmanoğlu, buyurun efendim.

A. P. GRUPU ADINA ORAL KARAOSMANOĞLU (Manisa) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun muhterem üyeleri;

Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1974 Bütçesi münasebetiyle Adalet Partisi Grupu adına görüş ve düşüncelerimizi arz etmeden evvel yüce Heyetinizi grupum ve şahsım adına saygı ile selâmlarım.

Malum olduğu üzere Toprak ve Tarım Reformu son yıllarda üzerinde en çok konuşulan, çeşitli şahıs ve açılardan eleştirilere sahne olan ve kamuoyunu yakından ilgilendiren bir konu olarak takdim edilmiştir. Konuya dar ve belirli bir açıdan bakanlar, maksatlı davranışları ve noksan bilgileriyle bu hususta zaman zaman yanlış intibaların doğmasına sebep olmuşlardır. Toprak ve Tarım Reformu uygulaması ile memleketimizin her türlü ekonomik, sosyal ve politik sorunlarının çözümleneceğini, milletimizin kısa zamanda arzu edilen hayat standardına kovuşturulacağını telkin etmek istemişlerdir. Toprak ve Tarım Reformunun bu şekilde anlaşılması son derece hatalıdır. Şunu kabul etmek lâzımdır ki, Toprak ve Tarım Reformu Türk çiftçisinin ve Türk milletinin topyekûn kalkınmasını sağlayacak tedbirler manzumesinin ancak bir bölümü olarak değerlendirilmek icap eder.

Cumhuriyetin ilânından bu yana gelmiş geçmiş bütün Cumhuriyet Hükümetlerinin toprak - iskân ilişkilerini düzenlenmesiyle ilgili olarak üzerinde önemle durdukları Toprak ve Tarım Reformu, kaynağını büyük Atatürk'ün 1 Mart 1922'de yapmış olduğu bir konuşmadan almaktadır. Atatürk bu konuşmasında «Türkiye'nin asıl sahibi ve efendisi gerçekten müstahsil olan köylüdür» demişlerdir.

Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için 1926' lardan itibaren muhtelif çalışmalar yapıla gelmiştir. Bütün mesele memleket gerçeklerine uygun, köylü ve çiftçinin hakiki ihtiyaçlarına karşılık verebilecek nitelikteki reformun gerçekleştirilebilmesidir. Yapılan çalışmalara ve hazırlanan çeşitli tasarılara rağmen önceki yıllara kadar bunun gerçekleştirilebilmesi mümkün olamamıştır. Kanaatımızca bu gecikmenin başlıca sebebi meseleye alt üst edici ideolojik açı yerine memleketçi ve insancıl açıdan bakılma çabalarıdır.

Toprak ve Tarım Reformu üzerine dikkatle eğildiğimiz zaman, Türkiye'de toprak konusunun toprak reformunu diline dolamış, başkaca siyasî sermayesi olmayan bazı çevrelerin iddia ettikleri gibi olmadığı, kısa bir zaman içerisinde herkes tarafından anlaşılmıştır.

Sayın Senatörler, memleketimizde nüfusu besleyecek toprak varlığı sınırlıdır. Bu itibarla sınırlı bulunan toprağın barındırdığı nüfus için en iyi şekilde kullanılması ve yurt kalkınmasına gerekli katkıda bulunması bir zarurettir. Bütün kalkınan ülkelerde tarım sektörü ekonomide büyük ağırlık teşkil eder. Nüfusu süratle artmakta olduğu Türkiyemizde her karış toprağın en verimli şekilde işletilmesi entansif tarıma süratle geçilmesi kaçınılmaz bir zaruret haline gelmiştir.

Adalet Partisi olarak yıllarca ve defaatle ifade ettiğimiz gibi, konunun mücerret toprak dağıtımı ile halledilemeyeceği hususunu bir kere daha belirtmek isteriz. Yapılan araştırmalara göre tarım topraklarımız 26,5 milyon hektar olup Türkiye toplam alanının % 37'sini kapsamaktadır. Tarım topraklarımızın 15,9 milyon hektarı nadaslı kuru tarım arazisi 6 milyon hektarı nadassız tarım arazisi, 3 milyon hektarı sulu tarım arazisi 1 milyon hektarı bağ - bahçe arazisi ve 1 milyon hektarı da özel mahsül yetiştirilen arazidir. Ayrıca 17,8 milyon hektar çayır ve mer'a, 22,8 milyon hektar orman arazimiz mevcuttur. Bu arada 4 125 778 tarımsal işletme vardır. Bu rakamlar, toprağı olmayan ortakçı, kiracı ve tarım işçileri toplamı da 1,5 milyona yakın bir rakama baliğ olmaktadır.

(1) 334 S. Sayılı basmayazı 2 . 5 1974 tarihli 52 nci Birleşim tutanağına eklidir.

50 dekardan büyük toprağa sahip aile sayısı 650 bin civarındadır. Öte yandan, 1970 yılı tespitlerine göre; bin dekar ve daha fazla toprağa sahip olan işletme sayısı ise sadece 2 320 dir. Görülüyor ki, meseleler çok defa siyasî polomik üslubu içerisinde dejenere edilmektedir. Diğer taraftan, tarım toprakları küçülmüş, parçalanmış ve tarım tabiat şartlarından kurtulamamış çiftçilerimiz gerek üretim, gerek ürünlerinin dolayısıyle emeklerinin gereği gibi değerlendirilmesi için arzu edilir seviyede teşkilâtlandırılamamıştır.

Adalet Partisi altı yıllık iktidarı boyunca, kırsal bölgenin, dolayısıyle Türk köylüsünün kalkınmasını sağlayacak tedbirlere bütün gücüyle ağırlık vermiş, yıllık programlarda milyonlarca liralık altyapı yatırımlarını gerçekleştirmiştir. Türk köylü ve köylüsünü arzu edilen yaşama düzeyine ulaştıracak kırsal ve tarımsal kalkınmamızın hız kazanmasıyle Türkiye'nin sanayileşme hamlesi de güç ve hız kazanacaktır.

Reformu, yukarıda belirttiğimiz gibi sadece toprak dağıtımı şeklinde kabul eden tarım sektörüne ve dolayısıyle memleket ekonomisine verim ile üretimde önemli katkılarda bulunan rantabl tarımsal işletmeleri parçalayıp birer cüce işletme haline getirmeyi hedef alan görüşlerin samimiyetle bağdaştırılması güçtür.

Toprak dağıtımı yurt tarımının tüm olarak kalkınmasına matuf tedbirlerden sadece birisidir. O da teknik ve ilmin gerekleri ve ülke şartlarına göre sınırlıdır. Onun içindir ki Adalet Partisi olarak bizler; zenginleri ve orta gelirlileri fakir değil fakirleri orta gelirli, orta gelirlileri de daha zengin yapmak istiyor, modern ekonomik verimli işletmeleri cüce işletmeler haline dönüştürmeyi değil, cüce işletmeleri modern, ekonomik ve verimli işletmeler haline getirmeyi amaçlıyoruz.

Görüşlerimizi teyit etmek için arz edeyim; bugün Amerika'da tarımla uğraşan çiftçi nüfusu toplam nüfusun % 8'ini teşkil etmekte ve tüm ülkenin tarımsal ürün ihtiyacını bu derece az nispetteki çiftçiler karşılamaktadır. Buna ilâveten de, hatırlarsınız, bilirsiniz bunun dışında milyonlarca ton surplus şeklinde muhtelif ziraî ürünler diğer memleketlere zaman zaman ihraç edilmekte veya verilmektedir. Bu nispetler İngiltere'de % 4, Fransa'da % 18 Hollanda'da ise % 10 dur.

Aslında bu seviyeye ulaşmak, özlemi çekilen bir sonuçtur ve sanayileşmenin en başta gelen şartıdır. Şu kadar ki, böyle bir sonucun elde edilmesi gayretleri, mevcut tarım işletmelerinin ileri teknolojinin uygulandığı en verimli işletmeler haline getirmeleriyle mümkün olabilir. Arazi sahiplerinin topraklarını kamulaştırıp, onlara toprak dağıtılanlar kadar toprak bırakmayı, böyle işletmeleri ilmî ve âdil bir ölçü olmaksızın birbirine eşit topraklı işletmeler haline getirmeyi hedef edinen reform uygulamaları ideolojik maksatlar taşımaktan ileriye geçemez ve memleketimizin gerçekleriyle bağdaştırılamaz.

Sayın Başkan, Toprak ve Tarım Reformu Öntedbirler Kanununun uygulanması sırasında vatandaşların tapu dairelerinde bir kısım temlikî tasarruflarda çeşitli müşkülâta maruz bırakıldıklarını vaki şikâyetlerden öğrenmekteyiz. Hükümetin bu konuya daha gerçekçi bir açıdan eğilerek hiç olmazsa uygulamanın gerektireceği zamana kadar pratik çözüm yolları bulmasını ve vatandaşların haklı şikâyetlerine mahal bırakılmamasını hasseten rica ederiz.

Konu üzerinde daha fazla konuşup vakitlerinizi almak istemiyoruz. Mevzu derinliğine ve enliliğine çeşitli yönlerinden eleştirilebilir, saatlerce konuşmak mümkündür. Ama, Yüce Senatonun dünkü bazı Cumhuriyet Halk Partili milletvekillerinin sebebiyet vermiş olduğu üzücü ve elim olay dolayısıyle Senato çalışmalarının inkıtaya uğraması muvacehesinde grup sözcüsü olarak hakkım olduğu halde fazla konuşmayacağım.

SALİH TANYERİ (Gaziantep) — Ne demek yani?..

A. P. GRUPU ADINA ORAL KARAOSMANOĞLU (Devamla) — Ne buyurdunuz sayın üye?.

BAŞKAN — Lütfen müdahale etmeyin efendim.

Siz devam ediniz efendim.

A. P. GRUPU ADINA ORAL KARAOSMANOĞLU (Devamla) — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçesinin müzakeresi münasebetiyle konu hakkında vakitlerinizi fazla almadan Adalet Partisi Grupu olarak görüş ve

temennilerimizi ifade etmiş bulunuyorum. Mühim olan mesele kanunların hazırlanması değildir. Uygulamanın, yukarıda belirttiğimiz prensipler içerisinde gerçekçi görüşlere yer verilerek yapılmasını sağlayacak tedbirlerin alınmasında fayda mülâhaza etmekteyiz. Uygulamada görülecek aksaklıkların telâfisi zımnında herhangi hukukî tedbire ihtiyaç hasıl olduğu takdirde Adalet Partisi Grupu olarak Hükümetlere yardımcı olacağımızı belirtir, bütçenin memleketimize, milletimize ve saygıdeğer müşteşarlık mensuplarına hayırlı ve uğurlu olmasını dilerken en derin saygılarımı sunarım.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçesinin tümü üzerinde gruplar adına başka söz isteyen kimse yoktur, kişisel konuşma talebinde bulunan da yoktur. Bu nedenle bütçenin maddelerinin oylanmasına geçiyoruz.

Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1974 yılı Bütçe Kanunu

Madde 1. — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığına, 1974 malî yılında yapacağı hizmetler için, bağlı (A) işaretli cetvelde gösterildiği üzere, 950 374 620 lira ödenek verilmiştir.

BAŞKAN — (A) işaretli cetveli okutuyorum.

TOPRAK VE TARIM REFORMU

Bölüm		Lira
101	Genel yönetim BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	4 512 520
102	Destek hizmetleri BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	5 794 920
111	Toprak ve Tarım Reformu uygulaması BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	739 997 180
900	Hizmet programlarına dağıtılamayan transferler BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	200 070 000

1 nci maddeyi okunan (A) cetveliyle beraber oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2 nci maddeyi okutuyorum.

Madde 2. — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı gelirleri, bağlı (B) işaretli cetvelde gösterildiği üzere, 950 374 620 lira olarak tahmin edilmiştir.

BAŞKAN — (B) işaretli cetveli okutuyorum.

B - CETVELİ

Gelir		Lira
2	Vergi dışı gelirler BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	15 025 000
3	Özel gelirler BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	935 349 620

2 nci maddeyi bağlı olduğu (B) cetveliyle birlikte oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3 ncü maddeyi okutuyorum.

Madde 3. — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığınca 1974 malî yılında elde edilecek gelir çeşitlerinin dayandığı hükümler, bağlı (C) işaretli cetvelde gösterilmiştir.

Bu cetvelde yazılı gelirin tarh, tahakkuk ve tahsiline, 1974 malî yılında da devam olunur.

BAŞKAN — 3 ncü maddeyi (C) cetveliyle birlikte oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler.... Kabul edilmiştir.

4 ncü maddeyi okutuyorum.

Madde 4. — Harcamalara ait formül, (R) işaretli cetvelde gösterilmiştir.

BAŞKAN — 4 ncü maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

5 nci maddeyi okutuyorum.

Madde 5. — 1757 sayılı Kanunun 223 ncü maddesi gereğince 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun 47 nci ve 48 nci maddelerinde sözü geçen fon için Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı adına T. C. Ziraat Bankasınca yapılacak tahsilâta, 1974 yılında da devam olunur. Söz konusu tahsilât ile, 1757 sayılı Kanunun 194 ncü maddesine göre, teşkilât bütçesine aktarılacak ödenek, Toprak ve Tarım Reformu Bütçe Kanununa bağlı (B) işaretli cetvelde geçen Çeşitli Gelirlere gelir, diğer taraftan (A) işaretli cetveldeki Toprak ve Tarım Reformu Fonuna da ödenek kaydolunur.

BAŞKAN — 5 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 6. — 1757 sayılı Kanunun 201 nci maddesi gereğince T. C. Ziraat Bankası nezdinde açılan Toprak ve Tarım Reformu Fonuna genel bütçeden ödenmesi gereken meblâğ, 1974 malî yılı için Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçesine bu amaçla konulacak ödenekten karşılanır.

BAŞKAN — 6 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 7. — Bu kanun, 1 Mart 1974 tarihinde yürürlüğe girer.

BAŞKAN — 7 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 8. — Bu kanunu, Başbakan ve Maliye Bakanı yürütür.

BAŞKAN — 8 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bütçe açık oya sunulacaktır. Küreler dolaştırılsın.

C) DANIŞTAY BAŞKANLIĞI BÜTÇESİ

BAŞKAN — Danıştay Başkanlığı Bütçesine geçiyoruz.

Hükümet ve Komisyon yerlerini aldılar.

Danıştay Başkanlığı Bütçesinin tümü üzerinde gruplar adına yapılacak konuşmaların ilki, A. P. Grupu adına Sayın Hüseyin Avni Göktürk tarafından yapılacaktır.

Adalet Partisi Grupu adına Sayın Hüseyin Avni Göktürk, buyurunuz.

A. P. GRUPU ADINA HÜSEYİN AVNİ GÖKTÜRK (Niğde) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun muhterem üyeleri;

Danıştayın 1974 Malî Yılı Bütçesinin Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulundaki müzakeresinde A. P. Grupu adına görüşlerimizi, tenkit ve temennilerimizi arz etmek üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum.

Eski ve tarihî adıyla Şûrayı Devlet, yani Devlet Şûrası ve bugünkü adıyla da Danıştay bir mânada Devlet meşveret meclisi, danışma heyeti demektir. Bu müessese, Anayasa ve kamu kuruluşlarımız arasında yerleşmiş bir idarî kaza rolünü oynamakta olan bir kurumdur. Danıştay, Şûrayı Devlet adıyla imparatorluk devrinde 1 Nisan 1868 tarihli bir fermanla Divanı Ahkâmı Adliye ile beraber kurulmuş ve 10 Mayıs 1868'de fiilen açılarak çalışmalarına başlamıştır. Bu hesaba göre Danıştay, bir asrı mütecaviz bir geçmişe sahiptir. Bundan dolayı bu müessese 100 ncü yıldönümünü idrak ettiği 10 Mayıs 1968 tarihinde bir kutlama bayramı yaparak ve bu münasebetle de hacimli bir de kutlama kitabı, Frenklerin Almanların «Fest - Gedicht, Fest - Gobe» dedikleri büyücek ve güzel bir kitap da neşretmiştir.

Bu yüksek idarî mahkeme hakkında 1961 tarihli Anayasamızda gayet esaslı prensip hükümleri vardır. Ezcümle Anayasamızın 140 ncı maddesinde Danıştayın kuruluş, işleyiş, yargılama ve daire başkanlarının seçimi usulü, Danıştay mensuplarının nitelikleri ile atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturulması yapılması, disiplin cezası uygulanması; bunların hepsi mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlerin

teminatı esaslarına göre kanunla düzenleneceği de ayrıca tespit edilmiştir. Bütün bu izahata göre Danıştay tekrar ediyorum; umumî manada bir idare mahkemesi rolünü haizdir .

Danıştayın teşkilât ve görevleri Anayasanın bu hükmüne göre 31 . 12 . 1964 tarih ve 521 numaralı kanunla şöylece düzenlenmiş bulunmaktadır.

«İdarî uyuşmazlıkları ve davaları görüp halletmek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun ve tasarılar hakkında mütalaa bildirmek, tüzük tasarılarıyla imtiyaz sözleşmeleri ve şartlaştırmalarını incelemek, Başbakanlık tarafından gönderilen her türlü işler hakkında mütalaa beyan etmek» ve gerek 521 tarihli Danıştay Kanununun ve gerekse diğer kanunların gösterdiği sair işleri yapmak vazifesiyle yükümlü bir müessesedir.

Bununla beraber 20 . 9 . 1971 tarihli ve 1488 sayılı Kanunla Anayasada yapılan tadillere uygun olarak Danıştay Kanununda da bâzı değişiklikler yapılması icap etmiştir. Gerçekten hem bu kanunun Geçici 14 ncü maddesi ve hem de 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1327 sayılı Kanunla değiştirilen maddeleri uyarınca bu tadiller zarurî görülmüştür. İşte bu mecburiyetle ve hem de sekiz yıllık uygulamada görülen aksaklıkları da mümkün olduğu kadar bertaraf etmek üzere 1740 sayılı Kanun ısdar edilerek 26 Haziran 1973 tarihinde yürürlüğe konmuştur.

Anayasada yapılan bu değişiklikler arasında pek isabetli olanlar mevcut olmakla beraber bazılarında «Hukuk ve devletteki kaza vahdeti» prensibi ve adalet birliği ve eşitliğinin zarureti bakımından doktrinde mahzurlu sayıldığına burada işaret etmek isterim.

Ezcümle Anayasanın değişik 140 ncı maddesiyle asker şahısların Danıştayın idarî denetiminden çıkarılarak, bu denetimin bir askerî yüksek idare mahkemesine verilmesi doktrince pek isabetli sayılmamaktadır. Halen bu Askerî Yüksek İdare Mahkemesi 4 . 7 . 1972 tarih ve 1602 sayılı Kanunla kurulmuş ve vazifesine de devam etmektedir.

Bu kanun, esaslı ve uzun bir kanundur; Askerî İdare Mahkemesinin üyelerinin nasıl tayin edileceği, teşkilleri ile nasıl hüküm vereceği hususunda etraflı hükümler vardır.

Danıştay, bugün 10 adedi idarî davalara, ve üçü de idarî işlere bakmak üzere kurulmuş 13 daireden oluşmaktadır. Ayrıca dava daireleri birleşerek Dava Daireleri Genel Kurulunu; idarî daireleri birleşerek, İdarî Daireler Kurulunu ve bütün Danıştay daireleri birleşerek Danıştay Genel Kurulunu, İçtihatları Birleştirme Kurulunu teşkil etmek üzere birçok toplu kuruluş ve heyetleri ihtiva eder.

Burada ayrıca belirtmeğe mecburuz ki; bugünkü Danıştayımız bu 13 dairesiyle ve kalabalık bir kadro ile yine de ihtiyaçlara cevap vermekten uzaktır. Bu husus hakkında vereceğim bazı rakamların pek anlamlı olduğunu zannediyorum. Meselâ 1968 yılında Dava Dairelerindeki devir adedi, devredilen dosya adedi 26 055 iken, bu rakam giderek mütemadiyen artmış ve 1973 yılında 45 913'e baliğ olmuştur. Demek ki, aşağı yukarı iki misline yaklaşmakta ve mütemadiyen artmaktadır, bu devir adedi.

Aynı surette İdarî Dairelerde 1928 tarihindeki dava adedi 416 iken, bu dosya adedi 1973 tarihinde 1551 e baliğ olmuştur. Bu durum karşısında hepimizin bulabildiğimiz yegâne tedbir, Danıştaya daire ilâve ederek kadroyu şişirmekten ibaret kalmıştır. Böylece kadro kabardıkca ve müessese şişkin hale geldikçe işlerdeki teraküm de bu şekilde seneden seneye artmıştır.

Vaktiyle bu büyük müessesenin kuruluşundaki, kuruluş devresindeki durumunu şöyle kısaca arz edersem bu onüç daireli kuruluşun bugünkü durumu hakkındaki bu ileriye sürdüğüm bilgileri daha iyi takdir buyuracaksınız.

Cumhuriyet devrinde Ankara'da (İstanbul Danıştayını hesaba katmıyorum, İstanbul da Şûra - yı Devlet olarak çalışan müessese kapandıktan sonra) kurulan Danıştayda üç daire vardı. Hatta o zaman tesadüfen bendeniz de bu dairelerden birisinde raportördüm. Bu dairelerden birisi Tanzimat, diğeri Mülkiye ve diğeri de Deavî dairesiydi. Bu üç daire büyüye büyüye bugün âdeta istitâle şeklinde büyüyen birtakım varlıklar gibi 13 daire haline gelmiştir.

Bir kere bu kadar büyük bir kadro ve bu kadar büyük bir kadrolu çalışma ile bu birikme yenilmiyor ve devam ediyorsa, her halde bunun tedbirlerinin mutlaka yakın zamanda alınması gerektir.

Sonra, çoğalan işleri yenmenin her halde çok daha daire ilâve etmekten ziyade, rasyonel, akılcı, idarî, bürokratik, işbölümcü gibi bir çok tedbirleri de mevcut olsa gerektir. Bu tedbirlerden bazılarına daha evel fırsat düştükçe işareti etmiştik. Hatta bu tedbirlerin yıllardan beri başında gelen bir tedbiri burada müsaadenizle arz etmek isterim; o da, alt kademe idarî mahkemelerin evvelemirde teşkili meselesidir. Danıştaya sel gibi akan bu dosya selini bu şekilde az çok durdurmak mümkündür. Bu hususiaki tasarı, Meclislere daha evvelki yıllarda gelmiş, fakat maalesef halen kadük olmuştur .

Burada yüksek Heyetinizi Danıştayın dosyalarının girdi çıktısı ile işgal ederek istatistik rakamları ile yormak istemiyorum. Kanaatımca bunu, şu yukarıda verdiğim iki rakamla zaten öğrenmiş bulunuyorsunuz.

Burada bir mühim noktaya da işaret etmek isterim; Danıştay kararlarının daha hukukî olmasını temin için her dairedeki aza sayısının ekseriyetinin hukuk formasyonuna mutlaka sahip kimselerden seçilmesinde gelecekte çok yarar olduğuna kaniim. Zira, böylece Devlet Şûrası kararlarının kanunlarımızın ruhuna en uygun şekilde tatbikatına daha fazla imkân hâsıl olacağını zannediyorum.

Yatırımlara da kısaca temas etmek lâzım gelirse; Danıştay, bir yatırım müessesesi değildir. Danıştayın sadece yıllardan beri inşaatı sürdürülen bir hizmet binası vardır, Bu hususiaki yatırım, bütçede karşılanmıştır ve sanıyorum ki, bu hizmet binasının da bitirilmesi, kuvvei karîbeye gelmiştir; yakında bitmesi ümit edilmektedir. Bu bakımdan 8 milyon 424 bin liralık bir ödenek Bayındırlık Bakanlığı bütçesine konmuştur, bu maksatla bir an evvel sarfedilerek bu binanın bitirilmesi temenniye şayandır.

Danıştay, halen bir kiralık yerde yıllık 700 bin lira kira ödeyerek misafireten çalışmaktadır. Tabii, binanın şartları hizmeti kolaylaştırıcı mahiyette de değildir. Hizmet programlarına dağıtılmayan transferlere gelince; memurların ve müstahdemlerin yemekleri için yardım ödeneği olan 110 bin lira ile hastane, muayene ve ilâç paraları için borç ödemeye yarayacak takribî miktar olan 200 bin lira bütçede normaldir. Bunlar, Danıştayın çalışmalarına elbette yardımcı olacaklardır. Bu bakımlardan eksik olan miktarlar da aktarma ile temin olunabilir.

Bundan başka Danıştay mensuplarının eğitimine tahsis edilmiş olan ve konferans vesaire karşılığı olarak bir (K) formülü ile verilen paralar da pek kifayet edecek mahiyette görülmemektedir, sadece yüzbin liradan ibarettir. Bu yüz bin liralık tahsisat ile eğitim meselesinin yani Danıştay maksatlarına uygun yetiştirme gayretlerinin tamamlanacağına kani değilim.

Geçen yıl bütçesinin uygulanması noktasına gelince; cari yıl bütçesinde çeşitli bölümlerinde mevcut ödeneklerin kullanılması çok tasarruflu olmuştur. Hizmet kadroları tamamen doludur. Rutin hizmetini eda ve ifâ etmek devam etmekte ve bunda bir aksaklık görülmemektedir.

Danıştay bütçesinin müesseseye ve memleketimize hayırlı olmasını diler, yüce Senatoyu da saygılarımla selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Cumhuriyet Halk Partisi Grupu adına Sayın Recai Kocaman Buyurunuz, Sayın Recai Kocaman.

C. H. P. GRUPU ADINA RECAİ KOCAMAN (Artvin) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Danıştay bütçesi üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grupunun görüşlerini açıklamaya çalışacağım.

Ülkemizde Danıştay, Şûrayı Devlet adıyle ilk olarak 1868'de Meclisi Vâlâyı Ahkâmı Adliyenin bir kanadı olarak idare alanında bir danışma meclisi ve yetkisi çok noksan bir idarî yargı organı içinde kurulmuştur.

İkinci Abdülhamit Devrinde Şûrayı Devlette birkaç uzman üyenin yanında birçok nüfuzlu kimselerin başka alanlarda başarıya ulaşamayan damatları ve çocukları, hatta aşiret beyleri üye olarak bulundukları için bu heyet kamuoyunda iyi bir etki bırakmamış lüzum görülmemişti. Fakat, az zamanda bu ihtiyaç hissedilerek Devlet Şûrası ihdas edildi, zaman içinde gelişerek, 1924 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz ve 1961 Anayasamız ve bunu da 1488 sayılı Yasa ile değişiklik ile bugünkü duruma gelmiştir.

Danıştayın Devlet teşkilâtı içinde istişarî ve idarî ve kazaî olmak üzere iki cephesi ve fonksiyonu olduğu gibi, bir mahkeme sıfatı ile hem de temyiz mercii olmak üzere iki cephesi ve mahiyeti vardır.

Anayasamıza göre Danıştay, Devletin en yüksek teknik ve hukukî istişare heyetidir. Kanunların hazırlanmasında mütalaası alınabilir ve binaenaleyh, bunların hazırlık safhalarına katıldığı için gerekçelerini bütün yasalar arasındaki ilgileri, hukuk ilkeleri ve yasalar arasındaki ilişkiyi en iyi bilecek durumdadır. Tüzükleri kendisi tetkik etmiştir, en mühim meselelerde rey ve mütalaası alınacaktır ve bu sayede de hukuk kurallarının uygulanması bakımından idareye direktifler verebilecek ve uygulamayı izleyebilecektir. Üyeler, hukukçular arasında en yüksek uzmanlar olduğu gibi, üyelerin cümlesi muhtelif kamu hizmetleri alanında çalışmış, hizmetin gereklerine, inceliklerine nüfuz etmiş, teknik bilgi ve ihtisas sahibi kimselerdir.

Fakat, maatteessüf idare örgütümüz içinde Danıştayın bu ehemmiyeti anlaşılamamış ve fonksiyonu yalnız idarî yargıdan ibaret telâkki edilerek asgarî hadde indirilmiştir. Kanun tasarılarının Danıştaydan geçirilmesi ihtiyarî olmakla beraber, hukukçularımızın ısrarlı tavsiyelerine ve 23 - 25 Nisan 1972 tarihleri arasında yapılmış olan ve benim de naçiz delegesi bulunduğum Birinci Türk Hukuk Kongresinin acı eleştirilerine rağmen bu ihtiyarın kullanıldığı vaki değildir. İdarenin tanzimi tasarruflarının Danıştaydan geçirilmek külfetinden kurtulmak için kanunun açık emri bulunmayan ahvalde tüzük yerine yönetmelik şeklinde yapılması tercih edilmektedir. Hatta, kanun yapmanın, tüzük yapmaktan daha kolay olduğu yolunda bir telâkki bile vardır.

Danıştay, idarî hayatında en mühim bir nâzımdır. Kuvvetli bir Danıştay idare hayatındaki birçok aksaklıkları, istikrarsızlıkları, keyfî hareketleri, şahsî ve siyasî nüfuzları önler.

Danıştayın kazaî fonksiyonu; idarî ihtilâfları halletmek ve bu suretle de idare hukukunun oluşunu, idarenin hukuka bağlılığını ve kişisel hakların korunması sağlamaktır. Bu heyet, faal idareye doğrudan doğruya müdahale etmeksizin hukuk kurallarının doğru uygulanmasını ve direktiflerine riayet olunmasını temin eder. Yürürlükteki kurallara uygun olmayan kararları iptal eder veya hizmetin bu kurallar dairesinde görülüp görülemediğini ve binaenaleyh, idarenin kusurlu olup olmadığını takdir eder. Danıştay, bir içtihat mahkemesidir. Bu içtihatlar, bir taraftan hukuk kuralları, diğer taraftan da hizmetin ihtiyaçları nazara alınarak tesis edilir.

Anayasamızın 114 ncü maddesi, «İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır hükmü» ile «İdarenin keyfî eylem ve davranışlarını frenlemek, idare karşısında fertlerin kanunlardan doğan menfaatlerinin ihlâl edilmesini ve haklarının kaybedilmesini önlemek» amacını gütmüştür. Bu hüküm, Anayasamızın ikinci maddesindeki hukuk devleti ilkesinin doğal gereğidir.

Yargının tasarrufları, ihtilâflı bir mesele hakkında hakikî, hukukî durumu gösteren ve ihtilâfı ortadan kaldıran tasarruflardır. Kazaî tasarruf, karşılıklı ihtilâflar veya sadece hukuk nizamına aykırı bir tasarruf veya fiilin veyahut bir halin mevcudiyeti iddiası karşısında hâkimin ihtilâfa veya iddiaya konu olan durumun hukuk nizamına uygun olup olmadığı araştırıp, uygun değilse hukuk kurallarına göre olması lâzım gelen durumu izhar etmesinden ibarettir.

Hâkim, bir iddia ve talep karşısında hakikî durumu ve gereğini gösterir. Bunun sonucunda verdiği karar kesin hüküm hüviyetini iktisabeder. Bir idarî muamelenin veya tasarrufun sakat olduğu tespit edilerek bunun ortadan kaldırılmasına karar verilmişse; yani bir iptal kararı ittihaz edilmişse, bu kararın ifade ettiği kesin hükmün mutlâk sayılması zarureti vardır. Bu zaruretin doğal sonucu şudur:

Bir tasarrufun sakat olduğundan ve iptali gerektiğinden bahsedilerek açılan dava sonunda tasarrufun sakat olduğu ve bu sakatlığın iptali gerektirecek derecede ağır olduğu sabit bulunarak iptal kararı verilmişse, bu durumda idare bir yandan bu karara uymak ve kararda gösterilen muameleyi yerine getirmek; diğer yandan, emsal pozisyonda bulunanlar hakkında da ayrı bir mahkeme kararı istihsalini beklemeksizin aynı mahiyette tasarruf icra etmek mecburiyetindedir. Bu mecburiyet, tekrar ifade ediyorum Anayasamızda öngürülen «Hukuk devleti» ilkesinin doğal sonucudur, doğal gereğidir.

İznimize sığınarak bu konuyu biraz daha açıklamak isterim. Aynı işleme tabi tutulmuş bulunan birden fazla hak sahibinden bir tanesi dava açarak hakkının yerine getirilmesini

talebetmiş ve yargı organınca müttehaz kesin karar, davacının isteği istikametinde tecelli etmiş ise, bu durumda idarenin, münhasıran dava açıp kazanmış olanla ilgili sakat işlemi düzeltip, aynı pozisyonda bulunan diğer hak sahipleri hakkında söz konusu sakat işlemi devam ettirmesi ve bu son şahıslardan da dava yoluna başvurmasını beklemesi hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmaz.

Zira, bir işlem ki, hukuka aykırıdır, sakattır ve bu nedenle işlemin iptaline dair hüküm istihsal edilmiştir; bu durumda aynı işleme tabi tutulanlar hakkında da yargı kararı ile ortaya çıkan yeni görüş istikametinde muamele yapılmak gerekir. Bu, hukuk devleti ilkesinin olduğu kadar, kanun önünde eşitlik ilkesinin de gereğidir. İdarenin bu şekilde hareketi az sonra değinecek olduğumuz Danıştaydaki dava birikimini de büyük ölçüde azaltacaktır.

Öte yandan, yargı organı tarafından verilecek olan gerek Danıştay Kanununun 94 ncü maddesine ilişkin bir yürütmenin durdurulması kararına, gerekse işlemin iptaline mütedair bir nihaî karara idarenin uymak zorunluluğu arz ettiğimiz gibi hukuk devleti ilkesinin doğal sonucudur. İlke bu yolda olmakla birlikte, geçmiş uygulamalar döneminde Danıştayın takdir yetkisine müdahale ettiği, idarenin yerine kaim olacak nitelikte kararlar verdiği ileri sürülmüş ve çok sayıda yürütmenin durdurulması veya iptal kararı uygulanmamak istenmiştir.

Anayasamızın 114 ncü maddesi, bu amaçla, 1488 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Hattâ, bu değişiklikle de yetinilmeyerek sözü geçen maddede başkaca değişiklikler yapılması gerektiğini ileri süren, ihtiyaç gösteren hükümetlere rastlanmıştır.

Takdir yetkisi, kanun koyucunun idarenin karşılaşacağı bütün hal ve vaziyetleri evvelce takdir ve tahmin edemediği için, onun hakeret tarzlarını bütün teferruatiyle tayin ve tespit edemeyerek umumî kaideler koymakla yetinmesinden ileri gelir. Bu yetki, idarî tasarrufun unsurlarından yalnız ve sadece «Sebep - saik» unsurları üzerinde söz konusu olabilir.

Sırası gelmişken işaretleyelim, maksat unsuru üzerinde idarenin takdir yetkisi asla mevcut değildir. Zira, maksadın kamu yararı olması bütün tasarrufların müşterek bir unsuru ve idarenin mümeyyiz vasfıdır. Şu kadar ki, yürürlüğe konulan herhangi bir kanun, idareye, belli bir alanın düzenlenmesinde «Sebep - saik» unsuru açısından takdir yetkisi tanınmamış ve idare bu hususta yasama organı tarafından bağlanmışsa, bu durumda idarenin takdir yetkisinden ve dava halinde yargı organının bu yetkiye tecavüz ettiğinden bahsedilemez. Zira idare, ancak kanun tarafından kendi takdirine bırakılmış olan konularda takdir yetkisini haizdir.

Öte yandan, kanun «Sebep - saik» unsuru açısından idareye takdir yetkisi tanıdığı hallerde dahi idarî tasarrufun maksadı kamu yararına aykırı ise veya bu aykırılık idarî tasarrufta doyurucu gerekçe ile giderilmemişse, tasarrufun bu yönden sakat bulunduğundan bahisle bunun iptaline hükmeden yargı organı kararında idarenin takdir yetkisine müdahale aramak olanağı yoktur.

O halde, kanunun, idarenin takdir yetkisine bırakmaksızın bizzat tanzim ettiği bir durum, veya maksat unsuru açısından kamu yararı düşüncesinin zıddına bir işlem yapmak isteyen idare, takdir yetkisini kullanmış değil, keyfî davranış addedilmek gerekir ve bu nitelikteki idarî tasarrufu iptal eden yargı organı, hiçbir zaman idarenin takdir yetkisine tecavüz etmiş veya idare yerine kaim olrak idarî eylem ve işlem niteliğinde karar vermiş sayılamaz.

Geçmiş uygulama dönemlerinde keyfî, subjektif veya kısır particilik amaçlarına dayalı işlemlerin iptaline muhatap olanların, «İdarenin takdir yetkisine tecavüz ediliyor, idare yerine kaim olunarak idarî işlem niteliğinde yargı kararı verliyor» şeklindeki feryatlarını ibretle anmsıyor ve bu sakat gerekçeye dayanarak yargı kararlarına uymayanların davranışlarını bir daha geri gelmeyecek acı hatıralar olarak nitelediğimizi işaretle yetiniyoruz.

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) — Bugün hâlâ var.

BAŞKAN — Müdahale etmeyiniz lütfen efendim. Devam buyurun sayın hatip.

C. H. P. GRUPU ADINA RECAİ KOCAMAN (Devamla) — Yürütmenin durdurulması kararlarının da idarenin tasarruflarına müdahale şeklinde mütalâasına olanak yoktur. Bu olanaksızlık, idare hukukuna has olan iptal davalarının özelliklerinden ileri gelmektedir.

Bilindiği, gibi idarî bir tasarrufun yargı organı tarafından iptali, onun hiç yapılmamış sayılmasını intaceder. Kanun mevcut delillere göre iptali muhakkak olan idarî tasarruflarda, yürütmenin durdurulmasını getirmiş, aslında bununla idareyi kanunsuz duruma düşürmekten ve Hazineyi tazminat ödemekten vikâye etmek amacını gütmüştür.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, yargı organı olarak Danıştay, bir yandan ilk derece mahkemesi, diğer yandan tamyiz mercii olarak fonksiyon ifa eder. İlk derece mahkemesi olarak Danıştayda görülecek davalar şunlardır :

Kanunlarda ayrı bir idarî yargı mercii gösterilmemiş olan, idarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile kanuna aykırı olduklarından dolayı iptalleri için açılacak davalar yani, iptal davaları,

İdarî eylem ve işlemden dolayı hakları muhtel olanlar tarafından açılacak tam yargı davaları.

Genel hizmetlerden birinin yürütülmesi için aktedilen mukavelelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar.

Adalet mahkemelerinde bakılmakta olan bir davada, bu dava ile ilgili idarî bir işlemin anlamı veya kapsamının tayini hususunda çıkacak uyuşmazlıkların halli için mahkeme kararı üzerine açılacak davalar yani, yorumlama, tefsir davaları.

Danıştayın genel mahkeme olarak bir de merci tayini görevi vardır. İdarî yargı yetkisini haiz merciler arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarını, Danıştay çözer.

Anayasanın 140 ncı maddesi gereğince, Danıştay, genel olarak üst derece mahkemesidir. Bu bakımdan, yargı yetkisini haiz olan bütün idarî mercilerden çıkan kazaî kararlar, Danıştayın temyiz yoluyle denetimine tabidir. Bu günkü durumda Danıştay, disiplin kurullarının, Vergi İtiraz ve Temyiz komisyonlarının, il ve ilçe idare kurullarının, Sayıştay ve kazaî karar yetkisini haiz diğer idarî mercilerin kazaî mahiyetteki kararlarının temyiz mercidir.

Bu nitelikteki idarî davalara bakmak görevi ile yükümlü bulunan Danıştay Dava Daireleri, 18 . 6 . 1973 tarihli ve 1740 sayılı Kanunla 9'dan 10'a çıkarıldığı, 7 . 2 . 1972 tarihli ve 1602 sayılı Kanunla Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kurulup, asker kişilerle ilgili idarî eylem ve işlemlerin yargı denetimi bu mahkemeye tevdi edildiği ve Danıştayda derdest bulunan bu niteliktki dava dosyaları adı geçen mahkemeye devredildiği halde, Danıştay dairelerinde yine de azımsanamayacak bir dosya birikmi husule gelmiş ve gelmektedir.

Raporun tetkikinden anlaşılacağı üzere, dava dairelerine 1972 yılından 1973 yılına 44 373 dosya devredilmiş, 1973 yılında 57 468 yeni dosya gelmiş ve aynı yıl içinde 55 928 dosya karara çıkarak içinde bulunduğumuz yıla 45 913 dosya devredilmiş bulunmaktadır.

Görülüyor ki, yeni bir dava dairesinin kurulması, asker kişilerle ilgili davaların ayrı bir mahkemenin görevine terk edilmiş olması gibi faktörlere rağmen, iş birikimi hızla artmaktadır. Bu durum karşısında yıllardan beri sözü edilen ve fakat bir türlü gerçekleştirilemeyen idare mahkemelerinin biran önce kurulması ve böylece bir taraftan Danıştayın ilk derece mahkemesi olarak iş hacminin azaltılması, diğer taraftan içtihat mahkemesi olmak hüviyetine kavuşturulması gereklidir.

Bu amaçla geçen yasa döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilen ve fakat maalesef kadük olan İdare Mahkemeleri kanun tasarısının, içinde bulunduğumuz dönemde benimsenerek kanunlaştırılmasına ilişkin raporda ki temenniye biz de yürekten katılmaktayız. Adı geçen kadük tasarının, kanunlaşması sağlandığı takdirde, arz ettiğimiz şekilde Danıştayın yükü ve iş birikimi hafifletildiği gibi, Hükümet programında «Vergi uyuşmazlıklarının hızlı ve âdil bir şekilde çözülmesi amacıyle vergi yargı sistemi değiştirilecektir» cümlesiyle ifade edilmiş bulunan amacın tahakkuku yolunda ilk olumlu adım da atılmış olacaktır.

Zira, İdare Mahkemeleri kanun tasarısı hükümlerine göre, bu mahkemeler iki seksiyonlu olarak kurulmakta, birinci seksiyon idarî davaları rüyet etmekte, ikinci seksiyon ise, malî yargı organı olarak çalışmak üzere hazırlanmaktadır.

1973 yılı bütçe görüşmelerinde bütün sözcülerin ve Hükümetin içten temennilerine rağmen, yıllardır inşaatı devam eden Danıştay hizmet binasının ikmâli mezkûr yıl içinde mümkün olamamıştır. Rapordan anlaşıldığına göre, sözü edilen binanın tamamlanması için 8 milyon 424 bin liraya

daha ihtiyaç vardır ve 1974 bütçesine bu amaçla bu miktar ödenek konulmuştur. Bu ödenekle demirbaş alımları kalemine konulan 4 milyon 90 bin lira ödeneğin yıl içinde sarf edilmesiyle yüce Danıştayımızın şanına uygun ve gördüğü hizmete yeterli yeni binasına yıl sonuna kadar kavuşturulması içten dileğimizdir.

Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; Danıştay bütçesinin, güzide mensuplarına ve ulusumuza hayırlı olmasını dilerken, grupum ve şahsım adına Yüce Senatoyu saygiyle selâmlarım. (C. H. P. sıralarından alkışlar).

BAŞKAN — Danıştay Başkanlığı bütçesi üzerinde Sayın Hükümet?

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (İstanbul Milletvekili) — Kısa bir konuşma yapacağım.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Süleyman Arif Emre.

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (İstanbul Milletvekili) — Muhterem Başkan, Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Muhterem parti temsilcileri, grup temsilcileri, Danıştay bütçesi üzerinde çok aydınlatıcı bilgiler verdiler. Bendeniz temas ettikleri bazı ehemmiyetli noktalar üzerinde durmak suretiyle Senatomuzun gündeminde bulunan diğer bütçe müzakerelerine vakit kazandırmak maksadiyle kısa bir konuşma yapmak için huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum.

Gerçekten gittikçe nüfusu artan ve gittikçe hareketli bir hale gelen ülkemizde, Danıştaya bütün yurt sathında intikal eden davalar birikmekte ve daire sayısını artırmak suretiyle de bu hale bir çare bulunamamaktadır. Danıştayın değişen ve gelişen Türkiye'nin şartlarına intibak ettirilebilmesi için, daha evvelki dönemde hazırlanmış ve Meclislerimize tevdi edilmiş olan bir kanun teklifi kadük olmuştur.

Şimdi, bu kanun üzerinde Danıştayımız çalışmalara başlamış, bilhassa vergi yargı sistemimiz üzerinde yapılması gerekli olan bazı değişikliklerle birlikte, alt kademe idarî mahkemelerinin kurulması suretiyle Danıştayı bir içtihat mahkemesi haline getirmek ve işlerin normal sürede çıkmasını sağlamak için çalışmalar ilerlemiştir. Yüce Danıştayımızın geliştirmeye çalıştığı bu tasarı Bakanlığımıza ve Hükümetimize intikal ettikten sonra, Hükümetimizce incelenecek ve Meclislerimize intikali için gereği yapılacaktır. Hakikaten, Danıştayda gittikçe artan ve daha da artacağı anlaşılan bu dava birikimini önlemek bir vazife ve vecibe haline gelmiştir.

Muhterem arkadaşlarımızın temas ettikleri, gene aktüel sayılabilecek diğer bir konu da Danıştay binasının inşaatı meselesidir. Hakikaten dokuz milyon küsur liralık bir inşaat yapılmıştır. Ancak, müteahhit, artan fiyatlar karşısında, 1974 yılında ilâve inşaatların % 20'yi aşması sebebiyle Artırma, Eksiltme, İhale Kanununun hükümleri gereğince bu inşaatın kendisinden alınıp, hesabının kesilip, süratle başka bir müteahhide verilmesi gerektiği hususunda müracaatta bulunmuştur. Bu hususlaki işlemler de Bakanlığımızca takibedilmektedir. 1974 yılı içerisinde, bu yeni müteahhide intikal işleminin ikmal edilerek, Danıştay binasının ikmali için gereken çalışmalar yapılmaktadır.

Bundan başka muhterem grup sözcülerinin; Danıştayın tarihçesi, idarî fonksiyonu, 1961 Anayasasındaki hükme göre durumu ve sonra yapılan tadillerle aldığı yeni statü üzerindeki konuşmalarının büyük bir kısmına bendeniz de katılıyorum.

Daha fazla vaktinizi işgal etmemek için bu kısa açıklamayı yaptım. Hepinize hürmetlerimi sunarım. (C. H. P. sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Danıştay Başkanlığı bütçesinin tümü üzerindeki konuşmalar bitmiştir. Şimdi, maddelerin oylanmasına geçiyoruz.

Komisyonun söyleyeceği bir söz var mı efendim.

BÜTÇE KARMA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ABDURRAHMAN ÜNSAL (Adıyaman Milletvekili) — Yok efendim.

BAŞKAN — Danıştay Başkanlığı Bütçesinin bölümlerini okutup oylarınıza arz edeceğim.

DANIŞTAY BAŞKANLIĞI BÜTÇESİ

Bölüm		Lira
101	Genel yönetim	1 017 640
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
102	Destek hizmetleri	19 994 140
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
111	Yargı	32 301 728
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
112	Danışma ve inceleme	4 419 300
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
900	Hizmet programlarına dağıtılamayan transferler	315 000
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	

Tümünü cetvelleriyle birlikte oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Danıştay Başkanlığı Bütçesinin hayırlı ve uğurlu sonuçlar vermesini dilerim, dairesine kutlu olsun.

Ç) TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ BÜTÇESİ

BAŞKAN — Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesinin müzakeresine geçiyoruz.

Hükümet ve Komisyon buradalar.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesinin tümü üzerinde, Adalet Partisi Grupu adına Sayın Refet Rendeci, buyurun efendim.

A. P. GRUPU ADINA REFET RENDECİ (Samsun) — Sayın Başkan, sayın senatörler;

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde Adalet Partisi Grupunun görüşlerini kısaca, umumî hatlariyle belirtmeye çalışacağım. Grupum adına Yüce Heyete saygılarımı sunarım.

Muhterem arkadaşlarım, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü görünüşü itibariyle sessiz sedasız çalışan; fakat gördüğü vazife ve fonksiyonu itibariyle hakikaten birçok meseleleri halletme gayreti içerisinde olan iyi bir kuruluştur.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün faaliyetlerini iki kısımda mütalâa etmek mümkündür :

Birincisi tapu işleri : Tapu muhafızlıkları ve tapu memurları tarafından yapılan alım, satım, hibe, tranmpa, ipotek, irtifak hakları tesisi gibi işlerdir. Bunlar; Devlet teşkilâtı içerisinde, vilâyetlerde ve kazalarda, vilâyetlerde muhafızlıklar, kazalarda tapu memurlukları vasıtasiyle yürütülmektedir. Şimdi, meselenin bu noktasında teşkilâtın kifayetsizliği demiyeceğim; ama hakikaten görülen hizmetin tam halk içerisinde, vatandaşın Devletle münasebetlerini ayarlayan, her gün müracaat edilen bir makam olması sebebiyle, Devlet teşkilâtı içerisinde, demin de arz ettiğim gibi sessiz sedasız çalışan ve büyük hizmet gören bir müessese olması nazarı itibara alındığı takdirde, o imkânlardan yoksun bulunmaktadır.

Bir kazada, bir tapu memurunu yanında bir kâtibiyle veya bir odacısiyle küçük bir binanın içerisinde bazı malzemelerden yoksun olarak çalışması işlerin aksamasına yol açmaktadır.

Şimdi, bir tapu muamelesinin gecikmesi, bir tapu muamelesinin zamanında yapılamaması yahutta yanlış yapılmasının vatandaşların bir ev, bir arsa, bir tarla dolayısiyle nizalarının menbaı ve menşei olmaktadır ki, bunların zamanında yapılmaması asayişe kadar memleketteki huzuru bozan bir durum yaratmaktadır. Bu sebeplerle biz kısaca bu teşkilât bu şekilde çalışırken, tapu memurluklarının ve muhafızlıklarının daha geniş imkânlara kavuşturulmasının ve vatandaşa daha iyi hizmet edecek seviyeye getirilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Temenni olarak buna arz ediyoruz.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün ikinci hizmeti : Bu hizmetini de kadostro ve tapulama hizmetleri olarak iki kısımda mütalaa etmek mümkündür.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün kadastro hizmeti, iller belediye hudutları içerisinde ve diğer belediye teşkilâtı olan yerlerde-

ki şehir kadastrolarının tanzimi vazifesini bu tapulama özel kanununa göre yapılmaktadır. Medenî Kanundaki mülkiyet hakkının hudutlarıyla, evsafıyla ve kanunun tarifi içerisinde haritaya bağlı ve vatandaşın tasarrufunu her türlü ihtilâf ve nizadan uzak olarak ve ihtilâf vukubulduğu zamanda bir fen memurunun basit bir ölçüyle ihtilâfı ortadan kaldıracak niteliğe getirmesi gayretine bu kadastro işi büyük yardımcı olmaktadır. Mahkemeleri de büyük işgalden ve vatandaşlar arasındaki çatışmadan alıkoymaktadır; ama bu haliyle kadastro faaliyeti Türkiye'de tamamiyle gelişememiştir. Bu bir imkân meselesidir, para meselesidir, teknik eleman meselesidir. Şimdi yeni usuller yeni metotlar kullanılmaktadır. Eskiden elle, şeritlerle, metrelerle yapılan kadastro çalışmalarının artık daha geniş teknik imkânlarla yapılmasını sağlayacak imkânlar Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün elinde vardır. Bu imkânların biraz daha takviye edilmek suretiyle kadastro faaliyetinin süratlendirilmesinde fayda ummaktayız.

İkinci husus; saydığım belediye hudutları harici ve illerin dışında kalan köy ve diğer arazilerin tapulanması meselesi ki, bu da Tapulama Kanunu hükümlerine göre yürütülmektedir. Bu işi yürüten tapulama müdürlükleri vardır. Bu müdürlükler de hakikaten, Türkiye'de geniş faaliyetin içerisindedirler. Bunlar da teknik imkânlarla çalıştırılmak suretiyle eski çalışma hızlarının üzerine çıkarılmıştır; ama imkânlar yine en başta para meselesi olmak üzere, vasıtalar, teknik elemanlar. kâfi miktarda verildiği takdirde Türkiye'nin kadastrosunun bir an önce yerleştirilmesi ve tapulamanın, bilhassa köylerde, arazi ihtilâflarında birçok meseleyi halledeceği kanaatindeyim ve bunun da, mevcut çalışma temposunun üstüne çıkarılarak daha süratle yapılmasının faydalı olduğu kanaatindeyim. Bu da, memleketteki asayişte, huzursuzlukta, vatandaşlar arasındaki münasebetlerin daha düzgün hale gelmesinde büyük yardımcı olacak bir faaliyettir.

Buraya işaret etmişken, şu hususu da belirtmek istiyorum; bu kanuna göre kurulmuş bir kadastro kuruluşu daha vardır. Orman Bakanlığına bağlı ve Orman Kanununda geçen sene yaptığımız bir tadil ile orman kadastrosunun yapılması da derpiş edilmiş idi. Bu kanun halen meriyettedir; fakat zannediyorum ki, bir yönetmelik hazırlanması yüzünden biraz gecikmiştir, bu yönetmeliğin bir an önce çıkarılarak, orman kadastrosunun ve bu tapulamanın ikisi birden koordine edilerek, Orman Bakanlığıyle Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü yahut da Başvekâlet bu işle uğraşan yetkili arkadaşlarımızın bunların ikisinin ahenkli çalışmasını sağlamakta büyük fayda umarım. Bu, işlerin süratlenmesini de sağlar. Bunun tatbikatta geçmiş misalleri vardır :

Arkadaşlarım, bilhassa karadeniz bölgesinde ormanla ilişkili bölgelerde bir tarlanın 8 - 10 sene içerisinde insan girmediği, sürülmediği, kazılmadığı veya hayvan girmediği taktirde orman haline geldiği görülmektedir.

Şimdi, acaba burası orman mıydı, değil miydi şeklindeki ihtilâflar bugün tapulama faaliyetini aksatır hale gelmiştir. Tapulama Müdürlüğü tespitlerini yapar, haritalarını çizer, orman teşkilâtı burası ormandır diye % 50, % 60 miktara yakın yerlere itiraz etmiştir ve tapulama muameleleri bu yüzden tekemmül ettirilememektedir.

İşte, Orman Kanununda geçen sene yapılan teşkilât ve orman kadastrosu, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün faaliyetleri içerisinde bulunan tapulama ve tapu müdürlükleriyle koordine edilerek çalışır ve ikisi aynı bölgelerde hemayar ve hemahenk tutulur ise hem orman, orman kadastrosu, hem de diğer tapulama faaliyeti birlikte yürütüldüğü takdirde, şurası ormandır, burası değildir diye itirazlar da bir - iki sene içerisinde (beraber çalıştırmak suretiyle) halledildiği takdirde tapulama işinin de daha kolay ve daha süratli yürütülmesinin sağlanacağı kanaatinde olduğumuzu arz etmek isterim.

Muhterem arkadaşlarım, bir de (evvelki bütçelerde de bu meseleye çok değinmiştik; fakat tekrar etmekte fayda umuyorum) toprak tevzii faaliyetleri de aşağı - yukarı bu nevi faaliyetlerden birisidir. Burada da Devletin, Orman Bakanlığına bağlı ve onun faaliyeti içerisinde bulunan orman kadastro faaliyeti mevcuttur. Şimdi Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün Tapulama Kanununa göre yaptığı faaliyet, bunun yanında Köy İşleri Bakan-

lığına bağlı Toprak ve İskân Genel Müdürlüğünün toprak tevzii dolayısıyle yaptığı faaliyetler ve masraflara ilâve olarak bir de Toprak ve Tarım Müsteşarlığının faaliyeti (aşağı - yukarı bu faaliyetin içindedir.) Onlara eklenirse, hepsi aynı işin muhtelif cephelerden, muhtelif yönlerden görüşünü ve aynı hizmete gidişi başka kuruluşlar halinde yapmakta ve faaliyetler değişik çalışmalar, değişik prensipler, değişik usullerle pahalıya mal olmakta, teknik elemanlar, vasıtalar ve paralar da birçok yerde heba olmaktadır. Bunların tamamının bir faaliyet içerisinde, birbirine yakın koordineli olarak çalışmalarında fayda ummaktayız ve bu faaliyetin daha rantabl olacağı, meseleleri süratlendireceği, birçok hizmetlerin zamanından evvel bitirilmesine yardımcı olacağı hususundaki temennilerimizi de arz etmek isteriz.

Muhterem arkadaşlar, yine bu mevzu ile ilgili olarak, Türkiye'de bir Harita Genel Müdürlüğü vardır. Bu müdürlük Türkiye'nin bütün haritalarını çizer, tanzim eder ve aynı haritalardan aynı Teşkilâtın da istifadesi elbette ki faydalı olacaktır. Bunlarla da bir teşriki mesainin elbette olduğu kanaatindeyiz; ama bunlar daha sık ve irtibatlı hale getirilirse, meselelere daha çok sürat kazandırılacağı kanaatindeyiz.

Muhterem arkadaşlar, burada bir noktaya daha temas etmek isterim; bu Toprak ve Tarım Reformu Kanunu çıkmadan evvel bir Öntedbirler Kanunu çıktı. Bu kanunda bazı tahditler kondu. Bu tahditler yüzünden, vatandaş, birçok bölgelerde tasarruf hakkından mahrum edilir hale girmiştir. Bazı yanlış anlayışlar yüzünden de vatandaş müşkülâtla karşı karşıya kalmaktadır. Bunun için temennimiz şu ki, Toprak ve Tarım Reformunun tatbik edileceği bölgeler belli olmuştur, Urfa ili gibi, Türkiye'de bunun dışındaki bölgelerde temliklerdeki tahdidin ne suretle kaldırılacağı, korunacağı mevzuu birçok yerlerde açıklığa kavuşturulamamıştır. Acaba bunun için yeni bir kanun teklifine mi ihtiyaç vardır? Yoksa, mevcut kanunu daha geniş bir anlayış içerisinde, genelgelerle, tamimlerle tahdidin fazla üzerinde durulmadan vatandaşın temlik ve tasarruf hakkını sınırlayıcı ve onu müşkülâta sokucu bir durumda olup olmadığının, böyle bir durum varsa, kolaylaştırılmasının lâzım geleceği kanaatinde olduğumuzu belirtmek isterim.

Bilhassa burada meselâ Türkiye'de Toprak ve Tarım Reformunu kaç senede gerçekleştirmeyi düşünüyoruz, diye bunun hesabını yapıp, hiç değilse, birinci bölge, ikinci bölge, üçüncü bölge 5 sene veya 10 sene içerisinde yapılacaktır. Şu bölgelerdeki tasarruflarım (Bu Öntedbirler Kanununda zikredilen tahdidin içindedir.)

Dışında kalanlar 5 veya 3 sene geriye kadar tahdide tabi tutulmayacaktır gibi, biraz daha meseleyi genişletici bir fikrin kanunla veya umum müdürlüğün veya Bakanlığın alacağı tedbirlerle kolaylaştırılmasının faydalı olacağı, vatandaş münasebetlerinin daha iyiye götürüleceği kanaatini de izhar etmek isterim.

Muhterem arkadaşlarım, bütün temennimizi kısaca şöyle ifade etmek istiyorum; «Mal canın yongasıdır» diye bir söz vardır. Şimdi, köyde, kentte bir karış toprağın üzerinde geçimini temin eden kimse, o gayrimenkulün her yönüyle kendisinin olmasını ister, en küçük bir sınıf ihtilâfı vatandaşın kanına, canına birçok husumetlerin doğmasına yol açar.

Türkiye'deki eski kayıtlar hâlâ hudutları dere, tepe, kaya, ağaç «gibi tabirlerle gösterilmiş olması sebebiyle tapulama ve kadastro hizmeti gelmemiş olan yerlerde mahkemeler bir bir türlü müşkülât içerisinde yalancı şahitlerin, yalancı bilirkişilerin beyanları ile birçok mülkün, haksızlıklara yol açılarak el değiştirmesine sebeboImaktadır. Bu sebeplerle, bu tapulama faaliyetlerinin biran önce yapılmasında fayda ummaktayız.

Ayrıca, şunu da belirtmek istiyorum : Kazalarımızda fen elemanı yoktur. Tapu daireleri, bir ziraat teknisyeninin yahutta kazada bir inşaat ustasının veya kalfasının mahkemelerde bilirkişilik ettikleri, tapuların haritalarını ve krokilerini çizdikleri ve bunların da birçok yanlışlıklarla dolu olduğu görülmektedir. Mahkemeleri ve taşra teşkilâtında, bilhassa kazalarda bu fen elemanlarının bulunması, tapu çalışmalarını ve mahkemelerin çalışmalarını zorlaştırmaktadır. Buralara da birer fen

elemanı verilerek tapu çalışmalarının daha iyi yola getirilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Biz, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçesinde şunları bir temenni olarak arz ettik. Bunun dışında söylenebilecek belki birçok şey olabilir, ama bu temenniler temelinden ele alındığı zaman mahzurları, zararları yavaş yavaş giderilecektir.

Bu Umum Müdürlük bütçesinin memleketimiz ve milletimiz için hayırlı olmasını temenni eder, saygılarımı sunarım. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Cumhuriyet Halk Partisi Grupu adına Sayın Lûtfi Bilgen, buyurunuz efendim.

C. H. P. GRUPU ADINA LÛTFİ BİLGEN (İçel) — Sayın Başkan, sayın senatörler;

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün 1974 yılı Bütçe tasarısı üzerinde C. H. P. Grupu adına yapacağım eleştiriye başlamadan önce, Yüce Senatoyu saygiyle selâmlarım.

Söz konusu genel müdürlük:

1. Tapu Sicil Muhafaza İşleri,
2. Kadastro ve tapulama işlerini yapmakla görevlidir.

Bunlardan birincisi statik hizmettir, vatandaşın ve Hazinenin mülkiyet hakkını tespit ve tescil eden tapuların en emin bir tarzda muhafazası ve istendiği her an şahsa, idareye ya da mahkemeye arz edecek durumda hazır bekletilmesi işidir. Vatandaş için, mülkiyetin korunması Anayasal bir hak olduğundan Devlet bu mülkün kaydını da, muhafazayla yükümlüdür. Tapu sicil muhafızlıkları bu maksatla kurulmuştur, fakat hemen şunu belirtmeliyim ki, bu muhafaza işi çok emin yerlerde değildir. Tapu daireleri mevcut Devlet daireleri arasında en pejmürde durumdadır. Bir yatırımcı dairenin çok muntazam çelik kasaları gibi koruyucu emniyet tedbirleri olduğu halde, mülkiyetimize ait kayıtların bekçisi olan tapu dairelerinde en kıymetli evrakımız çürük tahta raflarda, açıkta, toz içinde saklanmaktadır. Daha doğrusu iyi saklanamamaktadır.

Halbuki, tapu daireleri sadece masraf isteyen yerler değil, aynı zamanda gelir kaynağıdır da.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün 1974 yılı gider bütçesi 372 192 757 liradır. Oysa, 1973 yılından yapılan 1 518 865 tapulama işlemi karşılığında toplanan para, 1 391 651 523 liradır. Tabiatiyle bunun hepsi tapu harcı değildir; ama, Emlâk Alım Vergisi, harçlar, Hazine payı, Malî Denge Vergisi gibi çeşitli adlar altında Hazineye giren paralardır. Ortalama olarak bir tapulama işlemi için, Hazinenin 1 180 lira geliri oluyor demektir. 1936 yılında ise, 348 832 tapulama muamelesi yapılmış ve her bir tapulama işi için, 4,3 lira gelir sağlanmıştır. Kısacası, 1936 yılında Devlet bir tapulama işlemini 4,3 liraya yaparken 1973 yılında 275 katına çıkararak 1 180 liraya yapmaktadır. Hizmetin fiyatı bu kadar yükseldiği halde, vatandaşın tapu sicillerinin muhafazası için alınan emniyet tedbirlerinde hemen hemen hiçbir gelişme olmamıştır denilebilir. Hiç olmazsa, küçük şehir ve kasabalardaki tapu dairelerinde durum hep aynı kalmıştır. Gönül isterdi ki, hizmetin fiyatını 275 katına çıkaran Devlet, tapu sicil emniyetinin de kuşkulardan kurtulacak şekilde sağlanması için gerekli tedbirleri almış olsun. Yeni binalar yapılamasa bile, her tapu işleminden alınan 1 180 liradan cüzî bir kısmını tahsis etse Türkiye'deki bütün tapu sicilleri çelik dolaplarda yangına sair tabiî âfetlere karşı korunabilir sanırım.

Yine bu tapuların eski Arap harfleriyle kaydedilmiş olmasından doğan güçlükler her yıl bu kürsüden, hemen herkes tarafından, dile getirildiği halde, bu yıl bütçe raporundan yine öğreniyoruz ki, merkez arşivinde mevcut Arap harflı 45 milyon kayıttan 1959 - 1970 yılı arasında ancak, 3 202 764'ü yeni yazıya çevrilebilmiştir ve yılda 270 bin kaydın lâtin harflerine çevrilebildiği anlaşılmaktadır. Eğer bu hızla gidersek, ancak, 1 asır sonra ve güçlükle tamamlanacaktır. Bunun yeni ek kadrolarla hızlandırılarak Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde bitirilmesi gerektiğini belirtirken, Hükümetin bunu başaracağından da emin olduğumu ve inandığımı söylemeye lüzum görmüyorum.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün ikinci görevi, kadastro ve tapulama işleridir ki, şu anda Türkiye'yi en çok ilgilendiren bu kinetik görevdir.

Bütçe raporunda belirtildiğine göre, yürürlükten kaldırılan 5602 sayılı Tapulama Kanunu itirazlı tutanakların idarî kademede bir incele-

meye tabi tutulmasına imkân vermediği için, ihtilâfların % 50'sinden fazlası mahkemeye intikal etmekte idi. Halbuki, bunu yürürlükten kaldıran 766 sayılı Tapulama Kanununun uygulamasından sonra mahkemelere intikal eden ihtilâfların % 5 - 8 oranında düştüğü yazılıdır. Türkiye çapındaki bu istatistiğe bir diyeceğimiz yoktur, bizi sadece sevindirici hem de çok sevindirici bir gelişmedir. Ancak, bizi son derece memnun eden bu gelişmenin yanında fazlasiyle üzücü tarafları da olduğunu huzurunuzda belirtmek istiyorum:

Öyle yerlerde kadastro ve tapulama uygulamaları yapılmıştır ki, faraza bir köyde yapılan 560 tapu işlemi üzerinde binden fazla ihtilâf çıkmış ve mahkemeye intikal etmiştir. % 5 - 8 oranının doğru olması halinde bu durum, bazı yerlerde hiç ihtilâf çıkmadığını ya da mahkemeye intikal etmediğini göstermektedir.

Türk toplumu hemen her yerde aynı istekle tapuya ilgi duyduğuna göre, bu kadar fark olsa olsa kadastro ve tapulama heyetlerinin farklı vasıflar ve farklı kabiliyetlerde olmasından ileri gelebilir. Nitekim bu heyetlerin bazıları hakkında yanlış ya da doğru yaygın şayialar, dedikodular vardır. Hemen her gün aldığımız mektuplar ve benzeri şikâyetler de göstermektedir ki, bu tapulama hizmetlerinin standartdizasyonunu iyi yapmak ve Türkiye'nin her tarafında aynı kalitede olmasına, öylece kurulmasına dikkat etmek gerekmektedir.

Her şeyden önce, şunu kabul etmeliyiz ki, kadastro işi sadece en hassas aletlerle araziyi ölçüp parsellemek, en modern usullerle kayıtlara geçirmek işi de değildir. Hassasiyet gösterilecek husus, sadece arza ait metre ya da santimetre hassasiyet değildir. Kadastro yapılacak araziden insanların sosyal adalet ölçülerine göre nasıl faydalanabileceği, onun için gereken huzurun ve refahın nasıl sağlanacağıdır.

Araziyi ne kadar hassas aletlerle, metotlarla ölçersek ölçelim, halkın hak ve isteklerini kaale almadan güçsüz bir Devlet anlayışı içinde «varsın gücü yeten alsın, altta kalanın canı çıksın» dersek, elde ettiğimiz sonuç şu anda içinde bulunduğumuz keşmekeşten başkası olamaz. Bu konu ile ilgili aktüel bir olay 25 Nisan 1974 tarihli Hürriyet Gazetesinde fotoğraflarla tespit edilmiş ve haksız toprak işgalleri adı altında takdim edilmiştir. Bu olay kötü kadastro uygulamalarının en güzel örneklerinden biridir. Olayın detaymı biraz sonra anlatacağım. Bu misâl Türkiye'de ne ilktir, ne de tektir. Bir oluşumlar zinciri içinde çıkıntılar yaparak devam etmektedir ve eğer biz, içinde bulunduğumuz bozuk düzende ısrar edersek, bu ve benzerî olaylar daha da hızlanarak devam edecektir. Bugünkü kadastro uygulamasından doğan olayların izahını yapabilmek için, Türk tarihinde özellikle Anadolu'da kadastro ve tapulama faaliyetlerinin tarihçesine kısaca göz atmakta fayda vardır:

Devlet, kadastroyu hangi maksat için yaptığını öncelikle ortaya koymalı ve ona göre derhal uygulamaya geçmelidir. Tarih içinde bu konuya girerken şunu tekrar belirtmek isterim ki, kadastro denilince mutlaka en modern usullerle havadan fotoğraflar alınacak, yerden en hassas aletlerle ölçülecek, arazi parsellenecek ve bu iş burada kesilerek halledilecek mânası anlaşılmamalıdır. Bir kadastro işlemi için, bunların yapılması zaruretine ek olarak asıl ölçü toprakla uğraşan insanların bundan faydalanma esasını hassasiyetle tespit eden yaşama ve mülkiyet hakkına dayalı üretim biçimi ile Devletin nazım rolüdür. Arazi ölçüm metodu ne kadar mükemmel olursa olsun, toprağa muhtaç insanların yaşama hakkı sosyal adalet ölçüleri içinde ön planda tutulmazsa, beklenen huzur hiçbir zaman sağlanamaz. Nitekim, sağlanamamaktadır.

Aksine, arazi kadastrosu en kaba ölçülerle de yapılsa, metre yerine adım kullanılsa hattâ göz kararı ile arazi parsellense, ya da arzın fizikî yapısı esas alınarak sabit hudutlar içinde tapular temin edilse bile, o devirlerdeki insanların yaşama hakkı Devletçe hakkaniyetle ele alınmışsa hiçbir ihtilâf olmaz, huzur kaçmaz hattâ artar. Bunu da en başta Devlet yapacaktır, elbette.

Türk tarihinde görürüz ki, halkın toprakla ilişkileri Devletin adaletle hükmedebildiği dönemlerde gayet mükemmel ayarlanmış çok iyi yürütülmüş halk, refah ve huzur içinde yaşamış, mutlu olmuş, çevresine mutluluk saçmıştır. Aksine Devlet ne zaman otoritesini ya da adaletini yitirmişse, o zaman zorbaların yağması başlamış, halk ezilmiş, huzur kaçmıştır.

Bana öyle geliyor ki, dünyada ilk kadastro ilk insanla başlar. Hazreti Adem'in çocukları Habil ile Kabil'in ayaklarını birbirine direterek dünya'yı ikiye ayırmaları ile ilk kadastro yapılmış; ama bunu uygulayacak bir devlet nizamı henüz mevcut olmadığından üzerinde yaşadığımız dünyada insan oğlunun ilk arazi ihtilâfı doğmuş, ilk kavga da böylece başlamıştır. Zira, insan ihtirasının hududu yoktur. Habil ile Kabil'in dünyaları o kadar küçüktü ki, ancak gözleriyle görebilecekleri kadar büyüktü. Ama, ihtirasları öylesine büyüktü ki, gözleriyle görebildikleri sahaya bile sığmadığından dünya bu iki kişiye yetmemişti. Arz üzerinde toprağa susayan herkesin Habil ile Kabil'in ihtirasından nasibi olduğunu düşünerek kadastro ve tapulama çalışmalarını bu temele oturtmazsak, beklenen refah ve huzuru sağlayamayız. Belki de, bu Habil ile Kabil olayı insan ihtirasının şiddetini belirtmek için yaşanmıştır.

Bütün mesele kadastro ile, tapu muamelesi ile kavgayı başlatmak değil, varsa mevcut çatışmayı durdurmak ve insanları huzura kavuşturmaktır. Eğer, bu kadastro ve tapulama işi insanların ihtirasına gem vuracak bir uygulamaya müncer olmuşsa hedefine ulaşmış demektir.

Tarihimiz içinde kadastro ve tapulama çalışmalarına bu açıdan baktığımız zaman şunları görürüz:

Selçuk Türkleri Anadolu'da idareyi ele aldıkları zaman mevcut tabloyu ve Selçuklu dönemini Prof. Osman Turan, «Selçuk'lular tarihi ve Türk İslâm medeniyeti» adlı kitabın 255 nci sayfasında şöyle anlatmaktadır:

«...Bizanslılar idaresinde Anadolu'da geniş topraklara sahip bulunan bir arazi aristokrasisi teşekkül etmiş, halk da, topraksız veya toprak esiri (serf) köylüler haline gelmiştir. Türk idaresiyle bu topraksız köylüler hürriyete ve toprağa kavuşmuş, eski Türk göçebe taamülüne ve İslâmın fetih hukukuna dayanan Selçuk Sultanları bütün memleketi Devlet mülkiyeti haline soktuktan sonra çiftçilere ancak işleyebildikleri miktarda bir toprağa tasarruf hakkı tanımışlar ve babadan evlâda intikal eden bu idare sayesinde topraksız kimse bırakmamışlar, göçebelerin, ve yerlilerin iskânını sağlamışlar ve bu suretle de ziraî istihsali artırmışlar, içtimaî nizamı kurmuşlar ve Anadolu'nun Türkleşmesine hizmet etmişlerdir. Selçuklular tarafından kurulan ve Osmanlılar zamanında devam eden bu mirî toprak sistemi sayesindedir ki, Avrupa'da ve Asya'da geçen asra kadar mevcut bulunan toprak aristokrasisi ve topraksız halk kitleleri Türk idaresinde vücut bulmamış ve Türkiye başka memleketlerden farklı bir içtimaî ahenk ve nizama sahip olmuştur.»

Fertlerin toprak mülkiyetine ancak istisnaî hallerde başlangıçta izin veren Osmanlılar bu yolla büyük toprak mülkiyetine dayanan derebeyliğin önünü almışlar ve onun yarattığı veya yaratacağı eşitsizlik ve adaletsizliği önleyebilmişlerdi. Öylece Türk halkının sosyal ve medenî ihtiyaçları toprak rejiminin o devre has eşitliğe dönük mülkiyet özelliğiyle sağlanmış denge kurulmuştu.

Osmanlılar devrinde yukarıda söylediğimiz Selçuklu nizamı geliştirilerek devam ettirilmiştir. Tabii ki, bu sistem Osmanlı Devleti için güçlü olduğu nispette yürütülebilmiştir ve büyük toprak mülkiyetine dayanan Bizans derebeyliğinin hortlamasına fırsat verilmemiştir.

Osmanlı idaresinde bugün anladığımız mânada bir arazi kadastrosu ve tapulama işlemi elbette yoktur ve çağın icabı olamazdı da. Ama, Devletin kuruluş ve yükseliş devrinde insanlar arasında adalet ve fırsat eşitliğini sağlayan bir anaprensipten hareket ederek topraklar zamanın belirli ölçülerine göre parsellenip halkın istifadesine arz edilmişti.

Şöyle ki: Başlangıçta bir Ordu - Millet ve Ordu - Devlet vardır. Devlet her şeye hâkimdir. Zamanın topraktan başka üretim aracı da olmadığı için Devlet ve halk onu öylesine kullanıyordu ki, hem ekonomiye hizmet etsin, hem de ordunun esasını teşkil etsin istiyordu. Bu çağda Osmanlılarda bütün toprak mirîdir. Üretimden ulaştırmaya kadar Devlet her şeyi kontrol gücüne sahiptir. Osmanlı Devleti, çağın gereği dinî bir devlet olduğundan İslâm Hukukuna dayalı idi ve elbette toprak hukuku da oradan menşe alıyordu.

Osmanlı Devletinin fethettiği topraklar zamanın usulüne göre, Devlet memurları tarafından ölçülerek kadastrosu yapılıyor ve bir

eyalet halinde tespit edildikten sonra, ayrıca, iç idarî taksimata tabi oluyordu. Bu topraklardan Devlet vergi alıyordu. Vergi değerlerine göre de, mirî rejim üçe ayrılıyordu:

1. Yıllık geliri yüzbin akçeden fazla olan yerlere has adı veriliyor ve bunların idaresi vezirlere, beylerbeylerine, sancak beylerine bırakılıyordu ki, bu memuriyetler Osmanlı idaresinde öylesine güçlü yerlerdi ve Devletin kendilerine idare etsinler diye verdiği toprakları -tıpkı bir derebeyi gibi- gasbedecek kadar kuvvetli oldukları halde, gasb değil, sadece idareci olduklarını kendileri hatırlıyor, güçlü Devlet de bunu unutturmuyordu.

2. Yıllık geliri 20 - 100 bin akçe arasında olan topraklar zeamet adını alıyor ve idaresi timarlı sipahilerin en büyük subayları olan alaybeylerine ve merkezdeki yüksek memurlara bırakılıyordu.

3. Yıllık geliri 1 000 - 20 000 akçe olan toprak timar olarak timarlı sipahilere veriliyordu. Buradaki 1 000 akçeye dikkatinizi çekerim. Bunun mânası yıllık 1 000 akçeden az gelirli yerlerin hesaba katılmadığıdır. Yani, asgarî ücret yıllık 1 000 akçe demektir Osmanlı idaresinde. Çünkü Devlet bundan daha az gelirden vergi almamaktadır. Bu, bir nevi asgarî geçim indirimidir ki, paranın bugünkü değerine göre çok yüksek bir rakamdır. Bu da Osmanlı Devletinin Yükselme Devrinde insan emeğine verilen önemi göstermektedir.

Şu neticeyi çıkarabiliriz ki, Devletler emeği sömürmekle değil, emeği değerlendirmekle yükselirler. Sonradan Osmanlı Devletinde emeğin sömürülmeye başlanıldığı zaman batışın, yıkılışın, çöküşün ne denli hızlı olduğunu görüyoruz.

İster has, ister timar olsun bu toprakların hiçbiri tapu ile değil, işletilmek için emaneten veriliyordu. O devrin şartları içinde bu usul ne yapmak istediğini bilen bir devletin bir nev'i kadastro uygulaması demektir. O devirde Osmanlı ülkesinde iç toprak savaşı olmadığına veya birbirinin arazisine tecavüz şeklinde ihtilâf ya da arazi karaborsasıya açıktan vurgun da bulunmadığına göre, bu tarz bir toprak işletmesi halka huzur, Devlete de imkân sağladığı için, tamamıyle isabetli idi denebilir. İsabetli olmasaydı zaten Devlet de yükselemezdi.

1600 yıllarına kadar devam etmiş olan bu tarz toprak işletmeciliğinde Batı'daki derebeylik ve bizde sonradan türeyen ağalık yoktur. Bu toprakları işletenler derebeyi olmadığı için, onu işleyen köylüler de serf değil, çağının şartları içinde düzenli ve güvenli bir hayat şartına sahip hür ve mutlu insanlar olarak vatan hizmetine gönülden koşabiliyorlardı. Zira, bütün bunları yöneten Devlet güçlüydü ve ne yaptığını biliyordu.

Sonraları Padişah tarafından bazı toprakların hizmet karşılığı tıpkı mülk gibi temlik name ile şahıslara malikâne özelliğinde verildiğini görmekteyiz. Fakat bu usulün «şeriata aykırı olduğu» gerekçesiyle dinî merciler tarafından itiraza uğramasına rağmen devam edildiği ve hattâ bundan Padişahların bile sonradan müşteki oldukları Yavuz Sultan Selim'in; Osmanlı Tarihi 3 ncü cilt, 2 nci kısım sayfa 283'de Uzun Çarşılı'nın «Netayicül Vukuat» tan naklettiğine göre, şu cümleyle yakındığı görülür:

«Cülusumuzun iptidasında gafletle Ali Paşaya bazı köyleri mülk olarak vermiştim. Ehli Seyfin muhassasatına tahsis edilen mahalden başka yere tahvil ettiğimden dolayı hâlâ pişmanım.» diyen Sultan Selim'in Allah'tan başka hiç kimseye hesap verme zoruluğu olmayan bir hükümdar olarak, toprak düzeninin bozulmasının Devletin de sonu olacağını görmüş olduğunu tahmin etmek güç değildir.

Fatih Sultan Mehmet, temlikname ile devredilen toprakları geri almıştır. Fakat, Koçibey Risalesinde yazıldığına göre, Kanunî Sultan Süleyman damadı Rüstem Paşaya «bir Padişaha hazine olacak kadar çok» toprağı temlik etmiştir.

Bir yandan Devlet toprağı, özel kişilere büyük mülkiyet halinde devredilirken 16 ncı yüzyılın sonlarında nüfus artışı öylesine hızlanmıştır ki, topraksız ve işsiz kalan köylüler ya şehirlere akın ederek, işsiz ordusunu artırmışlar, ya da dağlarda eşkiyalığa başlamışlardır.

Bu devirde Avrupa yeni bir teknoloji ile makine sanayiini kurarak hızlı bir sıçrama yaparken, Osmanlı Devleti büyük malî sıkıntılarını gidermek için gereken parayı toprak rejimindeki değişikliklerde aramaktadır.

Devlet önceleri hizmet gördürdüğü kimselere ordu gücünü de artırmak için memur askerlere işletmesini emanet ettiği toprakları artık şahıslara kiralamakta, daha doğru bir deyimle mütaahhide vermektedir. Böylece mültezim sınıf doğmakta köylü onun eline bırakılmaktadır. Artık köylü, Devletin himayesinden çıkıp, mültezimlerin insafına terk edilmiştir. Timarlı sipahi sistemi de, bu suretle sona ererek ordunun çöküntüsü başlamıştır ki, bu devrin kadastrosu da bu esası yansıtmakta, araziler ona göre parsellenmektedir. Gerçi, bu sistemde de mülkiyet yine Devletindir. Toprağın tasarrufu sözde köylüye aittir ama, hâkim unsur mültezimdir. Yani, bir nevi malî ve idarî mütaahhittir. Bu imkânlar içinde aşırı servet sahibi olan mültezimler Devletten yeni yeni toprak kiralıyorlar, Devlet paraya ihtiyaç duydukça elden toprak çıkarıyor, toprak çıkardıkça siyasî otoritesi zayıflıyor, o zayıfladıkça mültezim güçleniyor, mültezim güçlendikçe de halkla Devlet arasındaki perde kalınlaşarak köylünün sefaleti göz ardı kalıyor ve bugünedek yaşıyan halk Devlet arasındaki itimat buhranı bu suretle doğuyor.

Bu itimat buhranıdır ki, hem o gün, hem de bugün her şeyde olduğu gibi kadastro ve tapu uygulamasında da çok kötü neticelerin doğmasına müncer oluyor.

Nihayet herkesce malûm olan Celâlî isyanları devrine giriliyor. Bu arada aşırı derecede kuvvetlenen mültezimler, toprak işleticileri artık Devletin, kendi çağına göre, yaptığı kadastro işlemleri gibi kayıtları kaale almadan gücü yetebildiğince geniş toprağın üstüne oturuyor. Vergisini ödeyemeyen, aç ve işsiz kalarak merkezî otoritenin himayesinden ümidini kesen köylüleri de yanlarına alarak birer derebeyi oluyorlardı. Etrafına böylesine bir kuvvet toplayan güçlü kişi, diğer toprak sahibi gözüken köylere, tarlalara saldırıyor ve bir kör döğüşüdür gidiyordu.

Artık Devlet diye bir şey kalmamıştı. Ekonomik bunalımın her devirde yetiştirdiği tefecilik bu devirde de son derece gelişerek büyük servet terakümü yapmış onlar da, etraflarına sömürerek zayıflattıkları halkı toplayarak arazi işgallerine katılıyor, yüksek Devlet memurları da bu yağmaya iştirak ediyorlardı.

Bu tablo içinde Anadolu'da derebeylik kurulmuş, artık kadastro işi onların iki dudakları arasından «burası benimdir» şeklinde çıkacak cümleye kalıyordu, ki, bu suretle büyük topraklara sahip olan kimselerin ağalığı ve derebeyliği tahakkuk ediyor ve o toprak üstündeki insanlar da ekonomik ve siyasal yönden o derebeyinin ya da ağanın emrine giriyordu. Toprağa bağlı köylüler, tıpkı toprak gibi, kapanın elinde kalıyor, Âdeta esir oluyorlardı. Bazı ahallî Devlet memurları da aynı şekilde merkezî otoritenin kontrolünden kurtularak ağa - bey sınıfına katılıyorlardı. Bütün bu yağmalar devrin tek üretim aracı olan toprak üzerinde yapılıyordu. Merkezî hükümet zayıfladıkça bunlarla mücadele gücü azalıyor, üstelik birtakım imtiyazlar, tavizler de vermek zorunda kalıyordu.

Halbuki, Osmanlı Devleti kurulurken işgal ettiği ülkelerde öteden beri kurulu olan derebeyliği yıkıp, serfleri kurtararak insan sınıfına geçiriyor ve medeniyete kavuşturuyordu. Şimdi ise, kendi toprağında bunun tam tersi oluyordu. Kendi emrindeki askerler, yeniçeriler, timarlı sipahiler de, ordululuk vasfını kaybederek artık ağa, bey olmuşlar Devletten imtiyaz alma yarışına girmişlerdir. Bunların arkasından Anadolu'daki küçük memurlar bile yetkilerini kötüye kullanarak halkın elindekini alıp, bey, ağa sınıfına geçme yarışına girmişlerdi.

1800 yıllarında Osmanlı Devletinde tek ve temel üretim aracı olan toprak hemen hemen tamamiyle büyük özel mülkiyete geçmiş bulunuyordu. Ondan sonra büyük ümitler beslenen Tanzimat, İslâhat, Meşrutiyet dönemlerinde de ağalaşma ve beyleşme hızı azalacak yerde aksine artmış kuvvetlenmişti. Zira, bu dönemler de, devamlı harplerle devletin iyice zayıfladığı, tedbirlerin kâğıt üzerinde kaldığı dönemlere rastladığı gibi, yöneticilerin olaylara koydukları teşhisin en çok yanlış olduğu devirlere rastlıyordu. Teşhis yanlış olunca, tabiîtatiyle tedavinin isabetinden bahsedilemezdi. Üstelik birtakım yeni hukuk kurallarıyle evvelce gayrimeşru olarak üzerine oturulan toprakların meşrulaştırılmasıyle ağalık, beylik yıkılmaz bir duruma getirilmişti.

1856 İslahat Fermanında yabancılara tapulu mülk hakkı tanınmakta, 1858 Arazi Kanun-

namesinde bu hak geri alınmakla beraber büyük özel toprak mülkiyetinde mal sahibine yeni kolaylıklar getirilmekte ve Devlet mirî toprağa nasıl hâkimse, büyük toprak sahipleri de kendi toprakları üzerinde hâkimi mutlak görüyordu. Timar usulü bu dönemde artık mevcut olmadığından bu topraklar tasarruf sahiplerine tapulanmakta, ferdî tasarruf hakkı kabul edilip kanunî teminata bağlanmaktadır. Fakat bu dönemde ileri bir toplum niteliğini kaybederek gerilemiş toplum hüviyetine dönüşen Osmanlı Devletinde artık kadastral faaliyetten ve ciddî bir tapulamadan söz etmek mümkün değildir. Tapular rüşvetle, yada zorbalıkla alınmakta, hudutlar istendiği gibi geniş tutulabilmektedir. Köylüler Devlet memurlarının yanına bile yaklaşamadığından elelrindeki toprak'arın tapusunu alamadıkları halde güçlü bir kişi bir müddet sonra bu fukara köylünün toprağını kendi tapusu içerisine kolayca alabiliyordu.

Birbirini takip eden Balkan Harbi, Birinci Cihan Harbi ve en son Kurtuluş Savaşı sırasında bile cepheye giden, yıllarca evine dönmeyen veya şehit olanların geride bıraktıkları tapusuz toprakları bir punduna getirilerek geniş kapsamlı tapu temin edenlerin hudutları içinde kalıyor, üstelik mevcut kanunlarda mülkiyeti korumak adına güçlüyü biraz daha güçlendirecek şekilde hep o tarafa yontarak işliyor, işliyordu. Ortada hakkaniyete dayanan bir kadastro ve tapulama yerine güçlülerin adına yapılan tescîller kalıyordu.

Cumhuriyet devrinde 1927 - 1929 yıllarında topraksız köylüye hazine arazisinin verilmesi için ilk kanunlar çıkmış fakat bugünkü anlamda bir kadastro çalışması yapılamamıştır.

1923'ten 1938 yılına kadar 15 yılda dağıtılan 3,7 milyon dönüm toprağın kadastro işlemi de yine iptidaî usullerle yapılarak tapulanmıştı. Bu arada çoğu kez meralar bozulup ekin arazisi olarak göçmenlere, ve topraksız çiftçiye dağıtılmıştı. Fakat o tarihte de esaslı bir kadastro yapılamadığının bugünkü modern vasıtalara sahip olmadığım için söylemekte bir mahzur yoktur.

Kadastrosuzluk yüzünden o zamanki toprak değıtımının sonucunu isterseniz Meclis zaptından hep beraber okuyalım:

1924 yılı İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın Meclis konuşmasından bir pasaj: Şükrü Kaya o zaman diyor ki,

«Devlet araziyi metruk arazi diye muhacire veriyor. Onlar da imar ediyorlar. Sonra herhangi bir sahibi çıkıyor ve diyor ki, bu benim mülkümdür. Tapusunu gösteriyor ve muhaciri sokağa atıyor... Trabzon'da arazi çok dardır. 10 dönüm 20 dönüm araziye malik olan kimse büyük arazi sahibi ve zengin sayılır. Birisi çıktı 200 bin dönüme sahip olduğuna dair ilâm gösterdi ve köylüleri oradan çıkardı... Hat boyunda geçerken Sazlar köyü vardı. Burası muhacirlerindi. Emin Beye sorarım (Emin Sazak Bey) kimin namına mukayyettir ve ne zaman ona geçmiştir? Böyle kaç tane arazinin sahibi çıkmıştır... Ne kadar metruk arazi imar edilmişse bunların hepsinin sahibi çıkmıştır.. Gedikabaz körfezinde yerli halk bataklığı kuruttu, burada sıtma vardı. Bunlar her türlü tehlikeyi göze alarak bataklığı kuruttular, yerleştiler, ektiler, biçtiler çalıştılar, kanallar açtılar. Bir zat geldi bu toprakların kendine aidolduğunu söyleyerek bunları buradan çıkarttı. Halk yine topraksız kaldı. Dağlara sığındılar. Çalı çırpı toplayarak geçinmeye başladılar.»

Tarih açısından ülkemizde toprak rejimi kadastro ve tapulama işlemine neden bu kadar geniş yer verdiğimi bu Meclis zaptından anlatmak mümkün olduğu gibi, şu anda içinde bulunduğumuz zamanda da toprakla ilgili sömürü düzeninin devam ettiğini konuşmamın başında Hürriyet Gazetesinde çıkan aktüel bir konuyle bitirerek detayını sonradan arz edeceğimi bildirmiştim.

Olay şudur: Sayın Başkanım, bütün mesele Devletin var yada yok olmasıdır.

25 Nisan 1974 tarihli Hürriyet Gazetesinin bir sayfasında haksız toprak işgallerinden bahseder ve bunun esası şudur: Nasıl ki, Osmanlı Deveitinin yükselme devrinde iyi işler yapılmış devlet devletliğini, halk halklığını bilmiş, sömürü olmamış, sonradan Devlet zayıfladıkça sömürü devam etmiş ve en son 1934 yılında Cumhuriyet Devrinde bile, bir Cumhuriyet İçişleri Bakanının ağzından dinliyoruz, tablonun fecaatini. Bugün de aynı şeyler oluyor, maalesef.

Bundan üç sene evvel Orman Bakanlığı Bütçesi görüşülürken ben yine C. H. P. Grupu Sözcüsü idim. Bugün Erdemli'deki toprak işgalinin veyahut da lüzumsuz olayların, haksız olayların olacağını belirtmiştim. Tedbir alınmadı veya alınamadı. Gerek bizim kadastro hatalarımızdan gerek Orman Bakanlığının orman haritalarının hatasından dolayı bugün halkla Devlet arasında bir çatışma vardır. Bu çatışmada halk mağlup olmakta, Devlet de mağlup olmaktadır. Kazanan kimdir? Kazanan araya giren bir insandır, güçlü insalardır maalesef. Hep tarihte böyle olmuştur, onun için tarih sayfasına bu kadar önem verdim, vaktinizi de aldım bu bakımdan özür dilerim. Fakat bir gerçeği belirtmek için buna ihtiyaç duymuştum.

Bir köylü vatandaş, topraksız vatandaş orman vasfını kaybetmiş bir yere girer 3 - 5 dönüm açmak ister, fakat hemen enselenir, mahkemeye verilir, hapsedilir, kovulur. Veya Hazineye ait bir toprağa girer, Hazine tarafından kovulur; ama çok güçlü bir kişi ya Hazinenin ya da Ormanın toprağına girdiği zaman orada rahatça yerleşebilir, kalabilir ve kovulmaz. İşte üç sene evvel Erdemli'de bir kuvvetli kişi 300 dönümlük bir yeri benimdir diye işgal etmiş, içindeki orman vasfını kaybetmiş ağaçları düzinelerle amele tutarak kestirmiş, temizletmiş ve sonradan dönümü 5 bin liradan bir köylü grupuna satmıştı ve bundan 1,5 milyon lira sağlamıştı. Üstelik onların yetiştirdiği sebze ürünlerini de halde bulunan kendi dükkânında satma zorunluluğu da vardı. Bu sömürünün devamı idi. Burası kimindi? Ormanın mı Hazinenin mi, o şahsın mı; belli değil. O şahsınsa bir diyeceğimiz yok. Ormanınsa, neden buna müsaade edilmiştir, ormanın değilse daha önceden oraya gelen birkaç dönüm açmak için uğraşan fakir köylülere neden müsaade edilmemiştir? Tabiî bu üç sene evvel 12 Mart'tan önceki dönemde idi; fakat geçen sene 12 Mart'tan sonraki dönemde yine aynı şey aynı yerde oldu. Aynı kişi ve yakınları bu defa başka bir semtte Hazinenin mi, Ormanın mı, kendisinin mi belli olmayan bir yerde, ormancıların bir ağaç kestirmediği bir yerde, zabıtlarla insanları mahkemeye verdiği bir yerde 50 - 60 kişiyi günlerce çalıştırarak ormanı tahrip eder, açar ve başka bir köylü grupuna dönümünü 5 - 6 bin liradan satar, yine sebzelerini kendi dükkânında satmak şartiyle bağlar, sömürü devam eder. Ben yine işaret ederim, fakat yine tedbir alınmaz.

Hürriyet Gazetesinin yazdığı olay da bunun bir devamıdır. Bir Karakeşli aşireti vardır, bunu Devlet yıllardır bir toprağa bağlamak ister. Erdemli'nin üzerinde iki köy arasında Hazineye ait bir yer parsellenir, bunlara teklif edilir; ama şimdiye kadar ciddî bir uygulamaya geçilmez, yeni Hükümet kurulalıberi bu köylüler ümit ederek gelip oraya yerleşirler. Bunların yerleşme yeri ile Aratan Mahallesi arasında bir boş saha vardır, bir zatın 9 dönümlük tapusu vardır. Saha 300 - 500 dönüm kadardır. Evvelce muhtelif yerleri elde edip satan zat burayı da satmalarak açtırır ve hiç kimsenin giremediği bu yeri köylülere yine 5 - 6 bin liradan satar ve milyonlar kazanır. Bu defa ona yakın köylülerin daha çok gözü açılmıştır. Derler ki, burası falan adamın değil, şahsın değil Hazinenindir. Defterler karıştırılır, bunun altından vaktiyle kadastrosu yapıldığı ve 94 zeytinlik parseline ayrıldığı, halka tevzi etmek için hazır beklediği görülür. Onlar da derler ki, burayı bize verin. İdareye intikal eder, keşif yapılacaktır; fakat bu defa güçlü kişi kamyonlar dolusu bindirilmiş kıta getirerek bilirkişi üzerinde baskı yapmaya çalışır. Bitişiğinde yine o kişilerin yakını siyasî gücü olan bir kişi ormandan açtığı saha üzerinde, yine ormanın bir dalı için ormandan kestiği bir dal için mahkemeye sürülen insanlara yüzlerce dönüm toprağı açıp satabilme gücünde ve parasını almakta ve onların ürününü kendi dükkânında sattırmaya devam etmektedir.

Şimdi Sayın Bakanımdan istirham ediyorum. Bu konu bir tek olsaydı, ilk ya da son olsaydı burada bahsetmeye değmezdi; ama bu olay Türkiye'de her gün, her zaman olmakta olan, asırlardan beri olan son bulmasını beklediğimiz halde bugün de olmakta olan bir olay serisinin prototipi olduğu için arz etmek istiyorum.

Mahallî idare sıkıntı içerisindedir, mahallî orman teşkilâtı sıkıntı içerisindedir, mahallî mahkemeler sıkıntı içerisindedir. Merkezden Devlet Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Maliye Bakanlığı müştereken bir heyet kurarak mahalline gönderirler, birkaç gün kalırlarsa idare ile halk ile ad-

liye ile temas ederlerse işin içyüzü aydınlanır ve böylece gerçekten adamlar haksızlık etmemişlerse, onlar da halkın dedikodusundan kursunlar, şerefle dolaşsınlar ve hiç kimse onlara kem gözle bakmasın; ama değilse, müsaadenizle artık Devlet de devletliğini göstersin, bilsin. Halk alacağı toprağı, ya da ormandan çıkmış yeri Devletten alsın.

Şimdi, Devlet gider, (Orası ya Hazinenindir ya da Ormanındır) içinde yerleşmiş bulunan köylüyü çıkarırsa o zaman fecaat olur, vicdansızlık olur. Yapılacak şey, oraya gelmiş yerleşmiş olan köylüye tapuyu vermek; ama onları soyan aracıdan onların parasını kurtarmak, alıvermektir. Eğer Devlet bunu yapabilirse, o zaman aracıların gözü korkar ve bir daha aracılık yapmazlar. O köylüler, artık Devlet vardır, bize toprağı Devlet verecektir diye güvenirler ve bir daha aracılara soyulmazlar. İncelik bu noktadadır.

Ben bütün konuşmamın merkezi sikletini bu noktaya getirmek istiyorum. Vaktinizi aldım, teşekkür ederim.

1974 Bütçesinin Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne, Hükümetimize ve Türk Milletine hayırlı olmasını diler saygılar sunarım.

BAŞKAN — Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesinin tümü üzerinde gruplar adına yapılan konuşmalar bitmiştir. Şahısları adına son olarak Sayın Lütfi Bilgen konuşacaklardır.

LÜTFİ BİLGEN (İçel) — Vazgeçtim efendim.

BAŞKAN — Peki efendim.

Buyurun Sayın Bakan.

DEVLET BAKANI İSMAİL HAKKI BİRLER (Tokat Milletvekili) — Sayın Başkan, sayın senatörler;

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde görüşlerini belirten Sayın Rendeci ve Sayın Bilgen'e huzurunuzda teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Sayın Rendeci'nin, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün ve tüm teşkilâtının ve sessiz sedasız çalışan, vatandaşa hizmet eden bir müessese olduğu ve fakat bu hizmeti gereği gibi yürütemediği, zira gerekli imkânlardan yoksun bulunduğu yolundaki sözlerine sorumlu Bakan olarak yürekten katılıyorum.

Sayın senatörlerin pek çoğu bilmektedirler, illerde, ilçelerde Hükümet binalarında eğer bir resmî devlet malı, Hükümet konağı var ise o binanın en izbe köşesi tapu dairelerine ayrılmıştır. Eğer Hükümet daireleri kirada oturmakta iseler, en az kira ile tutulmuş olan binada, en elverişsiz binada yine tapu daireleri çalışmaktadır. Bu kırtasiye açısından böyledir, yakacak, aydınlatma açısından böylelir, demirbaş açısından böyledir, personel açısından böyledir.

Bu, elbette ki bugün böyle olmadı. Ne dünkü, ne önceki günkü iktidarları suçlamanın bir gereği, bir faydası yok; ama halen durum budur, doğrudur. Bunu elbirliği ile düzeltmek, müesseseyi daha iyi işler, vatandaşa daha iyi hizmet eder bir duruma getirmek elbette hepimizin görevidir. Biz de Hükümet olarak bu çabanın içindeyiz.

Sayın Rendeci'nin, orman kadastrosu ile ilgili olarak yapılan çalışmaların biran önce bitirilmesi yolundaki dileğini dikkatle dinledim. Kendileri hazır değiller, duyurmak isterdim. Bu konuyu halledecek olan yönetmelik değil, tüzük hazırlanmıştır ve incelenmek üzere Danıştaya sevk edilmiştir. Danıştayın inceelmesinden geçtikten sonra normal usul çerçevesinde yayınlanacak ve yürürlüğe konulacaktır. Bu ihtilâfların büyük ölçüde önlenmesi böylece sağlanmış olacaktır.

Toprak İskân Genel Müdürlüğü, Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı, bu arada Harita Genel Müdürlüğü ile bir koordinasyon sağlanması ve hizmetlerin birleştirilerek yürütülmesi yolundaki dileklerine de katılıyoruz. Esasen bir ölçüde mevcut olan bu işbirliğini daha da geliştirebilmek ve yeni bir organizasyon içerisinde koordinasyonun daha tutarlı şeşilde sağlayabilmek çalışmalarını yürütülmektedir. Bundan iyi sonuçlar alınacağına inanıyoruz.

Sayın Bilgen de değindiler, personel bakımından bir sıkıntımız vardır. 2997 sayılı Teşkilât Kanununa göre kadastro fen memurluklarına, tapu fen memurluklarına atanabilmek için, bir insanın teknik eleman hüviyetinde atanabilmesi için Tapu Kadastro Okulundan veya bir yüksek fen mektebinden mezun olması ve imtihanda da başarılı olması gerekir. Halen gerek Tapu Kadastro Okulu, gerek akademilerdeki harita bölümleri, kadastro bölümleri yeteri kadar mezun

vermemektedir. Bu nedenle, 2997 sayılı Kanuna zaman zaman eklenen bir geçici madde ile bu ihtiyacın bu vasıflara haiz olmayan yetenekli tapu kadastro mensupları arasından da tayin edilmek suretiyle karşılanması imkânını veren geçici maddenin süresi bitmiş idi. Bir tek madde olarak 2997 sayılı Kanuna bir geçici madde eklenmesi şeklinde bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Çok kısa süre içerisinde, sanıyorum önümüzdeki hafta içinde Bakanlar Kurulundan geçirilerek Yüksek Meclise sunulacaktır. Bu konuda sayın senatörlerin yardımlarını şimdiden rica etmek istiyorum.

Sayın Bilgen'in gerçekten ve geniş bir incelemeyi gerektiren konuşmasını büyük istifade ile dinledik. Kendilerini bu incelemeye sevk eden hususun, konuşmalarının sonunda işaret ettikleri gibi, Erdemli'deki toprak işgalleriyle orman tapu ilişkileriyle ve köylülerin elinden alınıp belli kişilere verilen ve onlar tarafından tekrar köylülere satılan arazilerle ilgili bu merkez siklete dayandırmak için yaptığımı ifade buyurdular. Kendilerinden özür dileyerek söyleyeyim; bu noktada Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ile Erdemli için bahsettikleri hususun irtibatını belki gereği ölçüde dikkatle dinlemiş olmadığım için olsa gerek, gerek ben ve gerekse Genel Müdür arkadaşım bir irtibatı kuramadığımız için, maalesef şimdi huzurunuzda Yüce Senatoya ve Sayın Lütfi Bilgen'e bir izahat verebilmek, aydınlatıcı bilgi verebilmek mevkiinde değilim. Zabıtları inceleteceğim ve gerekli olan husus mutlâka yapılacaktır. Kendilerine, gerekirse Yüce Senatoya da bu konuda bilgi arz etmeye çalışağım.

Sayın senatörler; halen teşkilât olarak durumumuz şudur. Bilgilerinize sunmak istiyorum. 67 ilimizde tapu sicil muhafızlıklarımız vardır. Bazı illerde iş durumuna göre tapu sicil muhafızlıkları iki üç bölgeye ayrılmıştır; İstanbul'da, Ankara'da olduuğ gibi. 572 ilçemizde tapu sicil muhafızlığı ve memurluğu vardır. Ayrıca yedi tam teşekküllü bucakta da tapu memurluğu bulunmaktadır. Halen 80 bölgede, bu 80 bölgeyi il ve ilçe olarak söylüyorum, şehir kadastrosu faaliyetleri devam etmektedir. Yine il, ilçe ve köyler olarak halen 115 bölgede de tapulama çalışmalarına devam edilmektedir. Bu rakamların Türkiye'de tapulama ve kadastro hizmetlerinin, gerektiği biçimde, gereken süratle tamamlanmasına elverişli olduğunu iddia etmek güçtür. Bunu müdrikiz; ama halen Devletin imkânları budur. Genel Müdürlüğün personel imkânları budur. Bu maddî imkânları, bu personel imkânlarını ve teknik imkânları koordineli bir şekilde, en iyi hizmet edebilecek bir biçimde çalıştırmaya gayret gösterilmektedir, gösterilmeye devam edilecektir. 7 bine yaklaşan Tapu - Kadastro Genel Müdürlüğü teşkilâtı mensuplarının gerçekten güç şartlar içinde bu hizmeti yürütmeye çalıştığını sizler de bilmektesiniz. Lütfedip kabul buyuracağınız bu yeni bütçenin sağlayacağı imkânlar içerisinde de bu hizmetleri daha iyi yürütmenin çabasında olacağız.

Gerek Anamuhalefet Partisi Grupu adına, gerekse Cumhuriyet Halk Partisi Grupu adına konuşan değerli arkadaşlarıma ve Yüce Senatoya teşekkür ediyorum.

Saygılar sunarım. (Alkışlar).

BAŞKAN — Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesinin tümü üzerinde yapılan konuşmalar bitmiştir.

Şimdi, bölümlerin oylanmasına geçiyoruz.

Ç) TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ BÜTÇESİ

B.		Lira
101	Genel yönetim BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	9 180 132
102	Destek hizmetleri BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	18 120 518
111	Tapu, tapulama ve kadastro çalışmalarının yürütülmesi BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	342 505 350
900	Hizmet programlarına dağıtılamayan transferler BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	2 386 575

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesinin uygulamasının hayırlı sonuçlar vermesini dilerim.

3. — Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporu (M. Meclisi: 1/66; C. Senatosu : 1/244) (S. Sayısı: 333) (1)

BAŞKAN — Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesine geçiyoruz.

Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığının Bütçesinin açık oylamasına katılmayan sayın üyeler var mı?... («Var» sesleri.) Lütfediniz efendim. Oy verecek üyeler kürsüye oylarını atsınlar.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi için Hükümet ve Komisyon yerlerini alsınlar.

Adalet Partisi Grupu adına Sayın Ali Alkan, buyurunuz efendim.

A. P. GRUPU ADINA ALİ ALKAN (Kırklareli) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun çok muhterem üyeleri;

Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde Adalet Partisi Grupu adına görüşlerimizi arz etmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum.

Vakıflar dinî ve hayır yapma sahalarında olduğu kadar iktisadî, kültürel ve sosyal sahalarda da çok geniş hizmetleri olan bir kuruluşumuzdur.

Milletlerin medeniyet seviyelerini gösteren ölçülerden en mühimi fertlerin toplum yararına yaptıkları hizmetler ve bu hizmetler için meydana getirmiş oldukları eserlerdir. Memleketimizde bir kısım âmme hizmetleri gören, topluma ahlâk, fazilet ve karşılıklı sevgi ve saygı hislerini aşılayan vakıf eserleri aynı zamanda Türk halkının fikir ve sanat kabiliyetini gösteren dünya çapında şaheserlerdir.

Vakıf fertlerin menkul ve gayrimenkullerini kendi rızaları ile şahsî mülkiyetlerinden çıkarıp hayır ve hasenat kastı ile tayin olunan şartlarla hizmetlerin ifası için tahsis edilmesi demektir. Her vakıf hükmî şahsiyeti haiz, müstakil bir kuruluştur. Vakfiyesinde yazılı şartlara göre idare olunur.

Gerek idare, gerek denetleme yoluyle olsun Vakıflar Genel Müdürlüğü Anayasamızda yer almış olan insanlık haysiyeti, millî dayanışma ve sosyal adalet ilkelerinin ışığı altında Türkiye'de daha fazla gelişme ve millete daha fazla hizmet etme gayreti içindedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü hayratın idaresi, bakım, onarım, muhafaza, ve restorasyonu ile vakfiyelerde gösterilen sosyal yardımlar, yoksul orta ve yüksek öğrenim öğrencileri için açtığı yurtlar, bakıma muhtaç öğrenciler için kamplar, fakir ve kimsesizler için yurdun birçok ilinde kurulan imaretler, İstanbul Vakıf Hastanesinde görülen muhtelif sağlık hizmetleri, ağma ve muhtaçlara bağlanan aylıklar gibi birçok sosyal hizmetleri yürütmektedir.

Türkiye gibi nüfusu hızla artan ve hızlı bir şehirleşme ile büyük şehirler etrafında fakir halk topluluklarının meydana geldiği ve ayrıca bütün vatandaşlarının henüz sosyal güvenlik ve sağlık sigortasına kavuşturulmamış bir ülkede çalışma gücüne sahip olmayan ve geçim imkânı bulunmayan, kimsesiz, yaşlı ve malul vatandaşlara asgarî ölçüler içerisinde de olsa yardım yapılması millî ve insanî bir görevdir. Vakıflar Genel Müdürlüğü bu ödevi yapan başlıca kuruluşlarımızdan biridir. Yukarıda saydığımız çeşitli görevleri yapmakta olan bu kuruluşumuzun imkânlarının artırılması lüzumuna inanıyoruz.

Muhterem senatörler; biraz da Bütçenin rakamları üzerinde durmak istiyorum. Hükümet tasarısında Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1974 yılı Bütçesi gelir ve gider olarak 141 319 645 Türk lirası olarak bağlanmıştır. Bunun 100 182 017 Türk liralık kısmı Vakıflar Genel Müdürlüğünün kendi imkânlarıyle sağlanmaktadır. Geri kalan 41 137 628 Türk lirası 7044 sayılı Kanunla Vakıflara devredilen âbide ve eserlerin onarım ve restorasyonu için Hazine yardımından temin edilmektedir. Bütçe Karma Komisyonunda çok yerinde bir davranış olarak gördüğümüz köy camileri inşaatına yardım faslına konan 5 900 000 Türk lirası ile yine cami yapım harcamalarına konan 25 milyon Türk liralık ödenek ile Vakıflar Genel Müdürlüğünün bütçesi ceman 172 219 645 Türk lirasını bulmaktadır.

Bu rakamı 1973 bütçe tahsisatı ile karşılaştırdığımızda yüzde olarak büyük bir artış olduğu görülüyorsa da, bu bütçe bizlere göre yetersizdir.

---

(1) 333 S. Sayılı basma yazı 2 . 5 . 1974 tarihli 52 nci Birleşim tutanağına eklidir.

Çünkü, devam etmekte olan işlere % 40 fiyat farkı istemektedir. Eski eserlerin tamiri işi ihtisas isteyen bir iştir. Bu bakımdan bu fiyat farkları vakıf inşaatlarında daha da fazla olacaktır. İnşaat malzeme fiyatlarına yapılan zamlar ve hizmet fiyatlarının artışı, yaklaşık olarak % 30 civarında düşünülse kaba bir rakam olarak elli milyon TL.'lik bir kayba sebep oacaktır. 1973'e nazaran konmuş bulunan fazla ödeneği alıp götürmektedir.

Öğrenci yurtları, imaretler ve vakıf mallarının idaresi için konan ödenekler geçen seneki masrafları aynen yapıldığı düşünülse dahi 1974 yılı bütçesindeki ödenek 20 milyon TL. civarında noksandır. Yiyecek fiyatlarındaki artışlar da dikkate alınacak olursa, ödenek noksanlığı daha da artmış olacaktır. Bu noksan ödeneklerin, yıl içinde ödenek verilmesi suretiyle karşılanacağı söylenmektedir. Muhalefette iken bu ödeneklerin azlığını iddia edenlerin, kendi yaptıkları bütçede noksan ödeneklerin verilmesini Maliye Bakanlığının takdirine bırakmalarını işlerin aksaması yönünden doğru bulmuyoruz.

Muhterem arkadaşlarım; memleketimiz son senelerde turizme çok ehemmiyet vermiş ve bu yolda büyük çalışmalar yapılagelmektedir. Yunanistan, İtalya, İspanya gibi memleketler turizmden, büyük gelir sağlamaktadırlar. Biz de dünya çapında tarihî eserlerimizi restore ederek hem muhafaza ve hem de turistlerin istifadelerine sunma gayreti içinde bulunuyoruz. Bunlardan bir tanesi, Edirne'deki Rüstem Paşa Kervansarayıdır ki, fevkalâde restore edilerek turistlerin kullanmalarına tahsis edilmiştir. Bu eseri gördüm ve iftihar ettim.

Bugünkü iktidarın turizm bakımından iki kanadı arasında görüş ayrılıkları hissedilmektedir. «Turist para getirir, ahlâk götürür» sözleri, Vakıf mallarının gayrimüslimlere kiralanmasının doğru olmadığı ve Vakıf binalarında içki yasağı konmasına dair tamimleri Türk turizmini önleyici faktörler olarak görüyoruz. İktidarın iki kanadının bu hususta bir anlayışa varacakları ümidini taşıyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, iktidarlar siyasî heyetlerdir. Devlet kadroları için ise mühim olan, hizmettir. Hizmet görenlerin politik nedenlerle değiştirilmeleri hizmetlerin aksamasına sebep olmaktadır.

Uzun yıllardan beri Vakıflar Genel Müdürlüğünün başında bulunan zat, üstün hizmetler yapmış; muhalifi, muvafıkı ile bütün taraflarca takdir edilmiştir. Bu Genel Müdürün görevden alınmasını anlamakta müşkülât çekiyoruz. Hele yerine getirilen zat, Başbakan Yardımcısı Sayın Erbakan'ın yakın akrabası olursa, müşkülâtımız daha da artmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım; Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1974 yılı bütçesinin başarılı uygulanacağı ümidini taşımak istiyoruz. Bu düşüncelerle, 1974 yılı Bütçesinin Vakıflar câmiasına ve memleketimize hayırlı ve uğurlu olmasını temenni eder, Yüce Senatoyu Adalet Partisi Grupu adına saygılarla selâmlarım. (A. P. sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN — Sayın Âdil Altay, Cumhuriyet Halk Partisi Grupu adına buyurunuz Sayın Altay.

C. H. P. GRUPU ADINA ÂDİL ALTAY (Sivas) — Muhterem Başkan, Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1974 Malî yılı Bütçesi üzerinde Cumhuriyet Halk Partisinin görüş ve temennilerini dile getirmek üzere huzurunuzda bulunduğuma değinerek Grupum ve şahsım adına Yüce Heyetinizi saygıle selâmlıyorum.

Muhterem arkadaşlarım; Vakıflar Genel Müdürlüğünden beklenebilecek hizmetlerin muhtevasını tayin ve tespit edebilmek mülâhazasıyle evvelemirde vakfın mana ve mahiyetine, vakıfın da maksadındaki ulviliğe kısaca dokunmak lüzumunu duymaktayım.

Vâkıf, fertlerin menkul veya gayrimenkul bir kıymeti haricî hiçbir tesir, mecburiyet ve mükellefiyet olmaksızın, sırf kendi rıza, rey ve mücaseretleriyle şahsî mülkiyetinden çıkarıp hayır ve hasenat kastı ile yine kendileri tarafından tayin olunan şart ve hizmetlerin ifası için ebedî olarak tahsis eylemesi şeklinde tarif edilmektedir.

Böylece fert mülkiyetinden çıkarılan mülkiyet hakkının malikine ve haleflerine sağlayacağı bütün hak ve menfaatler, toplum yararına terk ve tahsis edilen bu mallar, vakfın teessüsü ile beraber şahsiyet iktisabeder. Bu bakımdan vakfın mala şahsiyet izafe edilmesi şeklinde ifade ve tavsif edilmesi de kabildir.

Değişik psikososyal şartlar altında vücut bulan vakıfların her biri müstakil birer hükmî şah-

siyeti haiz olup, bunlar statüleri makamına kaim olan vakfiyelerde yazılı esaslar dairesinde idare edilmektedir. Aynı zamanda vakfı vücuda getiren kimse tarafından da tespit olunan şahıs ve makamlarca da murakabe edilmektedirler. Bilhassa İslâm hukukçuları tarafından iltifat gören, diğer bir ifade tarzı ile vakıf, «Menfaati insanlara aidolmak üzere bir aynı, Allah'ın mülkü olarak saklamak, temlik ve temellükten menetmek» demektir. Zaten vakfın lügat manası, hapistir.

İslâm hukukunda vakıf, bir malı, sahibinin mülkünde hapsederek menfaatini tasadduk etmektir.

Bütün bunlardan şu neticeye varılmaktadır ki, vakfın temelini hayır ve hasenatta bulunmak teşkil etmektedir. Böylece vakıf, şahsın hayır ve hasenatını, yani yardım emelini ebedileştirmek için sosyal, ulvî ve vicdanî bir inanem, İslâmî bir düşünüşün ve imanî bir hissin sadakai cariyesidir.

Bundan dolayıdır ki, vakfın doğuşundan ve tarihî gelişimindeki seyrinden İslâmî bir müessese olduğunu kabullenmek zorunluğu her yönü ile kendisini hissettirmektedir.

İşte biz, Cumhuriyet Halk Partisi Grupu olarak vakfı bu mahiyetiyle benimsemek ve Vakıflar Genel Müdürlüğünü de bu yönüyle eleştirmenin isabetine inandığımızı burada belirtmek lüzumunu duymaktayız.

Hazreti Muhammed Hicretin 32 nci ayında yedi parşa hurmalığını Müslümanlığın korunması amacına tahsis ve teberru ederek İslâmiyette ilk vakfın temelini atmış bulunmaktadır. «Sevdiğiniz malınızdan başkalarına yardım etmedikçe ahiret sevabına nail olamazsınız.» Âyeti Kerimesinin nüzulundan sonra Müslümanların mallarını âdeta yarışırcasına insanlık hizmetine tahsis ve teberru etmek suretiyle yeni vakıfların vücut bulduğuna şahit oluyoruz.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettiği zaman bütün zenginleri toplamış ve onlara şu yollu hitabede bulunmuştur. «Hakkında Resulullah'ın fetih müjdesi bulunan ve bu fetih müjdesine bizlerin müesser olduğu bu muhteşem şehrin daima Müslüman Türk Milletinin elinde bulunmasını isterseniz, sahip olduğunuz maldan ve paradan bir kısmını bu güzel şehrin imarı için vakfediniz.» Padişahın bu daveti üzerine bütün zenginler çeşitli vakfiyelerde bulunarak bu güzel şehrin veçhesini değiştirmişlerdir. Bu büyük hükümdarın en isabetli hareketi ise, ilk teberruda kendisi bulunarak muhteşem bir vakıf meydana getirmesi suretiyle Ayasofya kilisesini bizzat parasını kendi cebinden, kendi kesesinden ödeyip Bizanslılardan satın alarak, çanlarını söktürüp, istavrozlarını kaldırtıp, minareler diktirip, içine de minber ve mihrap yaptırıp cami haline getirdikten sonra ilk cuma namazını kendisinin kıldırması ile hitabesine herkesten evvel kendisinin uysallık göstermiş bulunmasıdır.

İşte gerek Hazreti Muhammed'in, gerekse Fatih Sultan Mehmet'in bu asilane ve örnek hareketleri ile başlayan vakıf teşebbüsleri bir çığ halinde Osmanlı İmparatorluğunun en ücra köşesine kadar mevcudiyetini göstermiş bulunmaktadır. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun muhteşemliğine paralel olarak gelişen vakıflar müessesesi kendine has hukuk kuralları uyarınca hemen her mevzu ile ilgilenmeye başlamıştır. Bu gelişme o kadar ileri gidebilmiştir ki, bugünün normal devlet hizmetlerinin yüzde 80'ini Vakıflar müessesesi kendisine konu olarak benimsemiştir. Başta dinî hizmetler, sosyal hizmetler ve eğitim hizmetleri olmak üzere tekmil kültür ve güzel sanatlar hamlelerinin Vakıflar müessesesinin içinde mütalaa edilmekte olduğu tarihî bir hakikat olarak gözlerden kaçmamaktadır.

İşte bu muhteva genişliğindendir ki, Vakıflar müessesesi bugünkü haliyle bile imaretten tutunuz da, işletmecilik ve bankacılığa kadar çeşitli konularla ilgilenebilen bir teşkilât olmaktan beri kalamamaktadır.

Üç kıtada geniş emlâk ve arazisi bulunan Vakıfların Osmanlı İmparatorluğunun gerilemesi devrinde gittikçe zayıfladığı, uzun süre devam eden harplerle, tabiî tesir ve âfetlerin önemli tahribatı yanında birçok Vakıf gelir kaynaklarının terkedilen memleketlerde kalması, maliklerinin çocuksuz olarak ölmelerinden dolayı vakfa intikali lâzımgelen gayrimenkullerin mutlakiyet devrinde padişahların mesnetsiz ve keyfî emirleriyle saray mensuplarına verilmesi, a'şar'ın kaldırılması ile beraber a'şar hasılatı vakfedilen köylerden alınan gelirin de elden çıkması, Vakıf ormanlarının devletleştirilmesi gibi etkenler ve sebepler ile Vakfın gelirleri-

nin önemli ölçüde azalması üzerine Vakıflar müessesesi eski haşmetini kaybederek ciddî bir bunalım içerisine girmiş ve kendisinden beklenen veremmek durumuna düşmüştür.

Görülüyor ki, bir devletin çöküntüsü kısa bir zamanda bütün müesseselerine sirayet etmekte, her yönden perişanlığa zemin hazırlamakta ve yol açmaktadır.

Buradan şu neticeye varılmalıdır ki, manevî varlığımız ve insanlık haysiyetimiz millî bütünlüğümüze ve güçlü olmamıza bağlıdır. Bunun içindir ki, «Allah, devlete ve millete zeval vermesin» temennisinin tevekkülü içinden biran evvel sıyrılıp, millî ve manevî bütünlüğümüze sahip çıkarak asrımızın yaşayabilme koşullarını göze almakta gecikmemeliyiz. Şayet bir gecikme varsa, ki olduğu kanaatindeyim, bu gecikmeyi telâfi, gayret ve çabasını benimsemeliyiz. Hodri meydan dercesine içerisine düştüğümüz iktidar, muhalefet sürtüşmesi ile Yüce Türk Milletine lâyık bir hizmet ortamında bulunduğumuzu sanarak kendimizi aldatmayalım. Milletlerin selâmeti, millî ve manevî bütünlük inancındadır; özentisinde değil. Onun içindir ki, özentileri bırakıp biran evvel inançlara sarılalım, sadık kalalım.

Kusura bakmayın, tabiatım itibarıyle akıl hocalığı yapmaya kalkışmayacağımı siz muhterem arkadaşlarımın kabul buyuracağından cesaret alarak yeri gelmişken mensup olduğum Cumhuriyet Halk Partisi Grupunun hissiyatına tercüman olmak istedim; o kadar.

İşte böylece, ciddî bir bunalım içerisine düşmüş ve kendisinden beklenileni veremmek aczi ile başbaşa bırakılmış Vakıflar müessesesi 1827 yılında kurulan Evkaf Nezaretince tedvîr edilmiş, Cumhuriyetin ilânı üzerine de Şer'iyye ve Evkaf Vekâletine bu görev tevdi edilmişse de, 1924 yılında bu vekâletin de ilgası üzerine kısa bir süre bu hizmet Diyanet İşleri Başkanlığına gördürülmüş bulunmaktadır. Ancak, vakıf hizmetlerinin çeşitliliği ve sahasının genişliği ile bu hizmetlerin özelliği karşısında müstakil bir teşkilâta ihtiyaç hissedildiğinden 1924 yılında 429 sayılı Kanun ile Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğünün kurulmasına lüzum görülmüştür.

Muhterem arkadaşlarım; katma bütçeli, tüzelkişiliği haiz bu Genel Müdürlüğün kurulması ile dağınık ve perişan bir halde bulunan vakıf işleri tedricen düzeltilmiş ve bir nevi yağmaya uğramış bulunan gelir kaynaklarının derlenip, toplanmasına imkânlar nispetinde çaba sarfedilmiştir. Bilhassa, vakıf işletmelerinin semereli bir düzene sokulması ve kiraların gülünç durumdan nispeten kurtarılmasındaki başarılar küçümsenemeyecek bir seviyeye vardırılabilmiştir. Bununla beraber, meseleye halledilmiş nazarı ile bakmak ziyadesiyle iyimserlik sayılmalıdır. Önemli vakıfların toplandığı büyük ticaret merkezlerindeki vakıf işhanlarında kiralar henüz emsalleri derecesine vardırılmamış olduğunun kabullenilmesi yerinde bir hareket sayılır. Bir vakıf işhanında kiracı bulunan bir kimsenin fırsatı ganimet bilmesi şöyle dursun, en azından emsali kirayı ödemesinin asgarî insanlık icabı sayılacağı görüşünden hareketle Vakıflar Genel Müdürlüğünü bu konuda titizliğe davet ederiz. Vakıf gelirlerinde büyük bir yekûn tutacağını tahmin ettiğimiz kira bedellerinde müsamahalı davranışlarla vakfın maksat ve ulviyetine gölge düşürmeye kimsenin hakkı olmadığı inancımıza ağır vermekteyiz. Bu konuda gerekirse kanun çıkarma yoluna bile tevessül edilmesini yerinde ve haklı bir sebep saymaktayız.

2762 sayılı Kanunla Vakıflar Kanununun 12 nci maddesi gereğince irat getirmeyen ve elde tutulmalarında fayda görülmeyen gayrimenkullerin satılarak elde edilen paraların «akar, toprak satış bedeli özel fonu» namı altında toplanarak bununla yurdun muhtelif ve lüzumlu yerlerinde yeni yatırımlara gidilmesi ve böylece Vakfın gelirinin devamının ve artırılmasının sağlanmasını memnuniyetle karşıladığımızı belirtmek isteriz.

Ayvalık, Antalya, Aydın havalisinde bulunan geniş çaptaki Vakıf zeytinlikleri mahsulünün değerlendirilmesi mülâhazasıyle kurulmuş iki işletmeyi modern fabrikalarla teçhiz etmek, imalât kapasitesini artırmak ve bu teşebbüslerin de satış mağazalarıyle takviye edilmesini takdirle karşılarken, hazırlanmış bulunan projelerin de bu yıl içinde ihalelerinin sağlanması lüzumuna işaret etmek isteriz.

Keza, Vakıf Taşdelen Menba Suyu İşletmesinin de modern cihazlarla donatılmış olmasını hem İstanbul'un içmesuyu ihtiyacının karşıla-

nılması ve hem de bir milyon lira civarında hasılat ve kâr sağlanması bakımından memnuniyetle karşıladığımıza işaret etmek isteriz. Başta Taksim Oteli'ne katkısı olmak üzere yurdun her tarafında yeni işhanları inşa ettirmesinin yanında, bazı kervansaray, külliye, medrese gibi tarihî binaların özelliklerine halel gelmemek kaydıyle restore edilmek ve onarılmak suretiyle turistik otel haline getirilmesini, Vakıflar Genel Müdürlüğünün öz kaynaklarını artırma çabasının bir işareti saymaktayız.

Sermayesi 600 milyon liraya yükseltilmiş bulunan Karadeniz Bakır İşletmeleri Türk Anonim Şirketine de % 6 hisse ile katılmış bulunan Vakıflar Genel Müdürlüğünün sınaî yatırımlara yönelmiş olmasını olumlu karşılamaktayız. Esasen kira bedellerinin emsalleri nispetinde tahsil etmekte müşkülâtlarla karşılaşmakta olan Vakıflar Genel Müdürlüğünün, işhanları inşasından kaçınarak sermaye yatırımlarını sınaî sahaya yöneltmesinde fayda mülahaza etmekteyiz.

Memleketimizin iktisadî ve ticarî hayatında kuruluşundan bu yana daima artan ve olumlu bir tesir icra eden Türkiye Vakıflar Bankasının 1974 yılı içinde yeniden açılacak 15 şubesinin ilâvesiyle 174'e varan şube sayısının büyük bir gelişme kaydetmesini ve yılda ödenmiş sermayenin % 18 civarında kâr sağlamasını takdirle karşılarız.

Hâsılı teşekkülünden bu yana Vakıflar Genel Müdürlüğünün gelir kaynaklarını artırmak suretiyle malî sıkıntıdan kurtarma gayreti içersinde bulunduğunu ve bu hususta nispeten muvaffakiyet sağlamış sayılacağını Cumhuriyet Halk Partisi Grupu olarak dile getirmek isteriz. İşte bu gayret içerisinde sağlayabildiği nispî muvaffakiyet neticesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü, kendi öz kaynaklarından 1974 malî yılı için 100 182 017 lira hasılat sağlayacağını tahmin etmektedir. Bu miktara 7044 sayılı Kanunla Vakıflara devredilen abide ve eski eserlerin onarım ve restorasyon hizmetlerinin karşılığı olarak Hazinece yapılacağı tasarlanan 41 137 628 lira yardımın eklenmesiyle, Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 malî yılı bütçesi 141 319 645 lira olacağı neticesine varılmıştır.

Bütçe Karma Komisyonunda bu miktara köy camilerine yardım için 5 900 000 lira ve köylere yaptırılacak camilere malzeme ve yardım fonu için de 25 milyon lira, ki ceman 30 milyon 900 bin lira ilâvesiyle Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1974 malî yılı bütçesi 172 219 645 lira olarak bağlanmış bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğünün çeşitli ve sahası çok geniş olan vazifeleri karşısında bu miktarın kifayetsizliği peşinen kabul edilmelidir. Kifayetsiz bütçeler ise, tatbikatçıları müşkül duruma sokmaktan ve hizmetleri aksatmaktan başka bir şeye yaramadığı tecrübelerle sabittir.

Gelir kaynaklarını artırma çabası içerisinde bulunmalarına rağmen, Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkilileri bütçelerinin kifayetsizliği nedeniyle vakıf hizmetlerinin ifasında müşkülât ve imkânsızlıklardan yakınma mecburiyetindedirler. Prensip itibariyle Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıf hizmetlerini kendi öz kaynaklarından elde edebildiği gelirle karşılamak mecburiyetindedir. Devlet bütçesinden bu hizmetler için bir yardım görmesi bahis konusu edilmemelidir. Gerçi bütçesinde 41 137 628 lira abide ve eski eserlerin onarım ve restorasyonu için ve 30 900 000 lira da köy camilerinin yapımı için Devlet bütçesinden yardım gözükmekte ise de, bu hakikat halde bir yardım olmayıp, Devletin gerek abide ve eski eserlerin onarım ve restorasyonunu, gerekse köy camilerinin malzeme yardımı ile nakdî yardımının Vakıflar Genel Müdürlüğü aracılığı ile yerine getirilmesinden ibarettir.

Demek oluyor ki, vakıf hizmetlerinin yürütülmesinde, Vakıflar Genel Müdürlüğünün elindeki nakdî imkân 100 182 017 liradan ibaret kalmaktadır. İşte hakiki durum böylece mütalaa edilmeli ve ona göre bir hükme varılmalıdır. Böylece 100 milyon lira civarındaki bütçe ile çeşitli ve yaygın vakıf hizmetlerinin görülmesi çaresizliği ile karşı karşıya kalınmış demektir. Bu halin, birtakım aksaklıklara yol açacağına muhakkak nazarı ile bakılmalıdır. Bu aksaklıklara birkaç örnek vermek isteriz :

Vakıf hizmetlerinin başında dinî hizmetler ve sosyal hizmetlerle, eğitim hizmetlerinin geldiğini konuşmamızın başında belirtmiştik. Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1974 malî yılına ait Bütçe Raporunda, dinî hizmetlere gerekli tahsisatın ayrılması kaydına rastlamak mümkün olamamıştır. Vakfın İslâmî bir müessese olması ve Haz-

reti Muhammed'in ilk vakfın temelini atışında 7 parça hurmalığını Müslümanlığın korunması amacına tahsis ve teberru etmesi ve hatta İstanbul'un fethini müteakip Fatih Sultan Mehmet'in ilk tesis ettiği vakfın mevzuunu kendi parasıyle Bizanslılardan Ayasofya kilisesini satın alarak cami haline getirmesi karşısında, 1974 malî yılı Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesinde dinî hizmetlere gerekli tahsisatın ayrılmamış olmasının yadırganmasından daha tabiî bir şey olamaz.

Öğrenci yurtları kurma ve işletme hizmetlerine gelince; 1965 yılında 2 milyon 300 bin lira sarfiyle 32 adet yurtta 2 336 öğrencinin, 1971 yılında 6 548 536 lira sarfiyle 46 yurtta 5 100 öğrencinin, 1973 yılında 11 167 103 lira sarfiyle 51 yurtta 5 800 öğrencinin barındırılmış olduğu ve bu sayının her yıl biraz daha artırılmakta bulunduğu memnuniyetle müşahade edilmekte ise de, konulan tahsisatla barındırılan öğrenci adedinin karşılaştırılması neticesinde bu hizmetin de kifayetsizliğini kabul zorunluğu doğmaktadır.

Aynı tutarsızlığa imaretler kurma ve bakım hizmetlerinde de rastlanmaktadır. Halen 4'ü İstanbul'da, 32'si diğer vilâyetlerde olmak üzere 36 adet imarethanenin faaliyette bulundurulmasına rağmen, bu hizmet için 3 037 000 liraya ihtiyaç görülmesine rağmen, Bütçeye ancak 799 000 liranın konabilmiş olduğu görülmektedir. Şayet yıl içinde tahmin edilen ilâve yapılamadığı takdirde, bu imaret hizmetlerinin de sözden ibaret kalacağı ve fiyasko ile neticeleneceği şimdiden kabul edilmelidir.

Muhtaç ve körlere yardım için bütçeye konmuş olan 1 473 000 lira ile 700 köre ayda 90'ar, 650 muhtaca da ayda 75'er lira yardım yapılması düşünülmektedir. Bugünün hayat pahalılığı karşısında bu yardımların da ciddiye alınamayacağını ve sembolik olmaktan kurtulamayacağını kabul zorunluluğu vardır.

Yüksek tahsil öğrenci bursları mevzuunda da Vakıflar Genel Müdürlüğünce ancak 150 fakir öğrenciye burs verilebilmekte ve bu adet 1974 malî yılında bir artırmaya tabi tutulmamış bulunmaktadır. Bilhassa, fakir öğrencilerin bile yüksek öğrenime ziyadesiyle iltifat ettikleri ve gündüzleri çalışmak suretiyle gece öğrenim yapmayı göze aldıkları bir zamanda, Vakıflar Genel Müdürlüğünün bu konuda da yaya kalmış olduğunun kabullenmesi gerekir.

Böylece, hulâsaten belirtildiği üzere Vakıflar Genel Müdürlüğünün sosyal hizmetler konusundaki faaliyet ve görevlerinin gülünç denecek derecede kifayetsizliği ve hattâ geçersizliği meydandadır. «Ne yapalım, çok veren maldan az veren candan» sözünün resmiyette yeri olmasa gerektir.

Eğitim hizmetlerine gelince, Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1974 malî yılı Bütçe raporunde bundan bahis bile açılmamakta olduğu üzüntüyle görülmektedir. Halbuki, bir zamanlar tekmil ilim müesseseleri vakıf kaynaklarıyle kurulur ve inkişafını devam ettirirdi. Bugün gerek Avrupa ve gerekse Amerika'da eğitim ve sağlık müesseselerinin çoğunlukla vakıf suretiyle kurulduğu ve idare edilmekte olduğu bir hakikattir.

Bizde, yüksek öğrenim yapan özel okulların fiyasko vermesi bunların vakıf suretiyle kurulup idare edilmesi gerekirken, bu sahanın şahıslara bırakılmış olmasından ileri gelmektedir.

Yüksek öğrenim müesseselerinin kurulmasının ve işletilmesinin yalnız Devletten beklenilmesi, bütün zorlamalara rağmen ihtiyacı karşılamayacağını göstermekte ve bunalımlara yol açmaktadır. Bu konuda, yeni vakıfların kurulması, vazgeçilmez bir durum arz etmekte olduğu kanaatindeyiz. Böylece, kurulacak yeni vakıfların da Vakıflar Genel Müdürlüğünün sevk ve idaresini tevdiinden daha tabiî bir şey olmasa gerektir. Bu tatbikat Avrupa'da ve Amerika'da görülmekte ve kendisini kabul ettirmektedir. Avrupa ve Amerika'daki tatbikat göstermektedir ki, bütün yüksek öğrenim müesseselerinin Devlet tarafından kurulmasıyle bu çığ gibi gelişen ihtiyaç karşılanamamaktadır. Şahıslar tarafından kurulacak özel okullara da dönülemeyeceğine göre, vakıf suretiyle kurulacak yüksek öğrenim müesseselerine lüzum hasıl olacaktır. Bu konunun tecrübe edilmiş olması mülâhazasıyle bir vakıf üniversitesinin Şark illerimizden birinde kurulmasını temenni ederiz. Böylece vakıflar, tarihî eğitim hizmetine dönüşüm imkânı da bulmuş olacaktır.

Bütün bunları, vakıfların tarihî inkişaf ve gelişimine dönüşülmesinin zamanının geçmekte olduğu kanaatimizi belirtmek için sıralamış bu-

lunmaktayız. Her şeyden evvel, Vakıflar Genel Müdürlüğünün bugünkü idare tarzının monotonluktan ve katıldığından kurtarılarak seyyaliyete kavuşturulması lüzumuna inanmaktayız.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün maksat ve ruh baki kalmak şartıyle gövde olarak bir yenilemeye ve bir idarî reforma ihtiyacı vardır. Artık, bugünün koşullarında esasen içinden çıkılamayan ve derli toplu yürütülme imkânı bulunamayan imarethaneler çalıştırmak, aşevleri açmak, kör ve muhtaçlara yardıma kıyam etmek ve benzeri hizmetlerde tabiri caizse bocalayıp durmanın modasının geçtiğini kabul etmek zorunluğu vardır.

Aynı gaye ve ruhu taşıyan modern hizmetlere dönüşüm yapmanın zamanı geçmiştir bile. Bu durum karşısında, bu sahada ihtisas yeri sayılan Amme İdaresi Enstitüsünün alâkasının temini ile bir organizasyon ve metot araştırması içinde ilmî ve rasyonel düzenlemeye ve teşkilâtlanmaya müstacelen geçilmesini temenni ediyoruz.

Bu arada, vakıf emlâkinin de sıhhatli bir envanterinin yapılarak hakikî varlık ve imkânlarının meydana çıkarılmasının sonunda bunların en rasyonel şekilde değerlendirilebilmesi çarelerine tevessül edilmelidir. Diğer taraftan, Vakıflar Genel Müdürlüğü, maliyenin ve malî mevzuatın dar kalıplarından kurtarılarak, ya bağımsız, nevi şahsına munhasır bir işletme, yahut da bir İktisadî Devlet Teşekkülü haline getirilerek hareketli bir hüviyete kavuşturulmalıdır. Böylece, özkaynaklarının daha verimli bir ortamda geliştirilebileceği kanaatindeyiz.

Bugün haliyle Vakıflar Genel Müdürlüğü elindeki emlâk, akar vesaire varlıklarını değerlendirme de işletmeler ve iştirakler yönünden ele almış olup, faaliyetlerini bu noktada toplamıştır. Halbuki, zeytinlikler, narenciye bahçeleri, kavaklıklar, fındıklıklar, her türlü ziraate salih arazi bilhassa Edirne İpsala'daki çeltik arazisinin işletilmesinde teknik imkânlara yer verilemediği itibarıyle verimli kılınmamış bulunmaktadır. Böylece vakıf mallarının esasını teşkil etmekte bulunan bu emlâk Ziraat Yüksek Mühendisliği tarafından yönetilmektedir. Halbuki, bu hizmetin yapılabilmesi oldukça geniş bir teşkilâta ihtiyaç göstermektedir. Bu itibarla, İşletme ve İştirakler Daire Başkanlığı yanında, bir de ziraî daire başkanlığına ihtiyaç duyulmalıdır.

Evvelemirde mevcut vakıf, emlâk ve arazinin teknik imkânlarla verimli hale getirilmesinden sonradır ki, elde edilen mahsulün değerlendirilmesine sıra gelebilsin. İşte, vakıf, emlâk ve arazinin verimli hale getirilmesi, vakıf gelirlerinin artmasında esası teşkil etmektedir.

Bilhassa, Edirne İpsala'daki çeltik arazisinin teknik ve modern imkânlara kavuşturularak işlenmesi hem Vakıflar Genel Müdürlüğüne milyonlar kazandıracak, hem de dışarıdan ithal edilmekte olan çeltik tohumu ihtiyacını memlekette temin edebilme imkânına da kavuşulmuş olacaktır.

Muhterem arkadaşlarım; Vakıflar Genel Müdürlüğünün tek sağlık müessesesi Bezmialem Valide Sultan Vakfı ile tesis edilmiş bulunan Gureba Hastanesidir. Yılda 67 bin poliklinik, 4 bin klinik tedavisi ve 2 700 ameliyat yapma kapasitesinde bulunan bu hayır müessesesinin arsası üzerine, gerek aynı vakfın arazisinin istimlâk bedeli olarak üniversiteden alınmakta bulunan paralar, gerekse hayrat satış bedelleriyle 575 yataklı, takriben 34 milyon liraya baliğ proje değerinde modern bir hastane inşaatının bitmek üzere olduğunu memnuniyetle karşılamaktayız. Ancak, Vakıflar Genel Müdürlüğüne tıbbın hayli ilerlemesi karşısında vakfiyenamedeki şartta mugayir düşmeyen değişik tıbbî görevler düştüğüne de işaret ederek, bir öneride bulunmak isteriz.

Bugün, bütün Devlet hastanelerinde fakrü zaruret durumunu belgeleyen vatandaşların muayene, tedavi ve hattâ ameliyatları parasız olarak yapılagelmektedir. Böylece Vakıflar Gureba Hastanesinin vakfiyenamesindeki şartlar dairesinde yapageldiği hizmetler bütün Devlet hastanelerinde ve hatta ayrılan bir kontenjan nispetinde, üniversite hastanelerinde yaygın bir hale gelmiş bulunmaktadır. Hulâsa edecek olursak, bugün bütün hastaneler Vakıflar Gureba Hastanesinin yerini hizmet bakımından almış bulunmakta ve böylece Vakıflar Gureba Hastanesinin bir ayrıcalığı kalmamış sayılmaktadır. Bu izahatımızdan, artık Gureba Hastanesinin ayırıcı bir fonksiyonu kalmamış olduğu neticesi çıkarılmamalıdır. Diğer taraftan tıbbın ilerlemesi ve organ değişimine kadar

varan başarısı karşısında, hali vakti yerinde olan vatandaşların bile malî takatlerinin kâfi gelmediği, tedavi ve ameliyatlarla karşı karşıya bulunulmakta ve sırf bu imkânsızlıktan dolayı vatandaşın bir nevi ölüme terk edilmiş olduğu da görülmekte ve bu feci durum hayıfla karşılanmaktadır. Bu türlü hastalıklar oldukça çeşitlidir. Ben burada, son zamanlarda yaygın bir hale gelmiş bulunan kronik nefritin ilerlemesi üzerine böbreklerin, fonksiyonunu yerine getirememesi neticesinde üremi sebebiyle ölüme terkedilme ve buna seyirci kalınma durumu üzerinde duracağım.

Bugünkü tıbbî imkânlar, sunî böbrek cihazlariyle böbrekleri iflâs etmiş bir insanı senelerce yaşatabilmekte ve neticede de, aynı dokudaki böbrek temininde böbrek nakli ameliyatı yapılmak suretiyle hasta normala avdet ettirilebilmektedir. Bu hal ise, insanoğlunun mutlak bir ölümden kurtarılmasının temini demektir. Müslümanlığın, müspet ilimlere, bunun neticelerinden faydalanmaya ve insan hayatına verdiği kıymet hiç şüphe yok ki, vakfın hikmetini ve menşeini teşkil etmektedir. Bu itibarla, Vakıflar Genel Müdürlüğünün bu duruma yüz çevirmesi ve alâkasız kalması tabiî karşılanamaz. Bezmiâlem Valide Sultan ve vakfını, bugünün tıbbî koşulları karşısında tesis etmiş olsaydı, hiç şüphe yok ki, bizim gibi bir değerlendirme yolunu tutardı.

Memleketimizde bu hastalığa düçar kalanlar hali vakti yerinde olsa bile, yine de malî takatinin yetersizliği yüzünden hastanelerimizde ölüme terkedilmekte veya tıp otoritelerimiz tarafından kendisine veya yakınlarına yabancı memleketlerde tedavi ve ameliyat tavsiye edilmektedir.

Halen, Hacettepe Üniversitesi hastanelerinde mevcudolan sunî böbrek makinesi, tedavinin pahalılığı yüzünden kimsenin malî takati kâfi gelmediğinden, tedaviyi göze alan bulunmadığı sebebiyle faaliyete geçirilememektedir. Bu hastanenin yetkilileri hal tarzı olarak, bu konuda bir vakfın kurulmasının tek çıkar yol olduğundan bahsetmektedirler.

Kronik nefritin ilerlemesi neticesinde böbrekleri iflâs etmiş hastaların, memleketten çıkma imkânı bulamayanların ölüme terkedilmeleri, çıkanların da yabancı memleketlerde bin bir müşkülât içerisinde acınacak duruma düşmeleri şüphesiz ki. Vakıflar Gureba Hastanesinin bugünkü yaptığı hizmetle kabili telif olmayacak derecede ehemmiyet taşımaktadır.

Vakfın maksadına da aykırı düşmeyeceği itibariyle inşaat halindeki bu hastanenin, sunî böbrek makineleri yerleştirilmek ve gerekli laboratuvar ile ameliyathanenin tesisi suretiyle bu nev'i hastaların tedavi ve tahlilleri ile böbrek nakli ameliyatının yapılabileceği, bir sağlık müessesesi haline getirilmesi hususunda yetkilileri uyarmayı, daha da ileri giderek harekete geçirmeyi vazgeçilmez bir vazife telâkki etmekteyiz.

Bunun emsallerine Avrupa ve Amerika'da rastlanmakta olduğuna da işaret ederken, bu tedavi, tahlil ve ameliyatı bütün mükemmeliyetiyle yapabilecek tıp otoritelerimizin, ölüme terk edilmiş hastaları başında üzülerek ve hayıflanarak imkân beklediklerine de değinmek isteriz.

Muhterem arkadaşlarım, Vakıflar Genel Müdürlüğüne 7 044 sayılı Kanunla tevdi edilmiş bulunan ehemmiyetli bir görev de, âbide ve eski eserlerin onarım ve restorasyonudur. Bu, çok külfetli ve şümullü bir hizmetti. Programda, 140 adet cami, medrese, han, hamam ve kervansarayın onarım ve restoresi öngörülmüş bulunmaktadır. Buna karşılık Hazinece 1974 malî yılı için 41 137 628 lira tahsisat ayrılmıştır. Her ne kadar bu da kâfi sayılamazsa da, geçen yıllara ayrılan tahsisatın iki misli olmasını memnuniyetle karşılıyor ve önümüzdeki senelerde bu miktarın daha da artırılacağını umuyoruz.

Bu onarım ve restore işine geçmiş 25 yılda 250 milyon lira sarfedilebilmiş olması da göstermektedir ki, şanlı tarihimizin canlı anıtları olan sanat ve medeniyet eserlerimiz de ihmal edilmiştir. Bunların devamlı bakım ve ihtimama ihtiyaç göstereceklerı bilmem ki, kayda lüzum görülür mü?

Memleketimizin hemen her köşesinde tarihî eserlerin mevcudiyeti, bunların onarım ve restorasyonunun çok önemli bir konu olarak ele alınmasını ve bu hizmetin benimsenmesini gerektirmektedir.

BAŞKAN — Sayın Altay, bir dakikanızı rica ederim. Acaba, daha ne kadar zamana ihtiyacınız var?

C. H. P. GRUPU ADINA ÂDİL ALTAY (Devamla) — Bitirmek üzereyim efendim.

BAŞKAN — 2 dakika içinde toparlayınız lütfen.

C. H. P. GRUPU ADINA ÂDİL ALTAY (Devamla) — Bugüne kadar olduğu gibi, her yıl sembolik kalacak muayyen bir tahsisatın konmasıyle yetinilmeyerek, gün geçtikçe bu tarihî anıtlardaki yıpranmanın artacağı ve her sene birim fiyatlardaki artışın da hesaba katılmasiyle bu hususstaki tahsisatın muayyen bir miktar olarak tespit prensibinden vazgeçilerek, o malî yıl bütçesinin muayyen bir nispeti şeklinde tayini yolunun tutulması, hattâ bu hususunda, bir kanunla kesinliğe kavuşturulmasında isabet görmekteyiz. Bu anlayış gösterilmeyip, işin ehemmiyeti kabul edilmedikçe, tarihî, sanat ve medeniyet eserlerimizin zamanla bir yığıntı haline gelmesine seyirci kalınıyor demektir. Buna tahammül edilemese gerektir.

Bu konuda üzerinde durulmaya değer diğer bir husus da, tarihî hiçbir kıymeti bulunmadığı halde, bazı virane ve yığıntıların eski eser damgası vurulması suretiyle muhafazasında israr edilmesidir. Bu görüş, modern şehirleşmede içinden çıkılmaz bazı sorunlar ile uzmanları başbaşa bırakmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğündeki bu iki davranış bir çelişki teşkil etmektedir. Bir taraftan, şanlı tarihimizin anıtlarını teşkil eden sanat ve medeniyet eserlerinin tabiî kuvvetler ve afetler karşısında vasıf ve zerafetini kaybetmesine seyirci kalınırken, diğer taraftan, hiçbir tarihî niteliği olmayan yığıntı ve binacıkların, «Eski eser» damgası vurularak, muhafazasında israr edilmekte ve girişilen modern şehircilik faaliyetinde müşkülât çıkarılmaktadır. Buna Ankara'dan bariz bir örnek vermek isterim.

Malûmlarıdır ki, Hacettep Üniversitesi ve hastanelerinin inşa edildiği mahal bir mezberelikten ibaretti. Bu mühim ve muhteşem eserin kurucuları, yalnız eseri meydana getirip, hizmete açmakla kalmamışlar, aynı zamanda da Ankara'nın merkezî yerindeki bir mezberelik ve yığıntıyı da ortadan kaldırmak suretiyle şehircilik yönünden önemsenecek bir hizmet ifa etmişlerdir; ancak bu mahalde bulunan basit yapıdaki üç mescitin kaldırılmasına engel olunmuştur. hatta Sayın Doğramacı'nın bu mahalde ihtiyacı fazlasıyle karşılayacak cesamet ve ihtişamda yeni bir cami inşa ettirmesi teklifi bile kaale alınmaksızın, bu mescitlerin olduğu gibi bırakılmasında israr edilmiş olmasının hikmetini anlamak kolay bir şey olmasa gerektir.

Kanaatimizce, tarihî ve eski eser niteliklerinin tespitinde biraz da olsa olumlu hareket etmek ve esneklik tanımakta isabet olsa gerektir.

Şimdilik maruzatımız bundan ibarettir. Beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için teşekkür eder, Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesinin, teşkilâtına ve Yüce Türk Milletine hayırlı ve uğurlu olmasını diliyerek, Grupum ve şahsım adına muhterem heyetinizi saygı ile selâmlarım. (C. H. P. sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN — Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesinin tümü üzerinde gruplar adına söz talepleri yerine getirilmiştir. Şimdi kişisel konuşmalara geçiyoruz.

Buyurun Sayın Cemal Tarlan, buyurunuz.

CEMAL TARLAN (Tekirdağ) — Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1974 malî yılı Bütçesi dolayısıyle bendeniz de vaktin vermiş olduğu imkân nispetinde iki nokta üzerinde durmak istiyorum.

Birincisi: Vakıf tesislerimizin halihazır durumları, bunlarla ilgili hizmetlerin ifası ve gelişmeleriyle ilgilidir. Sosyal, kültürel ve ekonomik maksat ve gayelerle çoğu ecdadımız tarafından vücuda getirilmiş bu tesislerin ve eserlerin ifa ettikleri çeşitli hizmetler yanında, şaheser sanat eserlerinin yaratılmalarına imkân sağlamaları ve örnek olmaları bakımından ayrı bir önemi ve hususiyeti bulunduğu gerçektir. Yalnız yurt çapında değil, dünya medeniyet tarihinde sözleri edilen bu çeşitli vakıf âsarının bakım, idare ve idame işleri ne durumdadır, ilgili mevzuat yeterli midir, Vakıflar Genel Müdürlüğü Teşkilâtı ve mensupları bu açıdan alâkaya muhtaç mıdır? İlk olarak bu konu üzerindeki görüş ve düşüncelerimi çok kısa olarak açıklamak istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım; şahsî görüşüme göre, vakıf hizmetleri, göründüğü kadar sınırlı ve sevki idare bakımından da zannedildiği kadar kolay değildir. Nitekim, bendenizden ev-

vel konuşan değerli sözcü arkadaşlar, bunların çeşitli taraflarına değinmişlerdir. Bu hizmetlerin çok ağır tarafları var, yaygın tarafları var.

Nitekim, ikinci konu olarak ele almak istediğim köy camilerine yardım konusu, bu camilerin bakım, tamirat işleriyle dolaylı da olsa meşgul bulunması, bu Genel Müdürlüğün yurt çapında ne kadar geniş bir sahada iş gördüğünü göstermesi bakımından çok şayanı dikkattir.

Hal böyle olunca, normal olarak, bu kadar önemli ve değişik mahiyet taşıyan vakıf hizmetlerinin, acaba istenildiği şekil ve verimle ifa edilip edilmediği sorusu akla gelmektedir. Bu soru, müspet bir şekilde cevaplandırılmaya müsait değildir, naçiz kanaatindeyim. Çünkü, Vakıflar Genel Müdürlüğü kadrosu, kemiyet bakımından yeterli olmadığı gibi, mensuplarına sağladığı maddî imkânlar bakımından da bol ve kalifiye eleman istihdamına müsait değildir. Bu durumda, vakıf mevzuundaki hizmetlerin asgarî mânada müşkülâtla yürütülmesine sebebiyet veriyor ve beklenilen gelişme ve bilhassa yaratıcılığa da mâni oluyor kanaatindeyim. Yaratıcılık kelimesini bilhassa kullanıyorum, çünkü Vakıflar Genel Müdürlüğünün ifa ettiği hizmet sahası, sadece bu ecdat yadigârı âsarın bakım ve idamesi olarak mütalâa edilmemelidir. Bunların, bakım ve idaresi yanında, benzerlerine (Sayın Altay söyledi) ve yenilerine, günün şartlarına ve ihtiyaçlarına göre vücut verilmesi lâzımdır. İşte böyle bir teşebbüsün (Bir yaratıcılık olarak) bugünkü Vakıflar Genel Müdürlüğü mensuplarıyle acaba meydana getirilmesi mümkün müdür?

Muhterem arkadaşlarım; hemen şunu arz etmek istiyorum ki, bugün çeşitli mevzuat bakımından Vakıflar Genel Müdürlüğüne böyle bir yaratıcılık imkânını bu mevzuat vermemektedir. Vakıf teşkilâtı günümüz şartlarına uygun ekonomik, sosyal ve hatta hukukî bakımdan bütün sorun ve sıkıntılarını izale edecek ve rahat bir çalışma olanağı sağlayacak ve yaratıcı güç kazandıracak bir şekilde yeni ve modern mevzuatla teçhiz ve takviyeye muhtaçtır. Bu konuda herhangi bir çalışma olup olmadığını; varsa, izahat lütfetmelerini Sayın Bakandan rica ediyorum.

İkinci konu olarak köy camileri inşaat ve tamirat işlerinin ne suretle yürütülmekte bulunduğu konusuna geçiyorum.

Muhterem arkadaşlarım; senelerden beri üzerinde ısrarla durduğum köy camileri inşaat ve tamirat - bakım hizmetlerini, büyük ve daha çok fakir vatandaş kitlelerini ilgilendirmesi bakımından ben şahsen mühim görmekteyim.

Malumları olduğu üzere, köylerimizdeki camilerimizden mazbut olanların; yani Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı bulunanların miktarları çok azdır. Bunun dışındaki köy camilerimiz, ya köylerimizin müşterek gücü ve daha çok dernekler vasıtasıyle veya birkaç sahib-i hayır tarafından yaptırılmışlardır. Bilhassa, eski tarihlerde fennî kontrole de pek tabi tutulmadan yapılan bu camilerimizin çoğu, zamanla harap olmaya başlayınca, ağır ve külfetli olan tamiratından haklı olarak kaçınılmış ve yeniden inşaları cihetine gidilmiş ve bu arada genel bütçeden tefrik olunan tahsisattan, bu teşebbüsleri yürüten muhtarlık ve derneklere bir miktar maddî yardımda bulunulması âdet haline gelmiştir.

Evvelâ, böyle bir yola niçin gidilmiştir, bunun üzerinde kısaca durmakta fayda vardır.

Muhterem arkadaşlarım; vakıflara ait mazbut camilerimizin bakım, tamirat ve restorasyon işlerinin bu teşkilâtça karşılanmasına mukabil, bunun dışında, yani mazbut olmayan ve büyük kısmı köylerimizde bulunan camilerimizin bu imkândan mahrum bulunması, işi şehir ve köy camileri tefrikine kadar götürmüştür. İşte bu farklılığı kısmen olsun ortadan kaldırmak maksadıyle böyle bir yardım yoluna gidilmiştir. Geçen seneye kadar köy camileri inşaat - tamirat, bakım işleri için genel bütçeden yapılan yardımlar bir Devlet Bakanlığı tarafından, vaki müracaatlar arasından tespitler yapılarak tevzi olunmakta idi; ama genel bütçeden ayrılan tahsisat miktarının azlığı, buna mukabil taleplerin ise haddinden fazla olması sebebiyle, sözü edilen tevziat işi, her sene bu Devlet Bakanlığının başında bulunan sayın bakanlar için içinden zor çıkılır bir mesele olmuştur.

BAŞKAN — Sayın Tarlan, iki dakikanız kaldı efendim.

CEMAL TARLAN (Devamla) — Sayın Başkan, ben biraz daha konuşmak istiyorum; bazı önerilerim de olacak. Acaba bana beş dakika daha müsaade edebilir misiniz?

BAŞKAN — Konuşmalar 10 dakika ile sınırlıdır. Süreniz bitince Genel Kurulun reyine müracaat ederiz efendim.

CEMAL TARLAN (Devamla) — Teşekkür ederim efendim.

Çeşitli uygulama şekillerine de başvurulmuş ve ancak tevziatta çok talebi karşılamak arzusu hâkim olmuş, genellikle tevziat küçük yardımlar halinde devam ettirilegelmiştir. Görebildiğim kadariyle bu uygulama, belki kaçınılmaz, fakat yararlı olanı değildir. Çünkü yardımlar, miktar bakımından az olduklarından ihtiyacı hiçbir surette karşılayamamış ve inşalarına başlanan camiler, yıl içinde bitmeyince gelecek yıllara vaki intikâllerle birlikte yardım müracaatları da tekrarlanmış ve mükerrer yardımlar vukubulmuş, velhasıl hakikî ihtiyaçlı tefriki yapılmadan tevziata devam olunmuştur. Gerçek budur ama, insafla ifade etmek yerinde olur ki, tahsisat azlığı ve ihtiyaç ve talebin çokluğu karşısında noksansız, hatasız bir uygulama beklemek de pek mümkün değildir.

Muhterem arkadaşlarım; şahsî arzum ve düşüncem, bu konuda en yararlı şeklin bulunmasıdır ve ilk olarak köy camilerimizin halihazır durumlariyle ilgili envanter tespiti ile bu şeklin bulunabileceği mülâhazasiyle köylerimizdeki mevcut camilerimizin hangi tarihte ve ne surette yaptırıldığı hangi malzeme kullanıldığı, halen eksikliklerinin bulunup bulunmadığı ve şayet varsa ne kadar masraf ihtiyacına lüzum bulunduğu köyün malî gücünün buna müsait olup olmadığı hususatı tespit ettirildiği ve bu bilgiler hazırlanmış şekilde fişlerine geçirilerek muhafaza olunduğu ve yardım talepleri bu fişlerden yararlanılarak karşılandığı takdirde bunun en yararlı ve en az hatalı bir uygulama şekli olabileceğini düşünmüş ve önerilerde de vaktiyle bulunmuştum.

BAŞKAN — Sayın Tarlan, sözünüzün bitmesi için kaç dakikaya ihtiyacınız var efendim?

CEMAL TARLAN (Devamla) — 5 dakikada toparlarım efendim.

BAŞKAN — Sayın Tarlan'a 5 dakika daha konuşmasını bitirmesi için süre tanınmasını Genel Kurulun oylarına arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir, buyurun efendim.

CEMAL TARLAN (Devamla) — Çok teşekkür ederim, Sayın Başkanım.

Muhterem arkadaşlarım; şu anda yine nasıl hareket edilmesi lâzım geldiği hususundaki yeni fikir ve tedbirleri, şimdiye kadar ne yapıldı veya neden yapılmadı münakaşalarına tercih ettiğimden bu geçmiş tatbikatın eleştirisine girmiyorum; ama geçmiş senelerde sık sık rastlanan bazı durum ve münasebetleri açıklamadan geçemeyeceğim.

Muhterem arkadaşlarım; bazı köy dernek ve yöneticileri her sene bu yardım müracaatlarını usanmadan tekrar etmiş durmuşlardır. Ufak da olsa birtakım yardımlar sağlayan ve bunlardan istifade edenler bu şekildeki müracaatlarının arkasını bırakmamışlar ve mütemadiyen her defasında bir miktar yardım sağlayarak köylerine dönmüşlerdir; ama muhterem arkadaşlarım, buna mukabil fakirliği ve Ankara'ya uzaklığı sebebiyle hiç müracaatta bulunmamış olması sebebiyle bugüne kadar yardım alamamış veya bir defa almış köylerimiz de bunların yanında vardır. Bunu söylerken Bakanlıktan arka arkaya yardımlar sağlamış köylerimiz için herhangi özel bir kayırmadan faydalanmışlardır da demiyorum. Bunu yardım tevziatının bir usul ve sıraya ve ihtiyaca bakılmadan yapıldığını gören köy yöneticilerinin ısrarlı takiplerine bağlamak mümkündür.

Muhterem arkadaşlarım; söylemek istediğim, bu durumun önüne geçilmesidir. Tabiatıyla ilk akla gelen ve arzu edilen köy ve kasabalarımızdaki gayrimazbut camilerimizin Vakıf İdaresine bağlanmasında kanunî bir sakınca yok ise, bunlara zamanla böyle bir hüviyet kazandırılması tabiatıyle en şayanı arzu olandır. Ancak; hem uzun vadeli hem de çok ağır malî külfeti istilzam edecek olan bu işin, kanunî mahzuru yoksa dahi, hemen ele alınmasını kanaatimce mümkün görememekteyim; ama bugünkü ihtiyaç ve şartlar gözönünde tutularak alınacak prensip kararlarıyle konunun hallini de mümkün görmekteyim.

Muhterem arkadaşlarım, bunun için de fakir köylere öncelik tanımak suretiyle evvelâ yapılacak yardımların adilâne, ihtiyacı karşılayacak miktarda olması ve saniyen bir sıra takip olunarak yapılması keyfiyeti kesin bir prensip kararına bağlandığı takdirde mesele kolaylıkla halledilebilecektir. Bunun için de;

1. — Köy camilerine yapılan yardımların Hükümet merkezi veya vilâyet aracılığı ile ayrı ayrı veya müştereken veyahut bunlardan yalnız biri marifetiyle yapılması şekillerinden biri mutlaka tercih ve tespit olunmalıdır.

2. — Köylerdeki camilerin halihazır durumları tespit ettirileceğine göre, alınacak neticelere bakılarak yeniden yapılacak veya derhal tamire muhtaç olanlar başa alınmak suretiyle bunlar sıraya konmalı ve listeleri tanzim olunarak Hükümet merkezinde ve ait olduğu vilâyette muhafaza olunmalıdır.

3. — Yeniden veya esaslı tamirat yaptırmak mevkiinde bulunan hangi vilâyetin işi fazla ise, bu durum dikkate alınarak tahsisat taksimi buna göre yapılmalıdır.

4. — Köy muhtarlıklarına veya yetkili derneklere yapılacak maddî yardımların bir fayda sağlamasını teminen (Bilhassa bu noktaya önemle işaret ediyorum) bir taban tespit olunmalı ve sırası gelen camilere inşaat için meselâ bir 10 bin lira, esaslı tamirat için meselâ bir 4 bin lira ve ufak tamirler için de asgarî 2 bin lira para yardımında bulunulmalıdır

Muhterem arkadaşlarım; şimdiye kadar verilen bin liralar köylerde yapılan camilerin inşaatı için hiçbir yardım sağlamamıştır. Binaenaleyh, bu miktarın bir tabanı tespit edilirse ve ona göre verilmek usulü kabul olunursa, bu yardımlar o köylerin inşaat işlerine mutlak surette yardım sağlayacaktır.

Muhterem arkadaşlarım; bütün bunlar tespit edildikten ve köy camilerinin durumlarını gösterir fişleri ve listeleri hazırlandıktan sonra bugüne kadar bir mesele olan tevziat işinin uygulanması kolay hale sokulmuş olacaktır. Ancak, bütün bunlar, bu konuda düşündüklerim ve bulduğum naçiz tedbirlerdir. Daha mükemmellerinin bulunmayacağını iddia edecek bir durumda değilim. Esasen evvelce önerdiğim tedbirleri bu defa da sorumlu sayın arkadaşlarıma intikal ettirmiş bulunmakla ben bir vazife yaptığım kanaatindeyim.

Beni dinlemek lütfunda ve müsamahada bulunan Sayın Başkanıma ve Heyeti Umumiyeye hürmetlerimi sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi üzerinde oyunu kullanmamış sayın üye var mı efendim?.. Yok. Oylama işlemi bitmiştir.

Sayın üyeler oturum için tespit edilmiş bulunan çalışma süremiz dolmuştur. Saat 20,30'da toplanmak üzere Oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 18,57

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 20,30

BAŞKAN : Başkanvekili Necip Mirkelâmoğlu.

KÂTİPLER : Ekrem Kabay (Burdur), Mehmet Çamlıca (Kastamonu)

BAŞKAN — 54 ncü Birleşimin Üçüncü Oturumunu açıyorum.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesinin tümü üzerindeki konuşmalarımıza devam ediyoruz. Sayın Dikeçligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Sayın Başkanım zamanında maruzatımı bitireceğim.

Vakıflar bize ecdadımızın en büyük armağanıdır, memleketimizin tapusudur. Benim kanaatımca şimdiye kadar vakıflar üzerinde çok duruldu. 1962'den bu yana, yukarda da konuşul-

du, burada da. İnşallah Sayın Bakan bu konuşmaları tetkik eder; gerek Bütçe Komisyonunda, gerek Senatoda, gerekse Meclisteki konuşmaları gözden geçirdikten sonra ele alır ve Vakıflar İdaresine bu tenkitlerin ışığı altında bir yön verir. Şimdiye kadar birçok tenkitler yapıldı, o tenkitlerden sonra ertesi gün Bakan geldiği zaman bu tenkitlerin hangisi kaçta kaçı yerine getirildi, bu murakabe maalesef Meclisimizde, Senatomuzda lâyıkı veçhile yapılamıyor.

Şimdi geliyorum vakfın gayesine :

1. — Vakıf gayesine matuf olarak kullanılmalıdır. Onun dışında kullanıldığı takdirde bu ecdadımızın hâtırasına hürmetsizlik olur.

2. — Bazı yerlerde vakıf arazileri vardır, doğru. Bu vakıf arazisi meselâ Kayseri'de ise, Tokat'ta ise, Aydın'da ise herhangi bir vilâyette ise, bu araziler satıldığı takdirde bunun geliri yine orada kullanılmalıdır. Çünkü vaktiyle vakfedenler oraya vakfetmiştir; bu gelir başka yerde, başka istikâmetlerde kullanıldığı takdirde, vakfın gayesinin dışına çıkılmış olur. Bu hususun da gözönüne alınmasını istirham edeceğim.

Vakıflardan gaye içtimaî adaletin tesisi, yoksullara yardım, düşkünlere yardım. Bütün bunları bizim ecdadımız kurmuş. Selçuklulardan kalan halıları düşünelim, elbette orada iyi bir müessese kurulmuş. Aşhaneleri düşünelim, Orhan Gazi'nin yoksullara bizzat kendisinin yemek dağıttığını ele alalım. Demek ki, burada sosyal bir hizmetin, içtimaî bir adaletin temin edilmiş olduğu görülüyor. Bugün vakıflarımızda bunlar oluyor dersek yalandır.

Sayın Bakan inşallah bunları yerine getirir. Meselâ, muhtelif zamanlarda memleketlerimize gelen yabancılar Türkiye için «18 nci Asırda dahi dilencisiz» memleket diyor. Bu dilencisiz memleket neyin sayesinde olmuştur? Vakıflar sayesinde olmuştur. Çünkü, kimsesizlere bakan bakımevleri vardı, ihtiyarlara bakan bakımevi vardı. Evlenecek kızlar düşkünse, yani kimsesizse onun evlenmesine yardımcı olmak maksadıyle kurulmuş vakıflar vardı. Kimsesizlerin defnedilmesine ait kurulmuş vakıflar vardı. O halde bu vakıflarda kimsesizlere bakılıyor. Bugün Türkiye dilencilerle dolu. Sayın Bakandan ben istirham edeyim, bunlar dilenmeyebilir; eğer vakıf gayesinde yürürse, yürümekte devam ederse. Şöyle ki, Batı memleketlerinin iyi taraflarını örnek almalıyız. Meselâ Batı memleketlerinde, eli sakat kalmış, kolu sakat kalmış insanlar eğitime tabi tutuluyor. Bir de bakıyorsun sanat sahibi yapılıyor, çalıştırılıyor ve bu suretle dilencilik ortadan kalkıyor, insanlar kazançları ile geçinir hale getiriliyor. Bence vakıf gelirlerini bu gibi tesislere yatırmak lâzım. Ve o tesislerde bu gibi düşkünler veya elden ayaktan olmuş kimseler varsa, gençse eğitime tabi tutulmalı ve ona göre tesisler kurulmalı. O tesislerde çalışarak onlar idamei hayat etmelidirler. Bu suretle Türkiye'de dilencilik belâsı ortadan kaldırılmaya çalışılmalı. Büsbütün düşkünse ecdadımızın kurduğu bu vakıfların gelirleri ile ona bakmak imkânları hasıl olabilir ve vakfın bazı yerleri vardır ki, kendi tesislerinde bunlar bakılabilir.

Vakıf gayesinin dışında kullanılamaz dedik. Bir medrese, kütüphane olur, gençlerin okumasına bu yerler tahsis edilebilir; ama bunun dışında bunu kullanmak doğru değildir yerinde değildir.

Benim kanaatim, Vakıflar İdaresi diğer müessesslerden farklıdır, siyasetin tamamen dışında olmalıdır. Arkadaşlarımız serbest kalmalıdır. Sayın Tarlan camilerden bahsetti, kime göndereceksiniz. Valilere. Gelecek ocak, bucak, il başkanı efendim bize filân köy rey verdi, filân yer verdi, filân yer verdi diyerek bu camie yardım ediniz diyecek. Bunu, bunun dışında tutmak lâzım. Bunun dışında nasıl tutabilirsiniz? O halde orayı en iyi bilen müftüdür. Müftünün başkanlığında bir heyet kurarsınız. O iyice gözden geçirdikten sonra, hangi cami lâyıksa, hangisi yerinde ise Allah'la başbaşa kalarak hiç politikacının tesirinde kalmayarak bu paraları o camilere tahsis eder. Bunun dışında bir yol tuttuğunuz takdirde günahkâr olursunuz. Ben öyle yerler biliyorum ki, verilecek yere verilmiştir, varılmıyecek yere verilmemiştir. Bizim valilerimiz de nedense politik tesirlerde kalıyor. Politikacıların tesirinde kalarak hiç lüzumsuz yerlere ve camilere yardımlarda bulunuyorlar. Bunun da mutlak surette önlenmesi lâzım, tabiî Bakanlık üzerinde durursa, durmaya değer bulursa.

Vakıflar İdaresiyle Diyanet İşleri arasında sıkı bir irtibat kurulmalıdır. Maalesef bugüne

kadar bu irtibat kurulamamıştır. Bizim camilerimizdeki eski eserlerimiz heder olup gitmiştir. Şunu açıklıkla ifade edeyim ki, orada çalışan imamlarımız, din adamlarımız bu eğitime tabi tutulmamıştır.

El yazmalı eserler. Şimdi baksanız eski camilerde dahi el yazmalı eserler var mıdır, yok mudur bilmem, günahını almam. Çok yerde ben göremiyorum. Ne yapılıyor bunlar?.. Dışarıya çıkıyor. Arkadaşlar, Selçuklulardan kalma öyle Kur'an-ı Kerimler, öyle el yazmalar var ki, bugün 50 bin 100 bin liradır. Hep bunlar dışarıya kaçıyor. Bunun vebalini çekenler vaktiyle dikkat etmedikleri için çekiyorlar, çeksinler; ama bundan sonraki insanlar çekmemeli ve bu vebali üzerinden atmalı, bunun üzerinde hassasiyetle eğilmeli.

Yine camilerimizde şamdanlarımız var. Bu şamdanlar paha biçilmez kıymettedir. Gidiyor, yeni moda olan fleresasn denen lâmbayı koyuyor, gözü de bozuyor; ama o bizim şamdanlarımızı modernize edemiyor. O gayet güzel modernize edilebilir. Elektrik üzerine bir avize koyarsınız, elektriği geçirirsiniz değerlendirirsiniz. Bu şamdanlar bazı simsarlar tarafından, kıymeti bilinmediği için, alınıyor ve onun yerine başkası konuyor, bu da heder olup gidiyor. Diyanete soruyorsun; bu sende mi?. Bende değil. Vakıflara soruyorsun; bende değil. Kim bunun sahibi?.. Ortada yok.

Yine bu camilerimizdeki tarihî halılar, kilimler heder olup gidiyor. Kim bunun sahibi?. Vakıflara dersin; bende değil der, Diyanete sorarsın; bende değil. Böyle bir tüzük yapılmamıştır. Halbuki şimdiye kadar bunlar halledilecek meselelerdi, kolay meselelerdi ve üzerinde hassasiyetle durulması lâzım gelen meselelerdi. Oraya bakan insan da insandır. Emin olunuz, 100 bin lira, 200 bin lira değerinde halılar vardır, kıymetli eserler vardır. Bunlar elden çıkıyor, gidiyor. Ne oluyor?.. Bakımsızlık yüzünden, üzerinde durulmaması yüzünden heder oluyor. Bence esas bu küçük meseleler üzerinde hassasiyetle durulması lâzım ve bunun üzerine ciddiyetle eğilmek lâzımdır. Vazife görenleri ciddiyete davet etmek lâzım, onlar hakkında kurslarla bilgi vermek lâzım, yetiştirmek lâzım. Hangisi sahip çıkacaksa, Diyanet mi sahip çıkacak, Vakıflar mı sahip çıkacak buna biran önce sahip çıkan bir müessese bulunmalıdır. Şimdiye kadar maalesef bulundu dersek kendi kendimizi aldatmış oluruz. Bazı hadiseler oldu ve nitekim oraya sordum; efendim bizde değilki. Ona gidiyorum; Diyanetin diyor. Mesele ortada muallâkta kalıyor ve bu suretle bir hal çaresi bulunamıyor.

Yine Türkiye'nin davalarından birisi de kimsesiz çocuklardır. Bu kimsesiz çocuklar meselesinin bir kısmını Vakıflar üzerine alabilir. Nasıl alabilir?.. Ben vaktiyle de bunu teklif ettim. Vakfın arazisi var, zeytinlikleri var. Benim kanaatımca burada okullar açılabilir. Fatih'in külliyyesini düşününüz, diğer müesseseleri düşününüz, bütün külliyyeleri düşününüz. Açıldıktan sonra buraya alınır, o çocuklar orada bilfiil çalıştırılmak suretiyle okutulur. Hem de çalışarak bir eğitime tabi tutulabilinir. Meselâ zeytinlikleriniz var, diğer araziniz var. Bu arazilerde bu şekilde tesislerin kurulmasına gitmek yerinde olur.

Diğer taraftan, Vakıflar için bugün ayrılan para hiç kâfi değildir. Bence Vakıflar ecdadın eserlerini ayakta tutmakla mükelleftir. Ben han yaptırayım, falan yaptırayım. Sen mevcut eserleri, şu Türkiye'nin tapusu olan eserleri ayakta tutmaya gayret etmiyorsun, biran önce onu ayağa kaldırmak istemiyorsun, gün geçtikce yıkılıyor, harap oluyor. Doğu Anadolu'da birçok yerlerde gördüm. Siz buna az bir para ayırıyorsunuz ve bunları ayağa kaldırmadan önce başka yatırımlara gidiyorsunuz. En büyük yatırım bu; turizmden bahsediyorsunuz.

BAŞKAN — Sayın Dikeçligil, iki dakikanız var efendim.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Tamam efendim.

Meselâ bizim Kayseri'de 2 - 3 tane han restore edildi. Saruhan Karatay Hanı. Önünde bir bekçi duruyor. Bu harap olacaktır. Halbuki bu hanlar maksadına matuf olarak turistik tesis olarak kullanılır; ama bar haline getirilmez. Ne olur?.. O eski usul döşenir. Avrupalı'lar buna hayran zaten. O eski usule göre döşendikten sonra turistlerin hizmetine açılabilir ve bu suretle oraya da bakılmış olur, tekrar harabeye yüz tutmaz ve tutmaması lâzım.

Arkadaşlar, ikinci mesele şu : Biz tarihî eserlerimizi değerlendirmiyoruz da (Bence her

tarihî eser iyi) buna mukabil Antik çağlardan kalmış eserler üzerinde daha çok duruyoruz. Emin olunuz, ben nereyi gezdimse, turistler Ayasofya'ya baktıkları kadar daha çok Sultan Ahmet Camiine gidip bakıyorlar, saatlerce temaşa ediyorlar. Hem de nasıl?. Bizim gibi de değil.

Bursa'da Yeşil Camii. Çünkü kendilerinde yok bu aydınlık iş. O camilerimiz ruhlara aydınlık veriyor. Onların kilisesi karanlık. Karanlıktan bunalmış aydınlığa doğru gitmek istiyor o insan.

Biz turistlerin başka şey için geldiğini zannediyoruz, onlara değer veriyoruz; Sultan Ahmet Camiinin etrafını ne hale getiriyoruz. Yazık, yürekler acısı bu. Hatta son zamanlarda camilerin ortasında, avlusunda İslâmın, Türklüğün aleyhinde komünizm eserler sergileniyor. Buna da müsamaha gösteriyoruz. Ne der, rica ederim, bu ecdat bize? Acaba hakkını helâl eder mi?.

Buraya ne vaatlerle, ne sözlerle geldik. Tahmin ediyorum ki, gelen arkadaşlarımız (Bakandan ümit varım, arkadaşımdır) bunları yerine getirir ve bunlar üzerinde hassasiyetle durur. Diğer arkadaşlarımız da Hükümet kanatlarını sıkıştırır ve bu istikâmete doğru onlara bir yön vermeye çalışır.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Sayın Hıfzı Oğuz Bekata, buyurunuz efendim.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Ankara) — Sayın Başkan, değerli senatörler;

Dinlediğim sözcülerin dokunmadıkları bir iki hususun dile getirmek ihtiyacını duydum.

Bilindiği gibi bir anlamda vakıflar, İslâm, Türk hayır ve sosyal yardım şuurunun ifadesidir. Bu itibarladır ki, 150 yıl önce Evkaf Nezareti Devletin, Hükümetin içinde hatırı sayılır belli başlı ağırlıkta bir vekâlet idi. Yine bildiğiniz gibi, tarih seyri içinde vakıfların mühim bir kısım emlâki millî hudutlarımızın dışında kalmış, bir kısmı da içeride bulunuyor. Biz bu içeridekileri çok iyi idare ediyor muyuz?. İşte benim kısaca işleyeceğim nokta budur. Vereceğim örneklerle bundan sonra aynı hataların yapılmaması noktasında küçük bir yardımım olursa, bahtiyar olacağım.

Şimdi bir misâl vereceğim. Zabıtlara böyle geçsin istediğim için «Ok Meydanı Faciası» diyorum. Vakıfların İstanbul'da 1 500 dönümü geçen bir Büyük Ok Meydanı vardı. Bu Fatih Vakfiyesiydi. Üç kıtada Türk gücünü ispatlayan eski askerler burada talim, terbiye görmüşlerdi. Çanakkale'de Türkün adını tarihe yeniden tesçil eden kahramanlar da burada talim terbiye gördüler. Buranın sahibi Vakıflardı. Tapulu herhangi bir mülkün sahibi oraya gecekondu veya bir başka kimsenin tecavüzünü meneder; Devlet gücünün bir parçacına sahip bulunan Vakıflar bu ecdat yadigârı ve büyük tarihî kıymeti olan yeri Devletin yanında bulunmasına rağmen peşkeş çeker. Kelimeyi kasten kullanıyorum. Oralarda sadece gecekondu yapılmadı, üç beş katlı apartmanlar yapıldı; yani demek istiyorum ki; bir gecede yapıldı, müsamaha edildiği için yapıldı. Yeni Umum Müdürün bu konunun üzerinde durmasını istiyorum.

Bu konunun altından çıkacak iki gerçeği tesçil edelim: Bir, buranın bugünkü maddî kıymeti bir milyarın çok üstündedir, manevî kıymeti ise paha biçilmez. O halde Vakıflar kendisine emanet edilmiş bulunan mülkün sahibi olsa idi, burası bugün tarihî bir hatıra olarak bu maddî manevî kıymeti ile Vakıfların elinde olacaktı. Demek ki sahiplik yapamamıştır.

Sevgili arkadaşlarım; ikinci bir konuyu dikkatinize arz edeceğim. Evkaf Nazırı Hayri Efendi zamanında şöyle bir karar alınmıştı; «Vakıflara yük olan, pahası büyük olmayan mülkün satılarak yerine daha değerlilerinin konması.» Bu doğru bir şey; ama şimdi bu ne oldu biliyor musunuz? Bu da iyi kullanılmadı. Örnek: Kızılayda 800 metrekarelik bir küçük saha 16 milyona satıldı; Vakıf apartmanlarının yanındaki 6 500 metrekarelik Belvü Otelinin de bulunduğu bütün saha 27 milyona satıldı. Hemen biraz sonra da % 60 nispetinde devalüasyon olunca 9 milyona yakın bir kıymet arz etti. Niye satıldı? Duyduğumuza göre Vakıflar Bankasına para ihtiyacı hasıl olmuş, o parayı böyle bir satışla sağlamak istemiştir. Doğru mu, eğri mi arkadaşlarımız, Sayın Bakan cevap verirler.

O halde Hayri Efendinin vasiyeti bu değil. Değersizler satılacak; tatbik edilen şey değer-

lilerin satılması tarzındadır. Vakıflar bir emanettir. Bu emanet böyle kullanılamaz. Yeni görev almış arkadaşlarımızın aynı yolda gitmemeleri için kendilerini ikaz etmeyi görev sayıyorum.

Sevgili arkadaşlarım; üçüncü bir konu olarak Vakıfların yatırımlarını dile getireceğim.

Yatırım iktisadî olmalıdır, yatırım ticarî mahiyette olmalıdır. Niçin? Herhangi bir şahıs hangi gözle yatırıma bakarsa bir müstakil ünite halinde bulunan Vakıfları yürütenler de böyle yapmalı. Halbuki bizdeki yatırımlar nedir? Mahiyetini arz edeyim. Kim vakıflara bakan Devlet Bakanı olmuşsa, kendi bölgesine yatırım yaptırmakta siyasî tazyik yapmış ve Vakıflar İdaresi buna boyun eğerek yatırımları yapmıştır. Örneğin; isimsiz söyleyeceğim, bir Devlet Bakanının iline 27 milyonluk yatırım yapılmış 17 bin lira alınmaktadır. Bu yatırım değildir. O halde ne olacak? Vakıflar Bankası bu gibi siyasî tazyiklerin dışında kalacak. Çünkü, kendisine bir ecdat emaneti tevdi edilmiş bulunmaktadır.

Başka bir misal vereyim. Yine siyasî tazyikle günün birinde Sapanca'nın bir kenarına bilmem kaç milyona malolan bir otel yapılmıştır. Biraz sonra yol değiştirilmiş, otel hâlâ, 14 senedir bir bekçinin nezaretinde öyle duruyor. Hakkımız yok. Binaenaleyh, yatırım yapılırken siyasî tesirlere göre değil; bu emanet, büyük müessesenin daha çok gelişmesini gerektiren faktörlere göre yapılmalıdır.

Şimdi, kısaca bir iki noktaya daha işaret ettikten sonra huzurunuzdan ayrılacağım. Evkaf İdaresi modern bir idare değildir arkadaşlar. Onun içindir ki; yeni kurulan vakıflar Evkafın bir parçası olmaktan korkmakta, müstakil vakıflar haline gelmektedir. Halbuki Vakıflar İdaresi modern, güven verici, bu arz ettiğim özürlerden uzak bir idare tarzında olsa idi, şimdi parça parça vakıflar kurulmaz, bu vakfın Devlet yakınlığı içindeki yerini alırdı. Binaenaleyh, Evkafı eski zihniyetten kurtarıp modern ihtiyaçlara cevap verecek gayri iktisadî müesseseler kuran ve siyasî tesirlere göre yön alan değil, Evkafın temel karakterine uygun hizmet eden bir müessese haline getirmeye mecburuz

Son söz olarak yeni görev alan ve bir arkadaşımızın tenkit konusu yaptığı Sayın Umum Müdürden ve Vakıflara bakan Devlet Bakanımızdan ricam şudur : Vakıflar emanet edilen zikıymet Süleymaniye'ye paha biçilir mi, Sultan Ahmet'e paha biçilir mi? Bu gibi büyük müesseseleri restore ederken eski karakterini bozmadan dikkatli olarak restore etmeli ve restore edecek insanların sayıları çok azaldığı için yenilerinin yetiştirilmesi üzerinde dikkatli olunmalıdır. Vakıf İdaresini eski kuruluşuna sadık; ama yeni zihniyetle idare etmenin şartlarına kavuşturmalıdır. Öyle ki, milyarı da (ölçüyü) arz edeceğim. Milyarlara sahip olan Vakıfların Devletten yardıma ihtiyacı aslında yoktur; ama iktisadî, ticarî anlamda idare edilirse. İşte Vakıfların yanıbaşında önemli sermayesine sahip bulunduğu bir de Vakıflar Bankası bulunduğuna göre bu ikisini öylesine bir istikamete sevk etmek lâzımdır ki, yarın gerekirse Devlete yardım edecek müessese olsun. Devlet bütçesine ihtiyacı olmasın. Bu istikamette yeni Umum Müdüre ve Devlet Bakanı arkadaşımıza başarı dileklerimi ve Vakıflar Bütçesinin memlekete hayır ve uğur getirmesini temenni eder, saygılar sunarım.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Hilmi Nalbantoğlu buyurunuz.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) — Sayın Başkan, sayın senatörler, hepinizi hürmetle selâmlarım.

Benden evvel konuşan arkadaşlarım benden çok daha vukufla Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi dolayısıyle değinilmesi gereken noktalara değindiler. Ben de bir kere daha değinip aczimi size gösterecek değilim. Ancak, birkaç noktaya müsaadenizle değineceğim.

Bir; vakıf emvalinin gereğince değerlendirilmesi hususu.

İki, vakıf eserlerinin tamirleri hususu.

Üç; Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilâtının reorganizasyonu konusu.

Dört; camilere, özellikle köy camilerine yapılması lâzım gelen yardım konusu.

Bazı illerimiz hakikaten vakıf hazineleriyle doludur. Ben, genellemeden biraz da özellemeye kaçarak bu hazineleri taşıyan illerden birisinin de Erzurum olduğunu söylemek istiyorum. Bu hazineleri taşıyan illerimizde vakıf emvali hakikaten şimdiye dek gereğince de-

ğerlendirilmemiştir. Şöyle ki, arsalar vardır, imar durumları müsaittir, hakikaten, şehrin inci arsası denecek evsaftadırlar; fakat Vakıflar Genel Müdürlüğü her nedense bildiğim veçhile değerlendirme yoluna gidememiştir. Satsın, demiyorum, fakat oralarda imar planının icabettirdiği tesisleri (Otel olsun, işhanı olsun) yapmak suretiyle değerlendirme imkânları bulunabilir.

Sonra, öyle vakıf binaları vardır ki, artık altındaki arsalar üstünde (Eskiden kalmış olan tarihî eser olan binalardan tabiî bahsetmiyorum.) Salaş olarak eskiden beri yapılmış binaların kıymet bakımından katkat üzerine çıkmıştır.

Sayın Genel Müdür arkadaşım, sınıf arkadaşımdır ve teknik elemandır, bilirler; inşaatın metrekare ile fiyatı tespit edilir. Meselâ, «Şu betonarme binasının metrekaresi kaça mal olur?» denirse, bilfarz bugünkü rayiçle «Bin liradır» denir; fakat bugün öyle vakıf arsaları vardır ki, üç bin lira, dört bin liradır. Onları üzerindeki üç yüz lira veya iki yüz lira metrekare değerindeki inşaatlarla işgal etmek, şehirlerin imar nâkisesidir.

Bir de ayrıca vakıf arsaları üzerindeki başka şahıslar tarafından yapılmış ve âdeta ekonulmuş arsalar vardır ki, bunların da durumu bu vaziyettedir. Umarım ki, yeni Genel Müdür arkadaşımız ve Bakanlık, bu arsaların gereğince değerlendirilmesi için bir çare düşünecektir. Her halde Vakıflar Bankası bu desteği de sağlamak bakımından yardımcı olacaktır.

Diğer taraftan tarihî vakıflar eserlerinin tamirleri hususuna değinmek istiyorum, bu hususta öyle zannediyorum ki, Doğu Anadolu'daki vakıf hazinesi taşıyan illerde gereğince ve yeterince bu vakıf eserlerine el atılmamıştır. Hiç yapılmamıştır da demiyorum, bu bir inkâr olur, yalnız yeterince ve gereğince el atılmamıştır, bu hususta da bir ilgi göstermesini arz etmekteyim.

Reorganizasyon üzerinde durmayacağım, bugün Türkiye'de her idaremiz reorganizasyona ihtiyaç göstermektedir. Bunu da yine arkadaşım, vukufla teşkilâtının reformuna veya reorganizasyona veyahutta işler hale getirilmesine çalışacaktır, eminim.

Köy camilerine yardım bence kırsal yörelerden başlamalıdır; nasıl ki, kalkınmayı da kırsal yörelerden başlatmak istiyoruz. «Neden» mi diyeceksiniz? Ovaların pamuğu var, pancarı var ve hatta iki ürünü var. Ova köyleri camilerini tabiatıyle yapacaktır. Sahillerimizin tütünü, fındığı, narenciyesi ve hatta çayı var ve bunların taban fiyatı da var. Zannediyorum ki, bu köylerin bilmem millî hâsıladaki fert başına düşen millî gelir payı da çok olmaktadır, Allah daha da çok etsin, bunlar camilerini herhalde yaparlar da, yaptırabilmişlerdir de, tamir de edeceklerdir. Kime nazaran? Kırsal alanlardaki köylere nazaran.

Ya dağların nesi var? Rüzgârı, yarı fiyatına alınan eti, bir liraya alınan sütü, değer etmez. Kırsal bölgelerde yaşayan köylülerimizin belki cebine giren yıllık gelir ovadaki veya sahildeki köylü halkımızdan daha azdır. Umarım ki, bunlar camilerini ve dinî mabetlerini tamir için fazla bir ödeme güçlüğünde ve zorluğunda bırakmasın. Yeni Genel Müdürümüzden ve Bakanımızdan bunu istirham etmekteyim.

Ayrıca, çok özel bir konuya değinip huzurunuzdan ayrılmış bulunacağım. Bu sene vakıf binalarının kiraları artırılmıştır. Türkiye'de zannediyorum tüm olarak bir ayrım yapılmadan artırılmıştır ve fakat Erzurum'daki kira artım nispetleri diğer illerdeki kira artım oranlarından çok daha yüksek olduğu hemşehrilerim tarafından bana iletilmiştir. Bu kira konularının üzerinde sınıf arkadaşım Genel Müdürün ve Sayın Bakanım bir kere hatırım için eğilmesini istirham etmekteyim.

Huzurunuzu işgal ettim, beni dinlediğiniz için teşekkür ederim sağolun.

BAŞKAN — Sayın Vefa Poyraz.

VEFA POYRAZ (İstanbul) — Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlarım;

Herhangi bir fikre arzı cevap etmek üzere huzurunuzda bulunmuyorum. Ben, vakıf arazileri üzerinde yapılmış gecekondular mevzuunda söz almak istemiştim; Sayın Bekata biraz evvel temas buyurdular, ben konuya başka bir istikametten yaklaşmak istiyorum.

Büyük şehirlerde vakıf arazileri üzerine gecekondular yapıldığı ve bunların büyük kentler halinde geliştiği vakıadır. Sayın Beka-

ta'nın verdiği misal de bunlardan biridir, Okmeydanı.

Okmeydanında bin beşyüz dönüme yakın arazi 1965 yılından evvel meskûn saha haline gelmişti. Şimdi burada vatandaşlarımız oturuyor. Bu arazinin vatandaşlarımıza intikal ettirilmesi gerekir. Mevkiin tarihî özelliği de dikkate alınarak bu bölgede Okmeydanının bir minyatür şekli yapılacak ve bunun için de Namazgâh denilen bölge ayrılmış idi. Bu arazi parsellenmiştir. Yalnız, malikine satışının yapılabilmesi için 2490 sayılı Kanun muvacehesinde tercihan satış imkânı yok. Niza ve ihtilâf yaratılmadan bu satışın imkânı gerçekleştirilemiyor. Herkesi de mahkeme kapılarına götürmek vatandaş için büyük bir sıkıntı yaratacağından bu meselenin özel bir kanunla tedvin edilerek orada bulunan vatandaşlarımıza bu arazinin geçirilmesi zorunluluğu vardır. Üç bine yakın parsel arazidir, burada üç bine yakın meskenin başka bir yere nakli ve sairesi düşünülemez. Mevkiin tarihî önemi ile mütenasip bir minyatür saha geliştirilerek şagillerine, bugünkü şâgillerine arazinin devri için icap eden kanunî mevzuatın getirilmesini istirham ediyor ve destekcisi olacağımızı da peşinen arz ediyorum; bu işin parselleri filan yapılmıştır.

Bir diğer konu, gayri müslimlere ait vakıf emvalinin idaresinde anayasal hukukun emrettiği eşitlik prensiplerine uyulmadığı bir vakıadır. Devlet olarak herhangi bir sebeple istimlâk ettiğimiz, yol yaptığımız bir okulun, bir yetimhanenin tekrar yaptırılmaması meselesi eşitliği rencide eden, bizim vatandaşlarımıza kendi idaremiz hakkında tereddütler ve soğukluklar yaratan bir muameledir. Bu muamelenin gözden geçirilerek noksan neresinde ise tashihi icap eder. İçişleri Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü arasında gidiş - geliş bu vatandaşları üzmekte, günün birinde bu iş olmaktadır; ama bir sürü dolambaçlı yollardan geçilerek. Onun için istirham ediyorum, Anayasal hakların eşitlik prensiplerini her muamelede seyyanen uygulanması gerekmektedir.

Bir ufacık konuya daha temas ediyorum. Büyük şehirlerde okul yaptırmak için arazi tedarik ve temini çok zorlaşmıştır. Vakıflarımızın kıyıda köşede kalmış arazileri, arsaları vardır. Bu arsaların Millî Eğitim Bakanlığı ile anlaşarak, vakfın hukuku da korunarak malî gücüne zede getirmeden okul yapılmak üzere bu arazilerin Millî Eğitim Bakanlığı ile Vakıflar arasında bir işbirliği ile ona buna satılmak yerine bu istikamete tevcih edilmesini öneriyoruz.

Beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için teşekkürlerimi sunuyorum ve Sayın yeni Genel Müdüre ve arkadaşlarımıza başarılar temenni ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Ömer Ucuzal, buyurunuz.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Milletimizin varlığını alâkadar eden her mevzu hepimiz için büyük değer taşımaktadır. Bunun yanında konu Vakıfları ilgilendirdiği zaman bu düşüncemiz bir kat daha değer taşımaktadır.

Ecdadımızın dinî hayrı ve sosyal yönden bize emanet ettiği bu büyük varlığı şanına yakışır şekide muhafaza edip, bizden sonra gelecek nesillerimize daha iyi şekilde intikal ettirmek hepimizin vazifesidir.

Her yıl bütçesini tetkik ettiğimiz Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçelerinde arzu edilen imkânın sağlanmadığını, böylece ecdat yadigârı paha biçilmez eserlerin muhafazasının güçlüğünü de idrak etmekteyiz. Ancak, son yıllarda hepinizin bildiği gibi, bu müessese kendisinden beklenen hareketi göstermiş, gerek vakıfnamelerin tayin ettiği istikamette olsun, gerekse mevcudiyetini muhafaza etme yönünden eserlerin restoresini, gerekse elde ettiği imkânlar nispetinde bu değerleri muhafaza ve memleket sathında büyük yeni eserler meydana getirme imkânını da sağlamıştır. Tabiî bu imkânlar sağlanırken, büyük Meclislerin bilhassa mevzuat yönünden yardımcı olduğu hepinizin malûmudur; gerek Vakıfların kendi kanunu yönünden yapılan değişiklikler, gerekse Medenî Kanundaki son tesis kurma imkânını sağlayan değişikik ve bunun yanında vakıf paraların daha iyi değerlendirilmesi için kurulmuş olan Vakıflar Bankasına imkân sağlamak yönünden, hem çalışma şeklini tayin eden mevzuat, hem de hepinizin bildiği gibi geçen seneki sermaye artırma imkânı yolunda kabul

ettiğiniz bir kanunla Vakıflar İdaresi günden güne yeni imkâna kavuşmaktadır.

Yalnız, tetkik ettiğim bütçede bir hususu her bölümün ayrılan tahsisatında arttığını görürken, yurtlar için ayrılan paranın azaldığına şahit oldum. Bilmiyorum, bunun sebebi nedir? Türkiye'de Vakıflar İdaresi, hem mevcut vakıfları muhafaza ve eski haline götürme yönünden büyük gayretin içinde olurken, hem de yurt sathında kurulan genç neslimize yardım etme imkânını sağlayan yurtlar açarak hem ortaöğretime, hem de yüksek öğretimimize yardım etme imkânını büyük çapta yerine getirir bir durumda idi. Ümit ederim ki, ona başka türlü bir imkân bulmuştur ve o yoldaki çalışmalar da aksamadan yürütülür.

Bir başka hususa daha temas etmek istiyorum. Bugün birçok yurdun bölgelerinde vatandaşın elinde olan vakıf arazilerin vatandaş tarafından bir ecrimisil karşılığı işletilmekte olduğu malum. Peyderpey elden çıkarılmakta büyük fayda var. Buralardan alınacak değer fiyatla bir başka tesisin yapılması mümkün olacaktır. Böylece Vakıflar İdaresi varlığını götürme imkânını sağlayacaktır.

Değerli arkadaşlarım; Türkiye'nin iktisadî hayatında büyük bir yeri tutmuş olan Vakıflar Bankasının çalışması hakikaten Vakıflar Genel Müdürlüğünün çalışması gibi şahsen beni sevindirmekte, hepiniz de benim bu sevincime muhakkak iştirak etmektesiniz. Vakıflar Bankası çok kısa zamanda diğer bankalarla boy ölçüşecek duruma gelmiştir. Memleket sathında açtığı şubeler, yaptığı hizmetler, topladığı paralarla hem memleketin iktisadî hayatında faydalı olmakta, hem de vakıf paraları değerlendirme imkânını sağlamaktadır. Her sene kazancı peyderpey yükselmiştir. Tahmin ediyorum bu seneki kazancı 40 milyonun üstündedir. Sermayesi, geçen sene kabul ettiğiniz bir kanun ile 100 milyona çıkarılmıştır. Mevcut varlığı 80 küsur milyon olmasına rağmen kazancı 40 miyonun üstüne çıkmıştır. İyi bir çalışma içerisindedir.

Daha fazla vaktinizi almak istemiyorum. Bugüne kadar Vakıflar bünyesinde büyük gayretle hizmet etmiş idarecilerine ve Vakıflar Bankasının gayretli elemanlarına huzurunuzda teşekkür eder, Vakıflar Genel Müdürlüğünün Bütçesinin hayırlı olmasını dilerim.

BAŞKAN — Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1974 yılı Bütçe Kanunu tasarısının oylamasının sonucunu arz ediyorum: Oy sayısı 94, kabul 59, ret 35; bu şekilde Bütçe kanunu tasarısı kabul edilmiş bulunuyor.

Devlet Bakanı Sayın Süleyman Arif Emre.

Sayın Emre, bir dakikanızı istirham ediyorum. Bütçeniz üzerinde uzun konuşmalar yapılmıştır, sorular tevcih edilmiştir, elbette bunlara cevap vereceksiniz. Ancak, günlük programımızın henüz yarısına bile gelmiş değiliz. İstirhamım, mümkün olduğu kadar cevaplarınızı özetleyerek, programın uygulanmasında Başkanlığa yardımcı olmanızdır; saygı ile hatırlatıyorum. Teşekkür ederim.

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (İstanbul Milletvekili) — Muhterem Başkanım, bendeniz de aynı itinayı göstermek üzere gereken kısaltmaları yapmaya kararlıyım.

Vakıflar Genel Müdürlüğümüzün Bütçesi üzerinde söz almış olan bütün arkadaşlarımıza teşekkürlerimi arz ederek konuşmalarıma başlıyorum. Gerek Vakıflar Gene Müdürlüğümüzün, gerek Bankamızın meseleleri üzerinde bu derece ciddî tetkikler, tahliller yaptıkları, bizi aydınlattıkları için elbette teşekkür borcumuzdur.

Muhterem arkadaşlarımız; vakıflarımızın gayesi, fonksiyonu ve manevî menşei üzerinde hemen hemen bütün konuşmacılarımız ittifak halindedirler. Tenkit konusu yapılan konularda bize ışık tuttular, bu istikamette çalışmalarımızı geliştireceğiz ve bu tenkitlere lâyık hizmetler ifa etmeye çalışacağız. Bilhassa Adalet Partisi Grupu Sözcüsü Sayın Ali Alkan Beyefendinin temas ettiği birkaç hususa değinmeden geçemeyeceğim :

Bütçede mevcut artışın, artan fiyatlar karşısında hizmetlere kâfi gelmeyeceğini ve binaenaleyh bunun bir artış sayılamayacağını beyan buyurdular. Halbuki, burada bir yanlış tetkik ve değerlendirme olduğuna kaniim. Çünkü, esasen Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi 1973 Bütçesine nazaran 41 milyon artışla meclislerimize tevdi edilmişti. Bütçe Komisyonumuzca kabul edilen önergeler ile 30 milyon küsur daha Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçemize ek ödenek konulmuştur. Böylece, bu sene 1973

senesine nazaran konulmuş olan fazla ödenek yekûnu 72 milyon küsur liraya baliğ olmuştur, bu doğrudan doğruya Hazineden, Maliyeden Genel Müdürlüğümüze intikal ettirilmiş olan bir meblâğdır.

Bu itibarla, Vakıflar Genel Müdürlüğünün Bütçesinde geçen seneye nispeten % 50'den fazla bir artış mevcuttur, 101 küsur milyon liradan 172 milyonu aşkın bir meblâğa gelmiş bulunmaktadır. Öyle zannediyorum ki, muhterem arkadaşlarım şimdiye kadar vakıf hizmetlerinde geçmiş Hükümet bütçelerinde bir senede kaydedilen artış miktarları ile bu miktar mukayese edildiği takdirde, bu sene Bütçe Karma Komisyonumuzun ve bütçeyi Meclislerimize tevdî eden Hükümetimizin vakıf hizmetlerine verdiği ehemmiyet diğer senelere nispeten rekor seviyededir, şimdiye kadar böyle bir artış tespit edilmiş değildir, bunu bu şekilde kaydediyorum.

Köy camilerine yardım ödeneğinin de yetersiz kalacağı beyan edilmiştir. Gelişmekte olan bir ülkedeyiz, biz bilhassa fakir köylerin, kendi camisini yapamayan köylerimizin cami yapmalarını temin için malzeme ve para yardımı yapmak maksadıyle bu ödenekleri koymuş bulunuyoruz. Şimdiye kadar geçmiş tatbikatlarda ve gelen bütçelerde daha ziyade onarım yardımı maksadıyle vasatî seviyesi 4, 5, 6 milyon kriterini aşmayan ödenekler konulmuş idi. Biz, bu meblâğı, bu hizmetlere verdiğimiz ehemmiyete mütenasip olarak 10 milyon liraya çıkarmış bulunuyoruz. Bir de ayrıca, şimdiye kadar tatbikatı görülmemiş olan yeni bir fasıl açmak suretiyle, camisini yapmak isteyen; yani hiç camisi olmayan fakir köylerimize cami yaptırmak maksadıyle 25 milyon lira ek ödenek konulmuştur. Böylece, cami inşaatlarına Vakıfların kendi bütçesinden değil, Devlet bütçesinden aktarma olarak konulan tahsisatın miktarı 35 milyona baliğ olmuştur, ki bu miktar da bir rekor seviyedir.

Gelişmekte olan bir ülke olarak vakıf hizmetlerine Hükümetimizin verdiği bu ehemmiyeti küçümsememek gerekmektedir. Bunu da bu şekilde arz ediyorum.

Yine Sayın Adalet Partisi Grupu Sözcüsü, bilhassa basında tartışma konusu olan ve basına da aslına aykırı olarak intikâl ettirilmiş olan, hükümleri çerçevesi içerisinde bunun şartlarını «Turist para getirir, ahlâk götürür» meselesinden hareketle, bu sözü bize izafe etmek isteyerek eleştirilerde bulundu.

Vakıf malların gayri müslimlere kiraya verilmemesi hususunda tamim yayınlandığından bahsettiler ve vakıf gayri menkûllerinde tamim ile içki yasağı koyduğumuzu beyan buyurdular.

Muhterem arkadaşlar; biz elbette Hükümet olarak ve bendeniz de Devlet Bakanı olarak kanunlarımızın amir hükümlerini birinci derecede düstur ittihaz etmek suretiyle icraatımızı yapmaya mecbur olan vazifeliler iz. Şimdi, müsaade buyurursanız arz edeyim: Vakıf demek, vakıf yapan kimsenin vakfiyedeki şartları her ne ise buna harfiyen riayet edilmesi yoluyle yürütülmesi gereken bir hizmet demektir. Bu hususta hepimiz mutabıkız. Vakfın şartnamesinde; vakfı bırakmış olan, bize emanet etmiş olan ve ahirete intikal ettikten sonra dahi, bu vakfın hayra tahsis edilmesinden dolayı manevî mükâfatına nail olacağına inanarak bize emanet etmiş olan ecdadımızın bu mukaddes gayesine, inancına, duygusuna Cumhuriyetten evvelki kanunlarımız, mevzuatımız son derece titizlikle riayet edilmesine âmir olduğu gibi, Cumhuriyetimizden sonra bu mevzuda tedvin edilmiş olan kanunlarımızda aynı derecede, aynı hassasiyet ve titizlikle riayet edilmesini ve bu şartların yerine getirilmesini âmir bulunmaktadır.

Vakıflar Kanunumuzun ikinci maddesinin (C) fıkrasında, «Vakıflar İdaresi, vakfa ait müesseseleri gayesine göre yaşatır» denilmektedir. Aynı kanunun 42 nci maddesinde ise, «Bu kanunun hükümleri yürümeye başlamadan evvel vukubulan hadiselerin hukukî hükümleri, o hadiselerin vaki olduğu zamanda meri esaslara tabidir» denilmiştir.

Yine Medenî Kanunun meriyete vazına ait kanunun birinci maddesinde de, bu okuduğum son hükmü teyit eden bir âmir kanun maddemiz mevcuttur. Bu itibarla, vakıf gayri menkullerimiz şayet ibadet maksadiyle vakfedilmişse, şayet okul olarak vakfedilmişse, şayet buna benzer imaret olarak, yetimhane olarak ve emsali hayır gayeleri için vakfedilmişse ve bu gayeler bugün içinde tahakkuku mümkün hizmet-

ler ise, biz gerek eski mevzuat dairesinde, gerekse bugün demin okuduğum şu âmir kanun yerine getirmekle mükellef bulunmaktayız. Devlet Bakanlığını deruhte ettikten sonra birçok illerimizden bu tatbikata aykırı bâzı uygulamalar olduğunu haber aldığım ve tespit ettiğim için bu âmir kanun hükümleri paralelinde tatbikatın tashih edilmesi gayesiyle bir tamim göndermiş bulunuyorum.

Medrese olarak vakfedilmiş bir Haseki Külliyesi, içerisinde içki içilir, her türlü eğlence yapılır bir turistik otel haline getirmeye vakfiyenin şartlarına riayet etmek maksadiyle elbette müsaade edemeyiz; ettiğimiz takdirde bugünkü kanunlarımızı da çiğnemiş oluruz. Bunu yapmamız mümkün değildir. Bunu elbette tashih etmekle mükellefiz. Biz bunu ne yapabiliriz. Mademki, ecdadımız kültürel maksatlarla ilim tedrisi maksadıyle bunu vakfetmiştir, o halde bizde halen okullara muhtacız, yurtlara muhtacız ve emsali hayır hizmetlerine, mevcut imkânlarımız kâfi gelmemektedir. Hal böyle iken, amir kanun hükümlerinde bir tarafa bırakarak, Vakıflar Genel Müdürlüğünün politikası bakımından ikinci, üçüncü, dördüncü hatta sonucu dereceden nazarı itibara alınması gereken turistik maksatları ön plana almamız mümkün değildir; amir kanun hükümlerine aykırıdır.

Bir cami yıkılıyor. Mevzuatın emrettiği icraat nedir? O caminin yerine yenisinin yapılmasıdır. Çünkü, onu vakfeden kimse merhum vatandaşımız veya ecdadımız bu gayeyle vakfetmiştir. Biz bunu eğlence yeri, plaj, içkili gazino, bar olarak kullanılmak üzere kiraya veremeyiz, kanunlara aykırıdır. Böyle kiralamalar mevcuttur. Bunlar, bugünkü hukuk kurallarından hareket edilerek, hukukçularımıza, avukatlarımıza vazifeler verilerek, zaman içerisinde, bir zaman geçecektir elbette, uzun vadeli bir icraat olacaktır, tashih edilecektir, esas kanunî gayelerine bağlanmış olacaktır. Tamimizin esas gayesi maksadı budur.

Kabul edelim ki, ecdadımız bir gayri menkulu otel olarak, kervansaray olarak, yerli yabancı bütün seyyahların, turislerin istifadesine hasredilmek üzere vakfetmiştir. Bunun şartnamesine de Hükümetimiz harfiyen riayet etmekle mükelleftir. Bu bakımdan da başka türlü hareket etmemiz mümkün değildir.

Vakıflar Genel Müdürlüğümüzün politikasına bu tatbikatlar bakımından yeni bir ciddiyet ve hız getirmeye elbbette karar almakta haklı idik ve ayrıca biz Milletimizin yardım, feragat ve fedakârlık ruhunu ve hasletlerini yeniden harekete geçirerek, sadece mevcudu muhafazaya çalışan bir vakıflar politikasını değil, yeni yeni vakıflar tesis ettirecek bu fedakâr ve feragatkâr Millete bir politikayı başlatmak kararında idik. Elbette, yüksek malûmlarıdır ki, vakıflar bir milletin maneviyatından, imanından fedakârlık ruhundan doğan ve mecburiyet tahtında değil, kendiliğinden yapılan tesislerdir, bağışlamalardır, tahsislerdir.

Siz, hem mevcut vakıfları ecdadın tayin ettiği gayenin dışında onun gözü önünde kullanacaksınız, cami arsasına ibadetle ilgili olmayan eğlence yeri açtıracaksınız, hem de bu Milletin karşısına çıkacaksınız diyeceksiniz ki, yeni yeni vakıflar yapın, hayırlar yapalım, sosyal hizmetlerde Devletin yükü hafiflesin, bu iş bu şekilde yürüsün. Bu mümkün değildir. Halkımızın hamiyet, gayret duygusu, manevî inançları rencide edilmeden yapılan bir Vakıflar Genel Müdürlüğü uygulaması öyle yürütülmelidir ki, herkes inanmalıdır, herkes güvenmelidir. Ben herhangi bir vakıf tesis ettiğim, büyük bir fedakârlık yaptığım takdirde çoluk çocuğumun mirasından keserek, Milletin hizmetini şu gayri menkulümü veya menkulümü tahsis ettiğim takdirde, bu illelebet benim Devletim tarafından aynı gayeye tahsis edilecektir. Katiyen taviz verilmeyecektir, vermeyecektir diye bu inancı, bu güveni Milletimizin efkârında yeniden tesis etmek mecburiyetindeyiz. İşte Vakıflar Genel Müdürlüğüne getirmek istediğimiz yeni sevki idareyi bu maksatla ele almış bulunuyoruz.

Muhterem Adalet Partisi Sözcüsü yeni Genel Müdürümüzün, Sayın Başbakan Yardımcımızla akrabalığını bahis mevzuu ederek tenkitlerde bulundular. Elbette tenkit etmeye hakları vardır ve biz tenkit edildiğimiz takdirde bundan memnuniyet duyarız. Çünkü, hatalarımızı bilmemiz ve bunları tashih etmemiz, bundan böyle aynı hatalara düşmememiz için bu bize yapılan bir yardımdır; ancak, teşekkürle karşılanması gereken bir harekettir. Ancak, burada meseleyi sadece bir unsuruyla ele almakta da

isabet mevcut değildir. Bir hizmete liyakati olmayan, ihtisası bakımından oraya gelmemesi gereken bir şahsı sadece böyle hissî bir tesirle kayırma yoluyle oraya getirmek adalet ve hakkaniyet ölçülerine aykırı olduğu gibi, uygun olmadığı gibi; ihtisası, liyakati, dirayeti ve sair formasyonu bakımından bir hizmete çok müsait olan bir elemanın da sadece bir akrabalık bağı mevcut diye böyle bir hizmetten uzak tutulması, hizmetlerden beklenen gayenin, âmme menfaatinin ehemmiyeti bakımından elbette varit olmamak gerekir.

Bir çok eleştirici arkadaşlarımız, vakıfların, gayesi istikametinde gereken hassasiyetle kullanılmadığından şikâyet ettiler. Bendeniz de bunlara bazı misaller eklemiş bulunuyorum. İşte biz, yeni Genel Müdürümüzün ve onun politikasının, vakıfların gayesine kullanılması için azamî hassasiyeti, itinayı, dikkati ve ciddiyeti gösterecek bir zihniyete ve görüşe sahip olmasına da itina gösterdik. Bu bakımdan yaptığımız tasarrufun çok isabetli olduğu kanaatindeyiz.

HALİL ÖZMEN (Kırşehir) — İnşallah, görelim.

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (Devamla) — Kaldı ki, bu tasarrufumuz neticesinde, sayın eski Genel Müdürümüzün herhangi bir özel veyahutta tüzel hakkı elinden alınmış da değildir. Hatta kendisi mevcut kanunî ve personel rejimi içerisinde terfih ettirilmiş olarak, Yüksek Denetleme Kurulumuz gibi güzide bir müessesemizde üst makamda görev almıştır ve maaş farkı bakımından terfih edilmiş durumdadır ve durumundan da memnundur. Buna ilâveten yeni genel müdürümüz de İstanbul Teknik Üniversitesinde Yüksek İnşaat Kürsüsü Profesörü iken bu ricamızı kabul etmiştir. Herhangi bir terfiye veya ilâve maaşa müstahak olmadan, kendi profesörlük maaşıyle bu görevi deruhde etmeye razı olmuştur. (A. P. sıralarından, «Bravo» sesi.)

Yeniköy camilerini inşa etmek için 25 milyon lira tahsisat ayırmış bulunuyoruz. Yine, onarım yardımı için 10 milyon lira tahsisat ayırmış bulunuyoruz. Ayrıca, restorasyan için büyük bir faaliyet, Planma Dairemizin de tasdikine iktiran etmiş olarak devam etmektedir. Elbette ki, bütün bu faaliyetlere yüksek inşaat kürsüsü profesörü olan bir uzmanın, bir elemanın önderlik etmesinde, sevki idarenin başına getirilmesinde isabet vardır. Bu, gerek ihtisas bakımından, gerek hizmetlerin daha süratli yürümesi bakımından gerekli olan bir hususstur.

Muhterem Cumhuriyet Halk Partisi Grupu sözcüsü Âdil Altay arkadaşımız, bizi çok aydınlatan, çok memnun eden ve inşirah veren uzun bir konuşma yaptılar. Kendilerine huzurlarınızda teşekkürlerimi arz ederim.

Vakıf gayrimenkullerinin kiralarının artması gerektiğinden bahsettiler. Vakıf gayrimenkullerinin kiralarının haddi lâyika iblâğ edilmesi için, bütün yurt sathında çalışmalar yapılmaktadır. Ya kiracılarla sulh yoluyle münasip ve rayiçe uygun miktarlar tespit edilmekte veyahut da hukukî yollara gidilmektedir. Hatta, bu tatbikat dolayısıyle birçok illerden, «Bizden fahiş fiyat isteniyor» diye şikâyetler de gelmiştir, ki Sayın Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımız, Erzurum'dan gelen şikâyetleri bahis mevzuu ederek, bu şikâyetlerden bir kısmını bu kürsüye getirdi. Biz bu meselenin üzerine de eğilmiş bulunuyoruz. Biz, ne fazla, ne fahiş fiyat, ne de yok pahasına vakıfları zarara sokacak dun fiyatları kabul etmek istemiyoruz. Mahallî rayiçlere göre, âdilane bir fiyat, kira politikası yürütülmesi hususunda bütün teşkilât ikaz edilmiştir ve bu Erzurum'dan gelen şikâyetler üzerinde de gereken incelemeyi Genel Müdürlüğümüz halen yapmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsü arkadaşımız, bursların miktarının ve adedinin artırılmasını tavsiye ettiler. Vakıflar Genel Müdürlüğü halen 150 gencimize burs vermek imkânına sahiptir. Bu miktar artırılabilir; ancak bursla okuttuğumuz gençlerimiz mecburî hizmetle yükümlü kimseler olacağından ve tahsilleri sonunda bizden hizmet, görev istediklerinden, Vakıflar Genel Müdürlüğümüzün mahdut imkânları, bu talepleri karşılayamadığından, biz bu bursların artırılması cihetine gidemedik. Şayet karşılıksız olarak burs verme imkânını mevzuatımız bize bahşetmiş olsaydı, bu istikamette de bir gelişme olacaktı. Bu hususta çalışmalarımız devam etmektedir. Eğer, böyle bir imkân elde edebilirsek, sırf hayır maksadiyle fakir gençlerimize burs vermeyi de düşünmekteyiz.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün bünyesinde bir reform yapılması, yeni bir yapıya kavuştu-

rulması tavsiye edilmiş bulunmaktadır. Bu tavsiyeler istikametinde gereken araştırmalara ve incelemelere başlamaları için yetkili arkadaşlarımıza direktif verilecektir. Biz, şu ana kadar böyle bir çalışma yapmış değilmiş. Bizi bu hususta ikaz eden arkadaşlarımıza teşekkür ederiz. Şayet bu istikamette bir gelişme kaydedilecek olursa, bu ikazı yapan arkadaşlarımızı tatmin etmiş olacağız.

Bir arkadaşımız envanter meselesine temas etti. Vakıflar Genel Müdürlüğümüz bu sahada çok başarılı çalışmalar yapmış ve envanter neticesinde çok verimli neticeler almıştır. Envanter öncesi, mazbut vakıf adedi 19 680 iken, (akarât bakımından) bu miktar 24 560'a çıkmış bulunmaktadır. Mülhak vakıf adedi de 4 570 iken, 5 827'ye çıkmıştır. Hayrat vakıflarda da envanter neticesinde elde edilen miktarlar bu nispeti tutmaktadır. Yeni elde edilmiş olan ve bizce meçhul olan vakıf gayrimenkullerin değerlendirilmesi için gereken çalışmalar hızla gelişmektedir ve yapılmaktadır.

Kıymetli C. H. P. sözcüsü arkadaşımız, Gureba Hastanesinde de gereken yeniliklerin yapılmasını tavsiye ettiler. Bu istikamette çalışmalara başlanmıştır.

Cemal Tarlan Beyefendi, kişisel görüşlerini beyan ederken, yaptıkları konuşmalarda bize ışık tutucu fikirler beyan ettiler. Bilhassa yeni bir fasıl açmak suretiyle, köy camilerimizi inşa etmek için konulmuş olan 25 milyon liranın harcanması hususunda her türlü hissî ve partizan tesirlerin üstünde bir sistemin geliştirilmesinin gerektiği konusundaki tavsiyelerine katılmaktayız. Kaldı ki, Bütçe Komisyonumuzda bu yeni fasıl açılırken ve bu meblâğ bize verilirken, Komisyonumuz bir ek madde de kabul etmiştir.

Bu ek maddeye nazaran, Vakıflar Genel Müdürlüğü uzmanları ile Diyanet İşleri Başkanlığı uzmanlarının bir yönetmelik yapmaları ve paranın, cami inşaatının bünyesine girinceye kadar en isabetli ve âdil ölçüler içerisinde ve herhangi bir israfa mahal kalmadan sıkı bir kontrol tahtında sarfedilmesi hususunda çalışmalar yapmaları ve yönetmeliği ve bir sistemi geliştirmeleri Bütçe Karma Komisyonumuz tarafından kabul edilmiştir. Şayet sayın arkadaşımız, buraya kısaca getirdikleri tavsiyelerini daha da genişleterek, bir etüt mahsulü yaparak Vakıflar Genel Müdürlüğümüze rapor halinde getirip verirlerse, bundan memnun oluruz, uzmanlarımız çalışmalarında bu fikirlerin ışığı altında daha faydalı olma imkânına kavuşurlar.

Sayın Dikeçligil arkadaşımızın, vakıfların gayelerine tahsisi hususunda gereken titizlik ve hassasiyetin gösterilmesi hakkında yaptıkları konuşmalara aynen katılmaktayız. Bilhassa, camilerde ve vakıf gayrimenkullerde mevcut teberrükât eşyası tabir edilen tarihî kıymeti haiz eşyaların korunması üzerinde de sayın arkadaşımız ehemmiyetle durdular. 633 sayılı Kanunun meriyete girmesinden bugüne kadar, o Kanunun emri olan Teberrükât Eşya Nizamnamesi veya yönetmeliği yapılmalı iken, maalesef bugüne kadar yapılmamıştır. Hakikaten, bu yönetmelik yapılmadığı için bu malların ne şekilde korunacağı, mesulünün kim olacağı hakkında ciddî hükümler konulmadığından dolayı, tatbikatta şikâyetlere sebep olan birtakım meseleler ortaya çıkmıştır. Sayın arkadaşımız bu konuyu yine bu Senato kürsüsüne bazı vesilelerle getirdi, bizi ikaz etti. Derhal gereken mercilere; Diyanet İşleri Başkanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğümüzün alâkalı makamlarına, bu yönetmeliğin süratle yapılması ve yürürlüğe konulması için gereken direktifi verdik ve bu yönetmelik bugün yapıldı; imza edilmek üzere Vakıflar Genel Müdürlüğümüze takdim edildi. Resmî Gazetede neşredilip yürürlüğe girmesi gün meselesidir. 1965 yılında beri yerine getirilmesi gereken amir kanun hükmünü Hükümetimiz böylece yerine getirmiş olacaktır.

Kimsesiz çocukların himaye edilmesi mevzuuna dokunuldu. Vakıflar Genel Müdürlüğümüz, bu himayeyi para yardımı tahsis etmek suretiyle yapmaktadır. Ayrıca, buna yarayacak tesisler kurulması da tavsiye olundu; elimizdeki imkânlar müsaade ettiği takdirde bu istikâmette de teşebbüslere geçilmesinde elbette isabet olacaktır.

Sayın Hıfzı Oğuz Bekata arkadaşımız, Okmeydanındaki vakıf arsalarının bazı vatandaşlarımız tarafından işgal edilmiş olması meselesini bu kürsüye getirmiş oldular, bu mevzuda gereken ciddî çalışmaların yapılmasını tavsiye ettiler. Bu fikre mukabil olarak da Sayın Vefa Poyraz arkadaşımız, bu gayrimenkullerin par-

sellenmiş olarak vatandaşlara intikal ettirilmesi gereği üzerinde durdular.

Bu Çıkmeydanı meselesi, Vakıflarımızın çok mühim bir meselesidir. Bunu incelettirmek suretiyle, mevcut kanunlarımızın amir hükümleri çerçevesi içerisinde meseleyi halletmek kararındayız. Ancak henüz yeni kurulmuş olan Hükümetimiz bu meselede tam icraî safhaya gelecek kadar çalışmalarının geliştirmiş değildir. Mesele sadece vakıflar mevzuatı içerisine giren bir mesele olmaktan çıkmıştır. Gecekondular üzerinde bazı hususî kanunlar çıkarılmıştır, birçok belediye kanunları bu mesele ile ilgilidir. Bu meseleye ilişkin bütün kanunlar nazarı itibara alınarak en isabetli hal şekline eriştirilmesi için elbette çalışmalarımız gereken neticeye varacaktır.

Yeni yapılacak yatırımların iktisadî olması tavsiyesi ortaya konulmuş bulunmaktadır. Bu çok isabetli bir görüştür. Mevcut iktisadî şartlar karşısında vakıf gayrimenkullerin gayelerine uygun olmak şartı ile en iktisadî yatırımlar haline getirilmesinde isabet olduğuna biz de kaniiz; esasen kanunların amir hükümleri de bu istikamettedir.

Sayın Hilmi Nalbantoğlu arkadaşımız, bilhassa camî yapılması için köyler üzerinde tercih yapılırken kırsal alanlara öncelik verilmesi gerektiğini tebarüz ettirdiler. Zaten Hükümet Programımızda da bu huuss öngörülmüştür. Camisini yapamayacak durumda olan fakir köylere öncelik verilmesi karar altına alınmıştır. Bu 25 milyon liranın sarfı bir yönetmelikle tespit edilirken, bilhassa bu kriterlere dikkat edilecektir.

Sayın Ucuzal arkadaşımızın, bütün bu söylenenlere ilâveten Vakıflar Bankamızın başarılı çalışmalarından dolayı duydukları memnuniyet elbette yerindedir. Vakıflar Bankamız, inkişaf eden bir ünitedir ve bunun inkişafı için daha verimli teşebbüsler de birbirini takip etmek üzeredir.

Sayın konuşmacı arkadaşlarımızın temas ettikleri bellibaşlı konulara, böylece görüşlerimizi ortaya koymak suretiyle değinmiş bulunuyorum.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde kıymetli fikirler serdederek bizi aydınlatmış olan arkadaşlarımıza yeniden teşekkürlerimizi sunarım. Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçemizin, kabul edildiği takdirde hayırlı olmasını dilerim.

BAŞKAN — Sayın Bakan bir dakika efendim, bazı arkadaşlarımızın sualleri var.

Sayın Cihat Alpan, buyurunuz sualinizi sorunuz efendim.

CİHAT ALPAN (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, evvelâ korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olan sorumun dayandığı 6972 sayılı Kanunun 25 nci madde (Ç) fıkrasını arz ediyorum: «Korunmaya muhtaç çocukların korunma ve yetiştirilmesi için gerekli tahsisatların kaynakları şunlardır: (Ç) Vakfiyelerinde çocuğa yardım için tahsisat kabul etmiş bulunan mülhak ve mazbut vakıflar adına mütevelliler ve Vakıflar Umum Müdürlüğünce yapılacak yardımlar.»

Bütçeyi incelediğimiz zaman bu hükmün karşılığını, Bütçenin kapsadığı programlarda açık olarak görmüyoruz. Bu durum karşısında, acaba bu hükmün gereği, Bütçenin yapılışında unutulmuş mudur? Unutulmamışsa, hangi programdan ne ölçüde bu maksada yardım yapılması öngörülmektedir? Bunu rica ediyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Bakan.

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (Devamla) — Sayın Alpan'a teşekkürlerimizi arz ederiz. Bütçe Kanunumuzun 6 ncı maddesi gereğince, yapılması gerçken hizmetler için Maliyeden ayrıca ek tahsisat istenilmesi mümkün olacaktır. Biz bu hususta ve buna ilâveten yeni yurtlar açılması konusunda bu 6 ncı maddenin hükmünü işletterek gereken hizmetleri yapmak kararındayız ve buna imkân olduğuna da kani bulunuyoruz.

SAMİ TURAN (Kayseri) — Müsaade ederseniz sorum var efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Turan.

SAMİ TURAN (Kayseri) — Sayın Bakan, «Bu 25 milyonu bir yönetmelikle taksim edeceğiz; yönetmeliğe bağlayacağız» buyurdular. Şimdiye kadar olan yönetmeliklerde aylarca bekleme olmuştur. Hatta 6 ay, bir sene kadar geçtiği halde yapılmayan yönetmelikler halen mevcuttur. Acaba bu yönetmelik ne zaman çıkacak? Bütçe çıktıktan sonra inşaat mevsimi başlayacak. Bu yönetmelik 6 ay sonra çıkarsa bu para gelecek seneye mi devredilecektir?

BAŞKAN — Buyurun Sayın Bakan.

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (Devamla) — Efendim, Sayın Turan gerçekten çok mühim bir noktaya temas buyurdular.

Bu yönetmeliğin hazırlanmasına başlanılmıştır. Bütçe Kanunu çıkar çıkmaz yönetmeliğin kısa bir zamanda yürürlüğe girmesini temin için bütün ciddiyetimizle bu mesele üzerinde durmaktayız. İkazlarından dolayı teşekkür ederiz.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Sualim var Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Ege.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Galiba cami tamiri veya inşaatı için bütçeye 25 milyon lira malzeme yardımı konulduğu ifade edildi. Bu yardımların dağılımı konusunda geçmiş bütçelerde her kalemde ne kadar zorluklar çektiğimizi hatırlıyorum. Bu 25 milyon lira acaba neye göre hesaplanmıştır? 30 değil 20 değil de neden 25 milyon? Bunun bir ölçüsü, bir kıstası var mıdır?

BAŞKAN — Buyurun Sayın Bakan.

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (Devamla) — Efendim, camisini yaptırmak gücüne sahip olmayan takriben 6 bin civarında köyümüz mevcuttur. Sayın arkadaşımız takdir ederler ki, bir senede malzeme yardımı yaparak bu köylerin hepsine cami yaptırmak bütçemizin imkânları dışındadır. Biz ancak imkân dahilinde bulunanı yapalım diye malî kaynaklarımızı zorladık. Bu 25 milyon liralık meblağı, Maliye Bakanlığıyle da mutabık kalarak bütçemize koymuş bulunduk.

Öyle zannediyoruz ki, eğer devlet sektöründen maliyetine malzeme temini imkânına sahip olursak ve yapacağımız yönetmelikte uzmanlarımızın, mühendislerimizin koyacağı kriterler de müsait olursa, bine yakın köyde, malzeme yardımı yapmak suretiyle kubbeli olmayan, standart cami planlarına göre 150 - 200 kişilik camilerin normal malzemelerle inşaasına imkân hâsıl olacaktır. Elbette yine hamiyetperver halkımız ve köylümüz buna işçilik vesair yardımlarla katkıda bulunabileceklerdir.

Biz, bu 6 bin köye cami yaptırma faaliyetini 5 veya 6 senede ikmal etmeyi düşünerek ve bütçe imkânları da ancak buna müsaade ettiği için bu sene 25 milyon lira tahsisatı ayırmış bulunmaktayız.

BAŞKAN — Başka sorusu olan sayın üye? Yok.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütesinin tümü üzerindeki konuşmalar bitmiştir.

Maddelerin oylamasına geçiyoruz :

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe kanunu tasarısı

Madde 1. — Vakıflar Genel Müdürlüğüne 1974 malî yılında yapacağı himzetler için, bağlı (A) işaretli cetvelde gösterildiği üzere (172 219 645) lira ödenek verilmiştir.

BAŞKAN — Maddeye bağlı (A) işaretli cetveli okutuyorum.

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ BÜTÇESİ

Bölüm		Lira
101	Genel yönetim	13 795 337
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
102	Destek hizmetleri	5 732 055
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
111	Mülhak ve yeni kurulan Vakıfların, yönetim, kontrol ve tescel işlemleri	3 487 400
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
112	Vakıflar emlâkinin yönetimi, işletilmesi ve değerlendirilmesi	39 507 610
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	
113	Sosyal yardım ve kültürel tesis kurma	104 463 804
	BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	

Gelir		Lira
900	Hizmet programlarına adağıtılamayan transferler	5 233 439

BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 1'i okunan (A) cetveliyle birlikte oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 2. — Vakıflar Genel Müdürlüğünün gelirleri bağlı (B) işaretli cetvelde gösterildiği üzere (172 219 645) lira olarak tahmin edilmiştir.

BAŞKAN — (B) işaretli cetveli okutuyorum.

B — CETVELİ

Gelir türü		Lira
2	Vergi dışı gelirler	88 004 500
3	Özel gelirler	84 215 145

BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2 nci maddeyi (B) cetveliyle birlikte oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 3. — Vakıflar Genel Müdürlüğünce 1974 malî yılında elde edilecek gelir çeşitlerinden her birinin dayandığı hükümler, bağlı (c) işaretli cetvelde gösterilmiştir.

Bu cetvelde yazılı gelirin tarh, tahakkuk ve tahsiline 1974 malî yılında da devam olunur.

BAŞKAN — 3 ncü maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 4. — Harcamalara ait formül, bağlı (R) işaretli cetvelde gösterilmiştir.

BAŞKAN — 4 ncü maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 5. — Genel Bütçe Kanununun 22, 23 ve 25 nci maddeleri hükümleri, Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı döner sermayeli kuruluşlar hakkında da uygulanır.

BAŞKAN — 5 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 6. — (B) işaretli cetvelin Hazine yardımı maddesi dışındaki diğer gelir çeşitlerinden yıl içinde elde edilecek gelir fazlalarını lüzumunda;

a) 112 nci vakıf emlâkinin yönetimi, işletilmesi ve değerlendirilmesi programının 02 nci altprogramının 001 nci (Vakıf Emlâkinin kira satınalma satış tespit, tescil değerlendirme ve mülkiyete ilişkin işlemleri) faaliyetlerinin 300, 400 ve 800 üncü,

b) 113 ncü Sosyal yardım ve kültürel tesis kurma programının 02 nci altprogramının 001 nci (Öğrenci Yurtları Kurma ve İşletme) faaliyetlerinin 300, 400, 500 ve 600 üncü,

Mezkûr 113 ncü programın 03 ncü altprogramının 001 nci (İmaretler Kurma Bakım ve İşletmesi) faaliyetlerinin 300, 400, 500 ve 600 üncü,

Harcama kalemlerine ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkilidir.

BAŞKAN — 6 ncı maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 7. — 1974 malî yılı içinde kapatılmak üzere, Başbakanlığın onayı ile (3 000 000) liraya kadar kısa süreli avans almaya ve hesaplar açtırmaya Genel Müdürlük yetkilidir.

BAŞKAN — 7 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 8. — Mazbut vakıflarda alâkalıların intifa hakları, Vakıflar Nizamnamesine ek 23 . 12 . 1937 ve 13 . 10 . 1939 tarihli nizamnamelere göre ödenir.

BAŞKAN — 8 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 9. — 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile bu kanunun bazı maddelerini değiştiren ve buna bazı maddeler ekleyen kanunların uygulanmasından doğan istihkaklar için

bütçeye konulan ödenekler yetmediği takdirde, (B) işaretli cetvelin yılı içinde gerçekleşecek gelir fazlasını karşılık göstermek suretiyle (A) işaretli cetveldeki ilgili ödenek miktarlarını artırmaya Maliye Bakanı yetkilidir.

BAŞKAN — 9 ncu maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 10. — (B) işaretli cetvelin geçen yıldan devreden nakit tertibinde husule gelecek gelir fazlasını, 1262 sayılı Kanunun ek 2 nci maddesi gereğince açılan özel fona yatırılmak üzere, (A) işaretli cetvelin mezkûr kanunla ilgili program, altprogram, faaliyet veya projesine ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkilidir.

BAŞKAN — 10 ncu maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 11. — Bu kanun 1 Mart 1974 tarihinde yürürlüğe girer.

BAŞKAN — 11 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 12. — Bu kanunu Başbakan ve Maliye Bakanı yürütür.

BAŞKAN — 12 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir. Tasarı açık oya sunulacaktır.

D) DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI BÜTÇESİ

BAŞKAN — Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesine geçiyoruuz. Hükümet ve Komisyon yerinde.

Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesinin tümü üzerinde A. P. Grupu adına Sayın Alâeddin Yılmaztürk, buyurun efendim.

A. P. GRUPU ADINA ALÂEDDİN YILMAZTÜRK (Bolu) — Sayın Başkan, muhterem senatörler;

1974 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi hakkında Adalet Partisi Grupu adına tenkit ve temennilerimizi arz etmeden evvel, bir noktayı işaret etmek istiyorum. Bugün burada muhtelif hatipler tarafından din ve layiklik meselesi, bunun iyi veya kötü istismarı üzerinde durulmuş oluyor.

Evvelâ şunu ifade edeyim; devlet şekilleri din esasları ve dinî açıdan dünyada üç şekil arz eder. Birisi, din içinde devlet sistemi. İkincisi, devlet içinde din sistemi. Üçüncü şekil de, devletin dine, dinin devlete bitaraflığı manasına gelen layik sistem; layiklik sistemi.

Belli başlı dünyada altı din bulunduğuna göre; yani Zerdüşt, Buda, Brahma, Museviyet, İseviyet ve İslâmiyet. Bu dinler açısından devlet şekillerinin değerlendirilmesini böylece üç grupa ayırmış oluyoruz.

Demek oluyor ki, bizim devlet şeklimizin, (Cumhuriyetin) din mevzuundaki şekli layik devlet nizamıdır ve layiklik esasına göre tedvin edilir.

Hemen şuna da işaret edeyim ki, layiklik dediğimiz zaman, bu, devletin dine ve dinin devlete tarafsızlığında, dört anahürriyet vardır; layikliğin prensipleri içerisinde.

Birincisi, inanma ve vicdan hürriyeti. Her fert hangi dine bağlı ve hangi dine mensup ise, o dine ait inançlarını, ibadetlerini, düşüncelerini o din esaslarına göre tanzim, tedvir ve teşkil eder. Buna inanç, inanma ve vicdan hürriyeti diyoruz.

İkincisi, tedris hürriyeti. Her millet, her zümre hangi dine mensup ise, o dinin icabı olan tedrisatı, dinin esaslarına uygun şekilde yapar, eğitimini, öğretimini meydana getirir.

Üçüncüsü, neşir hürriyetidir. Gene her milletin mensupları ve fertleri mensup oldukları dinin gereği olan neşriyatı, matbuatı, kitabı, broşürü, gazeteyi, risaleyi, tefsiri hepsini neşretme hakkına sahiptir, selâhiyetlidir; bu hürriyete sahiptir.

Demek oluyor ki, inanma ve vicdan hürriyeti, inanç hürriyeti, tedris hürriyeti, neşir hürriyeti bir de buna döröüncüsünü ilâve ediyoruz; telkin hürriyeti; yani her dinin mensubu olan milletler o dinlerin mabetleri içerisinde dinin gereği olan, dinin hakikatine, esasatına mütedair telkini o dine insanları sevdirtip yaklaştırmak için gerekli çalışmaları yapmak hürriyetine sahiptir.

O halde biz layik devlet anlayışı içerisinde kendi dinimizi; İslâm dininin bütün gereklerini bu dört anahürriyette ve layiklik tarifi içerisinde yapabiliriz.

Ancak, bir mesele var. Türkiye'de münakaşa konusu olan mevzu, layikliğin «Efradını cami ayarını mani» bir tarifinin ne ceza kanunlarında ve ne de Anayasada yapılmamış olmasıdır. Münakaşa buradan doğuyor ve bundan çıkmaktadır. O halde, Türkiye'de meseleleri rayına oturtmak için evvela lâikliğin bu anlamda tarifini ve tespitini kanunlarda yapmamız gerekmektedir.

Bunun dışında bizim mensubu bulunmakla iftihar ettiğimiz İslâm dini esas itibariyle yapı itibariyle layik bir dindir. Meselâ, dünya henüz daha lâikliğin «Lâ»sını bilmezken, bizim Kur'anı mübinde «Lâ ikrahe fi-ddin» ayeti ile yani dinde cebir yoktur, ikrah yoktur ayeti ile esasen cebri, şiddeti tavsiye etmemektedir. Ancak sevdirerek, beğendirerek, imrendirerek insanları bu dine celp ediniz esası vardır.

Ya, birtakım cihattan, muharebelerden bahsedilir, o nedir? İslâm tarihini iyi tetkik edecek olursak, muharebeler tedafuî mahiyettedir. Müdafaa zımnındadır, tecavüzî mahiyette değildir. Daima meselenin hakikatı ve esası serdedilerek, gösterilerek, izah edilerek yapılmıştır. Büyük Türk Milletinin tarihine bakacak olursak, bundan bin sene evvel bizim milletimiz İslâmiyeti kendi mantıkları, düşünmeleri ve beğenmeleriyle kabul etmişlerdir; harplerle cihatlarla kabul etmemişlerdir. Bu da en büyük bir delildir.

İşte, demek oluyor ki, islâm dini dinlerin içerisinde en mütekâmili olması, medenî gelişmeye, teknik gelişmeye ve her türlü tekâmüle en müsait ve en müstaid din olması dolayısıyle esasen layik prensiplerle çatışır durumda değildir.

Yine bu dinde ilme o kadar kıymet verilmiştir ki, ilk ayetinde «Oku» diye emredilmiştir ve yine «Şehidin kanıyle alimin mürekkebi müsavidir.» denilmiştir.

Yine bu dinde «İlim her müslüman erkeğe ve her müslüman kadına beşikten mezara kadar farzdır» buyurulmuştur. Demek oluyor ki, ne ilmî gelişmeye, ne teknik gelişmeye, ne şuna, ne buna aykırı düşen islâmın hiçbir esası yoktur. İslâm dini akla büyük önem vermektedir Hatta kaideler, prensipler vazedilmiştir. «Akıl ile nakil arasında ihtilâf olmaz» denilmiştir. Nakilden maksat vahyi ilâhidir tabiî.

E.. akıl ile nakil arasında ihtilâf olursa ne olacak?. O zaman denilmiştir ki, «Ya akıl sahih değildir, ya nakil sarih değildir.» Demek ki, akıl ile nakil arasında ihtilâf olmaz; olduğu takdirde de bu kaide vazedilmiştir. Demek oluyor ki, akıldan maksat aklı selime hitap etmektir. Eğer aklı selime uymayan bir emri menkûu var ise, bunun sarahate muhtaç olduğuna işaret edilmiştir. Demek oluyor ki, insana, akıla, ilmî gelişmeye büyük önem veren bizim dinimiz, esasen yapı itibariyle layik bir din olduğundan dolayı, layiklik prensiplerinde bizim müslüman vatandaşı olarak fertlerin her türlü dinî icabat ve gereği yerine getirmelerinde mani ve sakınca yoktur:

Yalnız bir mesele var. Layik olan devlettir, şahsî hükmiyettir. Bir şahıs hükmî şahsiyet olarak; Bakan olarak, Devlet olarak ve Devleti temsil eden makamda bulunduğu müddetçe lâik anlayış içerisinde olmaya mecburdur. Yalnız, Devlet layik olduğu gibi fert layik olabilir mi? Hayır. Fert lâik olamaz. Fert ya dindardır, ya dinsizdir. Onun ancak hükmî şahsiyeti lâiklik esasına bağlıdır. Ondan dolayı fert kendi inanışı ve itikatı itibariyle dindar olsun, dinsiz olsun veya mevcut herhangi dinlerden birine tabi olsun şahsî görevinde hürdür, muhtardır ve müstakildir. İşte bu esasen lâikliğin icabındandır. Ancak, hükmî şahsiyet olarak fert ve vatandaşlara muamelâtında «bu filân dine mensuptur, bu dinsizdir, bu bizden değildir» gibi, kanun nazarında müsavi olması gereken kimseleri müsavi tutmakla mükelleftir. İşte lâik devlet anlayışındaki, şahsın hükmî şahsiyetindeki muamelât budur. Şayet bu muamelesinde bir tarafı kayırmak veya bir zümreye menfaat veya fayda temin etmeye kalktığı zaman, esasen o mesele kanun mevzuuna, kanunun suç saydığı noktaya gelinmiş olur.

Muhterem senatörler, bu kısa izahatımdan sonra demek oluyor ki, islâm dini bütün faziletlerin ve bütün kemalâtın aslıdır. Din ve îman mürebbi vicdandır. Ebediyete inanmadıkça samimî ve hakikî ahlâk olamaz. Din, insanın bu âleme nereden geldiğini, ne olacağını ve nereye götürüleceğini bildiren bir ilimdir. Din vicdanlara hürriyet zevkini tattıran müessesedir. İnsana hürriyet ve irade Allahtan gelir.

Mukaddesat diyoruz. Neyi takdis ediyoruz?.. Kendi kıymet verdiğimiz şeyleri mi, yoksa Allahın kıymet verip beyan buyurduğu şeyleri mi?.. İslâm dini, başkalarının zararında menfa-

at aramak siyasetini men eder. Hakikî demokrasiyi islâm vazetmiştir. İslâm dinî insanların yalnız îmanlarına, itikatlarına münhasır değildir. Beşeriyetin bütün ihtiyacını, saadetini, maddî ve manevî teali ve terakkisini kâfildir; yani tekeffül eder.

Bütün dünyada dinsiz medeniyetler topluma hiçbir vakit refah verememiştir, insanî bir kemâl gösterememiştir. Dinimizin, dinî edilli islâmın bânîsi, beşeriyetin fahrî ebedisi, nefsi nâtıka-i kâinatın kalbi, düşmüşlerin iltica gâhı, fukaranın mesnedi, düşmanına dahi merhamet elini uzatan Peygamberimiz Hazreti Muhammed (S. A. V.) bir hadisinde, «Ene buiste liütemmime mekârimel ahlâk»; Yani, «Ben ancak mekârimi ahlâkı itmama gönderildim» buyuruyor. Yani, «Ben ancak insanlarda mevcut ve meknuz olan yüksek ahlâk ilkelerini tamamlamaya gönderildim» buyuruyor.

Bütün cemiyetlerde huzursuzlukların ve ihtilâllerin madeni ikidir :

1. «Sen çalış, ben yiyeyim.» Bu cümle havastan; yani zengin tabakadan merhameti ve şevkati kaldırıyor.

2. «Ben yaşayayım, sen ne olursan ol.» Bu cümle de, asıl hükkatin en ağır yükünü taşıyan sınıftan; yani çalışan zümreden, işçiden hürmet ve itaatı kaldırıyor. Bundan dolayı insanlar arasındaki muvazene bozuluyor. Çünkü merhamet ile hürmetin birleşmesinden muhabbet doğar. Bütün mevcudat ancak muhabbetle kaimdir. Fazilet menfaate tercih edilmedikçe cemiyette saadeti görmenin imkânı yoktur. Faziletin menfaate tercihi de ancak muhabbetle olur: yani sevmekle olur. Muhabbetin menbaı haktadır, yani Allah'tadır. Oradan kalplere gelir Allah bütün mevcudatta en büyük bağ olarak muhabbeti vazetmiştir.

Bir milletin bütün fertlerini âlim yapmak mümkün değildir, ama mümin yapmak, bir inanışın etrafında toplamak mümkündür. Millî eğitimde ve din eğitiminde bu anasırmaye kaybedildiğinden dolayı eğitim ve öğretim gayri millî olmaya başlamıştır. Eğitim ve öğretimin temel prensibi inanç ve idealleri, manevî değerleri ve kuvvetleri tarih şuuru içerisinde korumak olmalıdır. İslâmın özü evvelâ insanî bir karakter terbiyesi ve yüksek bir ahlâka sahip kılmak şuurudur. Ondan sonra ilim, sanat, felsefe, yüksek kültür ve teknik gelir. Onun için, bugün ne diyanetten, ne ahlâkçılardan, ne ilim erbabından ne felsefe ve yüksek kültür sahibi kimselerden ve ne de sanat ve teknik erbabından beklenilen millî hayır ve fayda meydana gelmemektedir. Bugün bize düşen büyük vazifelerden biri, din ve vicdan hürriyeti bahsinde düşülen tarihî hayatı düzeltmek ve memlekette temiz bir içtimai sulh ve adalet nizamı kurmaktır.

İslâmın esası vahdaniyet, Allah'ın birliğine îman, «Ba'sü ba'del mevt» ikinci hayata, ikinci âleme; yani öbür dünyaya inanmaktır. Ondan sonra kaza ve kadere îman esası gelir. Kaza, irade-i ilâhidir. Kader de o iradenin hariçteki zuhurudur. Kadere îman ilmî gelişmeye mani olmadığı gibi, kaderi inkâr etmek de mukadderatı değiştirmez. Kaza ve kader hale göre tecelli eder. İnsanlar iktisadî ve manevî iflâslara maruz kalırsa galipler de harap olur.

Medeniyet bir milletin istiklâli maddî ve manevisiyle ispatı mevcudiyet etmesidir. Ne vakitki bir millet ilmî ve ahlâkî eserlerini cihana gösterebilir; o vakit medeniyet sahasında yer alabilir. İlim ve ahlâk ne vakit mütesaviyen tekemmül etmeye başlar işte o vakit medeniyet doğmaya başlar.

Birgün gelecek herkes Kur'an sofrasında diz dize oturacaktır. Beşeriyete bundan başka felâh yolu yoktur. Kur'anı Azîmüşşan, bütün mevcudatı muhit, beşeriyetin ihtiyacını cami bir kitabı mübindir. Kur'an her zaman genç ve dinç bulunan, daima hasmını muarazaya davet edip ilmen ve akleh tepeleyen bir kitabı edilidir. O, ruha hitabeder. Kur'an öyle bir kitap ki 14 asır geçtiği halde bütün cihanı, Şarkı da, Garbı da kendisi ile meşgul, hakikî ilim adamlarını muhakkak karşısında hürmetle eğdirmiştir.

Dünyadaki bütün kötülüklerin insanlığı felâkete sürükleyen materyalist, sosyalist ve komünist telâkkinin bir tek ilâcı vardır o da İslâmiyettir. Çünkü, İslâmiyet komünizmin kabili tatbik olan kısmını; yani komünist telâkkideki maddeye iştirak, temellük hassasını, insanların bünyesinde mevcut malikiyet hassasını ortadan kaldırmak yerine zekât müesseseleri ve düşmüşün elinden tutmak, infak gibi müesseseleri va'zetmekle bir kısım fantazi olarak ileri sürülen esaslarını bünyesinde toplamış, mümkün olmayanları itmiştir. O bakım-

dan diyorum ki; komünizmin kabili tatbik olan kısmını yapmıştır. Onun ilerisi fitne ve fesattır, anarşistliktir. Yoksa İslâm hiçbir zaman bünyesinde ne sosyalizme ve ne de komünizme yer vermez.

İslâm Dini infak müessesesini va'zetmiştir. «Yanındaki komşusunun karnı aç olduğunu bilerek kendi karnını doyuran mümin değildir» denmiştir. Kur'anı Kerîmde; «Bir semtte bakımsızlıktan dolayı zaaf gelip ölenin o semt katilidir.» denmiştir. Kur'anı Kerîm'de 72 yerde infak emri; yani düşeni kaldırınız emri vardır, 32 yerde zekât emri, 32 yerde namaz emri, bir veya iki yerde Hac emri vardır. «Bir düşmüşü gördüğünüz vakit yardım edeceğiniz takdirde onun kavmiyetini, milliyetini araştırmayınız. Olura ki hissinize kapılır da yardım elinizi kaldırırsınız. Hakkın sıfatları ile sıfatlanın.» emri vardır: Yani «Tahallûku biahlâkillah vettasifü bisıfatillâh.» (Allah'ın ahlâkıyle ahlâklanın, sıfatı ile sıfatlanın) buyurulmuştur.

«Allah Rezzâkı erâzilü câzmdır.» Yani en alçağa, en rezile, en azîme, en büyüğe ve en kerîme rızkı veren O'dur; Yani Allah'tır. Allah; «En müerreminiz bütün mahlûku hüdâya karşı kalbi rikkatle çarpanımızdır.» buyuruyor.

Allah'ı tam bilen, herşeyi O'ndan bilir. Âlim, bilen değil, bildiği şeyi vicdanıyle hisseden, doğru hisse sahip olan kimseye denir. Hakikatte âlim çok okuyan, çok yazan, hatta çok konuşan değil, gönlü uyanık, işinde ve amelinde doğru olan kimsedir. Kadere lâyıkıyle iman edemeyen, imanın ve ilmin tadını bulamaz.

Hülâsa Müslümanlık hak yolunda kahramanlıktır. Cemiyetimizin tealli ve terakkisinde, sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde, insanlığın gerçek saadetinin temininde, hâdiselerde ve ihtilâflarda Kur'anı hakem tayin etmedikçe; yani «Allah bu mesele hakkında Kur'anı mübinde ne buyuruyor» demedikçe o büyük Kitabın hakemliğine müracaat etmedikçe gerçek huzuru elde etmenin imkânı yoktur.

Allah Kur'anı mübini kendi zatına mahsus, başkasının bilmediği bir ilimle, ilmi has ile inzal buyurdu. O öyle bir kitap ki, daima hasmını muazaraya davet eder. Her cephesi mucizedir. Beşer onun kudretine yetişemez. Elfazı mucize, kelimatı mucize, mânası mucize, hülâsa Allah'ın şahsî üslûbudur.

Hak cazibesiyle cezbelenmiş, ihlâsı tam sahibi nice rical vardır ki, onları haktan alakoyacak hiçbir şey yoktur. Seyrü sülûklerinde hakka kurbiyetlerine mani olacak hiçbir engel bulunmaz. Kalpleriyle kalıplarının vazifesini ayırmışlar, kalıplarıyle maddeye hâkim, kalpleriyle hakka aşıktırlar. O aşklarına hiçbir şey engel olmaz. Ne ticaret, ne bey (Alış veriş) onları zikrullahtan, hakka karşı teveccühten, onun kapısında ikametten, namaz kılmak zamanı namaz kılmaktan, daimî ona meyilde münacaattan, zekât vermekten, infaktan, Allah için düşeni kaldırmaktan alakoymaz. Onlar azap gününden (öyle bir günden ki, kalplerin ve gözlerin kıvranacağı günden) korkarlar.

Ezelden Allaha verdikleri ahitlerinde durmayanların, hakkı örtenlerin, inkâr edenlerin, batılı hak suretinde göstermeye çalışıp onun zorla kabulüne uğraşanların ısrar ve inat edip imkânı nefsaniyet meselesi yapanların o riyalı sum'alı amelleri, türlü türlü hayırları onlar için yevmi cezada ehli imanın amellerinin aksine tecelli edecektir. Onların amelleri bir bâdiyedeki, bir sahradaki serabaya benzer ki; çok susayan kimse onu su zanneder, susuzluğunu gidermek için koşar, ta ki onun yanında gelir, o kadar yorgunluktan sonra emelinin elemi ile karşılaşır; serapta su bulunmadığı gibi keza o da oraya geldiği vakit hiçbir şey bulamaz.

Nimete küfranda bulunanlar Allahın nimetlerini maşiyete sarfedenler, ona muhalefette bulunup harcayanlar, gaflet ve cehaletle yaptıklarını ölümün yanına geldikleri vakit görecekler, tevehhüm ettiklerinden hiçbir şey bulamayacaklardır. Gözler, kalpler kıvranmaya başlar, mizaç tamamiyle ihtilâle uğrar, kuvadan eser kalmaz, ciğer parçalanır, susuzluk tamamiyle istilâ eder, amellerinin hayrını göremezler, bulamazlar; ama ölenlerinde bütün hallerinin murakabe ve kendilerinde sadır olan her şeyi muhasebe eden Allah'ı hazır, şahit, âdel bir tecellide bunlar. Kullarının bütün geçtiklerine muttali olan Allah onların yaptıklarının hesabını görür ve Allah Seriyül hisaptır.

Onların efali zulmetler misal gibidir. Müterakim zulüm sahipleri, müterakim zulmetler içerisinde kalmışlardır. Hulûsü niyetsiz, huzuru kalpsiz, gafletle yaptıkları amellerinin

suretlerini, hak ve hakikatten alakoyan işleri, riya dalgaları ile örtülmüş adaletten azade cah sevdaları, karanlık gecede sahili görünmeyen, dibi gayet derin bir denizdeki zulümat gibidir. O karanlıklara benzer, onu bir dalga gelir örter. Üstüne bir dalga daha gelir, o dalganın üstünü bir bulut kaplar. Hulâsa karanlıklar üstüne karanlıklar, hak ve hakikatten uzaklaşma sevdası dalgası, onun üstünü kaplayan riya dalgası, onun üstünü kaplayan cah muhabbeti dalgası, onun üstünde şirki hafi bulutu. Öyle zulûmat ki, birbiri üstüne gafleti tabiîye zulmeti. Fani muhabbet zulmeti, beşeriyeti inletmeklik için tahakküm zulmeti, şirk zulmeti, hülâsa, birbirinden daha kesif zulmet perdeleri. Tam nurun âlâ nur'un zıtdı ki, gözlerine en yakın olan ellerini çıkardıkları vakit, o zulmetin kesafetinden ellerini dahi göremezler, görmeye ihtimal de yok. Hak ve hakikate düşman olanların âmelleri, sözleri itikatları da hariçte zulmet olarak vücut bulur. Onun kelâmı zulmettir, ameli zulmettir, gireceği yer, çıkacağı yer, gideceği yer zulmettir, hakkı batıl ile örtmek isteyen nazarı aklisiyle bu zulmattan kendisini hâlâs edemez.

Muhterem senatörler; surei Nisada (138 nci Ayette) şöyle buyurulmuştur: «Lisanı ile seni tasdik edip, kalbi ile aleyhinde bulunanlara, o münafıklara azabı elimi tebşir et.»

Bu ayeti celilede yukarıdaki ayette ismi geçen kâfirlerin bir de münafık olduklarını beyan vardır. Çünkü bunlar, din ile iş görüleceği vakitte dindar görünerek, dini istismar ederek, Ümmeti Muhammede yüklerini yükletip dine lüzum görülmediği vakit küfür ilân ederek herkese küfre sevkeden cins kâfir olduklarından hem kâfirdirler, hem de muarref vilâm münafıktırlar.

Ayet 139: «Ve onlar öyle münafıklardır ki, müminleri beğenmezler, onları bırakarak kâfirleri dost tutarlar, Hazreti Muhammedin düşmanlarını ve tanımayanlarını dost ittihaz ederler. Acaba bunlar onların yanında izzet ve kuvvet mi arıyorlar? Galebi yegâne mi ararlar? Onlara dost olmakla bütün emirlerine ve işlerine galip geleceklerini mi zannediyorlar? Ne kadar zavallılık. Zira şu muhakkaktır ki, bütün galebei yegâne, Allahındır.»

140 ncı Ayet: «Halbuki Allahın âyatına küfredilirken ve istihza olunurken işittiğiniz zaman onlarla beraber oturmaymız, onlar ayeti ilâhiyeyi inkâr veya eğlence yerine koyduklarını işittiğiniz halde oturursanız, siz de onlar gibi aynı günâhta oursunuz». Yani, aynı azabı istihkak etmiş olursunuz. Hulâsa, «Zülveçheyn lâyekûnu indallah veciha». Mânası, iki yüzlü insan, Allah yanında yer bulamaz.

Muhterem senatörler, büyük İslâm dininin (Münasebet dolayısıyle) birkaç âyetinin mealdeini arz etmeye çalıştım. Bu kısa arz ve ifadeye çalıştığım hususlan da anlaşılacağı gibi kusur, İslâmiyete değil, bizim müslümanlığımızdadır. Daima taassubun, hurafenin, irticanın, geriliğin cemiyet üzerindeki kötü tesirlerinde meseleyi dinin esas ve hakikatine suç bulmak değil, onu iyi öğretmediğimiz, öğrenmediğimiz, anlamadığımız ve anlatmadığımız içindir ki, o kötü neticelere maruz kalırız.

Demek oluyor ki, Diyanetin en başlıca görevi, dinin İstiklâl Marşı mesabesinde olan Ezanı Muhammedi-de olduğu gibi, şüphesiz bilmek ve bildirmek esası vardır. Yani, mutlaka bilerek ve bildirecek. Bilmesi için öğrenmesi, bildirmesi için de öğretebilmesi lâzımgeliyor. Diyanetin temelinde din eğitimi ve öğretimi yatmaktadır.

O halde bütün sıkıntı, memleketimizde yarım asra varan müddet içerisinde din eğitimi ve öğretiminin ele alınmamış olmasındadır. Ben 1927 doğumluyum. Cumhuriyetin ilânından sonra doğduğum halde ne ilkokulda, ne ortaokulda, ne lisede, ne de Tıp Fakültesinde veya hekimlik ve meslek hayatımda bir din eğitimi; resmî bir eğitim görmedim. Ancak, özel eğitimle kendi merakımla babamdan kalma, aile tesiri veya muhitteki din adamlarından özel istifadeler suretiyle bu bilgilerimi iktisabettim.

Demek oluyor ki, nasıl bir memlekette hekim tahsilsiz, hukuk erbabı da o sahanın mektebini okumadan yetişmiyorsa, din adamı ve din âliminin de babadan kalma âdet halinde sadece ailenin verdiği kültür ile okutulup yetişirilmesine imkân yoktu. Bunun olmadığını da hâdiseler göstermiştir.

İşte onun içindir ki, biz mutlaka din eğitimini ele almak mecburiyetindeyiz. Bunun için de Diyanet müessesesi büyük bir mesuliyet altın-

dadır. Vazife ile yüklüdür, zira evvelâ kırk milyonun otuzdokuz buçuğunun Müslüman olduğu bu memlekette, bütün vatandaşları bir kültür seviyesinde dinî bilgilerle mücehhez kılmak durumundadır. Ayrıca din âlimlerini ve bu sahanın ilim erbabını ve öğreticilerini yetiştirmek için de mekteplere ve eğitim müesseselerine ihtiyaç vardır.

Bazı siyasî müesseseler, gruplar veya gayrisiyasî teşekküllerin din mevzuu ele alındığı zaman daima bunun aleyhinde bulunduklarını ve bir direnişe geçtiklerini müşahede etmekteyiz ve hemen de mazideki Tevhidi Tedrisat Kanunu ileri sürülür ve böyle bir eğitimin yapılmasının bu kanuna aykırı olduğu ifade edilir. Ben merak ettim, bu kanunu inceledim. Görüyoruz ki, 3 Mart 1340 ve 26 Recep 1342; yani bugünkü tarihle zannediyorum 1924 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanununun 4 ncü maddesini aynen arz ediyorum :

«Madde 4. — Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Darülfünunda bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir.»

Demek oluyor ki, Tevhidi Tedrisat Kanununun 4 ncü maddesi gayet sarih. Bu kanun halen mer'i. Ne yapmış bu kanun? Muhtelif menşeli mektepleri lâğvetmiş; medreseyi, tekkeyi ilga etmiş, onun yerine Maarif Vekâleti bünyesinde İlâhiyat Fakültesinin nasıl açılacağını ve bugünkü imam hatip okullarına tekabül eden mekteplerin nasıl ihya edileceğini kanun aşikâr olarak beyan etmektedir. Peki, bu kanunun bu açık hükmü ortada olduğu halde, acaba biz neden elli seneden beri din eğitimini millî eğitimin bünyesinde yeteri kadar ele alamadık? Her halde bunun sorumlusu Adalet Partisi değil, ama diyeceksiniz ki, bugünkü Cumhuriyet Halk Partisi de değil. Reddi miras ediyorsanız ona bir şey demiyorum, ama hakikaten bu, ne tek parti zamanında, ne de daha evvelinden ve ne de daha sonrasında yeteri kadar ele alınmamıştır.

İşte, hadiseler göstermiştir ki, son onbeş - yirmi sene içerisinde imandan, inançtan ve maneviyattan, ahlâktan yoksun olarak yetişen gençlik öyle bir hale gelmiş ki, kendisini yetiştiren müesseseye medyun ve minnettar olması lâzım geldiği Devlete ve Cumhuriyete kastedecek kadar ileriye gitmiş ve âdeta elli sene evvel Cumhuriyetin bidayetinde, kuruluş şeklinin tarihî gelişmesi içerisinde bu işin muhaliflerinin dinî taassup ve hurafe içerisinde eski idarenin özlemini taşıyan kişilerden zarar gelceği şeklinde kanunlar tedvin edildiği halde, o zümreden hiçbir zarar gelmemiş ve son on - onbeş senelik müddet göstermiştir ki, tamamen dinden arî ve mahrum olarak ve devrimci açı ile öğlü ile yetiştirilen gençliğimizden Devletin, Cumhuriyetin yıkılması teşebbüsleri ve tezahürleri müşahade ediyoruz.

Demek oluyor ki, hani daima konuşuruz, «Aşırı sağ, aşırı sol» diye; yahut da «sağ, sol» diye; demek istiyoruz ki, sağ deyince eğer milliyet ve din inançlarına sahip zümre kastediliyorsa (ki, bunun bizdeki manası başkadır) Garpta ve dünyadaki manası başkadır. Garp ve dünya «sağ» dediği zaman tamamen kapitalizmi, serveti kastettiği halde, bizim memleketimizde bunun içine inanç ve milliyet fikirleri de karışmıştır ve bizdeki sağ - sol anlayışı biraz daha başka bir manzara arz etmektedir.

Bütün bunlar gösteriyor ki, artık bu memlekette din eğitimini ve öğretimini çok ciddî şekilde ve Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde ele almak mecburiyetindeyiz. Bunu yalnız Millî Eğitime terk etmek de mümkün değildir. Diyanet Müessesesi olarak hem kendi din adamlarını, vaizlerini, müftülerini, hatiplerini, imamlarını kendi meleklerinde dünya ilimleriyle de, müspet ilimlerle de mücehhez, din ilimlerini de çok iyi bilecek tarzda kurslarla yetiştirmek, hem de okul çağında, hatta okul öncesi çağda ilkokuldan daha önceki çağlarda Kur'an kursları ile minimini yavruların inanç hislerini ve inançlarını temin zımnında temelden çalışmaya başlamak mecburiyetindedir. Çünkü, orta tahsilde, yüksek tahsildeki din eğitimi ve öğretimi sadece felsefî manadadır, dinî bilgi ve görgülerini artırır; ama inançlarına bir şey ilâve etmez.

Onun için, esasen İslâm fıtratı üzerine doğan insanın, yavrunun okul çağı öncesinden başlamak üzere eğitim ve öğretimini yapmak ve fakat bülûğ çağına geldikten ve bu ilimleri şuurlu olarak incelemeye başladıktan sonra isterse iman eder, isterse iman etmez, isterse kabul eder, isterse beğendiği başka bir dine salikolur ve tabi olur. İşte orada cebir yoktur, şiddet yoktur.

Muhterem senatörler, işte bu ihtiyaçtan doğarak, bu millî ihtiyacı karşılamak için Adalet Partisi kendi devri iktidarında ilâhiyat fakültelerinin, yüksek İslâm enstitülerinin birine birkaçını ilâve etmek ve imam hatip okullarına da bunların yenilerini ilâve etmek suretiyle hizmet etmiş; fakat bizim bu hizmetimiz nedense o günün muhalefeti tarafından daima bir istismar konusu olarak kınanmıştır. Halbuki, hadise o değil, bir ihtiyaca cevap vermektir.

İşte bugün de aynı konu ile karşı karşıyayız. Koalisyon Hükümetlerinin, iktidar partilerinin kanatlarının Koalisyon Protokolünde ve Hükümet Programlarında da belirttikleri gibi, gerek Maarife gerek Diyanete gereken önemi verdikleri zaman büyük bir ihtiyacı karşılamak durumunda olduklarını göreceklerdir ve daima da bu hizmetleri büyük Türk Milleti, bu hizmeti yapanların yanında olmak şeklinde elbetteki memnuniyetini izhar edecektir.

BAŞKAN — Sayın Yılmaztürk, acaba iki dakika içinde sözlerinizi bitirmeniz mümkün olacak mı?

A. P. GRUPU ADINA ALÂEDDİN YILMAZTÜRK (Devamla) — Toparlıyorum efendim.

Muhterem senatörler, işte bundan dolayıdır ki, Diyanet İşleri Başkanlığının bütçesinin bu sene diğer senelere nispetle biraz daha artırılmış bulunmasını ve bilhassa Karma Bütçe ve Plan Komisyonundaki ilâvelerle 759 340 615 TL. sına baliğ olmasını memnuniyetle karşılıyoruz.

Yalnız, diğer mevcut 36 bin küsur personeline kıyasla Başbakanlığa bağlı diğer müesseselerle mukayese edildiği zaman bu verilen ödeneklerin daha da artırılması gereğini hemen müşahede ediyoruz.

Ayrıca, Diyanet müessesesinin memleketimizde yapılan geniş sol neşriyat karşısında hem dinî ihtiyaçları karşılayan neşriyatı, hem de dinî ve millî hasletleri ihtiva eden eserlerin neşrini temin etmek suretiyle hem bir hastalığın tedavisinde, hem de bir ihtiyacın karşılanmasında gereği kadar hizmet edilemediği kanaati içindeyiz. Hatta bunun için Diyanet bünyesinde bir matbaa teşkil edilerek neşriyatın daha da geliştirilmesi, hızlandırılması ve çoğaltılmasını bilhassa muhterem Bakanımızdan istirham ediyoruz.

Demek oluyor ki, hangi siyasî teşekkül olursa olsun, bütün siyasî düşüncenin ve telâkkinin ötesinde ve üstünde kabul ettiğimiz Diyaneti ve bu müesseseyi bütün teşekküller olarak desteklemenin bu sahadaki hizmetin millî bir görev olduğu inancı içerisinde çalışmanın gayretini gösterdiğimiz zaman milletimize çok daha iyi ve yerinde hizmetler kaydetmiş oluruz.

Sözlerimi burada bitirirken, 1974 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesinin memleketimize, milletimize ve mensuplarına hayırlı ve uğurlu olmasını Cenabı Hak'tan niyaz eder, Adalet Partisi Grupu adına hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — C. H. P. Grupu adına Sayın Âdil Altay, buyurunuz efendim.

C. H. P. GRUPU ADINA ÂDİL ALTAY (Sivas) — Muhterem Başkan, Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Diyanet İşleri Başkanlığının, 1974 malî yılı Bütçesi üzerinde, C. H. P.'nin görüş ve temennilerini dile getirmek üzere huzurunuzda bulunduğuma değinerek, Grupum ve şahsım adına yüce Heyetinizi saygıyle selâmlıyorum.

Muhterem arkadaşlarım;

Anayasamızın 154 ncü maddesi gereğince; genel idare içerisinde yer almış bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı, yürütmekte olduğu görevin ehemmiyet ve ulviyetinden dolayı hiç şüphe yok ki, diğer devlet kuruluşlarının yanında mümtaz ve müstesna bir mevki işgal etmektedir. İşte bu mümtaziyet ve müstesnalıktan dolayıdır ki; onun her yönü ile biran evvel mükemmeliyete kavuşturulmasının lüzumuna inanan ve bu inançla da her fedakârlığı kemalî samimiyet ve ciddiyetle göze almak gayreti içerisinde bulunan bir parti olduğumuza işaretle sözlerimize başlıyor ve bu mükemmeliyetin ölçüsünün de, diğer hak dinler karşısında İslâmiyetin ilericiliği ve üstünlüğü olmasını candan diliyoruz.

Bu dinî kuruluşun bütçe görüşmesinde; İslâmiyetin mana ve mahiyetiyle her yönden mükemmeliyeti ve mümtaziyeti üzerinde izahata kalkışmayı, biraz da olsa konunun dışına taşmak olarak kabul etmekteysekte, lâiklik ilkesinin kapsamına ve önemine dokunmanın lüzumuna kani bulunmaktayız.

Din ile dünya işlerini ayrı mütalaa etmek ve bunların birbirine karıştırılmamasında titizlik ve hassasiyet göstermek, böylece dinî inanç-

larımıza, dünya işlerinin üstünde mümtaz ve müstesna bir yer ayırabilmiş olmak hususunda azamî dikkat ve itinayı gösterebilmek temeline oturtulan lâiklik ilkesi tam ve kâmil manada ifadesini, Anayasamızın 19 ncu maddesinde bulmaktadır. Konuşma süremizin sınırlı tutulması karşısında, Anayasamızın bu önemli maddesinin tefsiri imkânına, süre bakımından sahip kılınamadığımızı hesaba katarak aynen okumakla yetinmeyi tercih zorunluğu duymaktayız. Diğer taraftan bu maddenin açıklığı ve kesinliği karşısında, aynen okumakla yetinmenin de maksadı hasıl etmiş sayılacağı kanaatımıza işaret etmek isteriz.

Bu madde der ki :

«Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse; ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitimi ve öğretimi, ancak kişilerin kendi isteğine veya küçüklerin de kanunî temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse; Devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyle, her ne suretle olursa olsun, dinî ve din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek veya tüzelkişiler hakkında, kanunun gösterdiği hükümler uygulanır ve siyasî partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.»

İşte memleketimizdeki lâiklik görüş ve telâkkisi bundan ibarettir ve kanaatımızca bundan ibarette kalmalıdır. Bunun kısıtlanması veya geniş tutulması dengeyi bozabilecek bir nitelik taşır. Onun içindir ki; bir vatandaş ve Müslüman olarak, bu görüşe sahip çıkmak ve benimsemek kanunlara saygı ve İslâmiyete de sadakatın ta kendisidir demekten kendimizi alamayacağız. Zira; İslâmiyette zor yoktur. Başka dinden olsa bile herkese saygı ve sevgi esastır. Müslümanlık herşeyden evvel ahlâk ve fazilet dinidir. İnanç ve kanaatlerde özgürlük esastır. Ahlâkın, faziletin ve ilmin; kısacası insanlığın bulunmadığı yerde İslâmiyeti aramak nafiledir... Bu mealdeki ayeti kerime ve hadisi şeriflere, İslâmiyetin bahis konusu olduğu her kitap ve her yerde rastlanmaktadır.

Bu noktadan hareketle şu neticeye varıyoruz ki; İslâmiyet doğuştan ve aslında lâik bir din olarak, diğer hak dinler yanında temayüz etmiş ve mükemmeliyete kavuşmuş bir dindir.

Hıristiyanlık âleminin engizisyon mezaliminden kurtularak, dinde reformu başarıp lâiklik ilkesine kavuşmasını tetkik eden bir âlim; tetkikatının neticesini şöylece dile getirmektedir : «Unutmamak gerekir ki, lâiklik ilkesi siyasî toplumda yaşayan bir insana, insanlığa yakışır derecede önem veren kutsal bir ilkedir. Zira bu ilkenin kabul edilmesiyle fert, düşünmek için bir dimağa, manevî âlemini korumak için de bir vicdana kavuşmuş bulunmaktadır. İşte lâiklik ilkesinin, ilim ve felsefe yönünden mana ve mahiyetiyle önemini veciz bir şekilde belirten bir görüş...

İslâmiyetin, doğuş ve başlangıçta lâik bir din olmasından, insanlık haysiyetini herşeyin üzerinde tutan tesamuhe de lâyık olduğu mevkii ayırmış bulunmasından dolayıdır ki; ilk Müslüman biraz evvel belirttiğimiz dimağ ve vicdana sahip olarak doğmuştur. Sonradan kavuşmak bahis konusu değildir. İşte İslâmiyeti tetkik imkânına sahip olan garp âlimlerinin, hayranlık duymaktan kendilerini alamamaları kanaatımızca bu üstünlükten ileri gelmektedir.

İslâmiyetin bu üstünlüğüne rağmen şu hakikati de belirtmek gerekir ki; hıristiyan tezvirat ve propagandalarıyle zaman zaman İslâmiyetin geniş ve nurlu ufkunda da kararmalar ve daralmalar meydana gelmiş ve bunalımlar tesirini hissettirebilmiştir. İşte bu bunalımlar Türk Milletine çok pahalıya mal olmuştur. Bu yüzden tekmil benliği tehlikeye düşmüş ve neticede bir ölüm kalım mücahedesi vererek bağımsızlığına kavuşan büyük Türk Milleti ilk iş olarak bünyesine arız olan illetleri silip atarken lâiklik ilkesini de resmen ve teyiden kabulle, bundan böyle idare şeklinin lâik bir cumhuriyet olduğunu da dünyaya ilân etmiş bulunmaktadır.

Doğuşundan ve aslında lâik bir din olan ve diğer hak dinler arasında sosyal yönünün ağır

basmasıyle de temayüz etmiş bulunan İslâmiyete göre en iyi ve benimsenen idare tarzı zaten Cumhuriyettir. İslâm âleminde idare tarzını lâik bir cumhuriyet olarak dünyaya ilân eden ilk devlet olmak uyanıklığının ve mutluluğunun bize ait olduğunu buradan dile getirmek isteriz. Yine dile getirmek isteriz ki; lâikliği ve cumhuriyeti temel ilkeleri arasında kabullenen ve sıralayan ve bunu açıkça, gururla ilân eden ilk siyasî teşekkülde C. H. P.'dir.

İslâmiyetin gerekli kıldığı birlik, beraberlik ve kardeşlik noktasından hareketle diyeceğiz ki; hepimiz dünün C. H. P.'lileriyiz. Ne garip tecellidir ki, bugün biz, C. H. P.'nin nimetlerini milletçe paylaşmaya rıza gösterircesine hakkı teslim ederiz de, külfetlerini siyasî muhaliflerimiz münhasıran bizim omuzlarımıza yüklemekte ve hattâ bir sakız gibi ağızlarında çiğnemekten zevk duyarcasına, yeri geldiğinde, bizleri ithama bile kalkışmakta bir sakınca görmezler. Bu sistemimizde maksat aranmamasını hassaten rica edeceğim. Mevzu döndü dolaştı bu noktaya geldi de, bir parti sözcüsü olarak, parmak basmadan geçemedim hepsi o kadar.

Bu özetlemeden de anlaşılacağı veçhile yeni Türk Devletinin lâikliği resmen kabul ve ilân etmesi bir yenilik getirmeden ziyade İslâmiyetin doğuşuna ve aslına bir dönüş olarak kabul edilmelidir. Bundan dolayıdır ki; lâikliğin ve Cumhuriyetin, Anayasamızın deyimiyle daha derli toplu olarak; «Millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyet»in karşısında olanlar haddizatında, ister bilerek isterse bilmeyerek olsun, hakikî Müslümanlığın karşısındadırlar. Şahsî ve siyasî çıkarları için bu zavallılara taviz verenlere gelince onlar hakikî Müslümanlığa ihanet etmektedirler.

İşte bu hakikatten herkes dersini almalı, hiç olmazsa bundan sonraki hareketlerinde daha dengeli bir tutum içerisine girmek gayretini göstermelidirler.

Muhterem arkadaşlarım;

Lâiklik ilkesinin bu mümtaziyeti ve önemi karşısında biz, C. H. P. olarak arzuluyoruz ki; Anayasamızın 19 ncu maddesi sarahatının ışığı altında. dinî inanış ve davranışlar karşısında parti farkı gözetmeksizin, bir kitle halinde, birlik ve beraberlik içerisinde bulunalım ve din işlerini yürütmekle görevli Diyanet İşleri Başkanlığına da, partilerüstü denilebilecek üstün bir mevki ve avantaj tanıyalım, ve bu görüşün ışığı altında donatma gayreti içerisine artık girebilelim. Her türlü politik ve keyfî tesir ve tazyikten azade kılınması gereken bu teşkilâta saygılı olmasını bilelim ve bunun lüzumuna da inanalım. Samimî ve içten inanışın bulunmadığı yerde Müslümanlığı aramak nafile ve hele onun iddiasına kalkışmakta kelimenin tam manasiyle gülünçtür.

C. H. P. bu samimî ve içten arzusunu 1963 yılında bağımsızlarla kurduğu koalisyon hükümeti devresinde hazırlamış olduğu 633 sayılı Kanunla ortaya koymuş ve böylece geniş bir adım atmış bulunmaktadır. Anayasamızın 154 ncü maddesinde çıkarılması lüzumuna işaret edilen bu Kanunla;

1. — Diyanet İşleri Başkanlığı, birçok imkânlarla teçhiz edilerek yeni, modern ve demokratik bir teşkilâtlanma sistemine,

2. — Haricî tesirlerden uzak tutularak, kendiliğinden bünyesini arıtma yeteneğine,

3. — Dışardan gelebilecek her türlü siyasî ve maddî baskılardan da kurtulmak yönelimine girebilmek ve kişiliğine sahip çıkabilmek olanağına,

4. — Kendi teşkilâtının kurulabilmesinde kendi insiyatifini kullanabilme imkânlarına,

5. — Din görevlilerinin ve bilhassa köy imam - hatiplerinin, haysiyetli ve maaşlı bir devlet memuru hüviyetine,

6. — İlmî ve teknolojik veçhesini de tamamlayarak Müslümanlığın emrettiği ve lüzumlu kıldığı birlik ve beraberlik amacına ulaşarak, memleketin en ücra köyüne kadar teşkilâtlanma imkânlarına kavuşturulmak istenmiştir.

Ancak, gerek A. P. hükümetleri, gerekse 12 Mart muhtırasını müteakip, partilerüstü namı altında işbaşına gelen karma hükümetler bu Kanunun çıkarılmasındaki maksat ve gayeyi lâyıkıyle benimsemeye bir türlü yanaşamamışlar ve bu davranışın tabiî bir neticesi olarak da aradan on sene gibi bir müddetin geçmiş olmasına rağmen beklenilen yolu alamamışlardır. Zira yukarıda sıralanan altı maddeden bir tanesinin bile tahakkuk ettirilmiş olduğu bugün için iddia edilememektedir.

Geçen on yıl içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtının ne gibi karışıklıklara ve şah-

sî çıkarcıların, maksadı henüz su yüzüne çıkarılamamış gayretkeşliklerine sahne olduğu üzerinde durmayı C. H. P. ve koalisyon ortağının vazife ve hizmet görüş ve anlayışı ile bağdaştırmadığımız cihetle, zaid addetmekteyiz.

Esasen C. H. P. Genel Başkanı ve Başbakan Sayın Ecevit; geçmiş hükümetlerin icraatı ve zife ve hizmet görüş ve anlayışı ile bağdaştırama-Türk Milletinin 14 Ekim 1973 genel seçimlerinde vermiş ve 9 Aralık 1973 mahallî seçimlerinde de bir kere daha teyit etmiş olması karşısında, artık geçmiş üzerinde durulmayarak alınacak ibret derslerinin ışığı altında hizmet ortamına kavuşmanın gerektiğini her fırsatta ifade ve beyan etmektedir. Hattâ geniş kapsamlı genel bir afla geçmişin küskünlük ve burukluklarının giderilmesi ve tortularının da temizlenmesi suretiyle bu geciktirilmiş hizmetlere topyekün milletin elbirliği ile hız verilmesi gereğine inancını da açıklayarak muhalefete elini uzatmak anlayışını göstermektedir.

İktidarın, C. H. P. ve M. S. P. Koalisyon Hükümetine devredilmekte olduğu günlerde, gazeteler manşet olarak Sayın Erbakan'ın «Memleket mayınlandıktan sonra bize teslim edilebiliyor..» sözünü almışlardı. Evet bu, mesuliyet mevkiine gelen bir zatın sözü idi ve bu iddia muhatapları tarafından tekzip dahi edilememişti. İşte böyle bir ortamda, Büyük Türk Milletinin umudu olarak mesuliyet mevkiine, gözünü kırpmadan gelen Sayın Ecevit'in muhaliflerine karşı bu davranışı, memlekette birlik, beraberlik ve kardeşlik havasını estirme çabası yalnız ve yalnız İslâmiyetin terviç ettiği bir hareket tarzıdır.

İşte Sayın Ecevit'in bu inançlı davranışı ve samimî gayreti ve hoşgörürlüğü karşısında muhalefetin tutumu ne olabilmiştir? Bir yumuşama, bir yaklaşma, birlik ve beraberlik temayülü sezinlenebilmiş midir? Memleketin ve milletin kadersizliğinin düğüm noktası burada bulunduğundan acı konuşmak gerekeceği kanaatiyle bu soruları cevaplandırmaktan kaçınarak sizlerin şahsî takdir ve anlayışlarınıza bırakacağım...

Şu hususun bilinmesine ehemmiyet vermekteyiz ki; muhalefetin bütün bu davranış ve telâkkileri C. H. P.'ni ümitsizliğe düşürmek şöyle dursun, Müslümanlığın da emrettiği prensiplerine daha sıkı bağlanmasına amil olmuş bulunmaktadır..

Politika ortamında C. H. P. mensuplarına Müslümanlıktan nasip ayırmamak iddiasını geçer akçe saymış bulunan siyasî teşekküllerin mensubu muhterem arkadaşlarımızın, vicdanları ile başbaşa kaldıklarında, C. H. P.'lilerin Müslümanlığı tam manasıyle benimsemiş oldukları ve Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtına da her zaman saygılı kaldıklarını kabul etmek mecburiyetiyle başbaşa kaldıkları hususundaki inancımızı muhafaza ediyoruz; her zaman ve her yerde muhafaza edeceğiz. Ancak, gönlümüz arzu ediyor ki; bu kanaatlerini biran evvel açığa vurma cesaretini gösterebilsinler de bu merhaleyi milletçe en kısa zamanda alabilelim ki, Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtı ve onun muhterem mensupları lâyık oldukları saygıyı görsünler ve imkânlara kavuşarak kâmil manada müessese-leşebilsinler...

Muhterem arkadaşlarım,

Anayasamızın 154 ncü maddesi «Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı Özel Kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.» hükmünü ihtiva etmektedir. Demek oluyor ki, Diyanet İşleri Başkanlığı bu haliyle bir Anayasa kuruluşudur. İşte Anayasanın bu maddesinde işaret edilen özel kanun 633 sayılı «Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun» dur.

Bu özel Kanunun 1 nci maddesi de, «İslâm dininin inançları ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.» hükmünü ihtiva etmektedir.

Böylece İslâm dininin bahis konusu olduğu her yerde Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtının mevcudiyeti kanunen şart koşulmuş oluyor. Bu durum itibarıyle Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtının çok genişlemek istidadı gösterdiğini kabul etmek gerekmektedir.

Mevcut devlet kuruluşlarımıza bir göz gezdirerek büyüklüğü ve yaygınlığı itibarıyle bir sıralamaya tabi tutacak olursak, Millî Savunma ve Millî Eğitim teşkilâtından sonra üçüncü sırayı Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtının alma istidadı gösterdiği neticesine varırız. İşte bu büyük ve yaygın teşkilâtın kuruluş ve kadro esaslarını düzenleyen kanun hükümlerine işbaşındaki hükümetlerce saygılı davranmak her ne

maksatla olursa olsun, tavizkâr tutumlardan kaçınmak, tasarrufları sağlam ve mantıkî esaslara istinat ettirmek, ileride meydana gelecek bu büyük teşkilâtın mükemmelliğinin temini için şarttır. İşte C. H. P. olarak biz; devlet kuruluşları arasında mümtaz ve müstesna bir yeri olduğuna inandığımız Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtının mükemmelliğini arzuluyor ve bunu temin edecek şartlara riayetkâr kalmalarını mesuliyet mevkiindeki hükümetlerden bekliyoruz.

Muhterem arkadaşlarım;

Halihazır durum itibarıyle Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtının; din hizmetleri, genel idare hizmetleri, sağlık hizmetleri, teknik hizmetler, yardımcı hizmetlerinde ceman 36 569 görevli personel mevcuttur.

Yurdumuzda 65 277 yerleşim ünitesinin mevcudiyeti karşısında bu miktarın 80 ilâ 90 bin civarına varacağı tahmin edilmektedir. Bu miktara varıncaya kadar da teşkilâtta kadro ihtiyacı her zaman ve her yerde kendisini gösterecektir.

Bu ihtiyacın tedricen karşılanacağı 633 sayılı Kanunun 29 ncu maddesi ile hüküm altına alınmıştır. Bu madde «Bütçenin (D) cetvelinde, Diyanet İşleri Başkanlığı kısmına konulacak kadrolar, ihtiyaç karşılanıncaya kadar yılda iki bin adet konulmak suretiyle artırılır...» hükmünü taşımaktadır. Bu iki bin kadro yalnız bucak ve köy imam - hatipleri içindir. Kasaba ve şehirlerdeki mazbut cami ve mescitler ile dernekler marifetiyle inşa edilmiş cami ve mescitler bu yıllık artırımın dışında tutulmuştur. Bu nevi cami ve mescitlerin ihtiyacı için de imkânlar dairesinde yeni kadroların temin edileceği kanunda tasrih edilmiş bulunmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığında 80 ile 90 bin civarında görevlinin çalıştırılmasıyle ancak ihtiyacın karşılanabileceği hakikati karşısında halen 36 569 görevlinin mevcudiyeti de göstermektedir ki, daha elli bin civarında görevliye ihtiyaç duyulmaktadır. Kanunun belirttiği tempoya göre bu ancak yirmi sene sonra temin edilebilecek demektir. Bu durum karşısında yıllık tahsisi düşünülen kadronun artırılmasında fayda mülâhaza etmekteyiz. Bu yıl 4 000 kadronun verilmiş olmasını memnuniyetle karşılarken, bu adedin daha da artırılmasını dilemekten kendimizi alamayacağız.

Kaldı ki, meselenin çözümünü kadro teminine bağlamak doğru sayılamayacaktır. Bu kadrolara tayin edilebilecek yetenekte olabilen eleman temini de meselenin esasını teşkil etmektedir. Zira, 633 sayılı Kanun tekmil imam - hatipliklere, imam - hatip okullarının 2 nci devre mezunlarının, bu bulunmadığı takdirde de, 1 nci devresi mezunlarının tayin edilebileceğini âmirdir. Halbuki bu mezunlar bucak ve köy imam - hatipliklerine çoğunlukla Kur'an kurslarından bitirme belgesi olanlar talip olmakta ve ancak vekil imam - hatip olarak tayin edilebilmektedirler. Bunların kifayetsizliğini kabul etmekte isabet olsa gerektir.

Diyanet İşleri Başkanlığı kadrosundaki mevcut personelin % 85'i ilkokul mezunudur. Bu kadro itibarıyle Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtı, kendisinden beklenileni verecek nitelikte sayılmamalıdır. Zira kanunen kendisine tevdi edilmiş bulunan; İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları konusunda toplumu aydınlatmak, başka bir deyimle manevî âlemimize istikâmet vermek görevi hafife alınacak neviden olmasa gerek.

Bu itibarla bir taraftan din görevliliğini cazip ve itibarlı kılmak çarelerini ararken, diğer taraftan da imam - hatip okulları ile yüksek islâm enstitülerini birer meslek okulu haline getirerek buradan mezun olanların başka teşkilâtlara gitmesini önlemek gerekeceği kanaatındayız. Böylece meslek okullarından mezun din adamlarının Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtında toplanabilmesi lüzum ve mecburiyeti kabul edilmeli ve bu hususta her türlü fedakârlık benimsenmelidir.

Hükümet programında vekil imam - hatip konusuna yer verilmedikte «Vekil imamların eğitim eksiklikleri tamamlanarak asıl kadroya geçme imkânları geliştirilecek ve vekil imam meselesi âdil şekilde çözüldükten sonra vekil imam uygulaması son bulacaktır.» hal yolu gösterilmektedir. Hükümetin bu önemli konuyu ele alması memnuniyet vericidir. Ancak, halen sayıları 25 000'i aşkın olan vekil imamların eğitim eksikliklerinin giderilerek asıl kadroya geçirilmesinin zorluğu yanında, bundan böyle vekil imam uygulamasının da sona erdirilmesi karşısında temin edilen yeni kadrolara asil imam olarak tayin edilebilecek elemanın bulunabilme-

si müşkülâtı ile karşılaşılıyor demektir. Zira, 633 sayılı Kanuna göre asil imam olarak tayin edilebilecek olan kimselerin imam - hatip okullarının 2 nci veya 1 nci dönemi mezunu olması şarttır. Bunun temini ise, bugün için kolay olmasa gerektir.

İşte, 633 sayılı Kanunun çıkarılmasından bu yana on yıl gibi uzun bir müddetin geçmiş olmasına rağmen bir adım bile yol alınmamış bulunması bugünkü hükümeti müşkül durumda bırakmakta ve gerek kadro temini ve gerekse bu kadrolara yetenekli eleman bulabilmesi için her türlü fedakârlığı göze alarak olağanüstü tedbirler arama mecburiyetinde bırakmaktadır.

C. H. P. Grupu olarak biz, her türlü fedakârlığı göze alarak yurdun en ücra köşesine bile yetenekli kılınmış, İslâmiyetin esaslarına ve ruhuna vakıf imam - hatiplerin gönderilmesini hükümetimizden umuyoruz ve bekliyoruz..

633 sayılı Kanunun 5 nci maddesinde fonksiyonu ve teşekkül tarzı belirtilmiş bulunan Din İşleri Yüksek Kurulunun kâmil manada teşekkül ettirilerek faaliyete geçirilmiş olmaması teşkilâtın aksak - topal hareketini sureta devam ettirebildiği şeklinde yorumlanmalıdır. 633 sayılı Kanunun çıkarılmasından evvel mevcut müşavere heyetinin dört üyesinden üçü Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi imiş gibi görev başında tutulmaktadır.

Halbuki, müşavere heyeti üyeleri tayin ile işbaşına getirilmiş bulunmakta idiler. Halbuki, 633 sayılı Kanunun 5 nci ve 20 nci maddelerinin tetkikinden de anlaşılacağı üzere, evvelâ Aday Tespit Kurulu teşkilât temsilcilerinden meydana gelmekte ve bunlar da aralarından 11 üyeyi Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi olarak seçmektedirler. İşte, Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri seçimle işbaşına getirilmektedir. Tayinle gelen görevliler ile seçimle iş başına getirilmiş üyelerin arasındaki farkı takdirlerinize arzla yetiniriz.

Gerek Aday Tespit Kurulunun, gerekse Din İşleri Yüksek Kurulunun 633 sayılı Kanunun hüküm ve maksadına göre teşekkül ettirilmesi Diyanet İşleri Başkanlığına, Müslümanlığa yaraşır kişiliğini ve demokratik hüviyetini kazandıracaktır. İslâmiyete yaraşır kişilik ve hüviyete sahip olamayan bir Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtını C. H. P. olarak benimseyemeyeceğimizi dile getirir, Hükümetimizden en kısa zamanda bu kurulların 633 sayılı Kanunun hüküm ve esasına uygun olarak teşekkül ettirilmesini ve faaliyete geçirilmesini bekleriz.

633 sayılı Kanunun 19 ncu maddesinde mahiyeti ve önemi belirtilen Din Şûrasının da toplanmasına bugüne kadar yanaşılmamıştır. Halbuki, önerileri ile Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtına faaliyetlerinde ışık tutacak ve yön verecek bu ilim şûrasının biran evvel toplanmasında sayılamayacak kadar faydalar beklenmelidir. Hükümetin bu şûrayı da yakın bir gelecekte toplayacağından ümitvarız.

Muhterem arkadaşlarım; 633 sayılı Kanunun 1 nci maddesinde Diyanet İşleri Başkanlığının görevleri arasında ibadet yerlerinin yönetimi de yer almış olduğuna göre, cami ve mescitlerden de bahsetmek gerekeceğine kani bulunmaktayız.

Yurdumuzda 7 265 adedi şehir ve kasabalarda, 35 820 adedi de köylerde olmak üzere ceman 43 085 adet cami ve mescit mevcuttur. Ayrıca, 346 adedi de inşa halinde bulunmaktadır. Bu ibadet yerlerinin tamamı Diyanet İşleri Başkanlığınca yönetilmesine rağmen, görevlilerinin aylıklarının henüz hepsi Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesinden ödenememektedir. Bunlardan;

1. — Mazbut cami ve mescitlerin personelinin aylıkları genel bütçeden Diyanet İşleri Başkanlığınca ödenmektedir.

2. Mülhak cami ve mescitlerin personelinin aylıkları Vakıflar Genel Müdürlüğünce ödenmektedir.

3. Dernekler ve vatandaşlar tarafından yaptırılmış cami ve mescitlerin personel ücretleri ise, dernek ve vatandaşlar tarafından ödenmektedir.

4. Köy camilerindeki personelin aylıkları; kadro verilebilenleri Diyanet İşleri Başkanlığınca, verilemeyenlerinki ise köy halkı tarafından ödenmektedir. Ancak, bu durum normal sayılamadığından zamanla hepsinin personel aylıklarının genel bütçeden Diyanet İşleri Başkanlığınca ödenmesi hedefine yönelinmiştir.

1974 yılına kadar cami ve mescitler mahallî dernekler tarafından inşa edilir ve genel bütçeden bu derneklere sembolik olmaktan kurtulamayan yardımlarla yetinilirken, köy okulları gibi köy camilerinin de Hükümetçe yaptırıla-

cağı esası kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu husus Hükümet programında, «Köylere hızlandırılmış bir programla imam kadroları temin edilecek ve camiye ihtiyacı olan köylerin cami projeleri ve cami yapımı için gerekli malzemenin Devletçe sağlanması gerçekleştirilecektir.» ibaresiyle taahhüt edilmiştir. Hattâ şimdiye kadar cami yaptıran derneklere yardım maksadıyle 3 ilâ 4 milyon lira tahsisat konmakla yetinilirken, 1974 malî yılı bütçesine bu maksatla 30 900 000 lira tahsisat konmuş bulunmaktadır. Bu tahsisatın önümüzdeki yıllarda daha da artacağını umuyor ve memnuniyetle karşılıyoruz.

Bir milyon civarında Türk ve Müslüman işçinin ve bunlardan bir kısmının da aile efradının Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde ve Avusturalya'da çalışmak üzere bulundukları bir vâkıadır. Bunların dinî vecibelerini yerine getirmesi olanağına kavuşturulması Devlete düşen ehemmiyetli bir görev olarak tesirini hissettirmektedir. Bu dindaşlarımızın Cuma ve bayram namazları gibi cemaat halinde kılınmasında zorunluk olan namazlarını edâ için bazı kiliseleri kiraladıklarını veya açık meydanlarda namazlarını edâ ettiklerini gazetelerden öğrenmekteyiz. Hatta bu nevi kendi kaderlerine terk edilmiş vatandaşlarımızın durumlarından yakınıldığına da şahit olmaktayız. Bu duruma Devletin kayıtsız kalmasının türlü sakıncaları karşısında hiç olmazsa bu gibi işçilerimizin yoğun olduğu mahallere cami inşası ve aydın, uyanık din görevlisi gönderilmesi zorunluğuna inancımızı dile getirerek Hükümetin bu konuya eğileceği ümidimize işaret etmek isteriz.

Muhterem arkadaşlarım; bugünkü dünya gençliğini, inanç kısırlığının bir ruh bunalımı içerisine ittiği müşahade edilmektedir. Kaygısızlık, mesuliyetsizlik ve çevreyi hiçe sayma hattâ kendisini birtakım sapık cereyanların akıntısına terk etme yönleri ile tezahür etmekte olan bu bunalımlar, insanoğlunun bugüne kadar geliştirdiği manevî değer ve ahlâk kaidelerine gölge düşürerek, geleceğe ümitle bakabilme gayret ve faziletinin yerini her ne pahasına olursa olsun gününü gün etme davranışı almaktadır. İşte, bu bunalımın gençliğimizi de çemberi içerisine almakta olduğu gözlerden kaçmamaktadır. Hiç şüphe edilmemelidir ki, bu bunalımların menşeini, inançlarda tatminsizlik ve ahlâk esaslarını umursamamak teşkil etmektedir. Bu bunalımlar toplumları müşküllerle karşı karşıya bırakabildiği gibi, uçuruma da sürüklemek istidadı göstermekte olduğu hesaba katılmalı ve çareleri aranmalıdır.

Bugün eğitim çağındaki gençlerimizin, kendilerini geleceğe hazırlamak gayretlerinden uzak bir kayıtsızlık özentisi içerisinde olması, eğitimi önemli ölçüde etkilemekte ve zaafa düşürmekte olduğu, inkârı mümkün olmayan bir vâkıa olarak eğiticileri ve velileri düşündürmektedir.

Diğer hak dinlerin kısırlığı yanında, lâik bir din olarak doğmuş, ahlâk ve fazilet temeline oturtulmuş, doğuşu ile birlikte de içtihat kapısını açmış bulunan Müslümanlık, bir çağlayan ve hatta bir umman olarak gözler kamaştıracak ve insanoğlunu tefekküre daldıracak bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Kanaatimize göre İslâmiyetin nurlu ufuklarını gençliğe açmakla müşküller ortadan kaldırılabilecektir; ancak bu mesele, yabancı misyonların Kahire ve Şam kanaliyle memleketimize, hurafe deyimi altında toplanabilecek ve Müslümanlıkla kabilî telif olmayan indî ve maksatlı telâkkilerin sızmasına seyirci kalacak ve Nurculuk ve Süleymancılık gibi birtakım art niyetlere seyirci kalacak ve hatta sahne olacak güçsüz bir teşkilâtla değil de, bu gibi telâkki ve cereyanlardan kendisini arıtabilen, ilmî veçhesini elde edebilmiş ve lâyık olduğu imkânlara da kavuşturularak güçlü kılınmış bir Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtiyle mümkün olabilecektir.

Görülüyor ki; mevzuun neresinden başlarsak başlayalım, 633 sayılı Kanunun maksadına uygun olarak teşkilâtlandırılmış, güçlendirilmiş, kişiliğine kavuşturulmuş ve ilmî veçhesini de elde edebilmiş bir Diyanet İşleri Başkanlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Hazreti Muhammed; «İyi ahlâkı tamamlamak için peygamber olarak gönderildim..» buyrultusuyle iyi ahlâkın, İslâmiyetin bütün hükümlerini içine aldığı veciz ve kesin şekliyle ortaya koymuş bulunmaktadır.

İslâmiyetin hedefi, iyi insan, iyi ahlâka muttasıf insan yetiştirmektir. Hâsılı İslâmiyeti öğreten akaid ve şeriatı taban sayarsak, onların üzerine kurulan ahlâk da tavan olur. Bundan dolayı Müslümanlığın her şeyden evvel ahlâk ve

fazilet dini olduğu ve inanç ve kanaat özgürlüğü ortamında gelişebilme imkânı bulan ahlâkın, faziletin ve müspet ilmin, kısacası kâmil anlamiyle insanlığın bulunmadığı yerde İslâmiyeti aramanın beyhudeliği noktasından hareket eden bugünkü Hükümetin programında «Çocuklarımıza töre ve geleneklerimizle millî hasletlerimize uygun ahlâk kaidelerinin öğretilmesi gayesi ile ilk ve ortaöğretime mecburî ahlâk dersleri konulacaktır. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin gerekli vasıfları taşımasına özel bir önem verilecektir.» taahhüdünün yer almasını, gençliğin inanç kısırlığının giderilmesine tevessül edilmiş olduğu nazarı ile bakıyor ve bunu memnuniyetle karşılıyoruz.

Diğer taraftan ilmin ve teknolojinin, başdöndürücü ve hayranlık yaratıcı ilerlemesi karşısında mevcut din görevlilerinin devamlı eğitilmesi lüzumuna inanan Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtının, içerisinde bulunduğu atalet ve çıkmazdan kurtularak müspet ve teknolojik ilim ortamına kavuşma gayretini de takdirle karşılamakta olduğumuzu ve hizmetiçi eğitim faaliyetlerinin daha da süratlendirilmesi ve yoğunlaştırılması inancımızı belirtmek isteriz. Yine bu cümleden olmak üzere her kademede din eğitimi yapan öğretim müesseselerinde okuyan öğrencilere verilen bursun 2 220 adede vardırılmasını memnuniyetle karşılarken bunun daha da artırılması lüzumuna inandığımıza değinmek isteriz.

Önemine inandığımız diğer bir husus da dinî neşriyat ve yayın konusudur. Henüz bu hususta beklenen hamlenin yapılmış olduğu kabul edilememektedir. Dinî ve ilmî yayınlar için yeterli ödeneğin ayrılmış sayılamadığı üzüntü ile müşahede edilmektedir. Merkezde bir kütüphanenin teşkili yeterli sayılamaz. Hiç olmazsa il müftülüklerinde birer kütüphanenin mevcudiyetine önem verilmeli ve diğer müftülüklere lüzumlu eserler gönderilebilmelidir. Bilhassa vaaz, hütbe ve konferanslar için geniş neşir imkânına sahibolmakta zaruret olduğu kanaatindeyiz. Hatta işi biraz daha ileri götürüp her seviyede vatandaş gözönünde tutularak dinî yayına önem verilmelidir.

Muhterem arkadaşlarım;

Din eğitimi ve öğretimi de, üzerinde ayrıca ve titizlikle durulmasını gerektiren bir ehemmiyet taşımaktadır. Ancak konunun daha ziyade Millî Eğitim Bakanlığını ilgilendirmekte olması, bu hususu kısa kesmemizin zorunluğu ile bizi karşı karşıya bırakmaktadır.

Kısaca meselenin özüne dokunabilmiş olmak mülâhazasiyle burada büyük Ata'nın bir hatırasına tekraren işaret etmeden geçemeyeceğiz.

Bir sohbet toplantısında Atatürk arkadaşlarına, «Bana Müslümanlığı tarif edebilir misiniz?» sorusunu tevcih eder.

Toplantıdaki zevat Müslümanlığı ayrı, ayrı ve değişik muhtevada tarif ederler..

Bu değişikliklerden bir neticeye varan Atatürk şu mukabil cevabı verir :

«Görülüyor ki arkadaşlar; herkes kafası kadar Müslümandır...» Evet muhterem arkadaşlarım; Müslümanlık bir ummandır. O, Atatürk'ün deyimiyle muasır medeniyetin gerek ve gerçeklerine göre her devirde kendisini yenilemek üstünlüğüne sahiptir. Bu ummandan her Müslüman ancak kafasının alabileceği ve havsalasının kaldırabileceği nispette nasiplenebilir.

«Bilenle bilmeyen hiç bir tutulur mu?» mealindeki âyeti kerime de aynı hakikate işaret etmektedir...

Bilenle, bilmeyenin eşit sayılamayacağı ve herkesin, kafasının alabileceği nispette Müslümanlıktan nasiplenebileceği hakikatleri karşısında biz C. H. P. olarak; din eğitim ve öğretimine büyük önem vermek ve böylece muasır medeniyetin gerek ve gereçlerini benimseyerek çevresine yansıtmasını becerebilen ve aynı zamanda hakiki Müslümanlığı, hurafe ve dinî safsatalardan arıtma yeteneğine sahibolan hakiki din adamlarını yetiştirmeyi bir an evvel tahakkuk ettirmenin yollarının aranması lüzum ve zorunluğuna inanmaktayız.

Maruzatımız şimdilik bu kadardır.. Dinlemek lütfunda bulunduğunuzdan ötürü teşekkür eder, Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesinin teşkilâtına ve Yüce Türk Milletine hayırlı ve uğurlu olmasını dileyerek Grupum ve şahsım adına Muhterem Heyetinizi saygıyle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesinin tümü üzerinde gruplar adına yapılan konuşmalar bitmiştir. Şimdi, kişisel konuşmalara geçiyoruz.

Buyurun Sayın Lûtfi Doğan.

LÛTFİ DOĞAN (Erzurum) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun muhterem üyeleri;

Görüşülmekte olan Diyanet İşleri Başkanlığının 1974 yılı Bütçesi üzerinde şahsî görüşlerimi arz etmek üzere huzurunuza çıkmış bulunuyorum. Sözlerime başlamadan önce hepinizi saygılarımla selâmlar, bu bütçenin Diyanet camiası ve büyük milletimiz için hayırlı olmasını Cenabı Haktan dilerim.

Sayın Başkan, muhterem senatörler, millî varlığımızı devam ettirmek, milletler arasındaki şerefli yerimizi korumak ve daha da yükseltmek, toplumumuzun huzur ve gerçek mutluluğa erişmesini sağlamak için millî kuruluşlarımızın her birinin kendilerine tevdi edilen ve kanunlarla belirtilen görevlerini eksiksiz bir şekilde yerine getirmelerine zaruret olduğu aşikârdır.

Millî kuruluşlarımızdan herhangi biri kendisinden beklenen görevi aksattığı takdirde bunun zararı yalnız o müesseseyi sarsmakla kalmayacağı, böyle bir durumun milletimizi de mustarip edeceği izahtan varestedir. Böyle bir durum insan vücudunda mevcut organlardan birinin görevini yapmaması gibidir.

Kabul etmek gerekir ki, millî müesseselerimizin hepsi önemlidir. Bu müesseselerimizin hepsinin önemli ve milletimiz için faydalı hizmetler yapmaları tabiîdir. Devlet de bu müesseselerimizin millî menfaatlerimize uygun olarak kolaylıkla işleyişini sağlayacak esasları tespit etmektedir.

Millî müesseselerimizden biri de Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı Anayasanın 154 ncü maddesi uyarınca çıkarılan özel kanununda belirtilen görevleri yerine getirmekle vazifelidir. Bu özel kanun, Sayın Altay arkadaşımızın da belirttiği gibi 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kanunudur.

633 sayılı Kanunun 1 nci maddesi Diyanet İşleri Başkanlığının millete karşı ifa edeceği görevleri özet olarak tespit etmiştir. Bu kanunun 1 nci maddesi şöyledir:

«İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere bir Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.»

Görülüyor ki, İslâm dininin itikat, ibadet ve ahlâk esaslariyle ilgili işleri yürütmesi ve toplumu din konusunda aydınlatması kanunî bir görev olarak kendisine tevdi edilmiştir.

Bu hizmetlerin eksiksiz olarak yerine getirilmesi toplumumuz için tarihimizde olduğu gibi, manevî, maddî yönden bugün de büyük faydalar elde etmemize imkân verecek ve milletimizi saadete götürecektir. Çünkü, din, hususiyle İslâm dini fertlerin ve toplumun huzur ve mutluluğunu hedef alan ve bunun için en metin esasları koyan ve en emin hayat yolunu gösteren mukaddes bir müessesedir.

Din duygusu, insan tabiatının ezelî bir vasfı ve insan ruhundan ayrılması imkânsız bir hususiyetidir. İnsan veya insan topluluklarından bahsedildiği zaman din müessesesinin hatıra gelmemesi mümkün değildir. Asıl mahiyeti itibariyle din bir bakıma güneş gibidir. Her canlı güneşten nasibini aldığı gibi, her insan da dinin feyzinden yararlanır. Ancak, çevrenin iyi olmayan tesiri veya yıkıcı tenkitlerin etkisi altında kalan kimseler dahi farkına varmadan dinin icaplarına uymakla hayatlarını devam ettirirler. Böyle olmadığı takdirde her şeyden önce bir insanın temiz ve huzurlu bir hayat yaşaması ve mutlu olması imkân dahilinde değildir. Dinî esaslara karşı ilgisiz kalan bir insanın bir bakıma hayatı derin bir ıstıraptan başka bir şey değildir.

Sayın senatörler, hepinizin bilgileri dâhilinde olan bir hususa burada işaret etmek isterim. İnsanın değerliliği, faydalı bilgilere sahip olması; kendisine, ailesine, milletine, hattâ bütün insanlığa yararlı işler yapmasiyle ölçülür. İslâm dininin insanlara telkini de böyledir. Yüce kitabımız Kur'anı Kerim bu hususu bazen bir âyette, bazen kısa bir sürede insanlığa duyurur. Özellikle mensuplarına bu hususu emreder ve mutluluklarının buna bağlı olduğunu bildirir. Kur'anı Kerim gerçek mutluluğa ereceklerin sağlam inanca sahip olmaları ferde, topluma yararlı işler yapmaları, Kur'an dili ile salih amellerde bulunmaları, birbirlerini daima doğruyu ve faydalı olan öğütlemelerini ve bunları gerçekleştirmek için sabır ve sebatla devamlı olarak çalışmalarını emreder. Bunun aksine davranışta olanların sonuç itibariyle zararda olacaklarını bildirir. Ayrıca, erkek kadın kim olur-

sa olsun sağlam bir inanca sahip olarak yararlı işlerde bulunurlarsa, o gibi kimselere temiz bir hayat bahşedileceği ve sonu gelmez mükâfatlarla taltif edilecekleri müjdelenir.

Milletimizin yükselmesinde, huzur ve mutluluğa erişmesinde Diyanet İşleri Başkanlığımızın büyük görevleri olduğu cümlece malûmdur. Bütün millî müesseselerimiz gibi, Diyanet İşleri Başkanlığımız milletimizin kendisinden beklediği görevleri yerine getirdiği takdirde milletimize pek büyük hizmet etmiş olacaktır. Aslında milletimizin bu başkanlığa derin bir muhabbet beslemiş olmasının hikmeti de buradadır. Çünkü, yüce dinimizin prensipleri fertlere de, toplumumuza da hayat bahşedecek niteliktedir. Aklı selim sahibi her insan ve insanlığa yararlı işler yapmak faziletini hedef tutan bir toplum İslâm Dininin bu prensiplerinden kendisini müstağni sayamaz. Maruzatımı daha müşahhas bir halde sunmak için bir iki örnek vermek isterim :

Sayın senatörler, İslâm dininin mensuplarına telkin ettiği hususlardan bir kaçına burada işaret etmek isterim. Mensuplarından İslâm dini şunu bekler: Bir insan kendi elinin emeği ile çalışıp kazandığından, meşru kazancından daha hayırlı, daha faydalı bir gıda yememiştir. Burada ferdi ve inanmış toplumları çalışmaya meşru; yani helâl kazanç temin etmeye sevk eder ve bunu ilâhi bir emir olarak onlara bildirir. Eğer bir insan helâl kazanç temin etmenin kendisine bir vecibe olduğunu bilir ise, bu insanın komşusunun malına veya başkasının malına veya Devletin malına göz dikmesi hiçbir suretle söz konusu olamaz.

BAŞKAN — Sayın Doğan, bir dakikanızı istirham edeyim. Acaba daha kaç dakikaya ihtiyacınız var?

LÛTFİ DOĞAN (Devamla) — Kaç dakikam var Sayın Başkan?

BAŞKAN — İki dakikanız var efendim.

LÛTFİ DOĞAN (Devamla) — Tahmin ederim, beş dakikada bitiririm.

BAŞKAN — Sayın üyeler, Sayın Doğan'ın beş dakika içinde sözünü bitirmesine imkân vermeniz için oylarınıza müracaat ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun Sayın Doğan.

LÛTFİ DOĞAN (Devamla) — Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Milyonlarca insanın inanarak başkalarının hak ve hukukuna saygı gösterdiğini düşünürsek, böyle bir toplum içerisinde insanları müteessir eden elîm hâdiselerin meydana gelmesine imkân kalmamış olur.

Hz. Peygamber Sallallahü Aleyha Vesellem Efendimizin huzuruna bir gün bir zat gelir. Elleri nasırlıdır; fakat kendisi o şahsın ellerini tutar, çalışmaktan parçalanmış olan o eli alır yüzüne, gözüne sürer, onu tebrik eder ve zatı; «Kim elinin emeği ile helâl kazanç temin eder ve böylece geçimini sağlayacak olursa, böyle bir insan için Cennet kapıları açılır ve kıyamet gününde Allahütaalâ o kulunu şöyle taltif eder: (Bu kapıların hangisinden Cennetime girmek istersen gir ey bahtiyar kulum.) der.» diye onu müjdeler. Böyle bir durumu bilen inanmış bir insanın başkalarına yük olmayı hatırından geçiremeyeceği açıktır. Bu hususu izaha mahal yoktur.

İşte Diyanet İşleri Başkanlığımız ve onun değerli mensupları milletimizin inanan her ferdini bu mevzularda gereği gibi aydınlattıkları takdirde, milletimizin her ferdi çalışacak, her ferdi meşru kazanç temin edecek; bir bakıma onun manevî ecrini, manevî mükâfatını alırken, diğer taraftan milletimizin bir bütün halinde kalkınmasında beklenen en faydalı, en olumlu hizmetleri icra etmiş olacaktır. İşte İslâmiyetin insanlığa hayret veren düsturlarından birisi budur. Sizlerin yüzlercesini, binlercesini bildiğini emin olduğum bu düsturlardan bir tanesini daha yüksek müsaadelerinize güvenerek arz etmek isterim :

İki günü birbirine müsavi olan insan zarardadır. Şu halde İslâmiyeti bilen bir insanın dünkü gününden, bugünkü gününü daha iyi yapmaya çalışması lâzımdır. Yarın ki günkü çalışması da bugünkü gününden daha fazla olması lâzımdır. Sebep, çünkü, İslâmiyet her gün biraz daha ilerlemeyi, biraz daha yükselmeyi bir Müslüman olarak o insana tahmil etmiş bulunuyor. Böylece milyonlarca insanın aynı duygu içerisinde olduğunu düşünecek olursak, bu toplum haliyle yükselmenin en güzel örneğini vermiş olacaktır.

Bir başka konu da, insanların en faydalısı, insanlara en çok yararlı olanıdır, düsturudur. Şu halde, bir insan iyi bir Müslüman olmanın öl-

çüsünü burada aramalıdır. Eğer bir insan, insanlara daha çok faydalı ise, insanlara daha az faydalı olan insandan daha büyük bir mevkii kazanmıştır; manevî kadri daha yücedir. Hattı zatında insanların birbirinden üstün tarafı yoktur; insan olmaları itibariyle. Ancak, İslâmiyet onlara bu yolu açmıştır. Çalışanın maddî, manevî ecrinin yüksek olacağını bildirmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığımızın mensupları Türkiyemizdeki inanmış bütün insanlara bu gerçekleri en bariz, en açık bir şekilde telkin edip, onların vazifelerini eksiksiz olarak yapmalarına yardımcı oldukları takdirde büyük başarılar elde edileceğinden endişe etmemekteyim.

Bir hususu daha müsaadeyi âlilerinizle izah ederek Sayın Başkanımızdan üç tane dilekte bulunacağım.

İslâm prensiplerine göre insanlar bir binayı teşkil eden tuğlalara benzetilmekte; yani bir binayı meydana getiren tuğlalar gayri idarî olarak nasıl birbirlerine kenetlenmişse; faraza bir Sultan Ahmet Camiini, bir Süleymaniyeyi meydana getirmişlerse, (ki, aralarında fevkalâde bir tenasüt mevcuttur bu taşların) işte insanların da; yani hususiyle inanmış olan kimselerin de, müslümanların da iradî olarak sevgi ve saygı ve inanç bağlarıyle Allah için birbirine bağlanmış olmaları lâzımdır. Böyle bir toplum meydana geldiği takdirde, bu toplumu dış tesirlerin mustarip etmesine mahal kalmadığı gibi, içte vukua gelecek ufak tefek hadiseler de başladığı yerde sönmeye mahkûm olacağı açıktır.

Şunu ifade etmek isterim: Biz beşikten mezara kadar ilmî tahsil etmeye çalışırsak ve hayatımızı böyle devam ettirirsek, İslâmiyetin yüce presiplerini bir millet olarak daha güzel anlamış oluruz ve tarihimizde olduğu gibi, bizler de gelecek nesillere şan verecek tarih yazmaya muvaffak oluruz.

Şimdi, Sayın Devlet Bakanımıza birkaç maruzatta bulunacağım ve böylece sözlerimi bitireceğim Sayın Başkanım.

Sayın Altay arkadaşımızın çok güzel bir şekilde, 633 sayılı Kanunun bıraktığı boşlukların doldurulması hususunda işaretleri oldu. Bunlardan birincisi; bugün de muaddel durumda bulunan ve Din İşleri Yüksek Kurulunun teşkili meselesidir. 633 sayılı Kanunun 5 nci maddesinde bu kurula çok önemli görevler verilmiştir. Bu görevler milletimiz için hayatî ehemmiyet taşımaktadır diyanet yönünden ve manevî ahlâk yönünden. Binaenaleyh, bu kanunun bu kurulun teşkiline imkân verecek şekilde tadiline zaruret vardır.

İkincisi; adedi 15 bine baliğ olan vekil imamlar meselesi vardır. Hükümet programında en güzel bir şekilde çözüme bağlanacağı vaat buyurulmuştur. Bu hususun halli için de kanunun tadiline zaruret vardır.

Bir üçüncü husus da; ilçe müftülerimizin 633 sayılı Kanunla maddî temsil ödenekleri vardı. Halbuki 657 sayılı Kanun gelince bunu kaldırmış oldu. Sayın Devlet Bakanımız ve Sayın Hükümetimizden istirhamımız; il müftülerimize olduğu gibi, ilçe müftülerimizi de maddî yönden terfih etme imkânlarını sağlamaları ve onlara gerek kazalarda, gerek köyleri ziyaret edip imamları denetleme, onlara yol göstermede azamî gayret göstermelerinde zaruret vardır.

Öğrendiğimize göre 633 sayılı Kanunda, bu 9 yıl zarfında müşahede edilen aksaklıkların giderilmesi için Hükümetimiz çalışmalarını tamamlamak üzeredir. Eminim ki, eğer Hükümetimiz bu hususta tadil tasarısını Meclislerimize intikal ettirirse, Meclislerimiz, Hükümetin hazırlamış olduğu en güzel şekilde bu tasarıyı kanunlaştırmakla milletimize büyük hizmeti etmiş olacağına kanidirler. Bunda hepisinin elbirliği yapacağında şüphe etmiyorum.

Sözlerimi şöylece bitiriyorum: Bir insan ne kadar bilgili, ne kadar ahlâklı, ne kadar dürüst, ne kadar âdil olursa İslâm Dininden nasibini o kadar almıştır. Bu itibarladır ki, milletimizin inanan her ferdi bütün benliği ile İslâm Dinine bağlıdır. Diyanet İşleri Başkanlığımız da bu hizmetleri en güzel şekilde yaparak milletimize hizmet etmekle bahtiyar olacaktır.

Dinlemek lütfunda bulunduğunuz için hepinize teşekkürlerimi arz eder, bu bütçenin Diyanet camiasına ve aziz milletimize hayırlı, uğurlu olmasını Allahtan dilerim.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçe tasarısının açık oylamasına oyunu kullanmamış sayın üye var mı?.. Yok. Oylama işlemi bitmiştir.

Sayın Hamdi Özer, buyurunuz.

HAMDİ ÖZER (Malatya) — Sayın Başkan, sayın senatörler;

İslâm dini, hak dinlerin son şeklidir. Cenabı Hakzamanla kendi dininde reform yaparak en son kitap olarak Kuranı Kerimi göndermiştir. Bütün gelecekleri kapsamına alan ve bütün geleceklere cevap veren bu kitap, Allahın Anayasasıdır, onun muhafazası altında bulunmaktadır. Onda ne bir reform yapılabilir, ne de bir reform ihtiyacı vardır. Çünkü vazı kanun Cenabı Haktır. Çünkü hiçbir devir onun en yeni, en güzel, en ileri ve en yüce oluşuna gölge düşüremez, daima onun ışığı içinde kendisini soluk bulur.

Bu Kitapta ilk hitap «Oku», son hitap «Din ikmâl edildi» diye yazılıdır. Bunun anlamında her çağın ve her tekâmülün kendisi vardır ve daha gelecek çağlarla daha üstün tekâmüllere ilerleyiş vardır. Duruş yoktur ve hele geri gidiş asla...

Sayın senatörler, İslâmiyet teslîmiyettir. Bu teslîmiyet, zorla teslim almak değil, gönülle teslim olmaktır. Her insan kendisini ebedî bir güven ve huzur içinde bulundurmak arzusundadır. Bunun için kendisinden daha üstün güçlerin tecavüzlerine karşı masun bulunmak ister. Ancak insan kendisini zayıf, aciz ve fani hissettiği ölçüde en kuvvetli, en kudretli ve baki olan bir efendinin himayesine sığınmak ihtiyacını duyar ve ona yalvararak talibolur, teslim olur. Böyle bir hâmi, bütün varlıkları yaratan ve onları tasarrufunda tutabilen kudrette olmalıdır. İşte, o, kendisinden daha kudretli bir hâmi bulunmayan ve böylece bir tek olmak vasfını taşıyan Cenabı Haktır. Ne ortağı, ne benzeri ve nede noksanı bulunmayan yegâne mabut odur. İşte İslâm böyle bir hâmiye teslim olmanın huzuru ve güveni içinde mutludur.

Cenabı Hak hiç kimseyi zorla kendisine kulluk ettirmez ve buna ihtiyaç da duymaz. Herkes aklı, istidadı, arzusu, imanı ve ameli ölçüsünde ona kulluk eder ve ondan nasibini alır. Bunun için, Allahla kul arasına zorlama giremez, çünkü arada bir mesafe de yoktur. Şah damarımızdan da bize yakındır. Hiç kimse kimseye bu arada ne vekil ve nede kefil olamaz. Peygamberler bile Allahın izni olmadan kimseye şefaat edemez.

İslâmiyet Allahla kul arasında ne pasaport ve ne de bir trafik memuru kabul etmez. Onun elinde öyle bir rehber var ki, bu rehber onu saadete götürecektir. İşte bu rehber Hazreti Kurandır.

Bu Kuranda saadete davet vardır, icabete zorlama yoktur. Zorlama girince, ihlâs çıkar. İslâmiyette esas ihlâstır, samimiyettir. İslâm Dini denize benzer. Samimi olmayan niyetler bir enkaz gibi dışarı atılır. Çünkü, niyetlerimizi ve bizi bizden daha iyi bilen sadece Cenabı Haktır. Onun için hiçbir kul diğer bir kulu ölçerken, tartarken kendisinin iradesinin üzerinde bir hükme varamaz.

İslâmiyette ruhbaniyet yoktur. Kulun hür iradesi vardır. Ayrıca Dinimiz ne ucuz ve ne de pahalı fiyatla satılamaz. İslâm Dini âlemlerin dinidir. Kapılar her renk, her cins insana açıktır. Türk Milleti % 98 inin Müslüman olmasının mutluluğu içindedir. Belki her mesleğin, her partinin değişik birer rozeti vardır; fakat Türk Milletinin imanı değişmez. Hiçbir şekilde değişmez; kalbinde taşıdığı yegâne rozet bu iman rozetedir.

Bunun için potansiyel değerimiz itibarıyle bütün milletlerden üstünüz. Ancak, bu potansiyeli işler hale getirmeye mecburuz.

Muhterem senatörler, 1969 yılı Bütçesinde İslâm Dinini diğer bütün dinlerle kıyaslayarak, 20 yıllık bir inceleme mahsulü olmak üzere orada maruzatta bulunmuştum. Bunu tekrarıma imkân yoktur. İslâm Dini bütün dinlerin en yücesidir. Bütün gerçeklerle doludur; ancak bu, hurafe bulutlarıyle gölgelenmiştir. İşte şimdi Diyanet İşlerinin vazifesi ve bundan sonra hepimize düşecek vazife, bu gölgeleri hakikî güneşin üzerinden kaldırmak hünerini ve gayretini göstermek vazifesidir.

Evvelâ şunu arz edeyim ki; İslâmiyet dünya ile ahreti yanyana yürütür. Dünyası olmayanın ahreti olmaz. İslâmda delil akıldır. Aklı olmayan mükellef değildir, aklı olmayanın dini olamaz.

Bir din bilginin şu sözünü ifade etmeden geçemeyeceğim : «Batıda ve uygar ülkelerde İslâmiyeti gördüm; İslâm göremedim. Müslüman ülkelerde de İslâm gördüm, İslâmiyeti göremedim...» Evet, arkadaşlar, İslâmın imanı bizde kaldı, âmelini Avrupa aldı ve uygar oldu.

BAŞKAN — Sayın Özer, iki dakika içinde toparlamanız mümkün mü?.. İstirham edeceğim.

HAMDİ ÖZER (Devamla) — Peki efendim.

BAŞKAN — Lütfen.

HAMDİ ÖZER (Devamla) — Bunun başlıca nedeni içtihadın âleti olan akla ve demokrasinin icmâi ümmeti rahmet kabul eden özgürlüğe kelepçe vurulmasıdır. İçtihadında hata edene günâh yazılamayacağı Kur'anda belirtildiği halde, içtihat kapıları kapatıldı, hurafe kapıları açıldı. Zamanın değişmesiyle ahkâmın değişmesi gereği yok edildi, Cenabı Allahın kutsal olarak bildirdiği zamana uymayı reddederek, zamanı kendimize uydurmaya kalkıştık.

Muhterem arkadaşlar, İslâm Dini ibadette lâikliği, Devlet yönetiminde demokrasiyi kabul etmiştir. Lâiklik ne dine ve ne de dinsizliğe zorlama değildir. Kimse kimseyi bu yolda kınayamaz ve kendi inancına zorla sürükleyemez. Lâiklik ruhbaniyetin zıddıdır. Allahla olan bağlantıda kul kula aracılık edemez.

Lâiklik dinde demokraside demek olduğu gibi, demokrasi de toplumun yönetiminde lâiklik demektir. Peygamberimiz; «Allahın eli toplumun üzerindedir» demekle demokrasiyi takdis etmiştir. O halde demokraside halkın malı olan din Devletçe ihmal edilemez.

İslâm Dini sosyal adaleti ve dayanışmayı farz ibadetler arasında kabul eder. «Mallarınızda fakirlerin belirli bir hakkı vardır.» Bunların âyetlerini söylemeye vakit bulamıyorum; «Toprağa ancak lâyık olanlar malik olur». «Zenginler varlığına göre nafaka versin» buyurulmuştur.

İşte arkadaşlar, buna rağmen zevk ve safahatin zirvesinde dolaşarak kendilerini tenkit edenleri başka suretle itham edenlere bu âyeti kerimeler cevap vermektedir.

«Emanetleri ehline veriniz ve adaletle hükmediniz.» «Halka zulmeden ve haklarına tecavüz edenlere itaat etmeyiniz.» buyurulmuştur.

Sayın senatörler, görülüyor ki; İslâm Dini gerçek insanlığı amaç almış ve birçok ibadetleri iyi ahlâkın vasıtası olarak emretmiştir. İnsanları yaratılışta eşit olduğu gibi, hukuken de eşit kabul etmiş; bunda renk, ırk ve cinsiyet ayırımı kabul etmemiştir. İyi doğru ve güzel olan her şey İslâmın malıdır. Bunlar zamanın gözüyle seçilir ve değerlendirilir.

Sayın senatörler, şimdi benim şurada kısaca arz ettiğim sadece iki husus vardır. Önemle bunların üzerinde duracağız. Bunlardan birisi dinî politikaya âlet etmemektedir. Din, belki dış siyasette yararlı olabilir. Çok defa yararlıdır; fakat iç politikada zararlıdır. Çünkü, bölücüdür. İslâmiyette bölücülük ve nifak günâhtır.

İkincisi; hurafe sislerinden, kader, tevekkül, hayır ve şer Allahtandır morfininden toplumu kurtarmak, bunların gerçek anlamını toplumda imam haline getirmek. Çünkü bunların yanlış tevsiri İslâm âlemini İslâmiyetten uzaklaştırmış ve batıl dinlerin girdabına düşürmüştür, Kaderin, tevekkülün ne demek olduğunu arz edecek vaktim yoktur. Esasen burada söylememe de lüzum yoktur; fakat mutlâka toplumu buraya kadar getiren, bu durumlara düşüren işte tevekkül ve kaderin, hayır ve şerrin Allahtan olduğu durumunun iyi izah edilemeyişidir. Kader Allahın ezelden bilgisidir. Bu bilgi hiç kimseyi kötülüğe zorlamaz. Şer Allahtan değildir; çünkü Allah zulmetmez, âdildir. Ancak, kul iradesini nasıl kullanırsa o yolda kader kaza haline gelir. Bunu da Cenabı Hak evvelden bilir. O bakımdan; bunları uzun uzadıya arz edemeyeceğim.

Beni dinlediğinizden dolayı hepinize teşekkür eder, Diyanet İşleri Bütçesinin milletimize, memleketimize ve bütün insanlığa hayırlı, uğurlu olmasını Cenabı Haktan niyaz ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe kanun tasarısı üüzerinde 110 sayın üye oy kullanmış; 103 kabul ve 7 ret oyu ile Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe kanunu tasarısı kabul edilmiştir. Uygulamasının milletimize hayırlı olmasını dilerim.

Sayın Cemal Tarlan, buyurunuz.

CEMAL TARLAN (Tekirdağ) — Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

Diyanet İşleri Başkanlığının 1974 yılı bütçe tasarısının müzakeresi vesilesiyle sadece bir konu üzerinde ve çok kısa sürecek bir konuşma yapmak ihtiyacını duyduğum için gecenin bu ilerlemiş saatinde yüksek huzurlarınızı işgal etmiş bulunuyorum. Özür dilerim.

Muhterem arkadaşlarım, «İhtiyacını duydum» diyorum; çünkü Diyanet İşleriyle ilgili

en masum konular dahi genellikle polemik ve politik istismardan masun bulundurulamıyorlar. Aslında ve bilhassa Diyanet İşleriyle ilgili konular hakkında en isabetli olan da nâçiz kanaatimce, ihtiyaç duyulmadığı ahvalde konuşmamaktır. Bu lâzımeye buuradan, bu kürsüden dikkat edilip edilmediği hususundaki hükme değerli senatör arkadaşlarımın müsellem olan idraklerine terk ederek şimdi esas konuma geçiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, ele alacağım konu, çoğunluğu köylerimizde bulunan vekil imam-hatiplerle ilgilidir. Bu konu ile ilgili olarak son zamanlarda yetkillere yapılan müracaat ve önerilerin de yoğunlaştığı bir sırada düşündüklerinin ortaya konulmamasını mazur görülmeyecek bir çekingenlik telâkki ettiğimden dolayı konu ile ilgili görüşlerimi açık yüreklilikle ortaya koymak istiyorum. Maksadım, polemik ve politik istismar yapmak değildir. Aksine, bu hususta karar vermek mevkiinde bulunan yetkililere yardımcı olabilmektir; eğer olabilirsem.

Yalnız, mevzua nüfuz edebilmek için geçmiş tatbikat ile halihazır durumu kısaca gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Muhterem arkadaşladım, yüksek malûmları, 633 sayılı Kanunun neşrinden sonra bu kanunun 22 nci maddesiyle imam - hatip tayininde aranan vasıfları haiz eleman bulunmaması sebebiyle ilkokul mezunlarından vekil imam - hatip tayini cihetine gidilmişti. Bunların yekûnu da, bu yekûn üzerinde Sayın Altay, «yirmi beş bin» dedi, Sayın Doğan «onbeş bin» dedi, benim tespit ettiğim miktar 14 400; en doğrusunu da zannediyorum ki, Sayın Bakan burada ifade buyuracaklar, açıklayacaklar. Yalnız, bir gerçektir ki, bu vekâlet durumlarının kanunla düzeltilmesi yolunda son zamanlarda birtakım çabalar var. Yani, bir kanun çıkartalım, bunları asil duruma getirelim deniliyor. Büyük ölçüdeki temayül tahmin ediyorum ki, bu istikamettedir.

Muhterem arkadaşlarım, böyle bir tasarının Hükümetten geleceğine ihtimal vermiyorum. Çünkü, Hükümet programında bunların durumu ile ilgili olarak eğitim yolu ile halli öngörülmüş bulunmaktadır. En isabetli olanı da tabiî budur.

Parlamenterler tarafından yapılacak teklif hakkında ise kararı tabiatiyle yüksek Meclisler verecektir. Bendeniz, böyle bir yola gidilmesinin doğru veya yanlışlığı üzerinde durmak yerine, sağlanacak neticenin sosyal cephesini ortaya koymak ve biraz da kıymetlendirmekle iktifa edeceğim. Çünkü, konunun kanaatimce asıl önemli tarafı da burasıdır.

Muhterem arkadaşlarım, tespit edebildiğim kadariyle halen ilkokul mezunu durumunda olup vekil olarak vazife gören bu 14 400 imam hatibin asgarî yarısının yaş vasatisi yirmi beşle otuz beş arasında tahmin edilmekte. Bunların içinde kendilerine sağlanacak imkân ve fırsatları değerlendirmek suretiyle lise seviyesindeki tahsillerini tamamlamak ve hatta yüksek tahsillerini yapmak arzusunda bulunanların yekûnu da az olmadığı ileri sürülmektedir. Hele, ortaokul ve sonra imam hatip okullarında fark imtihanları vermek suretiyle alınlarının teriyle asil imam hatip olmak arzu ve azminde bulunanların ise yekûnu daha çok ifade olunmaktadır. Nitekim bana verilen bilgiye göre, Gölcük ve Trabzon çevresindeki vekil imamların tamamına yakınının bu imtihanlara devam ettikleri söyleniyor. Yine 1973 yılında 642 kişi imam hatip okulu birinci devre okul dışı bitirme imtihanlarını vererek mezun oldukları ifade olunuyor.

Muhterem arkadaşlarım, görülüyor ki, konu hakkında çok dikkatli karar vermek zorunluluğu kendiliğinden meydana çıkmakta ve akla iki soru gelmektedir. Bu da, ilkokul mezunu vekil imam hatiplere muayyen bir süre tanımak suretiyle tahsillerini ikmale fırsat mı verilmeli, yoksa durumlarının bir kanunla ıslahı cihetine mi gidilmelidir?

Muhterem arkadaşlarım, hemen hatırlatmak isterim ki, 633 sayılı Kanunun neşrinden sonra bu hale benzer bir durumla karşılaşılmıştır. Nitekim, 633 sayılı Kanunun neşri sırasında imam hatip vazifesi görenler arasında ilkokul öğrenimi yapmamış olanlar vardı. Yani kanun çıktığı zaman imam hatip hizmetini görenler arasında bir kısım vatandaş ilk öğrenim tahsillerini henüz yapmamış idiler, ama bunlar aynı kanunun geçici 3 ncü maddesinin (c) fıkrasiyle tanınan bir haktan faydalandırılmış ve bu durumda bulunanların en geç beş yıl içinde ilkokul öğrenimlerini tamamlamaları için fırsat verilmiştir.

Hulâsa ediyorum: Geçmişte böyle bir tatbikat olduğuna göre, Sayın Bakandan soruyorum, acaba vekil imam hatiplere asgarî ortaokul öğrenimlerini tamamlamak üzere bir fırsat verilmesiyle sağlanacak neticenin daha âdil ve daha verimli olması mümkün değil midir ve bu şekildeki hareketle halen tahsillerine devam etmek isteyen bu din adamlarına daha iyi bir imkân sağlanmış olmaz mı?

Bu hususu kendilerine intikal ettirmiş olmakla bir vazife ifa ettiğim duygusuyla yüksek huzurlarınızdan ayrılırken bendenzi dinlemek lütfunda bulunduğunuzdan dolayı hepinize en derin saygılarımı sunar ve bütçenin memleketimize, milletimize ve Diyanet İşleri camiasına hayırlı olmasını dilerim muhterem arkadaşlarım. (Alkışlar).

BAŞKAN — Sayın Hüsnü Dikeçligil, buyurun efendim.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Sayın Başkanım, ben daha ziyade teknik konulara temas edeceğim. Zaten din görevlileri aradaşlarımızın din hakkında daha falza bilgileri vardır. Çünkü bu arkadaşlar ihtısas erbabıdır. Onun için, İslâm dininin yüceliğini daha iyi takdir ederler, daha iyi bilirler.

Bence Diyanet İşleri bütçesinin üzerinde 1961'den bu yana dururuz. Çok meseleler ortaya attık. Hele arkadaşlarımızın her çeşit kongrelerine devam ederdim; o zaman siyasetin dışında devam ederdi bu kongreleri. Diyanetin tamamen siyasetin dışında tutulması lâzımdır. Fakat şunu esefle kaydedeyim ki, Diyanete siyaset girmiştir. Diyanet İşleri İslâm dininde birlik, beraberlik temin eden bir müessesedir. Burada da söyledim, bugün Diyanet İşleri din görevlileri arasında birlik ve beraberliği temin edememektedir; ayrılık, gayrılık var. Bu ayrılık gayrılık devam ettiği müddetçe İslâm dini bundan ziyan görecektir. Tenvire ihtiyaç var İslâm dininde. Prensip kararı alan genç arkadaşlarımın nazarı dikkatini ciddiyetle bu meseleler üzerine çeker ve eğilmelerini isterim.

1956 senesinde Berlin'de masonlar karar almıştır. Yalnız 2 nci maddesini söylemek isterim; zaman dardır. Orada diyor ki, «Alevîliği körükleyiniz, ehli sünnet vel cemaat arasında ne kadar ihtilâf varsa yaratınız.» Bu hususa dikkat nazarınızı celbederim. Ne oluyor bu ihtilâflar, kimler körüklüyor bunları? Çünkü, Türkiye'de millî beraberliği, manevî hayatı temin edecek olan Diyanet İşleridir. Bu körüklenme İslâm düşmanları, Türk düşmanları olan taraflarca yapılmaktadır.

İki; af kanunu meselesinde konuştum, bilhassa Rusya'da karar alınmıştır, mezhep cereyanlarını, din ayrılıklarını körüklemelerini, İslâm dünyasını ancak böyle yıkıp, dejenere edeceklerini, böylelikle hâkim olacaklarını söylemişlerdir. Bunlar, kesin vesikalardır.

O halde bu kesin vesikalar ortadayken Diyanet İşlerine mensup arkadaşlarımız nereden neler geliyor diye bu meselelerin üzerinde hassasiyetle durup, bu gibi kitapları okuyup, okuduktan sonra da ayrılık, gayrılık, nifak tohumları sokanların ve bundan faydalanmak isteyenlerin kimler olduklarını bilmeleri lâzımdır.

Biz Kur'an ve sünnet yolundayız; herkes Kur'ana ve dolayısıyle de dine hizmet etmekle mükelleftir. Kusurlar varsa, bu kusurlarını Diyanetin irşat ve tenviri ile gidermesi lâzımdır. Nifak tohumlarını büsbütün körükleyip, arayı açıp düşmanlara fırsat vermekle vazifeli değildir; vazifeli olurlarsa Allah indinde mesul olurlar.

Bir husus hakkında kanaatimce Diyanet İşlerine mensup arkadaşlarım prensip kararı almışlardır. Din adamlarının siyasilerin arkalarına düşüp de «beni şuraya tayin ettir» demesi, hem din adamlarının itibarını düşürür, hem de siyasilerin itibarlarını düşürür. Bu maalesef oluyor. Benim arkadaşlarımın bazıları talebemdir, telefon ederim, bu böyle mi dedimi, hiç karışmam; haklısınız derim.

Şimdi bakınız, ne değişti? Arkadaşlarımızı vicdanları ile başbaşa bırakmıyorlar; alıyor arkasına imamı fllân... Bir defa din adamının buna tenezzül etmemesi lâzımdır, şahsiyet sahibi olması lâzımdır; İslâm dini bunu emreder, vasıta istememesi lâzımdır; düşürüyor arkasına parlamenteri, baskı yaptırıyor.

SAMİ TURAN (Kayseri) — Telefon etmekle, gitmek arasında bir fark yoktur.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Ben, haklı bir meseleyi söylüyorum. Eğer o değilse, bana izah ediyorlar, tenvir ediyorlar; dolayısıyle, «haklısınız, bu işinizde devam edin» diyorum. Onu da bir defa yapmışımdır. Katiyen şunu tayin edin diye arkama düşürüp de gittiğim vaki değildir ve bunu da yapmam, sayın hemşerim.

Diğer taraftan, bunun bir prensibe bağlanması mutlaka lâzımdır. Efendiler, geçen sene alınan karar bozuldu. İmamları Devlet Bakanı tayin etti ve siyaset yapıldı. Geçen sene oldu bu... Prensip kararını almıştır, oranın; yani vilâyetin müftüsü çok daha iyi bilir, Özgüneş bu kararı almıştır, tebrik ederim, prensibi vaz etmiştir, benden daha iyi bilirler demiştir. Müftüler bir heyet teşkil edecek ve imam kadrolarını vilâyete verecek, tayinler böyle gerçekleşecekti. Bu sistemde hiçbir kimsenin valiye veya şuraya, buraya baskısı yok; şuraya rey verdi, filân demeye de hakkı yok, ama bu bozulmuştur. Geçen sene doğrudan doğruya buradan tayin ediimiştir. Ben tek bir imam tayini dahi istemiş değilim, bu vaziyet karşısında. Yalnız bir tane şecaat sahibi, din görevlisi çıkmıştır, Kocaeli Müftüsü Abdullah Saraçoğlu, hocalığı da vardır; ben, bu emri tanımıyorum demiştir; haklı olarak. Ben, din görevlisinde bu şecaati ararım. İslâm, pısırık adam değildir; şecaat sahibi, cesur adamdır, yerine göre, bazıları da müsamaha sahibidir, Hazreti Ömer gibi. Katiyen pısırık adam değildir. Ameli eğer söylediklerine uymuyorsa o insan din adamı değildir, dine ziyan veren adamdır. Bunun hiç müsamahası yoktur, kemali samimiyetle bunu söylüyorum ve söylemekteyim.

BAŞKAN — Sayın Dikeçligil, iki dakika içinde toplarlamanız mümkün mü acaba?..

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Emredersiniz, toparlıyorum.

BAŞKAN — Estağfurullah, rica ediyorum.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) — Şimdi, bu böyle olunca Sayın Bakandan da istirham ederim, prensip kararı alınmalıdır; imam kadroları vilâyete verilmelidir. O müftü, onu daha iyi bilir, yerine göre tayin eder. Hatır ve gönüle bakılmamalıdır. Dinin vecibesi budur. Eğer bu olmadığı takdirde o müftünün hakkında Diyanet İşleri Başkanlığı takibat yapmalıdır; filânın hakkını başkasına vermedi diye.

Diğer bir konu; imam meselesine arkadaşım temas ettiler, bendeniz 633 sayılı Kanun buradan geçerken sözcülüğünü yaptım, geçmesinde çaba gösterdim. Bu zamana kadar tatbik edilmiştir, aksaklıkları görülmüştür. Aksaklıklarının giderilmesi siyasî yönden değil, onu çok da tekâmüle götürücü yönlerden olması lâzımdır.

Genç arkadaşlarımdan dinliyorum, maalesef arkadaşlar, Maarif ile Diyanet İşleri Teşkilâtı imam hatip okulları, islâm enstitüleri ve ilâhiyat fakülteleri arasında bir birlik ve beraberlik kuramamışlardır. Kuramadıkları için de, vasıflı din adamı yetişiyor dersek yalan söylemiş oluruz. Gittikçe düşmüştür. Vaktiyle imam hatip okulunda hocalık yaptım, biz o devrin talebelerini bulamıyoruz. Bunu, kemalî samimiyetle kabul etmek mecburiyetindeyiz.

O halde, imam hatip okullarını çoğaltmak mesele değil, vasıflı öğretmenler tayin etme meselesi vardır. Eğer zayıf din adamı yetiştirirseniz o, dine hizmet değildir. İsviçre'de yazıldığı gibi, başka gazetede okudum, diyor ki, Türkiye'de zayıf din adamı yetiştittirilmeli... O zaman başkalarına hizmet etmiş olunuyor demektir.

O halde, kanaatimce imam hatip okullarındaki fizik, tarih, edebiyat hocalarının din bilgileri kuvvetli olmalıdır. Bu din bilgisi kuvvetli olmalıdır ki, çocuklarını çok daha iyi yetiştirsinler, işlesinler...

Vaktiyle teklif ettim; meslek okulları mezunlarının ehliyetlilerinin yüksek öğretmen okullarında okutulmalarını, mezun olanların ise imam hatip okullarına öğretmen olarak tayin edilmelerini... Tek yönlü olmaz bu, lâkin tek taraflı olarak işliyor bu işler; ama Türkiye'de bu çoklarının işine gelmez, zayıf din adamı istenir. Çünkü, Türkiye'yi ayakta tutan millî hasletler ve îman ruhu olmuştur. Gayelerine ulaşmak için, Türkiye'yi yıkmak için mutlaka bölücü hareket edeceklerdir; zayıf, siyasete burnunu sokmuş, prensipleri yok etmiş bir Diyanet İşleri Teşkilâtı isteyeceklerdir bunlar...

Sayın arkadaşlarımdan bu noktalara dikkat etmelerini istirham ederim. Diyanet İşleri Bütçesinin hem memleketimize, hem Milletimize ve hem de Teşkilâtına hayırlı olmasını Allah'tan niyaz ederim.

Saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Reşat Oğuz, buyurunuz.

REŞAT OĞUZ (Antalya) — Sayın Başkan, saygıdeğer Senato üyeleri arkadaşlarım; sizleri saygı ile selâmlarım.

Diyanet İşleri Bütçesinin konuşulduğu geç vakitlerde söz almak istedim. Daha önce de müracaat etmiştim, sıram beşinci idi ve galiba benden sonra da konuşacak başka arkadaş yok. Ayrıca, sabırlarınızı da suiistimal etmeyeceğim.

Muhterem arkadaşlarım, Diyanet İşleri, din işlerini tedvir ile memur, Anayasanın özel maddesi ile kurulmuş, memlekette Müslümanlığın, ulu dinimizin halkımıza anakaynağını göstermek ve ondan nasibedar kılmak için kurulmuş resmî bir teşekküldür.

Bendenize göre Müslümanlık, ilân tahtasında değil, îman tahtasındadır. Gösterişten âzade, Allah kul arasındaki münasebetin devamında din adamına düşen, ulu dinimizin faziletini ahlâkını halka anlatmaktır, onu irşat etmektir, onun Müslümanlığa olan inancını daha da kuvvetlendirmek suretiyle manevî âlemini zengin kılmaktır. İnançsız yaşanmaz. İnançsız yaşamak delâlet içinde mahvolmak demektir.

O halde, Müslümanlık vecibelerini ifada öncülük yapan şahıslar mevcuttur. Halkımız, dinimizi kemaliyle etrafıyle bilmiş olsa, ona da ihtiyaç yoktur. Pekâlâ benden çok iyi bilirsiniz ki, İslâmiyette aracı yoktur. O halde, bugün aracı olarak kullandığımız, tavzif ettiğimiz kimler vardır? Din görevlisi arkadaşlarımız vardır. Bugün sayıları bazı arkadaşlarımıza göre 14 bin, bazılarına göre 15 bin olan din görevlilerinin ciddî bir eğitime tabi tutulmalarına zaruret vardır.

Öyleleri var ki, Âyeti Kerimeyi okuyamamaktadır, değil ezbere yüzüne dahi kemaliyle ve yanlışsız olarak okuma olanağından mahrumdur. Bu, namaz halinde de kendini göstermiştir, hutbede de kendini göstermiştir.

Diğer taraftan müftülerimizin de esaslı olarak, bir eğitime demeyin, müftü mertebesine yükselmiş bir din görevlisinin herhalde bilinçli bir tutumu ve durumu olmak lâzım gelir.

Millî Eğitim Bakanlığı müfettişi olrak gezdiğim bir sırada (X vilâyetinde 10 Kasım Atatürk'ün ölüm yıldönümünde salona erkence gitmişiz. Solumda bir zat oturuyor, dedi ki; «Müftü efendi görünmedi. Zaten Atatürk'ü sevmez, böyle toplantılara da gelmez.» ve ilâve etti «Geçen gün (aylardan mübarek Ramazandı' şöylece bir vaazda bulundu, (Ey Müslümanlar! Kayınvalidelerinizin ellerini aslâki sıkmayasınız, tahrik olursunuz, günah işlersiniz.)» ve camide de safların sıkışık hale gelmesini tebliğ için de, «Ey Müslümanlar! Saflarınızı sıkıştırınız aramıza bizden olmayan şeytanlar girmesin...»

Arkadaşlarım, camilerdeki hutbelerin matbu olarak imamlara hatta vaizlere dağıtılmasında zaruret vardır. İkindi namazından sonra, ramazanlarda top vaktine kadar bir rahleye, bir kürsüye çıkıp da vaaz eden hoca, bir Âyeti Kerimeyi başlangıç olarak alır ve ondan sonraki konuşmaları maalesef hiç de bilgiyle ilgisi olmayan tefevvühattır ve dikkatle dinleyemezsiniz, üzülmeden dinleyemezsiniz ve camii bırakarak çıkarsınız. O takdirde, ciddî bir tetkike ve teftişe tabi olmaları lâzım gelir.

Diyanet İşleri Başkanlığının çok güzel bir hareketine geçenlerde, muttali oldum, (Esasen çirkin hareketi olamaz. Çünkü, Diyanet, memlekette dinimizin ululuğuna yakışan, öncülüğünü gösteren bir müessesedir, dinî bir kurumdur, kötü hareketi olamaz.) bir neşriyatı var; «Kur'an Meali.» Tab edilip çıkmıştır. Çok hoşuma gitti. Reis Bey lütfettiler, onunla beraber iki eser daha verdiler. İlk mütesavvıfların da ikinci tabının yapılmakta olduğunu söylediler, onu da edineceğim.

Bir teklifim var, senelerden beri istirabını çekerim: Dinimiz bize Arapça ile tebliğ edilmiştir. Çünkü, Peygamber Efendimizin lisanı Arapçaydı ve buyurmuştur ki, «Ümmetim istedikleri lisan ile ibadet edebilirler.» Kendi lisanlariyle...

Şimdi, bir Âmme Cüzünü nüzul sebebiyle birlikte mealen tab ettirip de halka dağıtamaz mıyız? Korkuyor muyuz? Korktuğumuz bir husus mu var? Halk, namaz sürelerinin anlamını bilmeli. Namaz kılarken okuduğu Âyeti Kerimenin mealen olsun anlamını bilmeli. Demiyorum ki, o Âyeti Kerimeyi namazda tekrar eylesin.

Kaldı ki, hepiniz benden çok iyi bilirsiniz, İmamı Azam Hazretleri de şöyle buyurmuştur; «Arapça da bilse, bildiği başka bir lisanla meselâ farsça ile ibadet edebilir.» demiştir. Buna dinimizin cevaz verdiği de sahihtir; ama Müslüman serbesttir, Âyeti Kerimeyi okur ve ibadetini yapar ona kimse karışmaz. Allah ile kul arasına kim girebilir, kimin haddine düşer? Ama lütfen sayın Diyanet İşleri Başkanlığı ve muhterem heyeti, Müslüman Türk halkına lütfen Âmme Cüzünün mealen tercüme edilmek suretiyle ellerine verilmesinde fayda var. Bilmiyor. Bakınız bir hâtıramı anlatayım:

Hacı Bektaş'tan geçiyorduk, türbeyi ziyaret etmek istedik. Türbeye girdik, iki kadın mura-

kabeye varmıştı. Tabiî bilirsiniz türbenin üzerinde çeşitli renkli krepler, süsler var. Bir ölünün havasında, bir türbenin havasında çok defa bir huşuun, uhrevî bir tefekkürün âlemi sizi kendine çeker; ama tebessüm ediyorsunuz. Çünkü, üstündeki örtüler ve o durum Hacı Bektaş'ın esprili hayatından bir nokta gibidir. Şoför, rahle üzerindeki Kur'anı Kerime elini uzattı, baktı, «Ah! Ne söylediğini anlayabilsem, ne dediğini bilsem» diye hayıflandı arkadaşlarım.

Bu itibarla Kur'an mealini (ne güzel tab edilmiştir) herkese dağıtmaya imkânınız var mı? Çok kıymetli eser, büyük paralara mâl olmuştur; ama sure sure olsun, meal suretiyle dağıtalım, tabedelim. Müslüman Türk haklı, Kelâmullahı-mealen olsun okusun, nurlansın, aydınlansın. Ehliyeti olmayan kimselerin ağzında cehennem azabı korkularıyle Allahı bir umacı olarak tanımasın hâşâ. İslâmiyette Allah, korkulmaz sevilir. İbadet de ona bağlılığın, onun emirlerini ifanın tevekkülüne, ifanın emrine inkıyadın ifadesidir ve fazilet dini, ulu Müslümanlık dini yetişmemiş, kısır kalmış, hani çıraklıktan yetişmiş, Kur'an kursunu dahi tam bitirmemiş veyahut Kur'an kursu mezunlarının (hiç hor görmüyorum, zaruretler böyle yapmıştır) elinde dinimizi başka şekilde tanımasın arkadaşlarım.

Ayrıca elimizde bir depo var depo bu konuya bilhassa dikkati çekmek isterim. İmam Hatip okulu mezunları... İmam hatip okulu mezunları köylerde, ilçelerde, illerde hitabet, imamet vazifelerini yapacak din kültürünü almış kimselerdir ve önümüzdeki sene 100 tane olacaktır.

Bir taraftan din görevlileri vazifeye devam ederken kurs açılmıştır; yetişsinler, yetiştirilsin; ama çok iyi yetiştirilsin. Bilhassa dikkat edilsin; siyaset yapıyorlar. Camilerde, sabah namazından evvel gittiğiniz zaman hocanın hutbesine tahammül edemezsiniz. Sözüne çok itimat ettiğim bir zat dedi ki, «Bugün namazda hoca (bak, Reisicumhur halifenin vekilidir, niçin gelmiyor namaza? Namazı onun kıldırması lâzımdır) dedi.» Ne münasebet?..

Cami cami dolaşılsın arkadaşlarım, burada dolaşılsın, İstanbul'da dolaşılsın, Antalya'da dolaşılsın, Türkiye'de dolaşılsın. İmametler usulünce gidiyor; ama hutbeler, hitabeler eğer matbu değilse, eğer sizin tarafınızdan hazırlanarak onlara gönderilmemişse, onlar uyduruyorlar, onlar dinimizi şeriata doğru çeken bir hissiyatın içinde ve maalesef bu hissiyata mağlup durumdadırlar ve şeriat düzenini getirmek arzusunun mevcut olduğu hissini verecek tezahürlere doğru kaymaktadırlar.

Bu itibarla din görevlilerimizin üzerinde hassasiyetle durmanın lüzumuna Sayın Bakanın, sayın Heyetin yüksek dikkatlerini çekmek isterim. Olayları vakialar halinde arz ettim.

Diyanet İşleri Bütçesinin memleketimize uğurlu ve hayırlı olmasını temenni eder, beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için ayrıca teşekkür ederim. Sayın Başkan size de söz lütfettiğiniz için tekrar saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesinin tümü üzerinde gruplar adına ve sayın üyelerin kendi adlarına yapmış oldukları konuşmalar bitmiştir.

Sayın Bakan konuşacak mısınız?..

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (İstanbul Milletvekili) — Kısaca arz edeyim efendim.

BAŞKAN — Buyurunuz Devlet Bakanı Sayın Süleyman Arif Emre.

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (İstanbul Milletvekili) — Muhterem Başkan, Yüce Senatonun muhterem üyeleri;

Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi üzerinde konuşan kıymetli arkadaşlarımızın birbirini tamamlayan ve bu müessesemizin çok daha yararlı olmasını temenni eden konuşmalarını dinledik. Elbette, Diyanet İşleri Başkanlığımızın güzide mensupları bu istikamette ellerindeki imkânlar nispetinde çalışıyorlar ve çalışacaklardır.

Diyanet İşleri Başkanlığımızın hizmetleri gittikçe büyümektedir. Camisiz köyler ya kendi imkânlarıyla, yahut Devlet yardımıyla camiler yapmakta ve bizden yeni yeni kadrolar istemektedir. Kadrolar çoğaldıkça merkez teşkilâtımızında yeniden genişlemesi, teşkilâtlanması gerekmektedir. Bu itibarla çalışmalarımız gerek yurt sathında, gerek merkez teşkilâtımızda gereken yeniliği getirme istikâmetinde yürümektedir.

Muhterem konuşmacılardan Adalet Partisi Sözcüsü, eğitimin gayri millî olmaya başladığını, millî olması gerektiğini ve Diyanet İşleri faaliyetlerinin de eğitime millîlik vasfı kazandır-

ma hususundaki büyük değerlerini tebarüz ettirdiler. Filhakika, yeni Hükümetimiz bu görüş ve tavsiyelerin prensiplerini Hükümet programında kabul etmiş ve hem Diyanet İşleri Başkanlığı faaliyetlerinde, hem de Millî Eğitim Bakanlığının Diyanet İşleriyle ilgili çalışmalarında yenilikler getirmek kararını almıştır.

Bu cümleden olarak, gittikçe artan imam hatip ihtiyacını karşılamak maksadıyle orta kısımları kapatılmış olan imam hatip okullarının orta kısımlarının açılması protokolumuza ve programımıza alınmıştır ve yine aynı zamanda halkımız tarafından binaları ikmâl edilmiş bulunup da muhtelif sebeplerle açılmasına engel olunmuş olan yeni imam hatip okullarının da önümüzdeki ders yılı tedrisata başlaması için Millî Eğitim Bakanlığı hızlı çalışmalara girişmiştir. Bütçe imkânları müsaade ettiği takdirde öyle zannediyoruz ki, önümüzdeki ders yılında 30 veya 40 tane yeni imam hatip okulumuz birden tedrisata başlayacaktır. Şimdiye kadar 25 senede açılan imam hatip okulumuzun sayısı 72 iken, bir senede 30 veya 40 okulumuzu birden tedrisata sokmuş olmamız, bu istikâmette yapmaya kararlı olduğumuz ciddî çalışmaların ilk adımı olacaktır.

Muhterem sözcüler, Diyanet İşleri Başkanlığımıza ayrılan ödeneğin kifayetsiz olduğunu da tebarüz ettirdiler. Gerçekten bütün dinî hizmet ihtiyaçlarını birden karşılayacak şekilde tanzim edilmesi gereken bir Diyanet İşleri Bütçesinin çok daha kabarık olması gerekmektedir; fakat bugünkü imkânlarımız ancak bu kadarına müsaade etmiştir. Yalnız şurada iki hususu kaydetmeden geçemeyeceğim. Kadrolu görevli sayısı ayrılan tahsisat sayısına bölündüğü takdirde en az ücretle, en az maaş karşılığı çalışan personelin, bütün devlet personeli camiası içerisinde, Diyanet camiası olduğu meydana çıkmaktadır.

Yine, iyimser olmamız lâzım gelen bir hususu da ayrıca tebarüz ettirmeden geçemeyeceğim. Çünkü, bu sene Diyanet İşleri Bütçesine bilhassa Bütçe Komisyonumuzda, Hükümetimizin de tasvibiyle eklenen 75 milyon lira ek ödenek ile Diyanet İşleri Bütçesinde 1973 senesi Bütçesine nazaran % 44 bir artış tecelli etmiştir. Bu da Hükümetimizin millî ve manevî kalkınmaya diğer maddî kalkınma yanında, aynı şekilde ağırlık vermeye kararlı olduğunun maddî ve fiilî bir delilidir.

Muhterem arkadaşlarımız konuşmalarının başlangıcında, kendi partilerinin veyahutta şahsî görüşlerine göre lâiklik prensiplerinin tarifi üzerinde durdular.

Tarih boyunca din ve vicdan hürriyetine bütün milletlerden daha üstün değer vermiş, muharebe meydanlarında bile din ve vicdanlara baskı yapmamak hususunda en üstün hassasiyeti ve fazileti göstermiş bir milletin evlâtları olarak elbetteki, milletimiz gerek lâikliğin, gerekse vicdan hürriyetinin tatbikatında içerisinde bulunduğumuz Cumhuriyet rejimimizin şartları altında dahi lâiklik ve vicdan hürriyeti tatbikatında, diğer milletlere örnek olacak misâller vermektedir ve verecektir.

Asırlarca idaremizde kalmış olan birçok ülkeler, ezcümle Balkan devletleri 5 - 6 asır sonra istiklâllerine kavuştukları halde, kendi dinî inanışlarından, örf ve âdetlerinden, millî geleneklerinden maddî devlet baskısı zoruyla uzaklaştırılmamış ve bugün, eski hüviyetlerini idrak etmek suretiyle millî yaşantılarına devam etmek imkânını bulmuşlardır. Böyle bir tatbikatda, hiç bir milletin tarihinde görülmemiştir ve görülememektedir. 20 nci Asırda olduğumuz halde, ırk ayrımından, din ve mezhep ayrımından dolayı birçok ileri ülkelerin kendi vatandaşlarına tatbik ettikleri gayri âdil muameleleri gördükçe, bizim milletimiz eza duymaktadır.

Birçok konuşmacı arkadaşımız, halledilmesi lâzımgelen ve Hükümet programımıza da alınmış bulunan vekil imam konusuna temas ettiler. Vekil imam konusu, demin arz ettiğim gibi, gittikçe büyüyen ihtiyaç karşısında bir zaruret olarak ortaya çıkmıştır. Vekil imamların sosyal haklara kavuşturulmalarını, istikballerinin teminat altına alınmasını ve buna ilâveten görevlerini de liyakatle yapabilmelerini temin edecek bir formül tahtında asalete geçirilmeleri Hükümetimizce düşünülmektedir. Bu maksatla 633 sayılı Kanunda değişiklikleri havi bir tasarı Meclislerimize sunulmak üzeredir. Hükümetimizin bakanlarının tasvibine arz edilmiştir. Bu tasarı ile sadece vekil imamlar konusu ele alınmamış, bazı konuşmacı arkadaşlarımızın haklı olarak temas ettikleri, Yüksek Din İşleri Kurulunun işler hale getirilmesi mevzuu ele

alınmış. Yine, genişleyen Diyanet İşleri Teşkilâtımızın merkez kadrosunun takviyesi ve ezcümle bir hac işleri müdürlüğü ihdas edilmesi bu tasarıda derpiş edilmiş. Yine ayrıca bu tasarıda döner sermayesi halen 3 milyon lira olan Yayın Müdürlüğümüzün (ki, bu Yayın Müdürlüğümüz 1973 senesinde 29 milyon liralık ciro yapmış ve Hazineye 2,5 milyon liralık bir kazanç yatırmıştır.) Getireceğimiz kanunda, döner sermayesinin 20 milyona çıkarılmasını öngörüyoruz. Bu faaliyetin dinî neşriyat bakımından, irşat ve ikaz bakımından büyük faydalar getireceğine kaani bulunuyoruz.

Yine, getirmek istediğimiz tasarıda Yüksek Din İşleri Kurulunun takviyesine ve işler hale getirilmesine ilâveten, birçok arkadaşlarımızın temas ettikleri bazı hususlar da halledilmiş olacaktır. Ezcümle, mülhak vakıflara bağlı olup da, her türlü sosyal haklardan ve imkânlardan mahrum olan din görevlileri de vekil imam meselesiyle birlikte ele alınacak ve bu mesele birlikte halledilmiş olacaktır.

Yurt dışındaki evlâtlarımızın dinî ihtiyaçlarını karşılayamamaktayız. Yurt dışında bulunan bir milyona yakın işçimize karşlık, Çalışma Bakanlığının gönderdiği «sosyal görevli» namı altındaki kimselerin sayısı 13'ü geçmemektedir. Halbuki, esasen Hıristiyan olan Yunanistan gibi ülkeler, yurt dışında bulunan 100 veya 80 kişisine bir din görevlesi göndermek suretiyle bu ihtiyaçları orada karşılamaktadır. Getirmek istediğimiz yeni kanun tasarısı bu meseleyi de kifayetli bir şekilde halledecek hükümleri ihtiva edecektir.

Bir arkadaşımız, vekil imam sayısının açıklanmasını temenni ettiler. Bu rakam, kendilerinin de ifade ettikleri gibi 14 400'dür. Getireceğimiz formül, ortaokul mezunu olmak veya imam hatip okulunun birinci veya ikinci devresini bitirmek için, kendi kendini eğitmek için çalışan vekil imamlarımızın, bu faydalı ve verimli faaliyetine engel teşkil etmeyecek; fakat aynı zamanda asalete geçme hususunda başkaca da eğitici kolaylıklar sağlayacak bir formül olacaktır. Bu hususta, konuşmacı arkadaşlarımızın üzerinde durmak istedikleri hassas ölçüleri biz de aynı şekilde değerlendirmeye çalışmaktayız.

Bir konuşmacı arkadaşımız, Diyanet İşleri camiasının esas vazifesinin, bütün vatandaşlar arasında birlik ve beraberlik temin etmek olduğunu haklı olarak ehemmiyetle tebarüz ettirdiler. Elbette böledir, böyle olmuştur ve bu şekilde çalışılacaktır. Bilhassa, şunu tebarüz ettirmek isteriz ki, biz topyekûn camiamızı gruplara ayırmaya ve bu grupları art niyetli gruplar şeklinde peşinen itham etmeye kendimizi haklı görmüyoruz. Devletimiz bir hukuk devletidir. Mevcut kanunlara göre, bir kimsenin art niyetli olduğu veya zararlı faaliyetlerde bulunduğu tespit ve ispat olunmadıkça, hiçbir resmî makam, şu vatandaşlar topyekûn Süleymancılar, bu vatandaşlar topyekûn Nurcudur şeklinde bir ayırım yapmak ve gruplaşmaları daha da ilerletmekte de haklı olmamak gerekir. Diyanet İşleri Başkanlığımızın genel faaliyetleri ikaz ve irşat yoluyla millî ve manevî bütünlüğümüzü sağlamaya yönelmiş bir faaliyettir.

Bu faaliyetler ilerlediği nispette, 40 milyonu kardeş yapmayı hedef alan ve 40 milyon vatandaşımız arasında iç barışı bilhassa manevî bütünleşme sayesinde de temin etmeyi hedef almış olan bu faaliyetler başarıya ulaştığı takdirde, milletimiz gerek maddî kalkınmada, gerekse manevî kalkınmada örnek bir merhaleye erişebilecektir. Bunun inancı içerisindeyiz.

Bir arkadaşımız, meslek içi eğitimi istihdaf eden ve din görevlilerinin eğitilmeleri gerektiğini açıklayan ikazlarda bulundular. Kendilerine teşekkürler ederiz. Gecenin bu geç saatinde fazla rakam okuyarak sizleri daha fazla meşgul etmek istemiyorum; fakat şu kadarını arz edeyim ki, 1970 yılı eğitim faaliyetlerinde 1 186 kurs açılmış. Diyanet İşlerimiz meslek içi eğitime bu derece ehemmiyet vermiştir. Bendeki rakamlara göre, 1971'de bu rakam 693'tür, 1972'de 816 ve 1973'te 759'dur. 1974 yılında planlanmış olan meslek içi bu türlü çalışmaların sayısı da 1 587'dir. Ayrıca imam - hatip okulu mezunlarımızı Bolu'da açtığımız bir eğitim merkezinde daha da eğiterek mihraba geçmelerine çalışıyoruz. Bu eğitim merkezlerinin yurdun muhtelif yerlerinde sayısının artırılması da bizim gayelerimiz arasındadır.

Demin arz ettiğim gibi, Diyanet İşleri bütçemize, komisyondaki değişiklikle 75 milyon

lira; bilhassa yeni alınacak kadrolar için ek ödenek konulmuştur. Muhtelif kadrolar bakımından 5 bin küsur kadroya tekabül etmektedir bu meblâğ. Şimdiye kadar Diyanet İşleri bütçesine konulmuş olan ve daha çok 2 bin rakamı civarında bulunan kadrolarla kıyaslanacak olursa, bu rakam yine rekor seviyededir. İnşallah, bu temin edeceğimiz kadroların tevziatında, daha önce Sayın Özgüneş tarafından kriterleri konmuş olan ve fakir köylere orman içi köylerine, az gelişmiş yörelere öncelik vermek suretiyle ihtiyaç sırasına göre prensipleri tespit edilmiş olan bir sistem üzerinde bu taksimatı yapmaya çalışacağız. Şimdiye kadar nispetsiz olarak birçok il ve ilçelere fazla kadro verilmiş olduğunu, birçok il ve ilçelere de muhtelif maksat veya sebepler tahtında çok az kadro tevzi edilmiş olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Diyanet İşleri Başkanlığımızda bu hususta çok ciddî istatistikler, rakamlar, kayıtlar mevcuttur. Bu kayıtları mesnet ittihaz ederek, tevziatı âdil bir çizgide eşit hale getirmeye çalışacak bir kadro dağıtımı uygulaması yapmak kararındayız.

Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkürlerimi arz ederim. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Bakan, bir dakika arkadaşımızın bir suali var efendim.

Buyurunuz Sayın Turan.

SAMİ TURAN (Kayseri) — Efendim, şimdiye kadar pek süratli gidiyordu diyemeyiz, ama hakikaten son senelerde Diyanet İşlerimiz büyük önem kazanmıştır. Acaba bir Diyanet İşleri Bakanlığı kurulması düşünülüyor mu? Bunu öğrenmek isterdim.

DEVLET BAKANI SÜLEYMAN ARİF EMRE (Devamla) — Efendim, muhterem arkadaşımıza hemen şunu arz edeyim: Bu, her şeyden önce bir Anayasa meselesidir. Sadece Hükümetimiz tarafından veya bazı partiler tarafından arzu edilmesi ile tahakkuk edecek bir konu değildir. Bu itibarla bu celsede bu hususta arz edeceğim cevap bundan ibaret olacaktır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan, buyurunuz efendim.

Sayın üyeler, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesinin tümü üzerindeki konuşmalar bitmiştir.

Şimdi, bütçenin bölümlerinin oylanmasına geçiyoruz.

D) DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI BÜTÇESİ

Bölüm		Lira
101	Genel Yönetim BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	6 107 430
102	Destek hizmetleri BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	14 492 450
111	Toplumun dinî konularda aydınlatılması ve ibadet yerlerinin yönetimi BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	732 305 315
900	Transferler BAŞKAN — Bölümü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.	6 435 420

Sayın üyeler, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi kabul edilmiştir. Bütçe uygulamasının milletimize hayırlı olmasını dilerim.

5 Mayıs 1974 Pazar günü saat 09,30'da toplanılmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 01,15

Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1974 yılı Bütçe Kanununa verilen oyların sonucu (S. Sayısı : 334)

(Kabul edilmiştir.)

Üye sayısı : 184
Oy verenler : 94
Kabul edenler : 59
Reddedenler : 35
Çekinserler : 0
Oya katılmayanlar : 86
Açık üyelikler : 4

[Kabul edenler]

TABİÎ ÜYE
Ekrem Acuner
Refet Aksoyoğlu
Mucip Ataklı
Emanullah Çelebi
Vehbi Ersü
Kadri Kaplan
Suphi Karaman
Kâmil Karavelioğlu
Sezai O'Kan
Fahri Özdilek
Selâhattin Özgür
M. Şükran Özkaya
Cevdet Sunay
Haydar Tunçkanat
Ahmet Yıldız
Muzaffer Yurdakuler

ADANA
M. Yılmaz Mete

ANKARA
Mahmut Vural

ANTALYA
Reşat Oğuz

ARTVİN
Recai Kocaman

BALIKESİR
Nejat Sarlıcalı

BURDUR
Ekrem Kabay

BURSA
Saffet Ural

ÇANAKKALE
İmadettin Elmas

DENİZLİ
Hüseyin Atmaca

DİYARBAKIR
Selâhattin Cizrelioğlu

ELÂZIĞ
Celâl Ertuğ

ERZİNCAN
Niyazi Ünsal

ERZURUM
Lütfi Doğan
Hilmi Nalbantoğlu

GAZİANTEP
Salih Tanyeri

GİRESUN
İhsan Topaloğlu

HAKKÂRİ
Naci Cidal

HATAY
Kemal Kılıçoğlu

İÇEL
Lûtfi Bilgen

İSTANBUL
Solmaz Belül
Rahmi Erdem
Fevzi Hakkı Esatoğlu
Fikret Gündoğan

KARS
Sırrı Atalay

KONYA
Fakih Özlen

KÜTAHYA
Osman Albayrak

MALATYA
Hamdi Özer

MANİSA
Doğan Barutçuoğlu

MARDİN
Mehmet Ali Arıkan

SAMSUN
Fevzi Geveci
Ziya Gökalp Mülâyim
Refet Rendeci

SİVAS
Âdil Altay

TEKİRDAĞ
Hayri Mumcuoğlu
Cemal Tarlan

TOKAT
Zihni Betil

CUMHURBAŞKANINCA SEÇİLEN ÜYELER
Cihat Alpan
Selâhaddin Babüroğlu
Hayri Dener
Özer Derbil
Mehmet İzmen
Tayfur Sökmen
Bahriye Üçok

[Reddedenler]

ADIYAMAN
Mehmet Sırrı Turanlı

AMASYA
Macit Zeren

ANKARA
Turhan Kapanlı

AYDIN
Ali Celâlettin Coşkun
İskender Cenap Ege

BİTLİS
Kâmran İnan

BOLU
Turgut Yaşar Gülez
Alâeddin Yılmaztürk

BURSA
İ. Sabri Çağlayangil
Şeref Kayalar
Cahit Ortaç

ÇANAKKALE
İsmail Kutluk

DENİZLİ
Ali Kemal Turgut

ESKİŞEHİR
Ömer Ucuzal

GÜMÜŞHANE
Abbas Cilâra

HATAY
Mustafa Deliveli

İSTANBUL
Ahmet Vefa Poyraz

İZMİR
Beliğ Beler

KAHRAMAN MARAŞ
Adnan Karaküçük

KASTAMONU
Mehmet Çamlıca

KAYSERİ
Hüsnü Dikeçligil
Hüseyin Kalpaklıoğlu

KIRKLARELİ
Ali Alkan

KONYA
Osman Nuri Canpolat

KÜTAHYA
Ahmet Özmumcu
MALATYA
Nurettin Akyurt
MANİSA
Oral Karaosmanoğlu
MARDİN
Sait Mehmetoğlu
MUĞLA
İlyas Karaöz
Haldun Menteşeoğlu
SAKARYA
Osman Salihoğlu
SİNOP
Nâzım İnebeyli
TRABZON
Reşat Zaloğlu
UŞAK
Mehmet Faik Atayurt
ZONGULDAK
Ahmet Demir Yüce

[Oya Katılmayanlar]

TABİÎ ÜYELER
Suphi Gürsoytrak (İ.A.)
Sami Küçük (İ.)
Mehmet Özgüneş
ADANA
M. Nuri Âdemoğlu (İ.)
Mukadder Öztekin
Mehmet Ünaldı (Bşk. V.)
AFYON KARAHİSAR
M. Kâzım Karaağaçlıoğlu
Ahmet Karayiğit
Kemal Şenocak
AĞRI
Kasım Küfrevî
ANKARA
Hıfzı Oğuz Bekata
Turgut Cebe
Yiğit Köker
İsmail Yetiş
ANTALYA
Şerafettin Paker
AYDIN
Halil Goral
BALIKESİR
Hikmet Aslanoğlu
Raif Eriş
Cemalettin İnkaya
BİLECİK
Mehmet Orhan Tuğrul
BİNGÖL
A. Hikmet Yurtsever
ÇANKIRI
Gürhan Titrek
ÇORUM
M. Şevket Özçetin
Safa Yalçuk
DİYARBAKIR
Azmi Erdoğan
EDİRNE
Mehmet Nafiz Ergeneli
ELÂZIĞ
Salim Hazerdağlı
ERZURUM
Sakıp Hatunoğlu
ESKİŞEHİR
Hasan Ergeçen
GAZİANTEP
İbrahim Tevfik Kutlar
GİRESUN
Sabahattin Orhon
ISPARTA
Mustafa Gülcügil
İÇEL
Talip Özdolay
İSTANBUL
M. Erdoğan Adalı
M. Tekin Arıburun (Başkan)
Mehmet Feyyat
Ali Oğuz
İZMİR
Mustafa Bozoklar
Nazif Çağatay
Mümin Kırlı
Orhan Kor
Necip Mirkelâmoğlu (Bşk. V.)
KAHRAMAN MARAŞ
Hilmi Soydan
KARS
Yusuf Ziya Ayrım (İ.)
Muzaffer Şamiloğlu
KASTAMONU
Ahmet Nusret Tuna
KAYSERİ
Sami Turan
KIRŞEHİR
Halil Özmen
KOCAELİ
Hikmet İşmen
Lûtfi Tokoğlu
KONYA
Fevzi Halıcı
Mehmet Varışlı
MANİSA
A. Orhan Süersan
Ruhi Tunakan
MUŞ
İsmail İlhan
NEVŞEHİR
İ. Şevki Atasağun
NİĞDE
Kudret Bayhan
Hüseyin Avni Göktürk
ORDU
Selâhattin Acar
Bekir Sıtkı Baykal
Şevket Köksal
RİZE
Talât Doğan
SAKARYA
Mustafa Tığlı
SAMSUN
Bahri Cömert
SİİRT
Süreyya Öner
SİVAS
Nurettin Ertürk
Kâzım Kangal
Hüseyin Öztürk
TOKAT
Cevdet Aykan
TRABZON
Ali Şakir Ağanoğlu
Ö. Lûtfi Hocaoğlu
URFA
İbrahim Halil Balkıs
Hasan Oral
VAN
Ferid Melen
YOZGAT
E. Süleyman Ergin
Veli Uyar
ZONGULDAK
Tarık Remzi Baltan (İ. Â)
Mehmet Ali Pestilci
CUMHURBAŞKANINCA SEÇİLEN ÜYELER
Fethi Çelikbaş
Sait Naci Ergin
Nihat Erim
Faruk Gürler
Vahap Güvenç (İ.)
Sabahattin Özbek (İ.)
Naim Talû
Halil Tunç

[Açık üyelikler]

Ankara	1	Tunceli	1
İstanbul	1		—
Konya	1	Yekûn	4

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe Kanunu tasarısına verilen oyların sonucu (S. Sayısı : 333)

(Kabul edilmiştir.)

Üye sayısı : 184
Oy verenler : 110
Kabul edenler : 103
Reddedenler : 7
Çekinserler : 0
Oya katılmayanlar : 70
Açık üyelikler : 4

[Kabul edenler]

TABİÎ ÜYELER
Ekrem Acuner
Refet Aksoyoğlu
Mucip Atakl
Emanullah Çelebi
Vehbi Ersü
Suphi Gürsoytrak
Kadri Kaplan
Suphi Karaman
Kâmil Karavelioğlu
Sezai O'Kan
Fahri Özdilek
Mehmet Özgüneş
Selâhattin Özgür
M. Şükran Özkaya
Haydar Tunçkanat
Ahmet Yıldız
Muzaffer Yurdakuler

ADANA
M. Yılmaz Mete

ADIYAMAN
Mehmet Sırrı Turanlı

AFYON KARAHİSAR
Kemal Şenocak

AMASYA
Macit Zeren

ANKARA
Turhan Kapanlı
Mahmut Vural
İsmail Yetiş

ANTALYA
Reşat Oğuz
Şerafettin Paker

AYDIN
Ali Celâlettin Coşkun

BALIKESİR
Hikmet Aslanoğlu
Raif Eriş
Nejat Sarlıcalı

BİLECİK
Mehmet Orhan Tuğrul

BİNGÖL
A. Hikmet Yurtsever

BİTLİS
Kâmran İnan

BOLU
Turgut Yaşar Gülez
Alâeddin Yılmaztürk

BURDUR
Ekrem Kabay

BURSA
İ. Sabri Çağlayangil

ÇANAKKALE
İmadettin Elmas

ÇANKIRI
Gürhan Titrek

ÇORUM
Safa Yalçuk

DENİZLİ
Hüseyin Atmaca

DİYARBAKIR
Selâhattin Cizrelioğlu

ELÂZIĞ
Celâl Ertuğ

ERZİNCAN
Niyazi Ünsal

ERZURUM
Lütfi Doğan
Hilmi Nalbantoğlu

GAZİANTEP
Salih Tanyeri

GİRESUN
İhsan Topaloğlu

GÜMÜŞHANE
Abbas Cilâra

HAKKÂRİ
Naci Cidal

HATAY
Kemal Kılıçoğlu

İÇEL
Lûtfi Bilgen
Talip Özdolay

İSTANBUL
M. Erdoğan Adalı
Solmaz Belül
Fevzi Hakkı Esatoğlu
Mehmet Feyyat
Fikret Gündoğan
Ahmet Vefa Poyraz

İZMİR
Beliğ Beler

KAHRAMAN MARAŞ
Adnan Karaküçük
Hilmi Soydan

KARS
Sırrı Atalay
Muzaffer Şamiloğlu

KASTAMONU
Ahmet Nusret Tuna

KAYSERİ
Hüsnü Dikeçligil
Hüseyin Kalpaklıoğlu
Sami Turan

KIRKLARELİ
Ali Alkan

KIRŞEHİR
Halil Özmen

KONYA
Osman Nuri Canpolat
Fevzi Halıcı
Fakih Özlen
Mehmet Varışlı

MALATYA
Hamdi Özer

MANİSA
Doğan Barutçuoğlu
A. Orhan Süersan

MARDİN
Mehmet Ali Arıkan
Sait Mehmetoğlu

MUĞLA
İlyas Karaöz
Haldun Menteşeoğlu

NEVŞEHİR
İ. Şevki Atasağun

NİĞDE
Hüseyin Avni Göktürk

ORDU
Şevket Köksal

SAMSUN
Bahri Cömert
Fevzi Geveci
Ziya Gökalp Mülâyim
Refet Rendeci

SİİRT
Süreyya Öner

SİNOP
Nâzım İnebeyli

SİVAS
Âdil Altay

TEKİRDAĞ
Hayri Mumcuoğlu
Cemal Tarlan

TRABZON
Reşat Zaloğlu

URFA
İbrahim Halil Balkıs
Hasan Oral

YOZGAT
Veli Uyar

ZONGULDAK
Tarık Remzi Baltan
Mehmet Ali Pestilci
Ahmet Demir Yüce

CUMHURBAŞKANINCA SEÇİLEN ÜYELER
Cihat Alpan
Selâhattin Babüroğlu
Faruk Gürler

[Reddedenler]

AYDIN
İskender Cenap Ege

BURSA
Şeref Kayalar
Cahit Ortaç

DENİZLİ
Ali Kemal Turgut

İZMİR
Orhan Kor

MANİSA
Oral Karaosmanoğlu

UŞAK
Mehmet Faik Atayurt

[Oya Katılmayanlar]

TABİÎ ÜYELER
Sami Küçük (İ.)
Cevdet Sunay

ADANA
M. Nuri Âdemoğlu (İ.)
Mukadder Öztekin
Mehmet Ünaldı (Bşk. V.)

AFYON KARAHİSAR
M. Kâzım Karaağaçlıoğlu
Ahmet Karayiğit

AĞRI
Kasım Küfrevî

ANKARA
Hıfzı Oğuz Bekata
Turgut Cebe
Yiğit Köker

ARTVİN
Recai Kocaman

AYDIN
Halil Goral

BALIKESİR
Cemalettin İnkaya

BURSA
Saffet Ural

ÇANAKKALE
İsmail Kutluk

ÇORUM
M. Şevket Özçetin

DİYARBAKIR
Azmi Erdoğan

EDİRNE
Mehmet Nafiz Ergeneli

ELÂZIĞ
Salim Hazerdağlı

ERZURUM
Sakıp Hatunoğlu

ESKİŞEHİR
Ömer Ucuzal
Hasan Ergeçen

GAZİANTEP
İbrahim Tevfik Kutlar

GİRESUN
Sabahattin Orhon

HATAY
Mustafa Deliveli

ISPARTA
Mustafa Gülcügil

İSTANBUL
M. Tekin Arıburun (Başkan)
Rahmi Erdem
Ali Oğuz

İZMİR
Mustafa Bozoklar
Nazif Çağatay
Mümin Kırlı
Necip Mirkelâmoğlu (Bşk. V.)

KARS
Yusuf Ziya Ayrım (İ.)

KASTAMONU
Mehmet Çamlıca

KOCAELİ
Hikmet İşmen
Lûtfi Tokoğlu

KÜTAHYA
Osman Albayrak
Ahmet Özmumcu

MALATYA
Nurettin Akyurt

MANİSA
Ruhi Tunakan

MUŞ
İsmail İlhan

NİĞDE
Kudret Bayhan

ORDU
Selâhattin Acar
Bekir Sıtkı Baykal

RİZE
Talât Doğan

SAKARYA
Osman Salihoğlu
Mustafa Tığlı

SİVAS
Nurettin Ertürk
Kâzım Kangal
Hüseyin Öztürk

TOKAT
Cevdet Aykan
Zihni Betil (Bşk. V.)

TRABZON
Ali Şakir Ağanoğlu
Ö. Lûtfi Hocaoğlu

VAN
Ferid Melen

YOZGAT
E. Süleyman Ergin

CUMHURBAŞKANINCA SEÇİLEN ÜYELER
Fethi Çelikbaş
Hayri Dener
Özer Derbil
Sait Naci Ergin
Nihat Erim
Vahap Güvenç (İ.)
Mehmet İzmen
Sabahattin Özbek (İ.)
Tayfur Sökmen
Naim Talû
Halil Tunç
Bahriye Üçok

[Açık üyelikler]

Ankara	1	Tunceli	1
İstanbul	1		—
Konya	1	Yekûn	4

Cumhuriyet Senatosu

GÜNDEMİ

54 NCÜ BİRLEŞİM

4 . 5 . 1974 Cumartesi

Saat : 9,30

I

A - BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

II

SORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞTIRILAN İŞLER

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI VERİLEN İŞLER

B - TÜZÜK GEREĞİNCE BİR DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

1. — 1974 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporu (Millet Meclisi : 1/65) ; Cumhuriyet Senatosu : 1/243) (S. Sayısı : 332) (Dağıtma tarihi : 30 . 4 . 1974)

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER